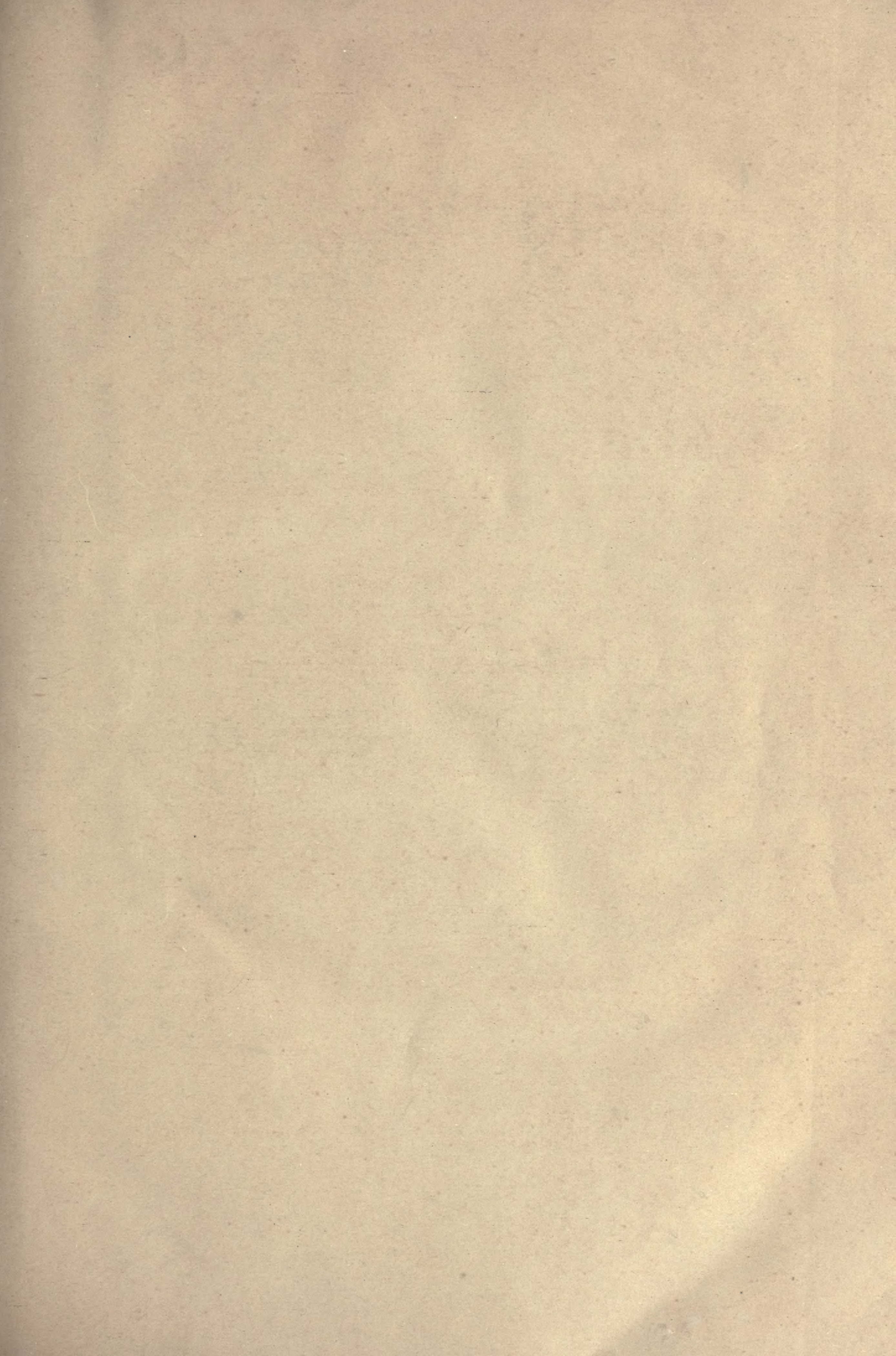

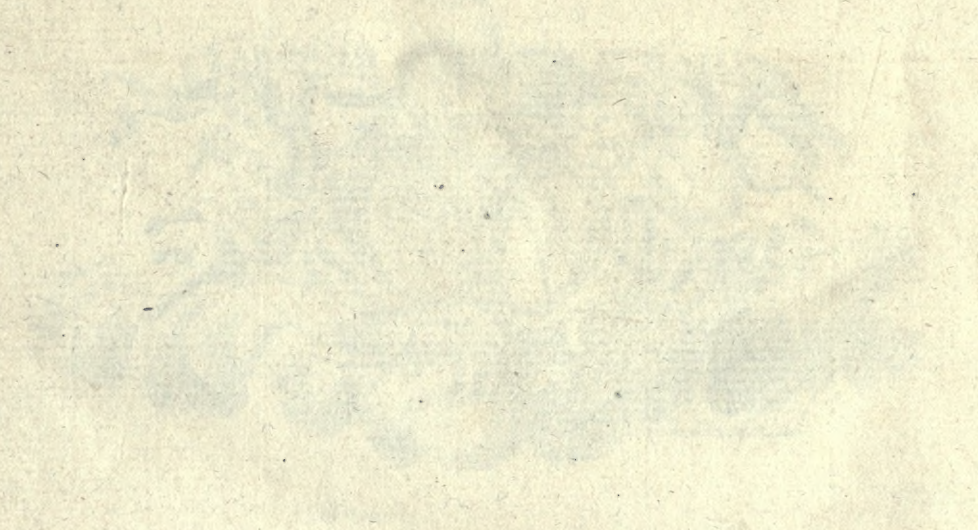

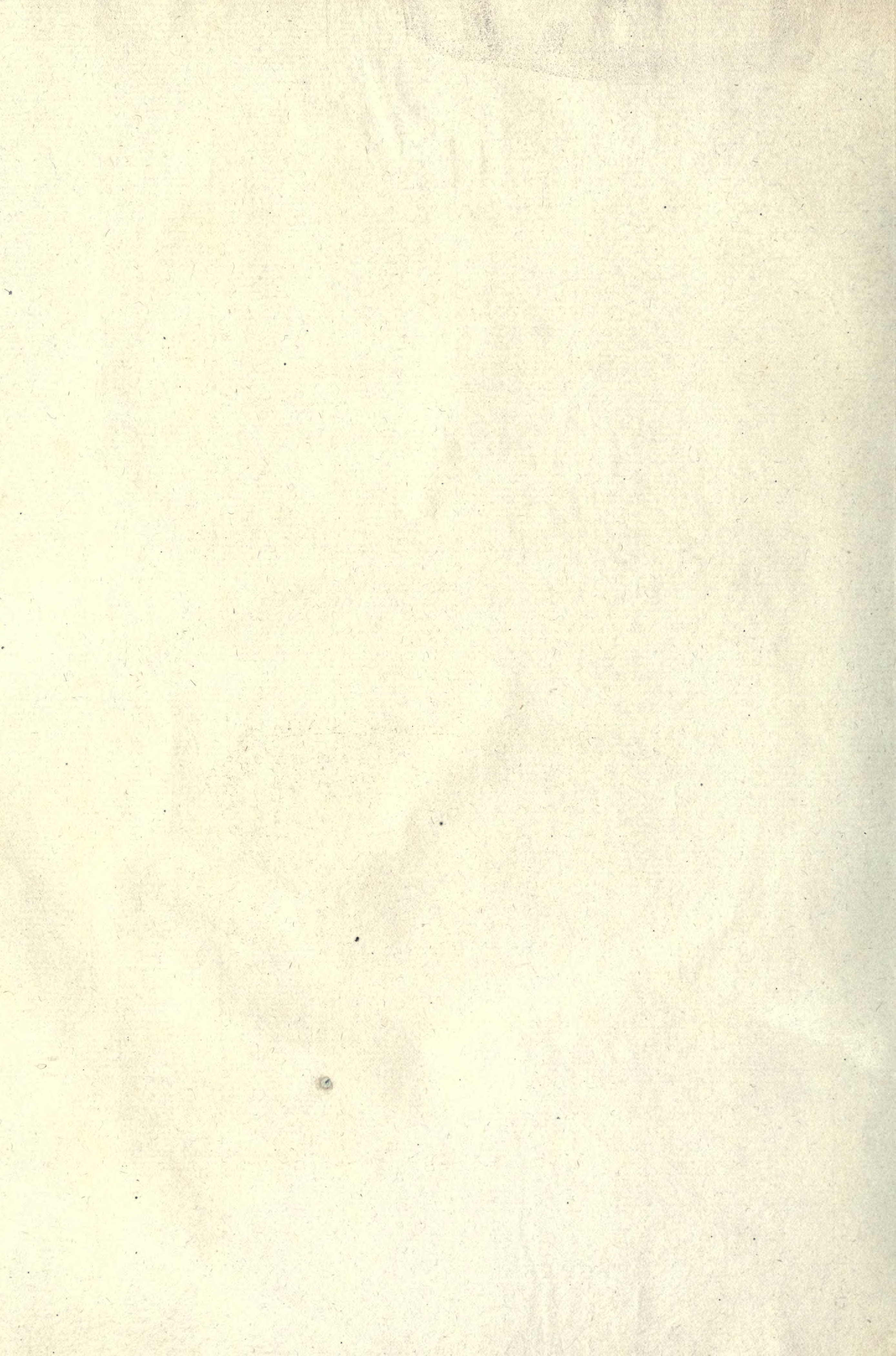
HISTORIA ZARINGO BADENSIS

AUCTOR
IO. DANIEL SCHOEPFLINUS

TOMUS QUARTUS

EX OFFICINA AULICA MACKLOTIANA
MDCCLXVI

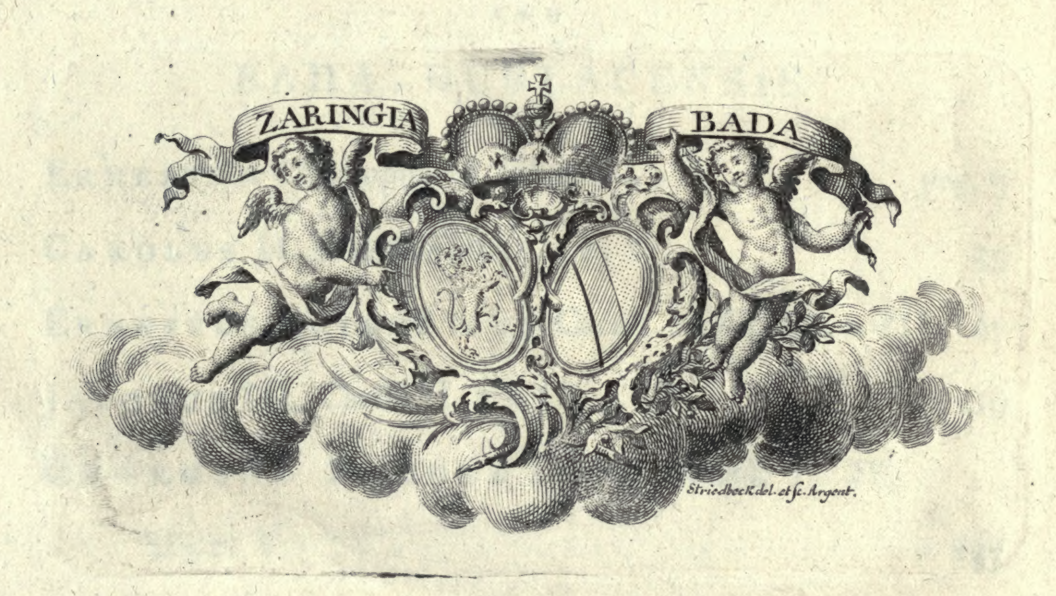
HISTORIA ZARINGO BADENSIS

AUCTOR

IO. DANIEL SCHOEPFLINUS

HISTORIOGRAPHUS FRANCIAE

TOMUS QUARTUS

CAROLSRUHAE

EX OFFICINA AULICA MACKLOTIANA

MDCCLXVI.

CONSPECTUS
TOMI IV.

I.

LIBER VI. BADENSIS.

LINEA ERNESTINA

SEU

BADA-DURLACENSIS.

II.

ORDO

TABULARUM GENEALOGICARUM.

ORDO

TABULARUM INCISARUM.

Numismatum Badensium Ernestinæ Lineæ Tabulæ XXV. cum Supplementis IV. pag. 433

HISTORIÆ

Postremam Historiæ Badensis partem describere aggredior, quæ *Ernestinam* sive *Durlacensem Lineam* omnem exponit, atque adeo opus nostrum omne absolvit. Marchionibus decem regentibus hæc Linea constat; ex quibus tres filii Caroli, divisa inter se Durlacensi

Nexus histor.

Marchia, uno eodemque tempore regnarunt. Tripartitam GEORGIUS FRIDERICUS in unum corpus redegit; a cujus temporibus utraque Marchia (nam & BERNHARDINA aliquando biceps fuit) terrarum suarum divisionis ignara est. Sanctio eam prohibens (*a*) tranquillitatem, felicitatem & splendorem Domus Badensis promovit. Tot seculis opus erat, ut inveterato Principatuum dividendorum errori tandem valediceret Germania; nec turbarum intestinarum, ex divisione nascentium, exemplis, nec provenientibus inde infortunis civium, nec evidendi dignitatis & potentiæ illustrium Familiarum decremento, a tam funesto avertenda proposito.

Ernestus Fridericus, Jacobus, Georgius Fridericus, triga Caroli II. filiorum, qui a prima pueritia literis artibusque imbuti, sed controversiis inter Theologos magno cum ardore agitatis, ex seculi illius genio, nimis addicti, diversa singuli

(*a*) Georgius Fridericus A. 1615. testamento suo divisionem terrarum prohibuit. Fridericus V. & sua dispositione A. 1649. eandem constitutionem roboravit. Ferdinandus III. Imp. A. 1654. d. 25. Aprilis eam reddidit perpetuam.

amplexi ſunt ſacra. Ex Lutherano ſenior Calvinianus evaſit. Secundus reverſus eſt ad ſacra majorum. Tertius religionem patris ſecutus, Invariatæ Auguſtanæ Confeſſioni conſtanter adhæſit. Tam firmo propoſito omnes, ut ſobolem ſi reliquiſſent, in ſola Durlacenſi Marchia trium diverſarum religionum tres Lineæ regnaſſent. Fata voluerunt, ut quatuordecim annorum ſpatio duo rami exareſcerent ſeniores.

Georgio Friderico ſoli, fratribus ſuperſtiti, reſervata eſt Marchionum Durlacenſium propagatio. Hi ab oppido, Marchiæ Inferioris tum principe, & a conſtituta ibi ſede Marchionum, (*b*) *Pforzheimenſes* primum, dein ſede per Carolum Secundum tranſlata Durlacum, *Durlacenſes* appellati ſunt.

Erneſtinam hanc poſteritatem ſi ſpectes, Marchiones, qui ex ea regnarunt, benignitatis & humanitatis laude celebrati ſunt

(*b*) Ludovici Bavari Imp. in literis A. 1335. ad Rudolphum Marchionem; qui & ipſe in literis, A. 1336. Pforzheimenſi Xenodochio datis, ita vocatur.

omnes. Bellicæ virtutis gloria claruerunt nonnulli; artium & ſcientiarum amore floruerunt plerique. Docebunt hoc vitæ eorum, quas ad noſtra usque tempora ex ipſis rerum documentis & ex idoneis Scriptoribus, ſine fuco, expoſiturus ſum, Scriptor ex Marchia Hachbergenſi prognatus.

TAB

PROSAPIAE

E R N

natus 7. Oct.

ux. 1) Elisabetha, Friderici Bran

2) Ursula de Ros

3) Anna Bombastia de

I. ALBERTUS † 12. Dec. 1542.	I. ANNA nupta Carolo Comiti Hohenzollerano 1537.	I. AMALIA nupta Friderico Lœwensteinii Comiti 1561. † 1594.	I. MARIA JACOBEA nupta Wolfgango Comiti Barbiensi A. 1577. † 1592.	I. MARIA CLEOPHE nupta Wilhelmo Sulzio Comiti 1584. † 28. Aug. 1586.	I. ELISABETH nata 20. Maji 1516. nupta Salamancæ Comiti 1533. do Comiti de Castel † 9 Maji 1552.

I. MARIA nata 1553. 3. Jan. † 11. Nov. 1561.	I. ALBERTUS natus 12. Jun. 1555. † 4. Maji 1574.	2. URSULA DOROTHEA n. 20. Jun. 1559. ux. Ludovici Wirtenb. 8. Nov. 1575. † 19. Maji 1583.	2. ERNESTUS FRIDERICUS natus 17. Oct. 1560. superiorem Marchiam occupat 1594. Reform. relig. addictus, † 14. Apr. 1604. ux. Anna, Edzardi Comitis Frisiæ Orient. filia, Ludovici Electoris Palat. vidua, nupta 21. Dec. 1585. † 1621.	JA natus 26. tholica † 17. ux. Elisa Culenbur 6. Sept.

ANNA nata 13. Jun. 1587. ux. Volradi Waldeccii Comitis, 1607. † 1648.	ERNESTUS CAROLUS natus 21. Jun. 1588. † 19. Sept. d. a.	JACOB nata 2. Jun. 1589. †

I. CATHARINA URSULA nata 19. Jun. 1593. ux. Ottonis Hassiæ Landgr. 24. Aug. 1613. † 15. Febr. 1615.	I. FRIDERICUS V. natus 6. Jul. 1594. superiorem Marchiam amittit A. 1622. † 8. Sept. 1659. ux. 1) Barbara, Friderici Wirtenbergæ Ducis filia, 21. Dec. 1616. † 8. Maji 1627. 2) Eleonora, Comes Solmensis, 8. Dec. 1627. † 6. Jul. 1633. 3) Maria Elisabetha, Comes Waldecc. mense Nov. 1633. † 19. Febr. 1643. 4) Anna Maria Hohengerolseccia Comes, Friderici Solmensis Comitis vidua 1644. † 25. Maji 1649. 5) Elisabetha Eusebia Furstenbergica 1649. † 8. Jun. 1676.	I. ANNA AMALIA nata 9. Jul. 1595. ux. Wilhelmi Comitis Nassov. Saræpon. 1615. † 1652. — I. SIBYLLA MAGDALENA nata 21. Jul. 1605. ux. Johannis Comitis Nassov. Saræpont. 7. Jan. 1629. † 1644.	I. PHILIPPUS nat. 30. Dec. 1596. † 14. Mart. 1597. — I. FRANCISCA nata 9. Aug. 1606. † 27. Aug. d. a.	I. URS MA na 3. N † 22. 16

I. FRIDERICUS VI. vid. TAB. II.	I. JULIANA nata 4. Nov. 1618. † 7. Jul. 1623.	I. SIBYLLA nata 5. Febr. 1620. † 23. Apr. 1623.	I. CAROLUS MAGNUS natus 27. Mart. 1621. † 8. Nov. 1658. ux. Maria Juliana Hohenloica, 21. Jan. 1650. † die Palm. 1675.	I. BARBARA nata 6. Jun. 1622. † 13. Sept. 1639.	I. JOHANN nata 5. Dec. 1 ux. 1) Joannis Bane Svecici. 2) Henrici de Thurn 16 † mense Febr. 1

CAROLUS FRIDERICUS natus 11. Jan. 1651. mutatis sacris eques Melitensis, † 5. Oct. 1676.	CAROLA SOPHIA nata 13. Sept. 1652. ux. Emiconis Comitis Leini † 1678. mense Ian.

LA I.
ERNESTINAE.

ESTUS
... † 7. Febr. 1553.
... filia, 29. Sept. 1510. † 31. Maji 1518.
...eld, † 26. Febr. 1538.
...enheim, † 6. Jun. 1574.

...abrieli ...Conra- ...44.

1. BERNHARDUS natus 1517. †20. Jan. 1553.

2. MARGARETHA ux. Wolfgangi Oetingae Comitis 12. Nov. 1538.

2. SALOME ux. Uladislai Comitis ab Haag A. 1540. † 1559.

2. CAROLUS n. 24. Jul. 1529. Protestantium sacra introducit, † 13. Mart. 1577. ux. 1) Cunigunda, Casimiri Brand. filia, 10. Mart. 1551. † 1558. 24. Febr. 2) Anna, Ruperti Comitis Veldent. filia, 1. Aug. 1558. † 30. Mart. 1586.

...BUS ...1562. ad Ca... ...ra transit, ...g. 1590. ...ha, Florisii, ...Com. filia, ...4. † 1620.

2. ANNA MARIA nata 4. Aug. 1565. † 8. Oct. 1573.

2. ELISABETHA nata 27. Sept. 1570. † 6. Oct. 1611.

2. GEORGIUS FRIDERICUS natus 30. Jan. 1573. Lutheri doctrinae adhaeret. A. 1622. filio regimen tradit; ad Wimpenam a Tillio fusus. † 14. Sept. 1638.
ux. 1) Juliana Ursula, Comes Sylvestris & Rhenana, 2. Jul. 1592. † 30. Apr. 1614.
2) Agatha, Georgii Comitis Erpacensis filia, 23. Oct. 1614. † 30. Apr. 1621.
3) Elisabetha Stotzia, ad morganaticam desponsata, 29. Jul. 1621. † 14. Maji 1652.

... Sept. 1625.

ERNESTUS JACOBUS posthumus nat. 24. Aug. 1590. † 2. Mart. 1591.

1. ...ROLUS ...atus ... Maji 1598. ...27. Jul. ...625.

1. JULIANA URSULA nat. 1. Jan. denat. 31. Aug. 1600.

1. RUDOLPHUS natus 21. Januarii 1602. † ultimo Maji 1603.

1. CHRISTOPHORUS natus 16. Mart. 1603. † 20. Apr. 1632. ad Ingolstad. caesus.

1. ANNA AUGUSTA nata 30. Mart. 1604. † 2. Apr. 1616.

...A ...A ...ec.

1. FRANCISCA SIBYLLA nata 4. Febr. † 2. Mart. 1609.

1. SOPHIA DOROTHEA nata 14. Mart. 1610. † 24. Oct. 1633.

1. ERNESTINA SOPHIA nata 26. Dec. 1612. † 4. Jul. 1658.

2. AGATHA nata 2. Sept. 1615. † 1616.

2. ANNA nata 29. Maji 1617. † 15. Oct. 1672.

2. ELISABETHA nata 5. Febr. 1620. † 13. Oct. 1692.

... Ducis ...mitis

1. FRIDERICA nata 6. Apr. 1625. † 16. Jun. 1645.

1. CHRISTINA nata 25. Dec. 1626. † 11. Jul. 1627.

2. ANNA PHILIPPINA nata 9. Sept. † 27. Decembr. 1629.

2. ELEONORA nata † 15. Novembr. 1630.

2. BERNHARDUS GUSTAVUS natus 14. Dec. 1631. mutata religione Cardinalis Abbas Fuldensis † 26. Dec. 1677.

1676.

ELEONORA BARBARA nata 12. Jun. 1656. † 4. Nov. 1657.

FRIDERICA CHRISTINA posthuma nata 1658. † mense Mart. 1659.

CAPUT I.

ERNESTUS.

A. 1527. ---- 1553.

§. I.

Ernestus, filiorum Christophori septimus, Pforzhemii natus die VII. Octobris A. 1482. cum fratribus a tenera ætate bonis literis & artibus institutus est puer. Insita primis annis virtus ætatis progressu firmata fuit & aucta. Cum Ulrico, Wirtenbergæ Duce, amicitia junctus, una cum conjuge festivitati interfuit, (c) quæ A. 1511. Stutgardiæ celebrata, quum Sabinam Bavaricam, Alberti IV. Bavariæ Ducis filiam, Ulricus duceret uxorem; ille, qui octennio

Ernesti initia.

(c) In Comitatu Ernesti tum fuerant: Wolfius & Neuhausen, Georgius de Herfenstein, Johannes de Hertzstein, Otto & Dietericus de Gemmingen, Christophorus de Habspurg, Georgius de Uffenloch, Johannes de Ehingen, Christophorus Weischenfelder, Melchior & Johannes de Hirnheim.

poſt a Suevico fœdere expulſus Ducatu, nonniſi revolutis tribus luſtris (A. 1534.) in eundem reſtitutus eſt.

§. II.

Ditiones ejus.

ERNESTUS ex patris teſtamento Hachbergam, Sauſenbergam, Uſenbergam, Rœtelam, Badevillam, ut & oppida Schopfheim & Sulzberg, A. 1515. vivo parente accepit; (*d*) ita nimirum, ut terras illas eodem jure regeret, quo fratres duo ſeniores ſuas regendas acceperant. Sedem regiminis ſui tum fixit Sulzbergæ, quæ Hachbergicæ ditionis eſt. Marchiæ Hachbergenſis intuitu, in Comitiis Imperii ſedem ei atque ſuffragium Maximilianus I. Cæſar conceſſit. Carolus V. autem in Wormatienſibus Comitiis A. 1521. jura & privilegia omnia Domus Badenſis ei & Philippo fratri confirmavit; collata ei quoque præſenti inveſtitura; additaque conditione, ut poſt obitum patris, ambo fratres ex Cæſaris manibus eandem iterum reciperent. Wilhelmus IV. Bavariæ Dux, cum Domo Badenſi vinculum ambiens, Mariam Jacobeam, Philippi filiam, ex Eliſabetha Palatina genitam, Erneſti noſtri ex fratre neptem, A. 1522. in matrimonium petiit. Erneſtus, patris loco, eam comitatus eſt Monachium.

(*d*) Diſplicuerat Erneſto terrarum diviſio, quam A. 1510. ordinaverat pater; unde A. 1515. nova hæc diviſio inita. Vid. ſupra Tom. II. pag. 264.

HISTORIAE ZARINGO-BADENSIS

LIBER SEXTUS

IN QUO

ERNESTINA LINEA

SIVE

BADA-DURLACENSIS.

Prima hæc ex ſanguine Marchionum Badenſium Princeps in Bavaricam Domum migravit. Mathildis filia ejus ex Bavarica viciſſim Domo in Badenſem prima tranſivit; (*e*) in Philiberti Marchionis thorum traducta. Reciprocum hoc ſanguinis vinculum Bavaris dedit occaſionem, ut Badenſibus rebus ſe ſubinde immiſcerent, magnisque in Marchia mutationibus darent occaſionem.

§. III.

Moniales Sulzberg expulſæ.

Benedictinum S. Cyriaci Parthenium, prope oppidum Sulzberg, a Birtilone Dynaſta, qui ibi ſepultus eſt, A. 996. conditum (*f*) ad annum usque 1521. ordine non interrupto ſuas aluit Moniales. Erneſtus ex patris Chriſtophori deſtinatione A. 1515. regiminis ſui ſedem quum fixiſſet Sulzbergæ, mores earum propius obſervavit.

Sub Magiſtra hæ ſua licenter cum viverent, nec aliud, quam expulſio earum, ſupereſſet remedium, ad Baſilienſem Epiſcopum, cui Monaſterium ſuberat, ſe convertit Erneſtus, eoque conſentiente, Moniales cum Magiſtra ejecit; (*g*) dilapidata ab illis bona recuperavit, reditusque Monaſterii A. 1521. adminiſtratori curandos commiſit. In medio Eccleſiæ Monaſterii ſupereſt lapis,

(*e*) Vid. Tom. III. *Hiſt. Bad.* pag. 35.

(*f*) Conf. Tom. I. pag. 21.

(*g*) Poſtrema fuit *Gunſia Spoerlin.*

cui hæc inſcripta ſunt verba: „ Obiit Venerabilis Vir frater „ Georgius Locher Adminiſtrator & Prior hujus loci - - - „ Anno Dom. MDXX. „

Monaſt. Rheinthal.

In illis quoque partibus (*h*) aliud olim viguerat Parthenium, ſed Regulæ Ciſtercienſi adſcriptum, quod *Rheinthal* vocabatur; circa A. 1255. a Conrado, Friburgi Comite, inſtitutum; Abbatiæ Lucellenſi in Sundgovia Alſatica ſubordinatum.

Moniales fatis adverſis extinctæ ſunt, Abbatia in Prioratum, a Lucella pendentem, redacta. (*i*) Lucellenſis Abbas Erneſto A. 1533. Marchioni noſtro, promiſit, ſi ipſe vel ſucceſſores Rheinthalenſem Prioratum aliquando vendituri eſſent, ante omnes offerendum Marchioni. Lucellenſes eum hodieque poſſident.

Ferdinandus Archidux Auſtriæ, Caroli V. frater, quum A. 1523. in Brisgoviam veniſſet, Erneſtus Marchio in honorem ejus venationes inſtituit. (*k*)

§. IV.

(*h*) Neoburgum inter Rhenenſe atque Mulhemium, ubi Badevillanæ Præfecturæ ſedes.

(*i*) BERNHARDINUS in *Faſtis Lucellenſibus* pag. 149.

(*k*) In diſtrictu, quem vocant Ried, qui per Beckingenſem, Scaphuſianum, Gottenheimenſem, Mördringenſem, Waſſenvilleranum & Ihringenſem agros ſe extendit.

§. IV.

Turbae rusticanae.

Rusticorum tumultuantium furor, qui A. 1525. magnam Germaniae partem & inferiorem quoque aliquandiu turbaverat Marchiam, (l) velut contagio quodam Brisgovicas Roetelae & Sausenbergae Dynastias invasit.

Hoehingae & Landeckii Castra Ernesti a tumultuantibus combusta sunt. Res tamen sine sanguinis effusione fere fuit peracta. Rebellionis auctores mulctati sunt capite. Reliquos Ernestus mulctavit pecunia. (m) Securitati suae consulturus Argentinam se contulit Ernestus, Castri Hachbergae tutela Georgio ab Hohenheim, Ord. S. Joh. Equiti, & deinde Magistro supremo commissa. Biennio post (A. 1527.) die S. Galli super damna, accepta & data, Neoburgi ad Rhenum transactum est inter Austriacos Brisgoviae Status ex una parte, atque Ernesti subjectos ex altera; illos nempe, qui in Hachbergae, Susenbergae, Roetelae & Badevillanis terris habitaverant, atque tumultibus suis infestaverant Austriacos. Conventum est, ut rustici pro damnis illatis 5600. florenos persolverent; Austriacis incolis ablata fideliter restituerent; census debitos novo laterculo consignandos curarent; chartas enim & urbaria, quae vocantur, rustici tumultuantes

(l) Vid. Tom. III. pag. 11.

(m) Foersterus in *Commentariis Mss. de reb. Hachberg.*

comburere ſolebant. Contra Auſtriæ ruſticos, ſeditionis participes, actio viciſſim Erneſto ſervata. Comitum ac Dynaſtarum nomine Sigismundus de Falckenſtein, Baro; pro Eccleſiaſtico Ordine Conradus, Schutterenſis Abbas, & Wilhelmus de Wyger, Ord. Teut. Commendator Friburgenſis; pro Equeſtri Ordine Joh. de Reyſchach & Conradus Sturtzel de Bucheim, cum Civitate Friburgenſi, ſigillis ſuis Inſtrumentum transactionis firmarunt.

Conventionis hujus participes fuerunt Jo. de Hatſtein, Ordinis Melitenſis per Germaniam Prior; Johannes Abbas S. Blaſii; Laurentius Abbas Ettenheimenſis; Jo. Abbas Thennebacenſis; Leonhardus Abbas S. Mariæ; Joſ. Abbas S. Petri; Abbatia S. Trudperti; Præceptoria S. Antonii Friburgi; Capitulum Waldkirchenſe; Prioratus S. Ulrici; Carthuſia Friburgenſis; Abbatiæ Monialium in Guntersthal, Adelhauſen, S. Catharinæ & Wunnenthal. Inter Dynaſtas & Equites comparent Conradus, Comes Tubingenſis; Dominus in Lichteneck; Dynaſtæ in Stauffen. Ex Nobilium quoque ordine quamplures.

§. V.

Comitia Spirenſ.

Annus, qui transactionem præceſſit (A. 1526.) memorabilis eſt Comitiis Spirenſibus, quæ religionis & belli Turcici cauſa Carolus V. indixit. Interfuit illis Erneſtus noſter. Præfuit illis, poſt Ferdinandum, Cæſaris nomine, Philippus frater Er-

nesti; inter quatuor Vicarios primus; (n) cujus res supra exposui. (o)

Post multas contentiones decretum est denique, in terris suis ita se gerant Imperii Ordines, ut nec Deo, nec Cæsari displiceant. (p)

Transivit A. 1527. ad plures Christophorus Marchio. Ernestus noster & Philippus frater a Regimento Imperii, quod Maximilianus I. instituit, quodque Cæsare absente res Germaniæ ordinavit, prorogationem investituræ A. 1528. impetrarunt. Biennio post, in Comitiis Augustanis, Carolus V. Imp. præsens feuda Imperii Ernesto contulit, qui ea suo & Philippi fratris nomine accepit.

Investitura March.

§. VI.

Carolus V. in Augustanis Comitiis A. 1530. Pacem Religionis Protestantibus quum constanter recusasset, Principibus Evangelicis discedentibus, perstitit Ernestus; novas de compositione religionis conditiones proponens. Inter alias hæc erat, ut in causa religionis in posterum nihil typis vulgaretur, donec in

Comitia August.

(n) *Recessus Spirensis* hujus anni in *Præfat. & Subscriptione.*

(o) Tom. III. pag. 53.

(p) Sleidanus Lib. VI. pag. 150.

Concilio, intra ſex menſes convocando, controverſiæ tollerentur. Lutherus & Wittenbergenſes reſtiterunt Theologi. Saxo legatis ſuis, qui Comitiis intererant, die 15. Octobris reſcripſit, ut hac ſuper re mandata ſe non accepiſſe reſponderent. (q) Auguſtanis his Comitiis, ut Wormatienſibus ante decennium, intererat Cancellarius Badenſis, Hieronymus ille Vehus, vir doctus, probus, moderatus; a Luthero adverſario his laudibus ornatus. Placida ille Principis ſui ſenſa Catholicis & Proteſtantibus Germaniæ Statibus, medius inter utrosque, expoſuit; ex gravaminibus religionis nonnulla admittens; nonnulla rejiciens; omnia ad concordiam & pacem reducens; (r) qui rem tanti momenti vel in Synodo, vel in Comitiis diſcuti & definiri, non ex privatorum arbitrio decidi debere contendit.

In iisdem Comitiis Erneſtus damna, bello ruſticano e Brisgovia Marchicis terris illata, ut reſarcirentur, a Cæſare petiit. Hic nonnullis ex conſiliariorum ordine cauſæ cognitionem commiſit.

Inſtitutus paulo poſt Conventus, quem Auſtriaci Brisgoviæ, privilegiorum prætextu, adire noluerunt. Erneſtus, qui

(q) SECKENDORFF. *Hiſt. Lutheraniſmi* Lib. II. Sect. XXXV. §. 80. pag. 209.

(r) COELESTINI *Hiſtoria Comitiorum Auguſtanor.* A. 1530. Tom. III. pag. 80. SECKENDORFF. *l. c.* Lib. I. pag. 155. & Lib. II. pag. 177. & 195.

Ernest.

ante triennium Austriacis damni restitutionem praestiterat, (*s*) suam impetrare non potuit. Nec transeundum silentio est, quod Consul & Senatus Friburgi Brisgoviae litteras ad Ernestum Marchionem Bad. A. 1523. die 30. Jan. scripserint, quibus eum monent, tres homines in tractu Kayserstuhl Lutheri doctrinam inter rusticos disseminare, petuntque, ut eos impediat atque custodiae tradat.

§. VII.

Varia.

A. 1530. die 19. Febr. Ferdinandus, Hungariae & Bohemiae Rex, Ernestum Marchionem, literis Pragae datis, monuit, ut periculoso hoc tempore, belli face in Helvetia ardente, communi Brisgoviae securitati prospiceret; atque prohiberet, ne ex ferraria ejus officina Canderensi ad Ulricum Wirtenbergae Ducem, hostem suum, ferrei globi deportarentur.

Ernestus Kalendis Maji, epistola Sulzbergae data, respondit, globos inscio se fuisse confectos atque exteris venditos ab homine, cui pater jam officinam locaverat. Ceterum de futuro se prospecturum & communi Brisgoviae paci invigilaturum promisit. Plures aliae metallifodinae in terris, Ernesto subjectis, tum temporis se manifestaverant. Marchio, rei tam proficuae intentus, Corpus juris Metallici jussit conscribi (*t*) & ad inquiren-

(*s*) Vid. supra §. 4.

(*t*) *Berg-Ordnung.*

da, tractandaque metalla non modo cives suos, sed & exteros liberaliter invitavit. (*u*) Continuatum interea apud Hungaros Turcicum bellum. Ernestus A. 1532. Procerum quorundam exemplo suas quoque copias in Hungariam misit.

Anno sequente Christophorus de Venningen, qui una cum Marchione vicum Kœnigsbach tenebat, ob lites de venatione exortas, Seboldum de Siglingen, præfectum Steinensem, in via publica gravi injuria affecit, brevique post nonnullos Ernesti Consiliarios atque Ministros, Pforzhemium inter atque Bretthemium aggressus, captivitati mandavit. Venningius, fractæ pacis publicæ reus, punitus est Imperii banno. Res non sine turbis agitata, Philippi denique Spirensis Episcopi interventu A. 1541. composita.

§. VIII.

Portio hæreditatis Philippi.

Philippus Ernesti frater A. 1533. quum decessisset, mascula nulla prole relicta, Ernestus cum fratre Bernhardo terras ejus ita divisit, ut superior Marchia, ubi Bada est, ad Bernhardum; inferior, vel Pforzheimensis, ad Ernestum pervenerit, uti supra docuimus. (*x*)

Inferiorem Marchiam tum composuerunt: Pforzhemium oppidum & Castrum, cum Præfectura; Stein Castrum, vicus

(*u*) Ostendunt hoc literæ ejus impressæ d. 20. Mart. 1530. datæ Sulzbergæ.

(*x*) Vid. Tom. III. pag. 9.

& Præfectura, ut & Remchingen vicus. Durlacum oppidum, Castrum & Præfectura cum Monasterii Godesaviensis Advocatia. Mülberg Castrum, Burgus olim & Præfectura. Vici Knielingen, Neureuth, Eckenstein, Schreck cum vectigalibus terræ & Rheni, Linckenheim, Hochstetten cum Harda inferiore, quæ est infra Mülbergam; Graben Castrum, vicus & Præfectura. Staffort Castrum, Burgus & Præfectura. Speck, vicus. Altenstaig, oppidum, Castrum & Præfectura; quam Philippus, quadriennio ante mortem, a Fœdere Suevico, in cujus potestate tum fuerat Wirtenbergæ Ducatus, redemit. Liebenzell, oppidum, Castrum & Præfectura. Omnia hæc Marchiam inferiorem tum composuerunt.

Duæ posteriores Præfecturæ sub Ernesto Friderico avulsæ sunt, ut suo loco docebitur.

A. 1534. cum Civitate Basiliensi de jurisdictione superiore & inferiore in minorem Hüningam, ut & de aliis quibusdam controversiis, transactionem inivit Ernestus, cujus opera tum quoque Bremgarticum bellum, inter Helvetios, ob religionem discordes, compositum est.

§. IX.

Conventio de debitis.

Neque vero Philippi ditiones modo, sed & onera, eis inhærentia, æquis partibus inter fratres divisa sunt, ita quidem, ut dimidiam eorum partem ferret uterque, nec alterius negligentia alteri esset damnosa. Repetita hæc Conventio clariusque expo-

ſita fuit poſt mortem Bernhardi, quæ A. 1536. evenit. Nova tum A. 1537. S. Michaëlis feſto inter Erneſtum Marchionem & tutores filiorum Bernhardi, Wilhelmum nempe, Bavariæ Ducem, & Johannem, Comitem Palatinum Simmerenſem, inita eſt pactio. (y) Adjecta conditio, ſi onerum ſibi incumbentium partem alter fratrum negligentius curet, atque creditoribus communibus, ſolutionem perſequentibus, alteri damnum afferatur, licitum ſit læſo alterius terras occupare, iisque tanquam propriis frui, donec de damno dato fuerit ſatisfactum. Sarcito autem damno, terræ occupatæ reſtituantur. Dubium ſi oriatur, an reſarcitum ſit damnum, cognitio cauſæ ad Electorem Palatinum, vel ad Spirenſem deferatur Epiſcopum, qui controverſiam intra ſex menſes componant; neque victo liberum ſit uti provocationis remedio. Conventionem hanc a parte Bada-Badenſium conſules, judicia & ſenatus Badæ, Etlingæ, Cuppenhemii, Stolhovii, Beinhemii, Steinbaci, Raſtadii atque Bielæ ſuis ſigillis ſignarunt.

Inter

(y) Pactionem hanc exhibet Diatriba cujus Rubrum: *Warhaffter und beſtendiger Bericht, was ſich vor und nach unlengſt durch den durchlauchtigſten Furſten und herrn, herrn Ernſt Friederichen Marggraffen zu Baden, &c. rechtmæſig und befugter weis fürgenommenen occupation des Obertheils des Furſtenthumbs der Marggraffſchafft Baden - - - verloffen* p. 10. LUNIG in *Reichs-Archiv* tit. Baden & SCHADAEUS in *Sleidano cont.* Lib. 19. part. 3. pag. 735.

Tutela filiorum Bernh.

Inter hæc, ut diximus, e vivis excessit Bernhardus, relictis filiis, ætate minoribus, Philiberto & Christophoro. Tutelam eorum ad se pertinere contendit Ernestus. Prælatus tamen ei Wilhelmus IV. Bavariæ Dux, gener Philippi Marchionis, ante quadriennium mortui, ut supra jam docui. (z)

Ernestus in tutela præteritus est, quod lites ob inæqualem, ut Bernhardus ajebat, terrarum divisionem exortæ, nondum erant compositæ. Lites hæ ad Philibertum filium transierunt a patre.

A.1537. Ferdinandus, Rex Romanorum, literis Pragæ die 10. Junii datis, Christophoro Episcopo Augustano, Ulrico Wirtenbergæ Duci & Ernesto nostro Marchioni, tanquam Circuli Suevici præfectis, (a) injunxit, ut ob sustentationem Cameræ Imperialis imminensque a Turcis periculum, Ordinum Sueviæ conventum indicerent.

§. X.

Divisio Ernesti inter filios.

Ernestus noster ad Christophori patris sui exemplum A. 1537. inter tres filios, Albertum, Bernhardum & Carolum, de terris suis disposuit Pforzhemii die 27. Junii, qua nempe ratione post mortem dividerentur. Usus est in hac re consiliis Guilielmi ab Honstein, Argentinensis Episcopi, quem præ aliis ama-

(z) Tom. III. pag. 19.

(a) *Obern des Schwæbischen Creyses.*

vit, Guilielmi & Ludovici, Comitum Palatinorum Rheni, Georgii, Marchionis Brandenburgici. Partitio hæc eſt:

I. Marchionatus Badenſis & Dynaſtiæ Beſigheim, Mundelsheim, & Altenſteig Alberto primogenito aſſignantur.

II. Ad Bernhardum & Carolum perveniant reliqua; ita quidem, ut duæ conſtituantur partes, quarum una Hachbergam, Uſenbergam, Sulzbergam, Hœhingam & Landeckium; altera Sauſenbergam, Rœtelam, & Badevillam comprehendat. Optio ſit penes Bernhardum.

III. Cautum eſt, ne partes hæ ſubdividerentur in poſterum.

IV. Si Albertus moriatur ſine heredibus maſculis, portio ejus accedat ſeniori, & in ejus linea ſubſiſtat. Hac autem deficiente, natu minimus ſuccedat.

V. Quod ſi ex junioribus intereat unus, reliqui duo ſuccedant, ita tamen, ut tertiam illam partem non dividant, ſed indiviſam relinquant. Dos filiarum ſit 10. mille florenorum.

VI. Circa onera decernitur, ut Pforzheimenſis portio quinque partes, Hachbergenſis duas, Sauſenberga, Rœtela & Badevilera tres partes exſolvant.

VII. Singuli fratres feudorum ſuorum inveſtituram pro ſe & ſuis fratribus accipiant.

VIII. Debita, quæ Erneſtus pro ſuſtentatione ſua contrahet, tres filii ſolvant.

IX. Nova acquiſita dividantur æqualiter.

X. Si vivo patre unus ex filiis aliquid vel judicio vel vi amittit, reliqui fratres pro rata ei reſarciant damnum.

XI. Quamdiu mares ſuperſunt, nulla femina ſuccedat; unde filiæ ſingulæ renuncient, quoties annum tredecimum ineunt; & matrimonialibus pactis inſeratur excluſio.

XII. Lineæ extinctæ filia octies vel decies mille florenos accipiat.

XIII. Alienatio terrarum prohibita.

XIV. Ubi vendendi & oppignerandi neceſſitas occurrit, non modo res offeratur agnatis, ſed & reluendi eisdem concedatur facultas.

XV. Singulis fratribus chartæ & documenta tradantur, quæ eorum terras reſpiciunt; communia autem ſenior conſervet.

XVI. Singuli communibus titulis inſignibusque fruantur.

XVII. Lites per Auſtregas, Conventiones vel per Judices ordinarios decidantur.

XVIII. Tutela proximo conferatur agnato, &, ubi ſimilis eſt gradus, ſeniori. Teſtamentaria tamen permittitur tutela.

XIX. In religione antiqua nihil immutetur, niſi ex decreto Concilii, vel Comitiorum Imperii, nihilque ex bonis eccleſiaſticis ad ſeculares uſus transferatur.

XX. Carolus, junior filiorum, decimum quartum annum adeptus, ſanctionem hanc quoque jurejurando confirmet.

Diſpoſitio hæc Erneſtina A. 1537. Pforzhemii facta, a Carolo V. Auguſtæ Vindel. A. 1550. die 20. Auguſti firmata eſt.

§. XI.

Johanna Sauſenberg.

Inter filios hæc dum ita ordinat Erneſtus, Johanna Sauſenbergica, Ludovici, Longuevillæ Ducis, uxor, Philippi, poſtremi Sauſenbergæ Marchionis, A. 1503. mortui, filia, tum ſenex, de Dynaſtiis Brisgoviæ Badenſibus, quas ad ſe pertinere credebat, apud Helvetios frequenter conqueſta, ad Baſilienſes ſe denique convertit, eisque jura ſua obtulit. Baſilienſes conditionibus propoſitis aures ab initio præbere viſi ſunt. Plures hac ſuper re A. 1538. inſtituti ſermones. Albertus de Annvil, Sauſenbergæ & Rœtelæ Præfectus, miſſus eſt ab Erneſto Baſileam, qui veterum Marchionum in Civitatem merita illis in memoriam revocavit, oſtenditque, Chriſtophorum patrem Dynaſtiarum Brisgovicarum poſſeſſionem, ex pacto cum Philippo, Cæſaris conſenſu, bona fide adiiſſe. Baſilienſes promiſerunt Marchioni, omnibus Johannæ oblationibus ſe renunciaturos, ſi difficultates Marchionem inter & Civitatem, jam diu durantes, rationabili mox transactione componantur. De jurisdictione criminali in Hüninga mi-

nore & in Nova Domo (*b*) de vico *Riehen*, aliisque ſimilibus pridem diſputatum & de illis tandem A. 1547. transactum.

A. 1538. Erneſtus & Chriſtophorus Landeccii, accepta pecuniæ ſumma, juri, quod in dimidiam partem vici Köndringen habuerant, renunciarunt.

A. 1541. Erneſtus Marchio dimidiam partem vici Kœnigſchafhauſen ab Agnete de Ramſtein coëmit.

§. XII.

Comitia Spirenſia.

Hungaria hoc tempore in magno fuit conſtituta periculo. Solymannus, ille heros Turcarum, regiam urbem occupavit Budam, ultima regno minatus. Aeger animo Cæſar, ab infelici Algeriana expeditione redux, Comitia Imperii indixit Spiræ, quæ A. 1542. Februario menſe ceperunt initium. Ex Germaniæ Principibus nonniſi Brandeburgicus, Palatinus, Electores, & Mecklenburgi Dux fuerunt præſentes. Præſens quoque fuit Erneſtus noſter, Cæſari & Regi Romanorum, quorum cauſa præſertim agebatur, ut placeret. Ceterorum aderant legati. Cæſaris loco Ferdinandus præſedit. (*c*) In Comitiis his contra Turcas decernitur indictio belli. Decernitur indictio Concilii generalis.

(*b*) In dem Neuen *Haus*.

(*c*) SLEIDANUS Lib. XIV. p. 396.

Auditæ Galliæ Regis, de violatis a Cæſare legatis ſuis in Inſubria, querelæ. De cauſſis religionis ſtatutum eſt nihil, quia ad Concilium deferendæ.

In iisdem Comitiis Erneſtus, ut ſenior gentis, ante fratris ſui natu majoris Bernhardi filios locum poſtulavit. Reluctantibus autem pupillorum tutoribus, Ferdinandus, Romanorum Rex, decrevit, ut nihil mutaretur, ſed & ſimul literis cavit, ne res ullo modo noceret Erneſto, nec poſteris.

Eodem anno inter Cameræ Imperialis Emendatores Marchio noſter comparet.

Circa id tempus Caſtrum Landeck & vicus Kœndringen in Marchia Hachbergæ, ut & vicus Brunſtatt in Sundgovia, occaſionem litis cum Auſtriaca domo dederunt Erneſto. Litem Eraſmus, Argentinenſis Epiſcopus, A. 1549. componere ſtuduit.

§. XIII.

Monaſt. Nymburg.

Nymburgi in eadem Marchia haud procul Emmedinga, Monaſterium fuit Eremitarum Ordinis D. Antonii, ſimile illis, quæ olim Friburgi Briſgoviæ, Villingæ in Nigra Sylva, Memmingæ apud Suevos floruerunt. (*d*) Carolus I. Marchio Eccleſiam parochialem Nymburgi, in quam jus patronatus habebat, Præceptori Ordinis D. Antonii, in Friburgenſi Civitate habitanti,

(*d*) MANLII *Chronicon Conſtantienſe*, & ex eo PETRUS in *Suevia Eccleſiaſtica.*

A. 1456. tradidit, ut Monasterium ejusdem Ordinis ibi constitueret. Monachi ad paupertatem redacti, A. 1545. locum illum paulatim deseruerunt. Ernestus & successor ejus Carolus Nosodochium ibi constituere.

Albertus, natu maximus filiorum Ernesti, quum A. 1542. præmatura morte obiisset, de portione terrarum ejus inter Bernhardum & Carolum fratres enata est controversia, quam Ernestus pater, A. 1547. ita composuit, ut inferiorem Marchionatum Bernhardus; Marchiam Hachbergæ cum reliquis Brisgoviæ Dynastiis acciperet Carolus.

In Comitiis Germaniæ A. 1548. decretum est, ut novum Imperii conficiatur Laterculum, quod vocant Matriculam, ad quod tributa publica, huc usque inæqualiter distributa, in posterum exigerentur. Curam ejus rei in Circulo Suevico Elector Moguntinus Augustano Episcopo & Ernesto Marchioni, literis die 24. Jun. scriptis, commendavit. Ordines Imperii in Comitiis Augustæ habitis, eadem repetierunt. Literæ Ordinum ad memoratos Principes die ultimo Junii conscriptæ sunt; ex quibus apparet, jus convocandi Circuli Suevici Ordines soli Wirtenbergæ Duci illo tempore nondum competiisse; quod & aliis exemplis firmatur.

A. 1551. Ernestus cum Friderico, Septemviro Palatino, Wolfgango Bipontino, Johanne Brandeburgico, Christophoro

Wirtenbergico aliisque Principibus pro liberando Landgravio Hassiæ ad Cæsarem misit legatos. (e)

§. XIV.

Regimen filiis tradit.

Post regimen 38. annorum Ernestus, privatam acturus vitam, certa sub lege duobus filiis (Albertus enim jam ante decennium obierat) regimen tradidit; suam cuique partem assignans; ut, qui ab eo vitam acceperant, artem quoque regnandi ab eo adhuc vivo, addiscerent, atque adeo non tam ordini naturæ, quam patris voluntati, suum regimen deberent. Instrumenta hac super re, Christophori, Wirtenbergæ Ducis, interventu, A. 1552. condita sunt.

Cum Bernhardo, filio natu seniore, in hunc modum convenit.

1. Pater die XI. Augusti, Pforzheimensem partem concedit Bernhardo.
2. Bernhardus, ut Vicarius patris, quotannis festo D. Martini, in œconomicos parentis usus Offenburgum 500. quartalia frumenti, 500. quartalia avenæ, 25. plaustra vini sumptibus suis curet transferri.
3. Bernhardus & Carolus fratres duas virgines sorores, eodem modo dotent, quo maritatæ dotatæ sunt; mortuoque patre

(e) THUANUS Lib. VIII. Cap. 6. pag. 281. SLEIDANUS Lib. XXIII. p. 370.

patre sumtibus sustententur communibus fratrum. Fine anni de acceptis & expensis patri reddantur rationes, ut de Marchiæ administratione sit omnino securus.

4. Pecuniarios reditus ex sortibus & bonis, ab ipso acquisitis, sibi pater reservat, ut & ex metallifodinis.

5. Liberum sit patri, quandocunque voluerit, recipere regiminis fasces.

Simile Instrumentum in Caroli filii junioris favorem die 26. Septembris ejusdem anni, ratione Hachbergæ, Rœtelæ, Sausenbergæ & Badevillæ condi jussit Ernestus.

§. XV.

Obitus & Character.

In privato hoc statu non ultra quinque menses Ernestus transegit, sexto Februarii anni sequentis (1553.) ereptus e vivis, anno ætatis 71. Pforzhemii in Choro Collegiatæ Ecclesiæ, quæ olim Aulica fuit, atque adhuc, sed absque Canonicis subsistit, sepultus.

Monumentum in Ecclesiæ choro magnificum, duplex; altera pars Ernestum, altera uxorem Ursulam repræsentat.

Sepulcralis inscriptio nonnisi simplex est, nomen ejus & ætatem indigitans.

Ex omnibus Ernesti gestis Princeps vere bonus, justus, lenis, æquus, & prudens elucet. Maximiliano & Carolo V. Cæsaribus, ut & Regi Romanorum Ferdinando, semper carus, con-

ERNEST.

ſtanti quoque Principum Imperii amicitia floruit; cum quibus nunquam in gratiam redierat; quod nullum eorum offenderat unquam. Moderatio, quæ omnibus ejus præſedit actionibus, in negotio religionis, ubi rara eſſe ſolet, præſertim apparuit. Vetera ſacra nec aboluit; nec perſecutus eſt, quæ viſa ſunt nova. Comitiorum vel Concilii futuri decreta expectans, ſuoque diffiſus judicio, caute omnia tractavit; Friderici II. Electoris Palatini, amici ſui, imitatus exemplum, antequam hic arma contra Cæſarem corripuit. Unde nec Smalcaldico fœderi A. 1536. nec Smalcaldico contra Cæſarem religionis bello, A. 1546. ſubſcripſit.

Lenitas Erneſti ita fuit comparata, Principis dignitati ut nihil decederet. Auctoritate cum opus, ſeverum ſe oſtendit & gravem; quod exprimit lemma ejus nummo impreſſum: *Erneſto illudere noli.* (*f*)

§. XVI.

Religio.

Regimen ejus in illa incidit tempora quibus religionis negotia igne tractabantur & ferro. Lutheraniſmus & Zwinglianiſmus in Germania & in reliquo Europæo orbe magnas vires tum acquirere viſi ſunt. Cæſar, veteris religionis tenax, eam contra Proteſtantes defendere; hi ſermonibus & ſcriptis ſuam promovere quovis modo ſtuduerunt. Mediam Erneſtus ingreſſus

(*f*) *Nit Schimpf mit Ernſt.* Nummum, qui hoc ejus ſymbolum refert, vide infra inter Numiſmata.

eſt viam. In abolendo veteri cultu lentus, in admittendo novo non præceps, nec Cæſarem offendit, nec Proteſtantes a ſe alienavit; futuram religionis pacem, quam ſperaverat, expectans; cujus initium Paſſavienſi Transactione lætus vidit; complementum Pace Auguſtana videre non potuit.

Lutheranum tamen Concionatorem, quem Philippus frater vocaverat, Ungererum, Pforzhemii publice docere permiſit. Quin & ipſe Concionatorem Aulicum, Proteſtantium ſacris addictum, denique habuit, Jacobum Truckenbrotium, qui dein ad Eccleſiam S. Theodori Baſileæ Minoris vocatus eſt Paſtor. Hoc auctore non ſemel Auguſtanam Confeſſionem in terris ſuis introducere cogitavit Erneſtus, niſi Cæſarem timuiſſet. Filios tamen ſacris Lutheranis imbui curavit. In Clericos, diſſolutis moribus viventes, inclemens. Ferdinandus Romanorum Rex, ad Prælatorum Brisgoviæ, Sundgoviæ & Silvæ Nigræ preces A. 1536. a propoſito avocare ſtuduit Erneſtum; ſed ille jus ſuum in Clericos, ditioni ſuæ ſubjectos, eorumque bona, in Marchionatu ſita, literis, die 12. Martii A. 1537. ad Ferdinandum ſcriptis, defendit.

Erneſtus in Badenſium Marchionum ſerie primus eſt, qui *Landgravii* axioma in ſua Gente renovavit, illudque Sauſenbergico axiomati junxit, *Landgravium Sauſenbergæ* ſe vocans.

§. XVII.

Uxor I. Brandeburgica.

Tres Conjuges thoro ſuo induxit Erneſtus; cum quibus conſtanti vixit concordia.

Prima fuit ELISABETHA, Friderici Brandeburgici filia; Alberti, Boruſſiæ primi Ducis, ſoror, quæ A. 1494. die 26. Martii nata, nupta die 29. Sept. 1510.

Ceremoniam Maximilianus Cæſar legatione ornavit, Eliſabetha poſt octennale connubium obiit Stutgardiæ die 31. Maji A. 1518. in primaria illius Civitatis Eccleſia ſepulta; ubi inſcriptio ejus ſepulcralis hodieque supereſt, nihil præter nomen continens.

§. XVIII.

II. Roſenfeldia.

Secunda Erneſti uxor fuit URSULA DE ROSENFELD; (g) ex perantiqua Suevicæ Nobilitatis gente prognata; quæ nomen ſuum traxit ab oppido, quod Wirtenbergicæ Præfecturæ cognominis caput eſt. Urslingenſis Dynaſtiæ veteris pars fuit. Eberhardus, Wirtenbergæ Comes, Wernero de Roſenfeld immunitatem bonorum Roſenfeldæ A. 1389. confirmavit. (h)

In haſtiludio Wirzburgenſi A. 1479. decretum fuit, ut, quorum majores jam frequentaverant haſtiludia, & qui quartum No-

(g) Nonnulli male *Roſenfels*. Roſenfeldiorum Inſignia extant in *Libro Inſignium*, Norimbergæ impreſſo, Part. II. Tab. 98.

(h) BURGERMEISTER *Cod. Diplom. Equeſtr.* Tom. II. pag. 631.

bilitatis gradum probaverint, ad certamen admitterentur ſoli. Wolffius de Roſenfeld ſenior teſtimonia protulit. (*i*)

A. 1488. inter Nobiles Clypei S. Georgii, qui Fœderi Suevico nomen dederunt, Wernerus Georgius & Wolffius de Roſenfeld numerantur. (*k*)

A. 1518. Georgius de Roſenfeld Nobilis deceſſit cum conjuge Margaretha de Hoheneck, (*l*) in Byhelenſi Eccleſia prope Tubingam ſepultus. (*m*)

Eberhardus de Roſenfeld, Eccleſiaſticam vitam eligens, A. 1525. cælebs deceſſit, in eadem Eccleſia ſepultus. Cum eo Roſenfeldia gens periit, ut CRUSIUS teſtatur. (*n*) Urſulæ de Roſenfeld, quæ Erneſto Marchioni nupſit, pater videtur fuiſſe Georgius ille, qui A. 1488. Fœderi Suevico acceſſit & A. 1518. extinctus eſt.

Urſula Roſenfeldia die 26. Febr. A. 1538. deceſſit, Pforzhemii prope maritum ſepulta. Sepulcrum ſimplici Inſcriptione ornatum; absque chronologicis & genealogicis notis.

(*i*) CRUSIUS *Paraleipom. Rer. Suev.* pag. 103.

(*k*) DATT. *de Pace Publica* Lib. II. Cap. 7. pag. 280.

(*l*) A. 1488. Rodulfus & Johannes de Hoheneck in Fœdere Suevico partis Hegovicæ; A. 1512. Endriſs de Hohneck in Fœdere Nobilitatis Suevicæ occurrit. DATT. *de pace publica* Lib. II. Cap. 7. pag. 279. Cap. 22. pag. 204.

(*m*) Epitaphium exhibet CRUSIUS *Annal. Suev.* Part. III. Lib. XII. pag. 810.

(*n*) Loco alleg.

§. XIX.

III. Bombastia de Hohenh.

Tertia Ernesti conjux erat ANNA BOMBASTIA DE HOHENHEIM, quam Genealogi Badenses ignorant.

Hæc ex veteri quoque Suevorum Nobilitate prodiit. Hohenheim vicus, supra Plieningam, in Wirtenbergico Ducatu, Castro quondam conspicuus, quod Nobiles, nomen inde ducentes, inhabitarunt. Seculi XIII. medio Hohenheimenses Nobiles dimidiam Præfecturæ Eslinganæ partem tenuerunt. (o) Ejusdem seculi fine (A. 1292.) Fridericus & Hugo patrueles, dicti de Hohenheim vixerunt. Wilhelmus Bombast de Hohenhaim cum sociis Clypei S. Georgii ad Neccarum Suevico Fœderi A. 1448. accessit. (p) Hic Annæ Marchionissæ vel pater fuit vel avus.

Obiit post maritum vidua XXI. annorum A. 1574. die 6. Junii. Epitaphium ejus duplex Sulzbergæ in Ecclesia Aulica in choro conspicitur. Duo nempe lapides sepulcrales: alter muro inclusus, cum quatuor gentilitiis insignibus, alter in plano. Conjugium hoc sterile. At numerosam Ernesto sobolem conjuges duæ priores dederunt.

§. XX.

Albertus filius Ernesti.

Ex Elisabetha prodiit Albertus; cujus annus nativitatis ignotus. Turcico bello A. 1541. in Hungaria interfuit; ex qua

(o) CRUSIUS *Paraleipom. Annal. Suev.* pag. 91.

(p) DATT. de *Pace Publ.* L. II. C. 7. pag. 280.

redux anno ſequenti, die XII. Decembris Waſſerburgi in Bavaria, in ipſo juventutis flore, deceſſit. Juvenis non ſatis obſequens patri, ad ſecundas pater quod progreſſus eſt nuptias.

JOHANNES SAPIDUS, Seleſtadienſis, inter bonarum literarum reſtauratores illuſtris, Argentorati docens, *Conſolationem* de morte Alberti hujus ad Guilielmum Bœcklinum, Epiſcopi Argentinenſis Præfectum Rubeaquenſem ſcripſit, quæ Argentorati A. 1544. impreſſa (q) oſtendit, Albertum bonis literis non mediocriter fuiſſe ornatum. Scriptum boc Sapidi Albertum, Chriſtophori Marchionis fratrem, reſpicere ſupra (r) relatum eſt. Sed Albertum noſtrum Chriſtophori nepotem, Erneſti filium, a Sapido laudatum eſſe, monendus eſt Lector.

§. XXI.

Filiæ Erneſti. I. Anna.

Alberto naſcendi ordine ſucceſſit *Anna*, Carolo Hohenzollerano Comiti A. 1537. nupta; Johannis Georgii, Hohenzollerani Comitis avia; quem Ferdinandus II. A. 1623. Imperii Principem Ratisbonæ creavit.

II. Amalia.

Secunda filiarum Erneſti, *Amalia*, Friderico Lœwenſteinii Comiti, Cameræ Imperialis Præſidi, A. 1561. nupta, A. 1594. absque liberis defuncta eſt.

(q) GESNERUS in *Bibliotheca* pag. 494. HERTZOG in *Chron. Alſat.* Lib. VII. pag. 36.

(r) Tom. II. pag. 291.

III. Maria Jacobæa.

Tertia Ernesti filia fuit *Maria Jacobæa*, Wolfgango, Comiti Barbiensi, apud Saxones A. 1577. maritata, A. 1594. mortua.

IV. Maria Cleophe.

Quarta fuit, *Maria Cleophe*, Wilhelmo, Sulzio Comiti, in matrimonium collocata A. 1584. decessit d. 28. Augusti A. 1580.

V. Elisabetha.

Quinta fuit *Elisabetha*, nata d. 20. Maji A. 1516. Primo hæc matrimonio A. 1533. nupsit Gabrieli, Salamancæ Comiti, Ferdinandi I. Cæsaris Aulico, qui eum Ortenburgæ apud Carentanos Comitem creavit.

Ephorus hic fuerat Ferdinandi I. Imp. quum ex Hispania in Germaniam proficisceretur. Salamancano mortuo Elisabetha secundis nuptiis A. 1554. Conrado Comiti de Castello, Wolfgangi filio, nupsit atque A. 1552. die 9. Maji diem obiit supremum.

§. XXII.

Bernhardus filius.

Secundus filiorum Bernhardus A. 1517. natus, adolescens A. 1534. Lutetiam & Aurelianum profectus est. Redux indomitus juvenis, liberiorem cum ageret vitam, divisione terrarum, a patre inter filios A. 1537. facta, non contentus, debitis immersus, ad Basilienses se vertit & ab illis jus Civitatis ad 20. annos pro se & pro terris, quas ex paterna hæreditate aliquando in Hachbergæ, Sausenbergæ & Rœtelæ ditionibus accepturus erat, A. 1540. die 2. Aug. obtinuit.

In conventione cum Basiliensibus inita, promisit illis jus aperturæ in Castris suis; promisit, insciis illis, se non susceptu-

rum

rum esse bellum; nec contra religionem aut leges illius Civitatis aliquid se susceptorum, si in ea fortassis commorari decreverit. Bernhardus enim, uti pater, Protestantium sacris nondum publice accesserat. Evenerunt hæc, senior dum viveret frater Albertus.

Mortuo cælibe fratre A. 1542. sororum & affinium intercessione Bernhardus anno sequenti die 15. Octob. a patre in gratiam his conditionibus receptus est:

I. Bernhardus per triennium militet sub Cæsare, vel sub Rege, Electore quodam aut Principe.

II. Juri Civitatis Basiliensium renunciet. Pater ejus debita, ibi contracta, solvat.

III. Alberti, natu maximi filiorum, nuper mortui, Pforzheimensem Marchiæ portionem pater assignavit Bernhardo. Carolo Hachberga, Sausenberga, Rœtela & Badevilla concessæ.

Bernhardus, XXXVI. annorum juvenis, die 20. Jan. decessit cælebs, ante patrem, sepultus Pforzhemii. (s) Imhofius eum cum Beato Bernhardo confudit. (t)

(s) Epitaphium ejus est: *Anno a Christo nato MDLIII. XIII. Cal. Febr. illustriss. Princeps Bernhardus Marchio Badæ & Hochbergæ. &c. cum ex febre laboraret suam in Jesum Christum fidem pie testatus universæ carnis viam ingressus est.*

(t) *Tabular. Genealogicar.* Part. II. Tab. 78.

§. XXIII.

VI. Margaretha filia.

Sexta Ernesti Marchionis filia, Margaretha, Wolfgango, Oetingæ Comiti, qui fuerat filius Ludovici ſenioris, nupſit die 12. Nov. A. 1538.

VII. Salome filia.

Septima filia Salome, Uladislao, Comiti ab Haag, A. 1540. nupta; ſine liberis A. 1559. defuncta.

Carolus filiorum poſtremus.

Carolus Erneſti filiorum fuit poſtremus, ex Roſenfeldia A. 1529. prognatus. Erneſtinæ hic Lineæ propagator in regimine ſucceſſit patri, quem omnino felicem diceres, ſi nonniſi hunc filium habuiſſet; cujus nativitatem ægre tuliſſe videntur fratres natu majores.

Nec transeundum ſilentio eſt, Tabularii Marchici illorum temporum cuſtodes, in annotanda matrimoniorum Erneſti Marchionis & nativitatis liberorum ejus chronologia non fuiſſe ſatis diligentes.

CAPUT II.

CAROLUS II.

A. 1553 - - 1577.

§. I.

Caroli II. initia.

Postremus filiorum Marchionis Ernesti Carolus, Ernestiadum & Carolorum Badensium fuit ordine secundus. Sub eo in juniore hac Linea, ejusque terris, evenit quoque religionis mutatio, quæ in Linea seniore & Marchia superiore jam pridem fuerat introducta. (a) Carolus II. A. 1529. die 24. Jul. lucem aspexit Sulzbergæ, ubi pater tum habitabat. Hic quidem A. 1537. ordinaverat, ut vel Hachbergicus Marchiona-

(a) Sub Bernhardo & Philiberto. Vid. Tom. III. pag. 15. 20.

tus, vel Saufenbergicæ, Rœtelanæ & Badevillanæ ditiones, instituta cum Bernhardo fratre fortitione, ad Carolum tranfirent. Sed immutata eſt rerum facies, cum Albertus atque Bernhardus, fratres natu majores Caroli, ante patrem obiiſſent.

Omnem patris hereditatem A. 1553. vigefimo quarto ætatis anno Carolus folus adivit.

Primaria ejus cura fuit, ut contentiones, cum Wirtenbergico Duce de territorio componeret, atque Bafilienfes vicinos arctiori fœdere, mutuæ defenfionis cauſſa, fibi conjungeret.

Primo Regiminis anno hoc fœdus confectum, & res cum Wirtenbergico compofita. Controverfia de ære alieno, quod Bernhardus, Caroli frater, quondam Bafileæ contraxerat, aliisque de rebus minoris momenti, pactione quoque fublata eſt.

Circuli Suevici dux eodem anno a Chriſtophoro, Wirtenbergæ Duce ac reliquis Sueviæ Ordinibus creatus eſt Carolus. At dignitatem recufavit; rerum bellicarum fe non fatis gnarum caufatus.

§. II.

Mutatio facrorum.

Paulo poſt in Auguſtanis Comitiis A. 1555. Pax publica Religionis quum ſtabilita fuiſſet, Carolus animi fui fenfa, quæ huc usque occultaverat, anno fequente publice explicuit, miſſoque legato Auguſtanæ Confeſſioni & Proteſtantium facris fe acceſſurum eaque in Marchiam fuam publice introducturum, declaravit. Quin & ipfe brevi poſt in Comitiis comparuit, ac ea, quæ

declaraverat legatus, ſuo præſens ore firmavit, Receſſui Imperii ſua manu ſubſcribens.

Anno ſequente ea, quæ in Comitiis promiſerat, executioni daturus, Jacobo Andreæ & Jacobo Heerbrando, Tubingenſium Theologis, ut & Simone Sulcero, Baſilienſium Antiſtite, (b) aliisque Proteſtantium Doctoribus, Pforzhemium invitatis, veterem cultum aboluit, illumque inſtituit, quem Confeſſio Auguſtana commendat; (c) & qui in ſuperiore pridem Marchia obtinuit. Idem quoque tunc facere cœperat Otto Henricus, Palatinus Elector, & Spirenſis Senatus.

Carafa in Commentariis ſuis (d) ita ſcribit: „ Minus conſtantes fuerunt Otto Henricus, Elector Palatinus & Carolus „ Marchio Badenſis, qui anno uno poſt Edictum Pacis, e ſuis „ ditionibus veterem religionem profligarunt, & novam intro„ duxerunt. Unde paulo poſt contra Pacis Edictum Eccleſiaſticos „ omnes reditibus, poſſeſſionibus ac beneficiis in ſuis ditionibus „ ſpoliarunt, eaque in proprios uſus, aut in miniſterium ſuarum

(b) Baſilea Lutheranis ſacris per aliquod tempus tum fuerat addicta mortuoque Sulcero ad Reformata rediit.

(c) Sleidanus Lib. XXVI. pag. 871. Thuanus Lib. XVII. Cap. 22. p. 603. litteræ ejus hac ſuper re extant in Joh. Christian. Sachsii programmate de Carolo II.

(d) De Germania ſacra, pag. 35.

„ Ecclesiarum aut scholarum novae doctrinae applicarunt. „ Saxonica illius ævi cum Badensibus comparare si lubeat, Ernestum Badensem cum Friderico Sapiente, Carolum nostrum cum Johanne Constante haud immerito compares. Ernestus, Caroli V. reverentia ductus, in religionis negotio, ut Fridericus Elector, lente & caute processit. Carolus Badensis, ut Johannes Saxo, Friderici successor, nova sacra amplexus, in suis illa terris promovit atque defendit; *Constantis* elogium apud Protestantes promeritus, quod Saxones suo tribuerunt Johanni.

§. III.

Monasteria seculo addicta.

Pleraque monasteria, præsertim Pforzhemii, præscriptam religionis formulam subire tenebantur. (e) Wirtenbergæ Dux regulam, qua in reformandis Ducatus sui monasteriis usus est, cum Marchione communicaverat. At Pforzheimenses Moniales nonnisi A. 1564. Cœnobium relinquentes, apud Kirchbergenses denique invenerunt refugium. (f)

Immutatio hæc rerum difficultatibus obnoxia fuit. De institutione pastorum & ministrorum Ecclesiæ cum Collatoribus

(e) Tria feminarum, sex virorum monasteria fuerunt Pforzhemii, in tam modica civitate, quæ nonnisi octingentos cives continebat. Monasteria hæc recenset PETRI *Suevia Ecclesiast.* p. 664. sq. Godesavienses Monachi plures in Monasterium Ochsenhusanum transierunt.

(f) PETRI *Suevia Ecclesiast.* pag. 460.

Catholicis exortæ ſunt lites; quæ Auſtriacos inter & Carolum Stutgardiæ, Pforzhemii, Baſileæ & Neoburgi A. 1560. & ſequentibus amica compoſitione pedetentim ſopitæ; ita quidem, ut Catholici, quibus jus Patronatus competiit, Paſtores Auguſtanæ Confeſſioni addictos, Marchioni ſe oblaturos promiſerint. Circa vicum Stetten, Lœraco vicinum, A. 1559. difficultas nata eſt. Vicum hunc Schœnavii Nobiles ab Abbatia Seckingenſi tenent in feudum. Marchio, cui jus vitæ & necis aliaque ſuperioritatis jura in eo competunt, Evangelica quoque ſacra ibi introducere ſtuduit. Sed intercedentibus Schœnaviis & Auſtriaco Regimine, quod vici hujus ſuprematum ad Auſtriacam Domum ſpectare contendit; ipſoque Cæſare A. 1565. ad Marchionem ſcribente, in priſtino res ſtatu relicta.

A. 1556. Carolus Caſtrum Weyher, prope Emmedingam, Melchiori de Au vendidit, ſed poſt novendecim annos illud recepit.

§. IV.

Alberti Brandeb. obitus.

Albertus, Brandeburgicus Marchio, ille Germanorum Achilles, qui nominis ſui terrore tum compleverat omnia, poſt varia bella, prœlio denique ad Sivershuſam Luneburgicam A. 1553. victus, ſuisque pulſus ditionibus, fuga ſe in Galliam receperat. Interventu Caroli Marchionis, affinis ſui, aliorumque Principum reditus ei in Germaniam conceſſus eſt. Arrepto igitur per Lotharingiam & Alſatiam itinere ad Carolum noſtrum venit Pforz-

hemium; ubi morbo correptus A. 1557. die 8. Januarii ætatis anno XXXV. deceſſit, in Collegiatæ S. Michaëlis Eccleſiæ crypta Marchionum ſepultus. (*g*)

Statua ejus eleganter exſculpta inter Durlacenſes Marchiones in Eccleſiæ Choro incorrupta ſubſiſtit. (*h*)

§. V.

Comitia Francofurt.

Celebrata ſunt anno ſequenti (A. 1558.) Februario menſe Francofurti Electorum Comitia, ut Ferdinandus I. Carolo V. deponente Imperium, ex Rege Romanorum conſtitueretur Cæſar. (*i*) Comitiis his Carolus Badenſis interfuit.

In

(*g*) THUANUS Lib. XIX. Cap. 4. p. 642. CRUS. *Annal. Svevicor.* Lib. XII. Part. III. p. 698. HEERBRANDUS, qui interfuit morienti, in *Relatione peculiari* apud HORTLEDER. Cap. XXX. & ſq. HEUTERUS Lib. XV. Cap. I. THRASYBULUS LEPTA, vel, qui ſub nomine hoc latuit, CONRADUS DINNER, in *Hiſtoria de Rebus Geſtis Ludovici a Seinsheim*, Lib. II. pag. 136.

(*h*) Inſcriptionem monumenti dedit MAJUS in *vita Reuchlini* pag. 129. & ante eum ZEILERUS *in Itinerario German.* pag. 563. Item HENR. PETRI *Cont. Sleidani* pag. 127.

(*i*) CHYTRAEUS in *Chronico Saxoniæ* Lib. XIX. p. 557. GODELEVAEUS *de Abdicatione Caroli V.* apud SCHARD. Tom. II. pag. 1893.

In illis Cæſaris legati, depoſita ejus nomine Imperatoria dignitate, in Ferdinandum Romanorum Regem eam tranſtulerunt. (*k*) Occaſione hac Electores Proteſtantes, cum Veldentino & Wirtenbergico Ducibus, cum Landgravio Haſſiæ & Carolo noſtro, de diſſidio religionis inter ipſos Evangelicos ſuper Euchariſtiam exorto, ejusque componendi ratione, iniverunt conſilia; Auguſtanæ Confeſſioni, Carolo V. oblatæ, Invariatam quam vocant, conſtanter ſe adhæſuros profeſſi.

§. VI.

Comitia Auguſtana.

Succeſſerunt anno ſequente (A.1559.) Auguſtana Comitia, quibus Carolus Marchio interfuit. Tum vero Wormatienſis Colloquii Acta coram Imperii Ordinibns recitata ſunt publice. Ex quibus concilianda religionis ſpes nulla cum affulgeret, Cæſar Tridentinæ Synodi, quæ ab A. 1552. interrupta fuit, inſtaurandæ conſilium Ordinibus aperuit, ſed Auguſtanæ Confeſſionis refragati ſunt Principes. Religioſa tamen Pax, denuo firmata. (*l*) In iisdem Comitiis Carolus noſter & fœderati Principes de Reſervati Eccleſiaſtici abolitione Cæſarem fortiter ſollicitarunt; nun-

(*k*) CHYTRAEUS *in Chron. Saxon.* Lib. XX. p. 579. THUANUS Lib. XXII. Cap. VII. pag. 748. Orta tamen ſunt brevi poſt Gravamina, quæ apud LEHMANNUM *de pace religioſa* Lib. II. Cap. I. & II. leguntur.

(*l*) SCHADAEI *Continuatio Sleidani* Part. I. Lib. IV. pag. 171.

quam illud ſe agnoviſſe, nec unquam agnituros eſſe, profeſſi. Cæſar rem omnem ad Conventum Deputatorum, qui vocantur, Imperii, Spiræ habendum, rejecit. (*m*)

A. 1559. Carolus noſter Wilæ & Altenſteigæ diſſidia varia ſuper jus foreſtale & alia hujus generis cum Wirtenbergæ Duce terminavit, quæ enarrare heic neceſſe non ducimus.

Eodem anno Salome, Caroli noſtri ſoror, Ladislao Comiti de Haag nupta, cum obiiſſet, maritus ſuperſtes dotem ejus & cetera bona, titulo donationis inter vivos, ſibi vindicavit. Camera Imperialis pro Carolo Marchione litem decidit.

A. 1560. Delubrum D. Mariæ Virginis ad Quercum, prope Wilferdingam, eximio opere & peregrinationibus religioſis celebre, aboluit Marchio.

§. VII.

Conventus Naumburg.

Anno ſequenti plerique Auguſtanæ Confeſſionis Principes apud Thuringos convenerunt Naumburgi. Septemviri aderant duo, Fridericus Palatinus & Auguſtus Saxo. Aderant Johannes Fridericus Saxoniæ, Erneſtus & Philippus Brunſvici, Ulricus Meclenburgi, Chriſtophorus Wirtenbergæ, Duces, Philippus Landgravius Haſſiæ, Wolfgangus Comes Palatinus Rheni, Erneſtus Hennebergæ Princeps, Principumque reliquorum legati. Aderat etiam Carolus Badenſis.

(*m*) SCHADAEI *Continuatio Sleidani* Part. I. Lib. IV. pag. 171.

Augustanam Confessionem, cui Pacis Religiosæ beneficium competit, Protestantes deseruisse, Romanenses urgebant; alios Zvinglii; alios aliorum Doctorum sententias & opiniones amplexos causati. Doctrinam eorum vagam esse atque instabilem. Objectionibus his ut occurrerent Principes, Augustanam Confessionem Carolo V. exhibitam, quæ ab hoc tempore Invariata (*n*) appellatur, subscriptione sua denuo Naumburgi firmarunt; quod & Carolus noster fecit Badensis.

Ardua denique eodem in Conventu agitata est quæstio; An Principum Protestantium legati ad Concilium mittendi sint Tridentum. Sollicitandis Principibus Zachariam Delfinum & Franciscum Commendonum (*nn*) Nuntios ad Conventum hunc misit Pius IV.

(*n*) Philippus Melanchthon in Nova Editione Augustanæ Confess. A. 1540. in articulo X. ubi de S. Cœna sermo est, hæc verba posuit: *Quod cum pane & vino vere exhibeantur Corpus & Sanguis Christi vescentibus in Cœna Domini.* In Exemplari authentico Confessionis A. 1530. Augustæ Vindel. Carolo V. exhibitæ legitur: *Quod Corpus & Sanguis Christi vere adsint.* Ab hoc tempore inter Variatam & Invariatam Confessionem August. distinctio.

(*nn*) Flechier *Vie du Cardinal Commendon* Lib. II. Cap. 2. seq. ex Schedis Gratiani. Paulus Sarpius *Hist. Concil. Trident.* Lib. V. §. 63. Pallavicinus *Histor. Concil. Trident.* Lib. XV. Cap. 2. Raynaldus ad A. 1561. num. 25.

Misit & legatos suos Cæsar Ferdinandus. Re deliberata decrevit Conventus, Protestantibus abstinendum Tridento, eaque de re mentem suam Cæsareis aperuerunt legatis. Consilii rationes consignatæ libello, qui Cæsari Francofurti oblatus. (o)

§. VIII.

Acta varia.

Argentinenses, veteri amicitiæ vinculo cum Badensibus juncti, Carolum nostrum induxerunt, ut negotiis eorum cum Episcopo se immisceret. Senatus Argentinensis in Ecclesiis Collegiatis urbis suæ Sacrificium Missæ A. 1529. suspendit. Vicennio post cum Erasmo Episcopo transactionem inivit, virtute cujus in iisdem Ecclesiis pristinus restitutus est cultus. Finito Naumburgensi Conventu, cui Henricus de Mulnheim, legatus urbis intererat, Argentinenses in Summo templo, quod Ecclesiastici A. 1559. mense Nov. deseruerant, (p) Lutherana sacra eum in modum, qui ante Transactionem cum Erasmo obtinuerat; die 18. Maji 1561. restituerunt.

In omni hoc negotio sine Caroli Marchionis consilio Argentinenses nihil susceperunt. (q)

(o) Chytraeus, qui Conventui interfuit, Lib. XX. p. 586. seq. Thuanus Lib. XXVIII. Cap. XXI. Libri rubrum est: *Stattliche Ausführung der Ursachen* &c. Editus quoque latine Argentorati A. 1565. 4to.

(p) Guilliman. *de Episcopis Argent.* p. 451.

(q) Bernh. Herzog. *in Chron. Alsatiæ* Lib. VIII. pag. 100.

A. 1562. Castrum Remichingen & vicum Minoris Steinbach (r) aliaque Remichingorum Nobilium jura coëmit Carolus & suæ Marchiæ adjecit.

Eodem anno Conventui Circuli Suevici una cum Christophoro, Wirtenbergæ Duce, interfuit Ulmæ.

A. 1563. idem cum Christophoro Wirtenbergico super reditus Ecclesiasticos Conventionem inivit; utrique Principi utilem. Conventum est, ut redituum, quos alter in alterius ditione habuerat, permutatio fieret, adeoque minoribus impensis reditus suos uterque perciperet. Tractatus conclusus fuit Wilæ Suevorum.

Apud Fridericum Electorem Palatinum, qui Calviniana sacra tum in terris suis introducebat, una cum Christophoro Wirtenbergico & Wolfgango Bipontino pro Lutheranis eodem anno (1563.) intercessit.

Anno sequente Moniales D. Mariæ Virginis & D. Mariæ Magdalenæ, Ordinis Prædicatorum, Pforzhemii, accepta undecim florenorum millium summa, Monasterium suum, una cum vicis, hominibus, reditibus, juribusque Carolo Marchioni tradiderunt.

Idem cum Marquardo, Spirensi Episcopo, pactionem inivit, qua homines proprii, quos alter in alterius ditione habue-

(r) Klein Steinbach.

rat, permutati ſunt. In alterius ditionem in poſterum migraturi ejusdem juri atque dominio addicti. Detractionis jure tamen prior Dominus libere utatur. Conventio hæc A. 1576. ad Capitulum Cathedrale apud Spirenſes extenſa.

§. IX.

Lites cum Sueviæ Nobilibus.

Nuperorum Imperii Comitiorum Decreta (*s*) libertati ſuæ periculoſa eſſe Sueviæ Nobiles ſuſpicati ſunt. Poſt varios Conventus denique Munderkingæ die VII. Aug. A. 1560. arctiori ſe fœderi junxerunt, quo libertatem avitam & jura ſua adverſus Principum conatus ſe defenſuros jurarunt. Fœdus hoc Cæſar A. 1561. firmavit.

Confirmatio Principes vicinos commovit. Fridericus III. Palatinus Elector, Albertus Dux Bavariæ, Wolfgangus Palatinus, Chriſtophorus Wirtenbergæ Dux, Philippus Landgravius Haſſiæ; Carolus & Philibertus, Marchiones Badenſes, de communi ſalute tuenda inter ſe iniverunt conſilia; publicoque ſibi proſpexerunt ſcripto A. 1562. ne ex confirmatione fœderis Nobilium, a Cæſare obtenta, ipſi detrimenti quid caperent. (*t*) A.

(*s*) *Receſſ. Auguſt.* Part. I. §. 46.

(*t*) Proteſtationes exhibet liber, cui rubrum: *Reichsſtändiſche Archival-Urkunden ad Cauſam Equeſtrem* Part. II. Cap. I. pag. 21. & 22. ubi & alia huc pertinentia occurrunt.

parte Principum celebratus quoque Maulbronnæ Conventus; ubi de jungendarum inter se virium modo deliberatum. (*u*)

§. X.

Principum Consilia.

Iisdem temporibus Grumbachianæ in Franconia turbæ surrexerant; quibus pleraque Nobilitas credebatur implicita.

Crevit suspicio, ne Equester Ordo, sociatis per Germaniam armis, bellum inferret Principibus. Unde in Wormatiensi Deputatorum Imperii ejusdem anni Conventu, ad quem gravamina Principum delata sunt, res militaris Circulorum sollicite ordinata; copiæ, ut in re subita, conscribi jussæ, nihilque prætermissum, quo publica Imperii firmaretur tranquillitas. (*x*) De universis quoque Principibus, in fœdus contra Nobilitatem cogendis, non semel deliberatum.

At Carolus noster, Princeps providus, circumspectus & prudens, ad Wirtenbergæ Ducem A. 1566. die 28. Januarii scripsit, sibi & Philiberto agnato rem non tanti apparere periculi, quanti putatur. Singulis Principibus ad coërcendos suæ cujusque regionis Nobiles satis virium esse, neque confirmationes Cæsareas, a Nobilitate obtentas, Principibus esse posse periculo. (*y*)

(*u*) Acta hujus Conventus extant in Libro alleg. Part. II. Cap. I. pag. 66.

(*x*) Schadaei *Contin. Sleidani* Part. I. p. 375. & *Recessuumm Imp.* Tom. III. pag. 201. seq.

(*y*) Literæ hæ extant in *Actis Wirtenberg.* loco alleg. p. 59.

§. XI.

Sedes Durlacum translata.

Hos inter rerum motus Regiam ſuam Pforzhemio Durlacum transtulit Carolus. Sexageſimus quintus ſeculi XVI. annus eſt, quo in Badenſium Annalibus translatio hæc figitur.

Ab eo tempore Bada-Pforzheimenſis Linea, mutato nomine, Bada-Durlacenſis appellatur.

Subitum fuit hoc Marchionis conſilium. Paulo ante enim Cancellariam, Themidis ſedem, prope Palatium ſuum a fundamentis exſtruxerat. (z) Traditio eſt, Pforzheimenſes petitum aliquod Caroli pertinaciter recuſaſſe, tabulamque, translationis cauſas continentem, in Palatio ibi ſuſpenſam, jam pridem interiiſſe. Quæcunque conſilii hujus fuerit cauſa, Carolus noſter ſpatioſum, & magnificum, pro illo ævo, Palatium Durlaci magnis ſumptibus exſtruere cœpit; opus feſtinavit, brevique tempore perduxit ad finem; indito Caro-

(z) Cancellariæ hi verſus inſcripti leguntur:

Carolus has Princeps Badenſis condidit ædes
Ut ſint conſiliis Curia ſancta bonis.
Hic populo par eſt æquas præſcribere leges
Omnibus ex merito reddere jura ſuo.
Hinc procul affectus animi ſeponere pravos
Et rem judicio noſcere quemque ſuo.

Caroloburgi nomine; conditoris memoria in eo ut perpetua perstaret. Formam & ædificii reliqua ipſe invenit, direxit, urſit, perfecit. Succeſſores illud auxerunt, donec omne palatium cum oppido A. 1689. bellicis flammis conſumptum, poſtquam per 124. annos ſtetiſſet. Sed & ipſum Durlaci oppidum aliis operibus exornatum a Carolo. Oppidani in animi grati memoriam publico urbis ſuæ fonti ſtatuam ejus impoſuerunt, quæ perſtat hodieque. Hachbergæ Caſtrum A. 1554. jam reſtauraverat Carolus atque in formidabile munimentum erexerat. (*a*) Ad opus perficiendum Rœtelani, Sauſenbergici & Badevillani cives gratuitum quindecim crucigerorum, in ſingulos centum florenos, ſubſidium, ad quindecim annos Principi ſuo dederunt. (*b*)

§. XII.

Gesta varia.

Eodem anno (1565.) die Lunæ poſt Laurentii Marchio ab Antonio, Dynaſta Staufenſi, jurisdictionem ſex Curtium in tractu Viſnach, & tres Curtes in Reichenbach, cum ſilva adhærente coëmit. (*c*)

Inſequentis anni die tertio Octobris cum Friburgenſi Civitate de limitibus Friburgum inter, Haslacum & Bœzenhuſam

(*a*) Tom. I. pag. 333.

(*b*) Foersterus MS. de Rebus Hachberg.

(*c*) Die Vogteyen der 6. Höfe.

transegit. Georgius Bombaſtius ab Hohenheim, Prior Ordinis Melitenſis in Germania, transactionem promovit. Tum quoque inter Auſtriacam & Badenſes Domos de ſupremo Imperio in Dynaſtias Rœtelæ, Sauſenbergæ & Badevillæ diu agitata lis, Spirenſis Epiſcopi, Auſtregalis Judicis, Laudo contra Carolum deciſa eſt; qui a Laudo hoc ad Imperii Cameram provocavit. (*d*)

Circa idem tempus cum Georgio Friderico, Marchione Brandeburgico, de dote Cunigundæ, uxoris Caroli, haud ita pridem defunctæ, diſputatum, ut & de pecuniæ ſummis, quas Albertus Brandeburgicus, nuper in Aula Caroli mortuus, (*e*) a Sulzbergenſi Monaſterio & ab Eccleſia Collegiata Pforzheimenſi mutuo acceperat. Chriſtophorus, Wirtenbergæ Dux, arbiter electus, A. 1566. rem omnem compoſuit.

Abbatia St. Georgii in Nigra ſilva tum quoque motibus Auſtrios inter & Chriſtophorum Wirtenbergicum dedit occaſionem. Hic Ducis Circuli munus Carolo noſtro tradidit Marchioni, qui bellicum ejusdem Circuli Senatum Weilam evocavit, ut de conſervanda tranquillitate publica cum illis deliberaret. Res pedetentim ſopita. Auſtriacis jus ſupremum in Abbatiam ſervatum.

(*d*) Vid. Tom. II. pag. 270.

(*e*) Vide ſupra §. 4.

Lites, quæ ob diviſionem terrarum, a Philippo fratre relictarum, inter Bernhardum & Erneſtum inceperant, ſub Carolo noſtro in Camera Imperiali continuatæ fuerunt. Unde Cæſar, ne fraudi id eſſet Lineæ ſeniori, inveſtituram Marchioni noſtro negavit; indultis tamen, quæ A. 1553. 1554. & A. 1566. ei conceſſerat, juribus ejus proſpexit.

§. XIII.

Legati in Belg. miſſi.

A. 1567. Carolus cum Saxoniæ & Brandeburgi Electoribus, cum Duce Wirtenbergæ, Haſſiæque Landgravio in Belgium miſit legatos, qui apud Margaretham Parmenſem, Gubernatricem Belgarum, pro Proteſtantibus Inferioris Germaniæ, quæ decimum Germanici Regni Circulum componit, intercederent. Antverpiam, factionibus plenam, Gubernatrix nuper in deditionem receperat. Starembergius obviam miſſus eſt legatis, qui moneret, in civitate, vix pacata, adventum eorum minus opportunum videri. At Principum ſuorum dignitatem, ut admittantur, exigere cum regeſſiſſent legati, admiſſi ſunt, poſteroque die frequenti Senatu auditi; libellum protulerunt, cujus hæc fere ſententia fuit: Confeſſionem Auguſtanam virtute Pacis Religioſæ apud Germanos admiſſam, in Inferiore Germania quoque non poſſe prohiberi. Proinde a ſuperioris Germaniæ Principibus Margaretham orari,

ne populos, cetera innoxios, divexari hoc nomine ac pœnarum immanitate plecti patiatur. Gubernatrix, in Senatu deliberans, remittendos absque responso legatos censebat. Mutata tamen deinceps sententia, Starenbergium in hæc verba respondere jussit: Legati quæ de religione monuerunt, indigna esse responso. Ex illis autem, quæ pro excusanda rebellium contumacia addiderunt, patere, Germanos Principes non tam habuisse rationem eorum, quæ Hispanorum Rex & Belgii Gubernatrix publice declararunt, quam quæ seditiosi homines disseminant, quorum impietatem eversa & spoliata templa, vis illata Magistratibus, excitati ad arma populi, abunde testentur. Admoneant suos Principes legati, ut Provinciarum Regiarum curam Regi permittant, neque turbulentorum hominum patrocinium porro suscipiant. Quo responso accepto legati quarto, ex quo venerant, die recesserunt. (f)

§. XIV.

Bella Gallica.

Protestantium causam in Belgio sine successu Carolus noster dum suscipit, de adducendis contra Protestantes in Gallia auxiliis cum Carolo IX. tractavit.

Exardescente ibi secundo religionis bello in Germaniam missus est a Rege A. 1567. Bernardus Bocatellus, Britanniæ Mi-

(f) Famianus Strada *de Bello Belgico* Decad. I. Lib. VI. p. 188.

noris Rhedonum Episcopus, qui Imperii Status doceret, non de religione jam agi, sed falso religionis obtentu Majestatem Regis offendi, atque adeo ab iisdem delectus pro Rege expeteret. (g) Wilhelmo, Landgravio Hassiæ, & Augusto Saxoni, Joachimo Brandeburgico Electoribus, id haud difficulter persuasum, qui Regi permiserunt delectus; ita tamen, ut sub Johannis Wilhelmi, Saxoniæ Ducis, & Caroli, Marchionis Durlacensis ductu, & auctoritate fierent. Conscripti Regis nomine ter mille quingenti equites, quos Claudius Aumalius in Lotharingia accepit. Expeditioni in Galliam num interfuerit Carolus, neque Thuanus, neque alius illius temporis Scriptor prodiderunt. At Philibertus, Caroli nostri patruelis, in eodem bello contrarias secutus est partes; una cum Casimiro Palatino Protestantibus adducens auxilia. (h)

§. XV.

Bello III. num interfuit Carolus?

In tertio autem religionis bello, quod anno sequente exortum est, Philibertus contra Protestantes Regi adhæsit, in prælio Moncontoriano, uti supra docuimus, (i) A. 1569. occisus. Inter heroës prœlii hujus Carolum quoque nostrum refert THUA-

(g) THVANVS Lib. XLII. Cap. 10.

(h) Tom. III. p. 27.

(i) Ibid. p. 32.

NUS, (*k*) additque, in ſecunda regiorum acie eum mille duxiſſe equites & dextrum Andini latus cinxiſſe; denique fortiſſime pugnantem in primo occidiſſe conflictu. At Carolum noſtrum cum Philiberto Bada-Badenſi, qui haud dubie tum periit, & inter occiſos a THUANO quoque relatus eſt, (*l*) manifeſte confundit Thuanus. Carolus noſter Bada-Durlacenſis nonniſi octennio poſt placida morte in palatio, a ſe condito, obiit Durlaci. Hæc de Gallico bello.

§. XVI.

Geſta cum Longuevill.

Juridiciale bellum cum Principe Gallo his ipſis temporibus Marchioni noſtro apud Germanos exortum eſt.

Helionorus ab Aurelia, Longuevillæ Dux, virtute juris, quod ab avia Johanna, Philippi Hachbergenſium Marchionum poſtremi filia, ſuper Dynaſtias Rœtelæ, Sauſenbergæ & Badevillæ, in ſe derivatum credebat, in Camera Imperiali Spirenſi A. 1568. Carolo Marchioni noſtro, litem intendit. (*m*) Hubertus Languetus, ab Auguſto Electore Saxoniæ A. 1569. in Galliam miſſus, in tranſitu per Marchiam Carolo promiſit, hac de controverſia ſe cum Longuevillano Duce acturum, &, ut eo

(*k*) Lib. XLVI. Cap. I. p. 738.

(*l*) *Loc. alleg.* p. 739.

(*m*) FOERSTERUS in *Relatione Genealogica & Hiſtorica de Marchionibus Hachbergicis* Lib. II. Cap. 6.

promtius res fieret, ad eum ſuſcepturum eſſe iter. Iter, inſcio Electore, ſuſcepit Languetus, remque eo redegit, ut A. 1570. legati a Longuevillano & Carolo Marchione Argentinam mitterentur, qui transactione amica litem finirent. Languetus, Electoris juſſu Argentinæ tum hærens, ab utroque rogatus eſt, ut negotio intereſſet, ac utrique parti addictus, transactionem promoveret. (*n*) Res transacta tum non eſt, ſed brevi poſt Caroli mortem compoſita, ut ſuo loco videbimus.

§. XVII.

Pro Proteſtantibus Gall. intercedit.

Circa tempus hoc in Gallia quoque de tertio religionis bello, quod per biennium jam duraverat, finiendo laboratum. Johannis Caſimiri Palatini & Eliſabethæ, Principis Saxoniæ, nuptiarum feſtivitas die V. Junii A. 1570. Heidelbergæ celebrata eſt. Præter Palatinum & Saxonem, Electores, aderant Georgius Fridericus Brandeburgicus, Ludovicus Wirtenbergicus, Wilhelmus, Philippus & Georgius Haſſi, Adolfus Holſatiæ Dux, & Carolus noſter Marchio. Principes hi ad Galliæ Regem Heidelberga ſcripſerunt, ex Reginæ ad Haſſum literis ſe intellexiſſe, res in Galliæ regno ad pacem pedetentim diſponi; ad quam illi Regem prolixe hortantur, docentes, ad amicitiam Imperii retinen-

(*n*) Langueti *Epiſtolarum* Lib. I. Epiſt. 87.

dam neceſſarium eſſe, ut abolitis inteſtinis bellis, libertas religionis per Galliam & æquale inter ſubditos jus conſtituatur. (o)

Menſe Auguſto 1570. ſubſecuta eſt Pax omnium ampliſſima, quæ Proteſtantes ad munera & dignitates Gallici Regni admiſit.

§. XVIII.

Comitia Spirenſ.

Heidelberga Carolus profectus eſt Spiram, ubi Maximilianus II. Imp. die 3. Idus Quinctiles Comitia celebravit, in quibus de Pace publica firmanda; de emendanda Cameralis Judicii in Imperio forma; de belli Gothani ſumtibus; de rei Monetariæ fraudibus corrigendis, aliisque tractatum. Cæſar cum Imperatrice duas quoque filias ſecum adduxerat, Annam & Eliſabetham. Illa Philippo Hiſpaniarum, hæc Carolo IX. Galliarum Regibus deſponſatæ fuerunt. Annam Johannes ab Hoya, Monaſterienſis Epiſcopus & Ordinis Boruſſiæ Præfectus, in Belgium, & inde claſſis in Hiſpaniam deduxit.

Caroli iter in Galliam.

Eliſabetham Cæſar, peractis Spiræ ſponſalibus, (p) Jacobo Trevirenſi Præſuli Septemviro, Johanni Argentinenſi Epiſcopo

(o) THUANUS Lib. XLVII. Cap. 3. pag. 778. CRUSIUS *Annal. Suevicor.* Part. III. Lib. XII. Cap. 16. pag. 738.

(p) Sponſalia hæc deſcribit HUBERT. LANGUETUS *Epiſtolar.* Lib. I. Epiſtol. 91. Carolus noſter menſæ tum Cæſaris cum aliis Principibus aſſedit.

po & Carolo noſtro Badenſi, Philippo Arscotano Duci, Hohenloënſi & Zollerenſi Comitibus ad Galliæ Regem ducendam tradidit. (q) Excipiendæ ſuæ ſponſæ Mazerias ad Moſam in Campania Carolus Rex venit in occurſum. Præmiſſi ſunt Andegavenſis & Alençonius, Regii fratres, cum Carolo Lotharingiæ Duce, Guiſio, Aumalio & Mommorantio, Ducibus, aliisque proceribus, qui Eliſabetham exceperunt Sedani & inde ad Regem duxerunt Mazerias, ubi a Trevirenſi Electore, Cæſaris nomine tradita eſt Regi. (r) Rex per Vicecancellarium ſuum Cæſari & Germaniæ Principibus atque inprimis Trevirenſi, Argentinenſi Epiſcopo, Marchioni Badenſi & Hohenloënſi Comiti, præſentibus, gratias egit atque Eliſabetham honore & amore conjugali ſe proſecuturum declaravit. Poſtridie, qui fuit XXVI. Novembris, regali pompa celebratæ ſunt nuptiæ. Conviviis & haſtiludiis more

(q) Thuanus Lib. XLVII. Cap. 5. pag. 780. Schadaeus *Contin. Sleidan.* Part. II. Lib. VI. pag. 196.

(r) In introitu urbis Mazeriarum Trevirenſis Elector Andegavenſem inter & Alençonium fratres Regis, Epiſcopus Argentinenſis inter Lotharingiæ & Montpenſierii Duces, Badenſis noſter inter Principem Delphinum (le Prince Dauphin) & Aumalium, Hohenloënſis & Zollerenſis Comites inter Guiſium & Mommorantium medii inceſſerunt. Wicquefort in libro: *L'Ambaſſadeur & ſes fonctions*, Part. I. Lib. I. pag. 200. qui p. 49. Germaniæ Principes legatione hac ſuæ derogaſſe dignitati contendit.

ſolenni peractis, legati cum muneribus (s) dimiſſi, in Germaniam redierunt. (t)

§. XIX.

Legati ejus ad Regem.

Redux Spiram ad Comitia Carolus noſter, Cæſaris Legatus, ipſe jam cum aliis Principibus auctor fuit legationis ad eundem Regem mittendæ. Palatinus, Saxo, Brandeburgicus, Electores, Richardus Palatinus, Friderici III. Electoris frater, Georgius Fridericus, Brandeburgicæ Domus, Julius Brunſvicenſis, Ludovicus Wirtenbergicus; Wilhelmus, Haſſiæ Landgravius, Johannes Albertus Meclenburgi Dux, ut & Carolus Marchio Legatos communi nomine miſerunt in Galliam, qui Regem adierunt Villeriis ad Cotiam, (u) in Inſula Franciæ die 24. Decembris. Legati de matrimonio cum Cæſaris filia gratulati Regi, ad ſervandas pacis, nuper in Regno factæ, conditiones longa & prolixa oratione (x) eum hortati ſunt.

Ab Evangelicis Principibus legationem hanc petierant Joanna, Navarræ Regina, & Proteſtantes in Gallia Principes.

(s) In Inventario mobilium Caroli Marchionis leguntur dona, quæ a Galliæ Rege accepit. Adde POPELINIERE *Hiſt. de France* Tom. II. fol. 3.

(t) THUANUS *loco alleg.* Cap. 21. pag. 806.

(u) Villers-Cotterez.

(x) Exhibet eam POPELINIERE *Hiſt. de France* Tom. II. Lib. XXIV. p. 3. a.

Miſſus ab illis ad Comitia Johannes Hangeſtus, (y) qui & pro ſuppetiis, in bello nuper ſubmiſſis, literisque haud ita pridem Heidelberga ad Regem ſcriptis, gratias egit. (z) Carolus IX. Principum Legatis benigne reſpondit eosque muneribus donatos dimiſit. (a)

§. XX.

Geſta reliqua.

Philippus Badenſis, filius Philiberti, per tutores a religione patris ad Romanam traductus, Proteſtantium ſacra, ſub Philiberto patre in Marchia ſuperiore latius propagata, quum abolere decreviſſet, Carolus noſter a conſilio hoc eum avertere ſtuduit, rem periculi plenam oſtendens, quae ſeditionibus materiam praebere poſſit. Sed & una cum Electoribus & Principibus Auguſtanae Confeſſionis ea de re apud Caeſarem interceſſit. Philippus tamen, obtenta A. 1571. a Caeſare aetatis venia, Bavari atque Zollerani auxilio, priſtinum cultum reduxit atque Auguſtanae Confeſſionis doctrinam in Bada-Badenſibus ſuis terris aboluit. (b)

A. 1572. die 22. Jan. Ordines Sueviae, ex praeſcripto Comitiorum Imperii, inter ſe convenerunt, ut per totum Sueviae

(y) Jean d'Hangeſt Sieur d'Argenlieu.

(z) THVANVS Lib. XLVII. Cap. *6.* pag. 781.

(a) IDEM *loco alleg.* Cap. 21. pag. 807.

(b) Vid. Tom. III. pag. 54.

Circulum nonnisi quatuor Officinæ Monetariæ constituerentur, Stutgardiæ nimirum, Tettnangæ & Augustæ Vindelicorum; quarta, destinata Badensibus, in loco, quem utraque Linea designaverit. Carolus noster cum Philippo Agnato, Lineæ senioris, die 19. Aprilis, ejusdem anni convenit, ut per singula sexennia, nunc Durlaci, nunc Badæ, officina monetaria esset. A Durlaco autem initium fieri placuit, quod Carolus rem monetariam ibi jam ante ordinaverat. Oppidum hoc, officinæ monetariæ in Badensium ditionibus sedes, eodem anno a Circuli Deputatis Norimbergæ designatum est. Sed alternatio, quam memoravimus, non habuit locum. (*c*)

Castrum in Oberwœsingen, quod ad Steinios nobiles pertinuerat, Badensi superioritati jam ante subjectum, A. 1573. cum juribus, illi annexis, emtione ad Marchionem pervenit.

Jus Patronatus in Sellingen, & alia, quæ inde pendent & ad Marchionem hucusque spectaverant, cum jure patronatus in Sinzheim & parte decimarum in Mœrs Carolus noster A. 1574. tradidit Collegiatæ Badensi.

(*c*) Ernestus Fridericus A. 1586. cum Bada - Badensibus de communi tractavit moneta, ita ut damna quoque & lucra invicem compensarentur; sed res in tractatibus substitit.

Udenheimenſe vel Philippiburgenſe vectigal ad Rhenum inter Epiſcopum & Civitatem Spirenſem jam pridem excitavit diſſenſum, quod immunitatem ab eo ſibi arrogaverat Civitas. Erneſtus, Caroli pater, conſtitutus jam fuerat arbiter. Carolus, mortuo patro, pro Civitate pronunciavit. Laudum ejus Camera Spirenſis A. 1575. firmavit. (*d*)

Anno ſequenti pro Parochia in Schupffart a Canoniſſis Collegiatæ S. Fridolini Eccleſiæ in Seckingen Marchio decimas vici Maulburg in Dynaſtia Rœtelenſi accepit.

§. XXI.

Obitus & character.

A. 1577. die XXIII. Martii Carolus, nondum quinquagenarius, Caroloburgi in arce, ab eo exſtructa, deceſſit, Pforzhemii in Eccleſiæ Aulicæ choro ſepultus. (*e*) Vita longiore, ſi quis

(*d*) Lehmann. *Chron. Spir.* Lib. IV. Cap. 22. p. 323. & 326.

(*e*) Elogium ejus ſepulcrale his verbis conceptum: „Illuſtriſſimus atque magnanimus Princeps & Dominus, Dominus CAROLUS Marchio „Badenſis & Hochbergenſis, Dominus in Rœteln & Badenweiler, S. „Romani Imperii totiusque Marchiæ ſingulare Decus, qui mortuo Patre „domino Erneſto unicus ſucceſſor ditiones hereditarias inprimis divi„no cultu ab antiquis ſordibus repurgato, inſigni animi prudentia, „juſtitia & fortitudine tam belli, quam pacis tempore, XXIV. annos „placidiſſime gubernavit, ampliſſimis ædificiis ornavit & ſingulari in-

unquam Principum Domus Badensis dignissimus; Princeps moribus & vita integer; mansuetus, parsimoniæ deditus, qui civium tributis non ad voluptates & delicias inanes est usus, sed in utilia patriæ instituta convertit. Nævos in eo paucos invenias. Non tenax offensionum, si Pforzheimenses excipias, quos ut puniret, Durlacum migravit. In Comitiis & Conventibus publicis assiduus & frequens; ut Cæsari placeret; simul & sollicitus, ne detrimenti quid religio, quam professus est, caperet, publicæ nunquam indormiens caussæ. Natura liberalis, munificus; quin & splendidus, pro illo tempore, ædificator. Decessit postquam omnia, quæ sibi proposuerat, in Religione ordinasset; Bada-Durlacensium Numa; omnium civium, quos ipse amaverat, a quibus ipse amatus est, compositus lacrimis. Filios non Aulico Comitatu corrumpi, sed continuo studiorum ordine institui, virtutum & disciplinarum cultu ornari,

---

„ dustria indefessoque labore multo fertiliores reddidit dignus longio-
„ re vita, si Deo placuisset, nondum expleto XXXXVIII. ætatis suæ an-
„ no die 23. Martis Anno Domini 1577. in arce Caroliburgo immatura
„ morte eripitur atque hic, ut vivus jusserat, sepelitur, gloriosam resur-
„ rectionem exspectans, quam ei largiri dignetur omnipotens Pater per
„ Jesum Christum Filium suum unigenitum Amen. Marito ac parenti
„ charissima conjux secunda Anna Palatina & tres filii Ernestus Fri-
„ dericus, Jacobus & Georgius Fridericus in perennem & bene me-
„ ritam memoriam H. M. P. „

educarique curavit, nisi quod vicinarum more Aularum Theologicis disputationibus nimis imbuti sunt. Religionum initia plerumque fervida & plena fervoris. In omnibus hujus generis negotiis circumspectus & prudens; felix, quod in illa incidit tempora, quibus Maximilianus II. præfuit Imperio; princeps ejusdem cum Carolo indolis; qui cognatum hunc suum, divi patris exemplo, præ ceteris amavit.

Christophorus, Wirtenbergæ Dux, testamento A. 1568. Carolum nostrum inter tutores Ludovici filii nominavit.

§. XXII.

Uxor 1. & liberi.

Carolus bis matrimonium inivit. Uxor prima fuit Cunigunda, Casimiri Marchionis Brandeburgici in Franconia & Susannæ Bavaricæ filia; desponsata die 10. Martii A. 1551. defuncta Gemundæ Suevorum, die 24. Febr. A. 1558. ætatis anno XXXIV. cum Onolsbaco rediret Pforzhemium; ubi condita in Marchionum sepulcro. Ex ea prodierunt:

1. Maria, nata Hachbergæ A. 1553. die 3. Jan. quæ post octennium decessit Pforzhemii A. 1561. die 11. Nov. ibique sepulta.
2. Albertus, natus Pforzhemii A. 1555. die 12. Jun. novendecim annorum juvenis, podagra, quam vita intemperanti contraxerat, A. 1574. die 4. Maji decessit, sepultus Pforzhemii; ubi ejus Epitaphium extat.

§. XXIII.

Uxor 2. & liberi.

Secunda Caroli uxor fuit ANNA, Ruperti Comitis Palatino Veldentini, filia, A. 1540. die 12. Novembris nata, Marchioni nupta Heidelbergæ Calendis Aug. 1558.

Hæc marito superstes tutelam filiorum A. 1577. adiit; A. 1585. deposuit; vixitque Grabæ; ubi Castrum olim; nunc omnino destructum: A. 1586. d. 30. Martii ibi decessit; sepulta Pforzhemii; sex liberorum felicissima mater; ex quibus tres filii terras Badenses inter se diviserunt.

1. ERNESTUS FRIDERICUS.
2. JACOBUS.
3. GEORGIUS FRIDERICUS; quorum singulorum expositurus sum fata.

Tres filiæ fuerunt:

1. DOROTHEA URSULA, nata die 20. Junii 1559. dein uxor Ludovici Wirtenbergici; cujus tutelam gesserat Carolus pater; nupta Stutgardiæ A. 1575. die 8. Novembris. Nuptias has, magna pompa celebratas, eleganti carmine illustravit illustris Wirtenbergensium Poëta, NICODEMUS FRISCHLINUS. (f)

Hæc,

(f) In *Parte Epica Operum Poëticorum*, pag. 86.

Hæc, A. 1583. die 19. Maji ex Aula Vinarienſi domum reditura, Noribergæ improlis deceſſit; ſepulta Tubingæ.

2. Anna Maria, nata A. 1565. die 4. Aug. denata 1573. die 8. Octobris.

3. Elisabetha, nata A. 1570. die 27. Sept. Hæc apud Urſulam Palatinam, Ducis Wirtenbergici viduam, A. 1611. die 6. Oct. Nurtingæ Wirtenbergicæ obiit cælebs, Pforzhemii ſepulta.

§. XXIV.

Teſtam. Caroli.

Paulo ante mortem Carolus noſter conceperat teſtamentum, quo tres filios, omnium principatuum ac ditionum ſuarum conjunctarum inſtituit heredes; prohibita omni omnino alienatione atque diviſione; juſſitque adeo, communi ut regimine filii uterentur.

Annam Palatinam, conjugem viduam, cum Ludovico Electore Palatino, Philippo Ludovico Neoburgi, & Ludovico Wirtenbergæ Ducibus, quorum hic gener ejus futurus, liberis tutores conſtituens.

Ludovico Electori, ante tutelam finitam ſi decederet, Johannem Caſimirum fratrem ejus, atque Philippo Ludovico Neoburgico, Johannem fratrem ſubſtituit.

Testamentum tamen imperfectum reliquit. Filii, ad legitimam ætatem provecti, reprobata communione regiminis, redituum divisionem iniverunt.

Testamentaria vero, quam memoravimus, tutela ex Caroli mente observata.

CAPUT III.

ERNESTUS FRIDERICUS.

A. 1577. ---- 1604.

§. I.

Erneſti Frid. tutela.

Regimen viginti ſeptem annorum nobis deſcribendum occurrit; nec felix, nec prudens. Erneſtus Fridericus, natu major Caroli filiorum, natus Mülbergæ A. 1560. die 17. Oct. patre amiſſo, ipſe cum fratribus ſuis, Annam Palatinam matrem, Ludovicum Electorem Palatinum, Philippum Ludovicum Neoburgicum & Ludovicum Wirtenbergæ Ducem, ex teſtamento patris accepit tutores. Hi a matre invitati, menſe Majo A. 1577. convenerunt Caroloburgi, atque teſtamentum Caroli vel ipſi, vel per legatos ſubſcribendo, firmarunt. Si-

gillum tutorium commune confectum; omniaque ordinata, quæ præsens rerum usus videbatur exigere. Regimen terrarum, ex legibus defuncti, Vicario & Consiliariis delatum; illisque injunctum, ut de causis gravioribus ad tutores referrent. In alio ejusdem anni Conventu, mense Novembri, Caroloburgi quoque habito, visum est tutoribus, confirmationem testamenti neque a Cæsare, neque a Camera Imperiali petendam; reparandas esse Mülbergæ & Hachbergæ Castrorum munitiones; Judæos omnibus Marchicis terris expellendos; Principes juvenes, Ernestum Fridericum atque Jacobum, qui paulo ante in Aulam Wirtenbergicam fuerant translati, a se invicem separandos; hunc ob erectum ingenium, studiorum causa, Tubingam mittendum; illum diutius domi retinendum. Elector Palatinus tutorum nomine homagium civium solus suscepit.

In Aula Wirtenbergica cum versaretur Ernestus Fridericus, comite fratre, seculari Tubingensis Academiæ festo A.1578. interfuit. (a)

Variis itineribus dein per Europæ regna institutis A. 1580. in patriam redux, in senatum regiminis a tutore Wirtenbergico introductus est; Anna matre præsente. Adolescens viginti annorum, omnibus deliberationibus interfuit, sed decidendi potestatem nonnisi quinquennio post, tutela cum exivisset, accepit.

(a) CRUSIUS *Annal. Suevicor.* Part. III. Lib. XII. Cap. 24. pag. 764.

Ernest. Frider.

§. II.

Acta varia sub tutela.

Longuevillanæam de Sausenbergica successione litem, per octoginta fere annos durantem, ut tandem componerent, omni studio laboraverunt tutores. Composita est denique, post reditum Ernesti Friderici, Bernatium interventu, in Caroloburgensi Palatio Durlaci A. 1581. Maria Borbonia, Helionori, Longuevillæ Ducis, vidua ejusque filii, Henricus & Franciscus, acceptis ducentis viginti quinque millibus florenis, omni in Dynastias Sausenbergæ, Rœtelæ & Badevillæ juri, quod habere se credebant, renuntiarunt. (*b*)

Eodem anno Friolshemii in Wirtenbergica ditione de finibus & de jure conducendi gravamina plura Wirtenbergicos inter atque Badenses tandem transactione sopitæ sunt die 30. Septembris. Enimvero jam A. 1516. inter Ulricum Wirtenbergæ Ducem & Philippum Marchionem convenerat, ut ille a Neuenburgo oppido ad suburbium Pforzheimense; Marchio a Pforzhemio ad portam Neuenburgicam reciproca conducendi facultate uterentur. Porro ut a Neuenburgo Etlingam, Gernspacum & Ellmen-

(*b*) Instrumenta extant in Tabulario Bada-Durlacensi. Add. Foersterus in *Histor. geneal. March. Hachberg. MS*, Lib. II. Cap. 6. Conf. Tom. II. *Hist. Zaringo-Bad*, pag. 262.

dingam Wirtenbergicus, & verſa vice Badenſis, conduceret. Pforzhemio Gernspacum, omiſſo Neuenbürgo, euntes, Badenſis Pforzhemio Schwanam, & Schwana Gernspacum comitaretur Wirtenbergicus. Ex adverſo Pforzhemium Gernspaco euntes, Badenſis Gernspaco Schwanam & Schwana Pforzhemium Wirtenbergicus conduceret. At Friolshemiana transactione cautum eſt, ut pons Mettlingam inter & Haugſtætten juris conducendi verſus Liebenzellam inter utramque Domum conſtitueret limitem. Equitibus conducentibus non licitum ſit pontem tranſire. Stutgardiam inter atque Pforzhemium limes extra vicum Friolshemium in editiore conſtituitur loco. Pactiones hæ juris conducendi in illis partibus normam inter utramque Domum hodieque conſtituunt.

Diuturna lis duas inter Lineas Badenſes de diviſione terrarum Marchionis Philippi, quadrageſimo octavo ſeculi XVI. anno ab Erneſto Marchione ad Cameram Imperii provocatione (*c*) delata, ejusdem Cameræ ſententia die 12. Maji A. 1582. deciſa eſt. Confirmatum Ludovici, Electoris Palatini Laudum. Caroli II. filii, Erneſti nepotes, condemnati in litis expenſas.

A. 1582. die 12.. Sept. Feudorum Imperii inveſtituram in Comitiis, Auguſtæ Vindelicorum habitis, a Rudolpho II. Imperatore, trium fratrum nomine ſuſceperunt tutores; (*d*) qui jam ante

(*c*) Provocaverat Erneſtus a Laudo Electoris Palatini ad Cameram. v. Tom. III. pag. 13.

(*d*) Enumerantur in literis inveſtituræ: Marchionatus Badenſis & Hachber-

quadriennium a Jacobo Chriſtophoro, Baſilienſi Epiſcopo, Brisgovica feuda Brondruti acceperant.

In iisdem Comitiis inter quatuor Domos, Badenſem, Haſſiacam, Pomeranicam, Wirtenbergicam de alternatione in Comitiis per ſingulos dies promiſcue obſervanda, convenit.

§. III.

Divisio terrarum.

Enimvero poſt obitum Caroli II. communi trium ejus filiorum nomine a tutoribus adminiſtrata eſt omnis Marchia Badenſis, ex patris teſtamento, quod ille tamen non omnino perfecerat. Hinc communi quoque eorundem trium fratrum nomine Paulus Wonecker, Doctor, Comitiis Auguſtanis A. 1582. interfuit, atque comitiali receſſui ſubſcripſit legatus. (*e*) Communio hæc abrogata A. 1584. die IV. Decembris, quo iidem tres fratres, con-

genſis, dimidia pars Comitatus Eberſteinenſis, Dynaſtia Uſenbergenſis, feuda Windeckiana cum omnibus vaſallis, banno ferino, vicis majoribus & minoribus, hominibus, bonis in Rietha, in Kippenheim, Ichenheim, Kirchzelle, Tundenheim & Altenheim, ut & dimidia pars in Ottenheim, Friſenheim, Schopfheim, Obernweiler & Heiligenzelle, &c. In aliis literis die 11. Sept. Auguſtæ tum datis, in quibus jura Domus Badenſis confirmavit Imperator, memorabilis hæc adjecta eſt clauſula, ne privilegia, a Cæſare ejusque prædeceſſoribus ac ſucceſſoribus conceſſa, Marchionum juribus & privilegiis damnum inferrent.

(*e*) Vid. Corpus Receſſ. Imperii ex editione Senckenbergiana Tom. III. pag. 414.

ventione inter se inita, Philippi Ludovici, Palatino-Neoburgici (*f*) & Ludovici, Wirtenbergæ Ducis, interventu, communionem testamento Caroli II. præscriptam aboluerunt.

Placuit divisio, quam A. 1537. conditor Lineæ inter filios suos constituerat Ernestus.

Ernestus Fridericus, senior fratrum, Marchiam Inferiorem vel Pforzheimensem partem, cum Besighemii, Mundelsheimii & Altensteigæ Præfecturis accepit.

Hachberga, Usenberga, Sulzberga, Hœhinga, Landekium composuere partem Jacobi, filiorum secundi.

Sausenberga, Rœtela & Badevilla, Georgio Friderico obvenerunt. Metallifodinæ Sulzbergensis portiones inter fratres æqua lance divisæ; jurisdictione Domino terræ servata. Mobilia bona, quæ a Carolo II. relicta, inter fratres quoque æqualiter divisa. Elisabethæ sorori cælibi, eadem decreta est summa, quam Dorothea Ursula, Duci Wirtenberg. nupta, acceperat; X. mille florenorum pro dote, & V. mille flor. pro additamento.

Ad hos decem mille florenos Ernestus Fridericus quinque partes, Hachberga duas, reliquæ Dynastiæ tres conferant partes. Eodem modo onera publica & æs alienum inter fratres distributa. Soror renuntiavit juribus, quæ potuerat habere.

Mortuæ

(*f*) Ludovicus VI. Elector Palatinus paullo ante divisionem decesserat.

Ernest. Frider.

Mortuæ ſine liberis dos reditura ad fratres. Conventum porro, ut non modo pro ſe, ſed & pro reliquis ſinguli fratres ſua feuda acciperent; utque ſenior frater Regalia Imperii ſolus, ſed communi ſumptu, reciperet. Suæ quisque portionis conferat feuda. Ad pecuniam & uſuras, Longuevillanis ſolvendas, omnes fratres concurrant. Lis contra heredes Ladislai Comitis de Haag, de dote uxoris, communibus trium fratrum ſumtibus aſſumatur, & quæ inde obvenerint, æquis diſtribuantur portionibus. Eadem intuitu aliarum quoque litium ac creditorum (*g*) obſerventur.

Ita ceſſavit Regiminis communio, & ad Sanctionis hujus normam facta eſt inter fratres terrarum diviſio. Georgio Friderico Marchioni reſervatum, ut legitimam ætatem adeptus, contra diviſionem hanc poſſit proponere gravamina.

§. V.

Regimen adit.

Tutores eodem anno & die, quo pactum diviſionis coaluit, abdicata tutela, Erneſto Friderico & Jacobo, ſenioribus Caroli filiis, regimen tradiderunt; qui una cum matre, fratris ætate minoris, Georgii Friderici, in ſe ſuſceperunt tutelam. In Circuli Suevici Conventu A. 1585. Ulmæ celebrato, tres fratres ſingula obtinuerunt ſuffragia. (*h*)

(*g*) Inter alia Carolus Principi Condeo 10000 florenorum A. 1562. mutuo dederat.

(*h*) Biennio poſt tamen ad alium Circuli Conventum, Ulmæ menſe Nov. habi-

ERNEST. FRIDER.

A. 1586. die 20. Martii, Ernestus Fridericus investituram terrarum & jurium Imperii, a Rudolpho II. Imp. suo & fratrum atque agnatorum nomine, tanquam senior gentis, Pragæ per Legatos accepit.

Legati hi cum Vice-Cancellario Imperii de Durlacensium in Comitiis suffragio tractarunt. Petierunt nempe tres fratres, ut singuli non modo vocarentur ad Comitia, sed & loco & suffragio peculiari uterentur. Vice-Cancellarius Cæsari pergratum esse testatus est, si Principes frequentes ad Comitia conveniant, quæstiones autem de loco & suffragio decidendas esse in Imperii Senatu. Defuncto tamen Jacobo, superstites duo fratres singuli ad Comitia Ratisbonensia A. 1594. vocati, duplex in illis tulerunt suffragium.

§. V.

Gymnas. Durlac.

Hoc tempore (A. 1586.) ceremonia solenni inauguratum est Durlacense Gymnasium; quod jam triennio ante, Cancellario Martino Amelio seu *Achtsynit*, Durrio Superintendente Gene-

tum, Ernestus Fridericus tantum vocatus & ad suffragium admissus est. Fratres ejus sibi injuriam fieri arbitrati sunt, quod divisis semel ditionibus, cum Imperii Circulique onera spectent ad singulos, æquum sit, ut singulis quoque permittantur suffragia. Quodsi neque vocati fuerint, neque consenserint, tributa denegaturos. Rationibus his num cesserint Ordines, non liquet. At A. 1588. & 1590. Recessibus Circuli singulorum fratrum nomine subscriptum.

rali & Joanne Pistorio suasoribus, sub communi trium fratrum regimine, durante adhuc tutela, institutum est. (*i*) Durlacum, ubi Caroloburgi Palatium est, nupera divisione cum obtigisset Ernesto, illius tantum nomine A. 1586. aperta est Schola; *Ernestina* hinc dicta. (*k*) Præter sex Præceptores, qui totidem Classibus præfecti, quatuor Professores & Rector constituti sunt, qui in publico Auditorio suas scholas haberent.

Stipendiarii Juvenes, qui Basileæ & Tubingæ, Marchionum sumtibus huc usque alebantur, literis jam incubuerunt Durlaci; duodecim ordinarii, cum famulo communi.

His ex liberalitate Principis victus, amictus, libri comparati. Ex illis, qui ad Theologiam applicuerant animum, sele-

(*i*) Paulus Cherlerus, Binzheimensis Pastor, tum vivens, in *Præfat. ad opus Poëticum*, ex quo Fechtius in *Apparatu ad Ep. Marbach.* p. 956. scribit; Martinum Blanckium hujus Gymnasii primum extitisse Rectorem.

(*k*) Junglerus ita: „ Scholam Durlaci aperuit Ernestus Fridericus „ A. 1586. excitato a fundamentis ædificio, in quo præter VI. Classes, „ quibus juventus distinctis gradibus eruditur, etiam auditorium con„ tinetur publicum, Philosophiæ & Theologiæ docendæ, nec non ex„ ercendis declamando & disputando auditoribus destinatum. Recto„ rem, Professores & Præceptores idoneos magno sumtu conquisivit, „ & honestis stipendiis ornavit, alendis ex subditorum pueris, qui ce„ teris indole præcellerent, rei divinæ præficiendis perpetuos decrevit „ reditus. „

cti ſunt, ad exteras qui mitterentur Academias, ut ad ſummos in Theologia promoverentur honores, aut ad Profeſſoris munus, in Gymnaſio obtinendum, ſe idoneos redderent.

Abeuntes comitabatur beneficentia Principis. Georgius Fridericus annuos mille florenos pauperum ſtudioſorum alimentis A. 1614. adjecit.

§. VI.

Fata illius.

Gymnaſium haud procul diſtabat a Templo. Aedificium amplum, quod rudera ejus hodieque teſtantur. Reducta Pace aliud exſtructum eſt minus. Laterculum lectionum primus Eloquentiæ & Poëſeos Profeſſor, Johannes Schœpfius, in Programmate (*l*) Inaugurationis exhibuit. Leges ejus A. 1588. prodierunt in lucem.

Sub Friderico V. Chriſtianus Keckius JCtus, literas humaniores egregie doctus, Gymnaſii Ephorus fuit. Succeſſit ei Fechtius, axiomate Inſpectoris ornatus. Præter Fechtium, Arnoldus, Fœrtſchius, Majus, & alii, quos fama doctrinæ ad illuſtres Germaniæ Cathedras Academicas vocavit, (*m*) tum Durlaci docebant.

(*l*) Scriptum eſt verſibus latinis. FECHTII *Colloq. Emmeding.* p. 41.

(*m*) FECHTIUS Roſtochii, ARNOLDUS Francofurti ad Mœnum, FOERTSCHIUS Jenæ, MAJUS Gieſſæ docuerunt, ex Durlacenſi Gymnaſio vocati.

Ernest. Frider.

Pace Risvici constituta, Gymnasium, bellica face A. 1689. cum oppido destructum, Fridericus Magnus, pristino nitori restituere decreverat. Sed interveniens Hispanicam ob successionem bellum intervertit consilium.

Carolus Wilhelmus, Friderici Magni successor & filius, novo Palatio Carolsruhæ exstructo sedeque Regiminis in illud translata, Gymnasium quoque eodem transtulit A. 1724. Joan. Casparus Malschius, poëtica præsertim laude clarus, alterum quem Ovidium diceres, Gymnasii Prorectoratum eo tempore gessit. (*n*)

§. VII.

Gesta Marchionis varia.

A. 1587. Guisius Dux cum Lotharingicis copiis in Comitatum Montisbeliardensem irrumpens, quum late omnia vastaret, Ernestus Fridericus, belli propinquitate permotus, vasallis suis injunxit, ut ad defensionem se pararent. Fridericus Wirtenbergæ Dux lineæ junioris, quæ Montisbeliardum tenebat, & agnatus ejus Ludovicus, regens Ducatum, a Marchione tum petierant auxilia. Hic non transitum modo Ludovici copiis concessit, sed & delectus per suam ditionem haberi permisit.

(*n*) Illustris Gymnasii hujus Rectores enumerantur in *Programmate* erudito, quod Jo. Christianus Sachsius, hodiernus ejus Rector A. 1765. conscripsit.

A. 1588. decimas & jus patronatus in Hochstetten Ernestus Fridericus acquisivit. Decimas illas & jura annexa, clientelari nexu, a Spirensi Ecclesia Fridericus Loewensteinius tenuerat; quo extincto Eberhardus Spirensis Episcopus, ad quem feudum redierat, illud vendidit Marchioni; qui eodem anno varias cum Wirtenbergico de finibus lites transactione composuit.

Kaufbeurae, quae Imperialis Sueviae Civitas est, quum gravissimi inter Catholicos atque Protestantes illo tempore motus fuissent exorti, Ernestus Fridericus cum Wirtenbergico aliisque suarum partium Sueviae Ordinibus civium Protestantium causam suscepit & pro illis A. 1589. apud Caesarem intercessit.

§. VIII.

Tutela liberor. Jacobi.

A. 1590. Jacobi Marchionis, nuper defuncti, vidua, enixa est posthumum, Ernestum Jacobum, cujus tutelam & administrationem terrarum patruus Ernestus Fridericus suscepit, eaque de re Cameram Imperii literis certiorem reddidit.

Jacobus pater ultima voluntate ordinaverat, ut in terris, ab ipso relictis, Catholica conservaretur religio, in qua & educarentur pupilli, quibus praeter Ernestum Fridericum agnatum & Elisabetham matrem, Wilhelmum quoque Bavariae Ducem & Carolum, Zolleranum Comitem, tutores nominaverat. Sed Ernestus Fridericus, nulla testamenti, quod variis modis impugnabat, habita ratione, Catholica sacra ex fratris defuncti ditionibus proscri-

pſit ſibique ſoli vindicavit tutelam. Quem in finem cum Eliſabetha, Jacobi vidua, die 5. Nov. A. 1590. inita pactione, Mulburgenſe Caſtrum, inſigni ſupellectile inſtruendum, viduitatis illi ſedem aſſignavit, addita conditione, ut liberum ipſi eſſet Emmedingam redire. Pupillorum educationem Marchioni, ut legitimo tutori, Eliſabetha reliquit, eidemque bonorum ſuorum, quæ in Luxenburgica ditione & in Ducatu Lotharingiæ habebat, adminiſtrationem conceſſit.

§. IX.

Lis de ea & transactio.

Indigne hæc tulit Zolleranus Comes, tutor, qui ſurreptas Emmedingæ teſtamenti tabulas ad Cæſarem perferens, die 14. Decembris Reſcriptum obtinuit, quo Marchioni, innovata ut corrigeret & ad aperiendum teſtamentum ſe ſiſteret judicio, injunctum. Marchio, protrahendæ liti, jurisdictionem Conſilii Aulici declinavit atque ad Judicem ordinarium cauſam hanc remitti petiit; ſed irrito conatu. Poſt biennii moram Conſilium Aulicum A. 1592. teſtamentum Jacobi confirmavit, & Wilhelmum, Ducem Bavariæ, tutorem filiarum Jacobi & teſtamenti executorem agnovit. Erneſtus Fridericus ea de re per Bavarum certior factus, die 11. Decembris (A. 1592.) *a Cæſare male informato ad melius informandum* ſibi provocandum putavit. Denique Friderici Wirtenbergæ Ducis interventu die 9. Nov. A. 1594. Leonbergæ inter Erneſtum Fridericum & Wilhelmum Bavarum inita eſt transactio,

qua in communionem tutelæ quidem admiſſus eſt Marchio, ſed educatio pupillarum nonniſi ad certum tempus illi relicta. Natu major enim illarum poſt ſex menſes, at natu junior poſt biennium, aliis locis, ubi Romana Religio viget, ex voluntate teſtatoris, donec elocentur, educari juſſæ ſunt. Legatorum vero piorum nomine Erneſtus Fridericus certam pecuniæ ſummam ſe ſoluturum promiſit. De cetero, compenſatis expenſis, renunciatum eſt liti.

Marchio heres Jacobi.

Inter hæc Erneſtus Jacobus poſthumus ſeptimo nativitatis menſe quum A. 1591. deceſſiſſet, Hachbergicæ ejus & Uſenbergicæ ditiones ad patruos pervenerunt. Ditionum inveſtituram Erneſto Friderico ejusque fratri, qui legitimam nondum attigerat ætatem, A. 1592. die 27. Junii Rudolphus II. Cæſar Pragæ conceſſit.

§. X.

Turbæ Argent.

Apud Argentinenſes Capitulum Cathedrale, ſub Johanne Manderſcheidio Epiſcopo, in duas ſeſe partes, Catholicos & Proteſtantes, diviſit. Sopiendis difficultatibus, inter eos exortis, omnem operam impendit Antiſtes.

Erneſtus Fridericus, cum Johanne Caſimiro, Electoratus Palatini Adminiſtratore, Richardo & Johanne, Palatinis, ut & cum Jacobo fratre, Hachbergenſi Marchione, ad Epiſcopum & Canonicos, Catholicæ Religioni addictos, A. 1584. miſit legatos,

qui

ERNEST. FRIDER.

qui eos ad concordiam hortarentur, atque Marchiones officio ſuo ea in re non defuturos oſtenderent. (o) Compoſitio fruſtra tentata. Canonicorum Proteſtantium cauſam ergo Marchio ſibi defendendam ſuſcepit. Miſſa A. 1589. plerorumque Principum Aug. Confeſſ. & inter eos Erneſti Friderici ad Rudolphum II. Imp. legatio, quæ pro Canonicis Proteſtantibus apud Cæſarem interceſſit, remque eo perducere laboravit, ut omnis controverſia Ordinum Imperii permitteretur cognitioni. At Cæſar ad ſuum rem omnem evocavit tribunal. (p)

Mortuus inter hæc A. 1592. Epiſcopus. Suffragia in electione novi diviſa. Canonici Proteſtantes Joh. Georgium, Joh. Georgii Electoris Brandeburgici nepotem, Argentinæ; Catholici Carolum, Caroli II. Ducis Lotharingiæ filium, Tabernis Alſaticis elegerunt ſucceſſorem. Belli, in Alſatia mox orituri, præludium. Lotharingiæ Dux, filii partes ſuſcepit. Pro Brandeburgico Argentinenſes, Tigurini, Bernates, Baſilienſes & Erneſtus Fridericus noſter ſteterunt.

(o) Mandata, legatis data, una cum reſponſo Argentinenſis Epiſcopi, extant in ſcripto: *Ausſchreiben und gründlicher Bericht unſer Georgen von Seyn, Grafen von Witgenſtein* &c. num. 34. 35.

(p) BERNH. HERZOG, *Chron. Alſat.* Lib. IV. pag. 128.

§. XI.

Marchio Proteſt. ſuccurrit.

Hic menſe Novembri mille equitum, bis mille peditum auxilia in Alſatiam duxit, inſtitutoque per Argentinam itinere, in agro Argentinenſi prope Husbergam, una leuca ab urbe, conſedit. Brocomagus (*Brumpt*) juris Hanoici burgus; oppidum olim, ab Erneſti copiis die 29. Nov. direptus eſt, arce illæſa, quam fortiter defenderant ruſtici. Eadem paulo poſt fata habuit Hochfelda, Advocatiæ Provincialis Alſatiæ vicus, qui ad Auſtriacos illo tempore ſpectabat. Chriſtianus Anhaltinus Princeps, copiarum Argentinenſium Præfectus, cum centum equitibus, die 7. Decembris, circa Molshemium quum ageret prædas; irruentibus in eum e Dachſteinio Lotharingis, cum omni manu ſua in hoſtium poteſtatem veniſſet, niſi equites Marchici advolantes, Lotharingis eripuiſſent victoriam. Mansfeldius Comes & fortiſſimus quisque in eo conflictu ceciderunt.

Eodem menſe Marchicæ copiæ vicos Ebersheim, Kogenheim, Keſtenholz, Bliensweiler, Scherweiler, partim ad Epiſcopum & Capitulum Argent. partim ad Auſtriacos ſpectantes, ut & alia in illis partibus loca, diripuerunt. Dambacum, oppidum, acceptis Argentorato tormentis, ab iisdem expugnatum.

Componendis his turbis Legati Cæſaris Argentinam venerunt. Chriſtianus Anhaltinus, atque Erneſtus Fridericus Marchio

Ernest. Frider.

noſter ab illis interpellati ſunt. (q) Legatis ultro citroque commeantibus, die 15. Febr. A. 1593. in has conditiones transactum: ut, depoſitis utrimque armis, arbitrio Principum Imperii omnis cauſa committeretur. Reditus Epiſcopatus interea duos inter dividerentur Epiſcopos. (r) Pace facta, Erneſtus Fridericus rediit domum. Ferox ejus miles, amicis hoſtibusque infeſtus, late omnia vaſtaverat. Crudelitatis Erneſtus accuſatus a multis. Philippus, Hanoviæ Comes, ad Cameram Imperii detulit contra eum querelas. (s)

§. XII.

Dynaſtia Bitenſi ejicitur.

Durantibus his turbis, Lotharingiæ Dux Erneſtum Fridericum, qui A. 1591. Jacobo Erneſto, fratris ſui Jacobi filio, poſthumo, ſucceſſerat, Dynaſtia Bitenſi, quam pignoris jure Jacobus tenuerat, forte non reddita, ejecit. Damni hujus reparationem a Civitate Argentinenſi & Canonicis Proteſtantibus, ſociis ſuis, Marchio flagitavit; ad Lotharingiæ Ducis partes ſe tranſiturum minatus; niſi ſatisfieret petitis. Senatus & Canonici

(q) Exponit hæc *Chron. MS. Argentinenſe Germanicum* Sebaldi Buheleri quod in Bibliotheca mea ſervatur. Bühelerus filius, Chronici paterni Continuator, Armamentarii Argentinenſis tum fuerat Præfectus.

(r) Thuanus Lib. CV. Cap. 2. pag. 205.

(s) Idem Lib. CIV. Cap. 10. pag. 185.

ERNEST. FRIDER.

menſe Septembri A. 1592. Electorem Palatinum, Fridericum IV. & Johannem Comitem Palatinum, literis rogarunt, ad æquiores conditiones ut Erneſtum inducerent. Res anno ſequenti ita compoſita, ut Capitulum quinquagies mille florenorum ſortem, variis Germaniæ Principibus mutuo datam, traderet Marchioni; qui, Dynaſtiam Bitenſem, ope ſociorum, ſi quando recuperaverit, ſortem ſe reſtituturum promiſit.

A. 1595. die 12. Januarii literas oppignerationis Dynaſtiæ Bitenſis Marchio tradidit Capitulo. (*t*) At Lotharingiæ Dux, Leiningæ & Hanoviæ Comitum interventu, in tranquilla Dynaſtiæ poſſeſſione permanſit. (*u*)

§. XIII.

Fœdus Heilbronn.

Turbæ hæ aliique in Imperio motus, ob religionem exorti, induxerunt Marchionem, ut cum Friderico IV. Electore Palatino, cum Joanne Georgio, Electore Brandeburgico, cum Joanne Bipontino & Friderico, Wirtenbergæ Duce, A. 1594. menſe Martio conveniret Heilbronnæ. Prolata ibi in medium longa ſeries Gravaminum, quibus Transactioni Paſſavienſi & Paci Religioſæ vim illatam eſſe Proteſtantes querebantur. Decretum, ut ea Cæſari in proximis exhiberentur Comitiis; nec de

(*t*) Acta Tabularii Argent.

(*u*) CALMET. *Hiſt. de Lorraine*, Tom. V. pag. 764.

tributis, ad Turcicum bellum conferendis, inirentur ſuffragia, niſi remedium his malis allatum. Quin & de ferendo inter ſe celeri deliberatum auxilio, ubi tranquillitatis publicæ id exegerint rationes.

Incunabula hæc inclyti fœderis, quod *Unionem Evangelicam* vocant, A. 1610. Halæ Suevorum initam; cujus conſilium jam ante XV. annos dederat Eliſabetha, Anglorum Regina; (*x*) cujus promotor Henricus IV. Galliæ Rex, conjunctis Proteſtantium Germanorum viribus, ad res ſuas promovendas uſurus.

§. XIV.

R. Galliæ fœderi accedit.

Miſſus ab eo jam A. 1591. in Germaniam Jacobus Bongarſius, Aurelianenſis, vir prudens & doctus, Reformatorum Galliæ ſacris addictus, (*y*) qui Principum Proteſtantium Aulas obambulans, in fœdus eos colligere ſtuduit, atque ad ferendam Regi ſuo opem invitavit. Reditus Regis ad ſacra majorum Aulas has aliquandiu retinuit. Bongarſius eas tamen paulatim reduxit in viam, (*z*) & Argentina, ubi diu verſatus eſt, ad Heilbronnenſem Proteſtantium Conventum literas dedit, quibus Henrici IV. fœ-

(*x*) Hubertus Languetus in *Epiſt. politicis & hiſtoricis ad Philippum Sydnœum.* Epiſt. 64.

(*y*) Thuanus Lib. CI. Cap. 2. pag. 46.

(*z*) *Lettres du Cardinal D'Oſſat.* num. 249. 251.

ERNEST. FRIDER.

dus & amicitiam obtulit Principibus; qui quadringenties mille florenorum ſubſidia, intra biennium ſolvenda, Regi promiſerunt; ita quidem, ut Brandeburgica Domus centies mille, Elector Palatinus & Wirtenbergæ Dux quinquagies mille, totidemque Johannes Veldentinus, una cum Erneſto Friderico Marchione, ut & cum Adminiſtratore Argentinenſis Epiſcopatus, ipſaque Civitate Argentinenſi perſolverent.

In eodem Conventu de afflicto Marchiæ ſuperioris ſtatu, ſub Eduardo Fortunato, & de fatis ejus futuris multa conqueſtus eſt Erneſtus Fridericus; ſociorum ea ſuper re mentem exquirens. Deliberatum; & ulterius deliberandum eſſe Proceres cenſuerunt. (*a*)

§. XV.

Occupatio Marchiæ ſuperior.

Enimvero infelix & turbidum Eduardi Fortunati regimen Marchiam ſuperiorem fere omnem everterat; ut ſuo loco oſtendi. (*b*) Debita, quæ a tempore diviſionis terrarum, Bernhardum inter atque Erneſtum, Marchionatui ſuperiori inhæſerant, a Philippo, Bernhardi nepote, adaucta; ab Eduardo, ſucceſſore ejus, adeo cumulata fuerunt, ut ſpes emergendi fere nulla ſupereſſet.

(*a*) Receſſus Heilbronnenſis, die 16. Mart. 1594. ſcriptus, extat in LONDORP. Tom. III. pag. 509.

(*b*) Tom. III. *Hiſt. Badenſ.* pag. 71.

Ernestus Fridericus illam æris alieni partem, quæ Marchiæ ejus attributa, jam pridem exsolverat. Sed creditoribus utraque Marchia fuit in solidum oppignerata. Ernestum illi, ut correum, urserunt, variisque obstagiis, decretis, litibus, in Camera Imperiali prosecuti sunt. Eduardus, literis ab Ernesto Friderico identidem monitus, (c) vitæ suæ non mutabat rationes, atque omnia rei componendæ media, a Durlacensibus, conciliante Wilhelmo Bavariæ Duce, ei proposita, spernebat.

Cæsar denique Marchiæ Eduardinæ sequestros Bavarum & Lotharingum ordinavit, (d) qui rem omnem commiserunt Fuggero. Periculum fuerat, ne Marchia superior e Domo Badensi exiret. Ernestus Fridericus ergo, acceptis ab Electore Palatino & Wirtenbergæ Duce auxiliis, virtute pacti, quod cum tutoribus Philiberti & Christophori, Marchionum, Ernestus avus A. 1537. iniverat, (e) absente Eduardo Fortunato, die 21. Novembris, noctu Badam, Etlingam, Cuppenhemium, Stolhovam, Rastadium, aliaque loca, Protestantibus incolis, non resistentibus, plena occupavit, (f) & ab illis sub titulo Administratoris recepit homagium. (g)

(c) Literas has vide in *Gründlichem und wahrhafftem Bericht* &c. pag.17. seq.

(d) Vid. Tom. III. *loco alleg.*

(e) Vid. supra in Ernesto I. pag. 17.

(f) Occupatio hæc peracta est ductu Wolfii Dieterici de Gemmingen in Tiefenbronn.

(g) Barrius in *Historia Germaniæ* Tom. IX. pag. 520. Georgium Frideri-

§. XVI.

Causæ occup.

Rationes facti sui literis, ad Cæsarem datis, (h) exposuit; summa se necessitate ad extrema compulsum esse remedia, ut suo nempe jure uteretur, quod Domus Badensis pacta vetera & juniores transactiones ipsi permittunt. Verum „ excusatio-„ nes hæ, inquit THUANUS, (i) minime bonam in par-„ tem a Cæsare acceptæ sunt, quippe qui sciret, odio Eduardi, „ qui sacra majorum colebat, & secreta Protestantium, ditio-„ ni Badensi subditorum, coitione factum, ut tot oppida nullo „ negotio in potestatem Ernesti venissent & pessimi exempli esse, „ ut quis in Imperio violenta alieni occupatione in propria causa „ sibi jus dicat. BONGARSIUS (*) ad Camerarium, amicum suum, Argentina scripsit: „ Quid moverit Durlachiensis jam, „ arbitror, cognovisti. Omnino grave erat hisce Principibus & „ Civitati huic (Argentinæ) Fuckarum in sinum suum recipe-„ re. Sed Imperator quid ad ista? „

§. XVII.

---

cum, Fratrem Ernesti, Marchionatum superiorem Eduardi Fortunati filio, matris ejus Eickiæ conditionis prætextu, demum abstulisse falso perscribit.

(h) Literas vide ab initio Libri alleg.

(i) *Historiar.* Lib. CIX. Cap. 15. pag. 379.

(*) Epist. 84.

Ernest. Frider.

§. XVII.

Supplicia de noxiis fumta.

In tam periculoſo rerum ſtatu Erneſtus Fridericus repetitis die 26. Nov. ad Cæſarem (*k*) literis & Apologetico, typis vulgato, cauſam ſuam quovis modo defendere ſategit. (*l*) Præter ea, quæ ſuo loco expoſui, (*m*) cædes & rapinas, in Marchia patratas, inſidias Marchionibus Agnatis necromantica arte, veneficio, aliisve modis, ſtructas ab Eduardo expoſuit.

Ex Conſiliariis ejus incarcerati ſunt plures. Chriſtiano, Anhaltino Principe, Philippo, Comite Eberſteinenſi, magnaque Procerum & Nobilium multitudine adſtante, publicæ ſuper eos quæſtiones Durlaci ſunt habitæ. (*n*)

(*k*) Cæſar Reſcripto d. 3. Apr. 1595. Marchionem hortatus eſt, ut portionem primam menſis decimi ſubſidiorum Turcicorum, quæ in proximis Ratisbonæ Comitiis Cæſari fuerant decreta, intuitu *utriusque Marchiæ* quamprimum perſolveret.

(*l*) Edidit A. 1595. ſcriptum ſub titulo: *Gründlicher, wahrhafftiger und beſtendiger Bericht, was ſich vor und nach unlengſt durch den durchleuchtigen hochgebornen Fürſten und herrn, herrn Ernſt Friderichen &c. rechtmæſsig und befugter weiſs fürgenommenen occupation des Obertheils des Fürſtenthums der Marggraffeſchafft Baden* &c. *verloſſen* &c. 4to.

(*m*) Tom. III. pag. 71.

(*n*) Præfatio ſcripti allegati.

ERNEST. FRIDER.

Paulus Peſtalotius, Clavenna ortus, & Franciſcus Muſcatellus, Vicetinus, falſæ monetæ, veneficiorum & magicarum artium, quas ad Erneſtum Fridericum e medio tollendum, Francofurti, Etlingæ alibique paraverant, convicti, criminaque profeſſi, A. 1594. die 10. Dec. capite plexi ſunt. (*o*) Franciſcus Kœcherus, Rodemacheranus, Caſtri Rohrburgenſis (*p*) præfectus, ad Marchionem interficiendum ab Eduardo ſe conductum profeſſus, Majo menſe anni ſequentis a carnifice vivus in quatuor diſſectus eſt partes. (*q*)

§. XVIII.

Marchio copias conſcribit.

In tam fervido rerum ſtatu evertenda fuerunt Eduardi Fortunati conſilia, omniaque ad defenſionem paranda. Conſcribendus numeroſior miles.

BONGARSIUS in literis (*r*) A. 1595. die 21. Maji ad Camerarium ita ſcribit: „ Marchio noſter Durlachienſis egregias „ copias habet, quales vix vidit Germania, & equites noſtrates „ ducentos ei conduxit Rheingravius Philippus. Quid cogitet „ obſcurum eſt: nam motus Eduardi omnes obſervare, non eſt „ tanti. Et aperto Marte Eduardus non certabit. „

(*o*) Scriptum alleg. pag. 35.

(*p*) Burgvogt zu Rohrburg.

(*q*) Scriptum alleg. pag. 37.

(*r*) Epiſt. 91.

Ernest. Frider.

Enimvero tria militum millia Eduardus ex Luxenburgicis & Spanheimensibus terris conscripserat, cum quibus ille versus Rhenum profectus est. Quin & nonnullis Lotharingiæ Nobilibus cogendo militi numeravit pecuniam. (*s*) Intercesserant quidem Moguntinus & Coloniensis Electores, qui consensu Eduardi Fortunati amicam rei compositionem tentarunt, quam & Palatinus Elector Fridericus & Johannes Bipontinus Ernesto Friderico suaserunt. Sed ille tenax propositi, omnem conciliandi modum rejecit, ductisque in Alsatiam copiis, reliqua Eduardi occupavit. (*t*)

§. XIX.

Acta cum Bavaro.

Johannes Pistorius, a Bavaro missus, cum Ernesto Friderico Scheibenhardi mense Junio 1595. has in leges convenit: in

(*s*) Bongarsius in *Epistola* 93. die 3. Junii A. 1595. Argentinæ scripta, ita loquitur: „ Rheingravius Philippus, cujus sororem Durlacensis frater „ uxorem habet, cum nudius tertius huc advenisset, cum equitibus „ circiter 200. heri sub vesperam pernoctatum abiit in Beinem, quod „ est oppidum Badense cis Rhenum, hinc sex milliaribus distans: jus- „ sus ibi Durlacensis Marchionis opperiri mandata. Adventant & co- „ piæ Eduardi, quas ajunt esse trium millium. Constat Vannes & „ Chasteaubrehan Lotharingos pecuniam ab Eduardo, cogendo militi „ accepisse. Apparatus hi quo tandem evadant, expecto: ipsa consilia „ investigare cogitando non possum. Sed fallor, aut nihil subest so- „ lidi. „

(*t*) Bongarsius *Epist.* 94.

antiqua religione nihil immutetur in Marchia ſuperiore: Conſiliarii & Officiales conſtituantur eidem religioni addicti, vel, ſi haberi nequeant, Evangelicis deſignatis conſervatio religionis Catholicæ injungatur: jurisdictio eccleſiaſtica & jura diœceſana Argentinenſi & Spirenſi Epiſcopis certa ratione relinquantur: Eduardus Fortunatus, vitæ Durlacenſis nunquam non ſtruens inſidias, mancipetur cuſtodiæ: Marchia ſuperior & reliquæ Eduardi ditiones ad certum tempus Erneſto Friderico permittantur: Bavarus actorum confirmationem a Cæſare obtineat. Conventio hæc irrita fuit.

Reſcript. Cæſar.

Cæſar enim de bellicis Badenſium motibus certior redditus, cum periculum eſſe videretur, ne latius incendium ſerperet, Reſcripto, die 3. Junii dato, Erneſtum Fridericum ab armis confeſtim diſcedere & ſuperiorem Marchiam, donec lis deciſa, tradi juſſit ſibi ſequeſtro. Cæſar, Eduardo quoque Fortunato injunxit, ut ſine mora dimitteret copias. Eodem tempore (3. Jun.) quatuor Electores Rhenenſes literis hortatus eſt Cæſar, ne alterutri parti præberent auxilium, ſed mandata ſi ſpreverint Marchiones, ſui quid conſilii ſit, Cæſarem docerent.

§. XX.

Defenſio Marchionis.

At Erneſtus Fridericus literis d. 7. Julii ad Cæſarem graviter ſuam cauſam defendit. Eduardum Fortunatum, ait, non pacta modo majorum multis modis violaſſe, ſed & Lotharingiæ Ducem ad pecuniam & copias, ipſi ſubminiſtrandas, ſolicitaſſe non-

nullosque Lotharingiæ Chiliarchas ad conducenda aliquot peditum equitumque millia constituisse; unde sibi vitio verti non posse, quod rebus tam dubiis de tuenda salute sua & de propellenda injuria cogitarit; naturæ & gentium jura, constitutiones Imperii cuivis id permittere Principi. Perfectam se pacem cum finitimis colere; neque metuendum esse, ne ea, quæ sui defendendi causa egerit, bello intestino præbeant occasionem; daturum se operam, ne, quas conscripserit, copiæ vicinis inferant damnum. De cetero Marchiam superiorem justis ex causis se occupasse, eamque possessionem aliquoties jam a Cæsare agnitam, adeoque integrum illi non esse, ut sequestri in se munus derivet, seu quod idem est, ab executione inchoet litem. Rogat denique Cæsarem Marchio, ut hanc excusationem suam æqui bonique consulat, nec mandatis eum porro gravare pergat.

§. XXI.

Eduard. copias dimittit.

Eduardus Fortunatus, accepto Cæsaris Rescripto, copias se dimissurum & propediem suscepturum esse ad Cæsarem iter, professus est. Enimvero Artigotius, Fresnius & Castellobrehanus, Lotharingi, qui militem pro Eduardo collegerant, in Burgundiam abierunt, militaturi Hispano. Vannius & Sercius itidem Lotharingi, Eduardo quas promiserant, copias, Galliæ Regi adduxerunt. Ipsius Eduardi pars militum maxima ad Hispani-

ca transierunt stipendia. Rerum gerendarum nervus Eduardo defuerat; qui cum reliquo milite in Spanheimensi se continuit Comitatu; & una cum Lotharingo Galliæ Regis colloquium, sed frustra, expetiit.

Bongarsius (*u*): „ Mihi, inquit, persuasum est „ omnino, igniculum hunc ab Hispanis & aliis, quibus Germaniæ quies ingrata est, materia subministrata, altum iri. Interim sumptus graves facere Durlacensis cogitur & nescio an diu ferendos. „

§. XXII.

Ernestus Frider. resistit.

Post hæc Cæsar alio Rescripto die 12. Jul. Ernestum Fridericum commonuit, ut Eduardi Fortunati exemplum secutus, imperata faceret. Sed restitit ille, quod Eduardum contra fidem, Cæsari datam, militem alere & vim minari intellexisset. Unde tertio Rescripto die 6. Aug. denuo Marchioni injunctum, ut exauctorato milite, Cæsarem agnosceret sequestrum & Wilhelmo Bavariæ Duci, cui Cæsar rem commiserat, de sequestratione & de modo eam admittendi sententiam suam patefaceret. Eodem die Cæsar literis ad quatuor Rhenenses Electores de pertinacia Marchionis multum conquestus est. Legati trium Electorum Ecclestasticorum in Conventu Deputatorum Spirensi censuerunt; Ernestus Fridericus

(*u*) Epist. 96. & 97. utraque scripta est mense Julio A. 1595.

ſi neque copias dimittat, neque Cæſaris ſequeſtro locum concedat, ſua auctoritate Cæſar ut agat. At Palatinus regeſſit, Erneſtum Fridericum vicinis Principibus non inferre moleſtiam; eum ſuo jure uti, quod Eduardus, retento milite, Cæſaris mandatis morem non gerat.

§. XXIII.

R. Galliæ copias tradit.

Denique Erneſtus Fridericus cum legato Gallico inita pactione, (x) militem ſuum Henrico IV. Regi tradidit, literisque die 7. Sept. ad Cæſarem datis, quibus dimiſſas a ſe copias ſignificat, enixe Cæſarem rogavit, ne in malam acciperet partem, quod evitandis Eduardi inſidiis, ea, qua poſſit, ſibi ratione proſpiciat. Addidit, libenter ſe auditurum, quæ Cæſaris nomine Wilhelmus Bavariæ Dux ipſi propoſiturus ſit, facturumque omnia, quæ ſalvis domus ſuæ juribus pactisque majorum admittere queat.

Res dein aliquot annis quievit, niſi quod Cæſar A. 1596. die 1. Julii novo Reſcripto Marchionem hortatus eſt, ut ab omni vi in Eduardum Fortunatum ejusque cognatos, miniſtros & ſubditos abſtineret, ac tranquille litis finem expectans, nihil in religione innovaret, ſed Catholica ſacra in eo, quo fuerint ſtatu, relinqueret. Erneſtus Fridericus nihil in religione ſe immutaſſe, neque immutaturum eſſe in poſterum, & quæ contra Eduar-

(x) Rex Galliæ d. 22. Nov. 1595. hanc pactionem firmavit.

ERNEST. FRIDER.

dum (y) ejusque asseclas egerit, ad depellendas tantum insidias, quas ille struere pergat, spectasse respondit.

§. XXIV.

Besigheim; Mundelsheim alienata.

Occupatam ergo superiorem Marchiam ut retineret, atque contra Eduardum Fortunatum defenderet, Ernestus Fridericus diu fuit armatus. At defendendæ superiori non suffecerat inferior. Diminuenda hæc fuerat, servaretur ut altera, vel ne utraque amitteretur.

Fridericus Wirtenbergæ Dux, Monbeliardensis, quæ nunc floret, Lineæ primus, qui Ludovico, Stutgardianæ postremo, nuper successerat, Besigheimensem & Mundelsheimensem Præfecturas, ad Nicrum & ad Enziam sitas, ab Ernesto Friderico repetebat; Ulrico, Wirtenbergico Duci, eas injuste ereptas caussatus. Utramque tamen inter vetera suæ Domus domania reputarunt Badenses. Eberhardum Illustrem, Wirtenbergæ Comitem, ab Henrico VII. Imp. proscriptum, Marchio Badensis Hesso A. 1310. suscepit eique Besighemium, turribus, muris ac fossis munitum,

(y) Eduardus, quum A. 1598. versaretur in Suecia, Carolum, Sudermanniæ Ducem, induxit, ut æquis conditionibus, ab Ernesto Friderico impetrandis, apud Electores quosdam & Principes Imperii pro eo intercederet. Intercessio caruit effectu.

ERNEST. FRIDER.

tum., habitandum conceſſit. Præfecturam hanc cum Mundelshemio Carolus Marchio, a Friderico I. Palatino captus, pro lytro A. 1463. conceſſit; reluendi jure ſibi ſervato. (z) Philippus Ingenuus, Friderici ſucceſſor, a Maximiliano I. A. 1504. proſcriptus, Beſighemium & Mundelshemium amiſit. Ulricus enim Wirtenbergæ Dux, utrumque juſſu Cæſaris occupavit, & cum aliis Palatinis terris pro ſumptibus belli, ſub pignoris quoque onere retinuit, uti Palatinus illa ante poſſederat. Ulrico a Cæſare A. 1519. proſcripto, eaſdem Præfecturas Fœdus Suevicum ei eripuit. Decennio poſt (A. 1529.) redditæ ſunt Philippo, Marchioni Badenſi, qui pretium oppignerationis 25. mille florenorum Archiduci Ferdinando, Wirtenbergici Ducatus poſſeſſori, perſolvit; antequam inveſtituram ejus in Comitiis Imperii ſolennibus A. 1530. acciperet. (a)

Ita ad Domum Badenſem Beſighemium (b) & Mundelshemium (c) optimo jure redierunt, atque penes eam manſerunt usque ad A. 1594. quo Fridericus, Wirtenbergæ Dux, ab Erneſto Friderico utramque Præfecturam repetiit; quamvis pater & avus

(z) Lege Tom. II. pag. 177.

(a) EISENBACH *Geſchichte Herzog Ulrichs* pag. 88.

(b) Beſigheimenſis Præfectura præter oppidum hujus nominis vicos Walheim, Heſſigheim & dimidiam vici Loechgau partem compoſuit.

(c) Mundelshemium Caſtrum & oppidum cum duabus villis complectitur.

ERNEST. FRIDER.

per 65. annos post redemptionem sine interruptione eas constanter possederint. Ulricus nonnisi per XV. annos eas jure belli occupaverat; jure belli amiserat. Iniquam postulationem Wirtenbergicus comitatus est minis; Princeps potens, propositi tenax, non lentus, sed ardens & armis exequi postulata paratus. Marchio, in ambiguo positus, qui, occupata superiore Marchia, offenderat Cæsarem, non offensurus quoque vicinum potentem, Ducis petito eo minus restitit, quod hic Marchioni, multos milites alenti, magnam pecuniæ paratæ summam obtulerat, quæ verum utriusque Præfecturæ illius ævi valorem fere transcendit. Trecenties & octogies quater mille ac quadringentos octoginta sex florenos, pro dominiis his Fridericus Wirtenbergicus Ernesto Friderico A. 1595. exsolvit. (d)

§. XXV.

Hach-berg. & Usenb. fratri tradit.

Alienationi huic se opponere visus est frater Georgius Fridericus, vigesimum secundum ætatis annum tum agens. (e) Inhibitorias ille literas a Cæsare obtinuerat; sed in gratiam fratris & Wirtenbergæ Ducis, tandem & ipse in venditionem consensit. Fratris hujus sui tutelam die 30. Januarii ejusdem anni (1595.)

(d) SATTLER *Beschreibung des Herzogthums Wirtenberg.* Part. II. Cap. 47. pag. 218. seq.

(e) Literæ, quibus Georgius Fridericus huic permutationi intercessit, die 17. Julii 1602. perscriptæ sunt.

Ernest. Frider.

Ernestus Fridericus dimiserat; tradens ei quoque dimidiam terrarum partem, quas frater utriusque Jacobus, Marchionatus Hachbergæ & Usenbergicæ Dynastiæ possessor, sua & filii posthumi morte, reliquit. Georgius Fridericus vicissim centum septuaginta quinque millium florenorum summam fratri seniori solvit; atque duarum, quas Jacobus reliquit, filiarum dotationem in se suscepit. (*f*). Conventio Calendis Octobris A. 1596. hac super re facta est.

Argentinensia.

Eodem anno Marchioni nostro cum Civitate Argentinensi de jure conducendi exorta sunt dissidia. Conventus institutus Stolhovæ, ubi transactum, Stolhova ut terminus esset, ad quem & a quo cives Argentinenses in itu & reditu conducerentur a suis; salvo tamen jure conducendi Marchionis. (*g*)

Riepurgensis vici pars dimidia, quam Nobiles Rieburgenses hucusque possederant, eodem tempore adjecta est Marchiæ, consentiente Rudolpho II. Imp. qui emtionem A. 1596. suis literis firmavit. (*h*) Reliquam hujus vici partem A. 1603. Beati Riepurgensis liberi pro 51000. florenorum summa Marchioni vendiderunt.

(*f*) Ernestus Fridericus tamen postea unam ex Jacobi filiabus se dotaturum promisit.

(*g*) Acta extant in Tabulario Argent.

(*h*) Gylmann. *Supplic. Camer.* Tom. IV. Part. II. num. 105. pag. 124.

§. XXVI.

Monast. Frauenalb. abolet.

A. 1597. Ernestus Fridericus, jure suo reformandi usurus, Monasterium Albae Dominarum, a superiore Marchione pendens, ob corruptos Monialium mores, aboluit; quarum aliae ad nuptias; aliae in Lucidae Vallis Monasterium transierunt. Spirensis Episcopus, ad cujus dioecesin spectant Moniales, improbavit hoc factum. Lis ad Cameram Imperii delata; (i) ubi Marchio causam vel plane non tractandam, vel utriusque religionis judices pari numero constituendos contendit. Denique rebus suis tutissimum esse ratus est, ex Camera ad Comitia Imperii litem evocari; in quorum potestate esset, leges publicas interpretari, quibus Augustanae Conf. Principum & Statuum jura nituntur. Scripsit eum in finem ad Electorem Palatinum mense Augusto A. 1600. Scripsit ad alios Germaniae Electores ac Principes, Protestantium religioni addictos; caussam cum omnibus Protestantibus communem esse contendens, nisi Catholicorum Assessorum Camerae, quorum major longe numerus erat, judicio velint submitti. (k) Nec alienus ab hoc Marchionis consilio fuerat Palatinus Elector, qui statim respondit, sese communicasse rem cum Mauritio, Landgra-

(i) Vid. supra Tom. III. pag. 118. seqq. Add. KLOCK. *Relationum Cameral.* pag. 637.

(k) LONDORP. *Acta Publica* Tom. III. pag. 536.

vio Hassiæ, cum quo tum versabatur Cassellis, eumque Administratoris Electoratus Saxoniæ explorasse sententiam; sed utrumque arbitrari, non deferendum esse Cameræ forum, si utriusque religionis judices pari numero adhibeantur. (*l*)

Conventus unitor.

Heilbronnense illud Principum fœdus, A. 1594. percussum, plurium accessione sociorum majus indies robur accepit. A. 1598. & sequentibus frequentes celebrati Conventus, (*m*) in quibus fœdere firmato, de abolendis gravaminibus consultationes institutæ. Inter gravamina hæc Frauenalbensis controversia quoque fuit relata. Subsidia ad Turcicum bellum Cæsari a fœderatis negata, nisi querelis medicinam afferret.

§. XXVII.

Motus post mortem Eduardi.

Multiplici ista rerum agitatione Cæsaris animus ab Ernesto Friderico cœpit alienari. Aucta paulo post odia, cum Eduar-

N 3

(*l*) *Ibid.* pag. 538. seq.

(*m*) Francofurti mense Decembri A. 1598. Fridbergæ 30. Julii A. 1599. iterum Francofurti d. 4. Febr. 1600. Spiræ die 27. Octobris anno eodem; Fridbergæ die 2. Febr. A. 1601. iterum Fridbergæ d. 12. Febr. 1603. & eodem anno Heidelbergæ inter Principes conjunctos habiti conventus. Recessus, in singulis conventibus factos, exhibet LONDORP. *Actor. publicor.* Tom. III. p. 511. 520. 522. 552. 560. 580. & liber, cui titulus: *Der Unierten Protestirenden Archiv*, in appendice pag. 2. seqq.

ERNEST. FRIDER.

dus Fortunatus A. 1600. diem obiisset. Ernestus Fridericus enim non Lahræ modo & Malbergæ Dynastias occupavit, vasallosque ac subditos Marchiæ superioris ad suscipienda feuda præstandumque homagium adegit, sed & Spanheimensium ditionum possessionem adire voluit, legitimum se Eduardi successorem professus, quod filios ille non reliquerit, justo matrimonio prognatos, & fratres Eduardi superstites animi corporisque defectibus laborent. (*n*)

Verum enimvero Palatinus Elector & Birckenfeldensis Dux Carolus, ejusque filii atque heredes in possessionem citerioris & ulterioris Spanheimensis Comitatus admittere Marchionem noluerunt; cui & investitura a Palatino & Trevirensi denegata. At Eduardi consiliarii, Castellauno, ubi degebant, Carolum Orscelarium, provincialem præfectum, (Landhoffmeister) miserunt ad Cæsarem, ut de obitu Eduardi, & de motibus Ernesti Friderici eum redderet certiorem, utque viduam, pupillos, ac omnia Eduardi, eidem Imperatori, tanquam domino feudali, ejusque patrocinio & fidei commendaret.

§. XXVIII.

Cæsaris sequest.

Cæsar Maximilianum Bavarum denuo administratorem nominavit atque Ernesto Friderico die 16. Nov. 1600. injunxit,

(*n*) Christophorus Gustavus, Eduardi frater, surdus & mutus erat. Philippum quoque non compotem fuisse mentis perscribunt.

ut ſuperiorem Marchiam, una cum Eberſteinenſi Comitatu & Lahræ, Malbergæ ac Grævenſteinii Dynaſtiis, Maximiliano ſequeſtri traderet, donec de ſucceſſione lis fuerit deciſa. Aliis quoque literis Cæſar ſubditos & officiales Marchiæ ſuperioris ſoli Cæſari & delegato ejus Bavaro parere & homagium præſtare juſſit. Maximiliano dein Bavaro collega junctus eſt Trevirenſis Elector Spanheimenſes ditiones ante omnia Cæſari & pupillis aſſertæ.

Conatus Marchionis.

Erneſtus Fridericus tantæ tempeſtati avertendæ fortiſſima quæque ſibi ineunda duxit conſilia. Rem ille cum fœderatis communicavit, quorum plerique, Cæſari ut obediret, ſuaſerunt (*o*). At ille repetitis mandatis officiales & ſubditos in officio continuit, omnique ſtudio laboravit, ut, perducto ad aliam ſententiam Cæſare, inveſtituram Marchiæ Superioris impetraret.

§. XXIX.

Acta cum Bavaro.

Facti ſui rationem Maximiliano Bavaro expoſuit literis d. 23. Dec. petiitque, ne delatum a Cæſare ſuſciperet munus, ſed benevolo in eum & familiam animo eſſe pergeret.

(*o*) GEORG. MICHAEL LINGELSHEIM, Conſiliarius Palatinus, in *literis ad Jacobum Bongarſium* Epiſt. 23. hac de re ita ſcribit: „ Cum propen„ deant plerique, ſuadendum Durlachico, ut pareat mandatis, ad „ quam cognitionem horreo, & moriendum ſatius judico, quam tot „ indigna, quæ ſecutura ſunt, perferenda.

ERNEST. FRIDER.

Maximilianus die 27. Jan. A. 1601. respondit, se, ut Cæsari obsequeretur, demandatum sibi suscepisse munus, eaque in re haud magis necessitudinem, qua Domui Badensi devinctus sit, quam ipsius Marchionis commodum spectasse, nulloque se modo dubitare, quin Cæsaris voluntati morem gesturus sit Marchio. Hic tamen Maximiliani monitis non acquievit, sed aliis literis, die 11. Februar. scriptis, a proposito novis eum rationibus avertere studuit, sequestrationem, a Cæsare, precibus adversariorum, decretam, & pactis familiæ & constitutionibus Imperii & communi Electorum, Principum Statuumque libertati adversari contenderet.

Mandatum Cæsaris.

At Cæsar novo Mandato die 27. Aug. superiorem Marchiam cum omnibus ejus partibus Electori Trevirensi & Bavariæ Duci, sequestribus, sub pœna ducentarum marcarum auri puri, Marchionem tradere jussit.

§. XXX.

Provocatio Marchionis.

Hic Georgium Fridericum, fratrem suum, Pragam ad Aulam Cæsaris misit; qui eum die 16. Apr. 1602. hortatus est decreto, ut ad admittendos sequestres induceret fratrem; pollicitus, sumtuum & damni illius se initurum rationem, neque impediturum, quo minus unum e consiliariis Durlacensibus suis adjungat sequestribus. Quin & Cæsar promisit, acturum se sedulo, ut pars

Ernest. Frider.

pars adverſa compoſitioni amicabili, Cæſareanorum legatorum interventu, det locum. At Erneſtus Fridericus cauſas, ob quas conſentire nequeat, longo Cæſari ſcripto die 3. Oct. expoſuit ac provocatione ab Imperatore male informato ad melius informandum coram tabellione & teſtibus interpoſita, ſibi conſuluit.

Res per reliquum fere Erneſti Friderici regimen in ſuſpenſo relicta. Sed tutores (*p*) filiorum Eduardi Catholicos Principes, religionis prætextu, (*q*) ad ſuas pertrahere partes ſtuduerunt; miſſo quoque in Poloniam legato, qui Regi cognato commendavit pupillos petiitque, ut literis apud Cæſarem & legatione ſolenni ad proxima Imperii Comitia eorum cauſæ patrocinaretur. Rex ea ſe facturum ſpopondit.

§. XXXI.

Lis de ſuffragio Circulari.

Nec prætereundum ſilentio, quod Erneſto Friderico, Marchiæ ſuperioris occaſione cum Circulo Suevico difficultates obor-

(*p*) A. 1603. ad preces Eickiæ matris & conſiliariorum, Alberto Archiduci & Maximiliano, Bavariæ Duci, tutoribus teſtamentariis, Carolus Comes Hohenzolleranus; & viduæ matri, donec ad ſecunda tranſierit vota, Salentinus, Iſenburgicus Comes & Cuno Winnenburgicus Dynaſta Cæſareo decreto adjuncti ſunt tutores, qui eodem anno Spanheimenſium ditionum inveſtituram a Lothario Trevirenſi Electore impetrarunt.

(*q*) Allegatum inprimis, quod Catholicis decreſcat, Proteſtantibus accreſcat ſuffragium.

tæ. Circuli Rectores Eduardum Fortunatum, possessione licet dejectum, ad Conventus tamen Circulares vocaverant. Indigne id ferens Ernestus Fridericus, locum & suffragium in illis Conventibus ad se spectare contendit, quod Imperii Circulique tributa ipse persolvat. Negarunt id Sueviæ Ordines remque Cæsaris cognitioni permittendam censuerunt. Wirtenbergicus Catholicos numero suffragiorum vicisse causatus est. Marchio recusavit tributa, Cæsari ab Ordinibus Sueviæ decreta quæ fuerant. Origo hæc novæ litis in Camera Imperii. Marchio tributa Circulorum neminem, præter eos, qui consenserunt, obstringere contendit. Cum Præfecto rei nummariæ Imperii denique de certa pecuniæ summa, residuorum nomine solvenda, A. 1603. Marchio convenit.

§. XXXII.

JacobiFiliæ tradi jussæ.

Difficilem hanc caussam alia mox difficilior excepit de filiabus Jacobi. Leonbergensem pactionem (r) de tradendis illis Marchio noster haudquaquam implevit; sed communicato cum Principibus fœderatis consilio, rem in dies protraxit. Cæsar denique A. 1599. die 19. Febr. dedit mandatum, quo Ernestus Fridericus aut Wilhelmo Bavaro, aut Georgio Ludovico Leuchtenbergæ Landgravio, aut Elisabethæ matri, quæ Corolo Zollerano

(r) Vid. supra. p. 79.

nupſerat, ſub pœna L. marcarum auri puri tradere juſſus eſt Principes puellas. Cæſaris & Conſilii Aulici ſententia Erneſtum Fridericum permovit, ut Proaviæ educandas eas ſe traditurum promitteret. Oblata rejecit Cæſar, & Marchioni injunxit, ut intra ſex ſeptimanas Conſilium Aulicum doceret, ſe ſatisfeciſſe decreto, quod die 3. Julii A. 1599. emanavit. Poſt hæc Marchio Principes filias ex Aula ſua die 25. Aug. transtulit Badam, (*s*) atque ephoram & ephorum, Catholicæ utrumque religioni addictum, ut & ſacerdotem, qui ſacra doceret Catholica, iisdem adjunxit. Aulicum Conſilium hæc omnia rejecit, atque priora ut obſervarentur decreta die 7. Martii 1600. præcepit. Marchio ad Cæſarem & Imperium provocavit, & Moguntinum atque Palatinum Electores ea de re literis fecit certiores. Repetitis tamen mandatis die 4. Dec. eodem anno ſub pœna proſcriptionis illi injunctum eſt, ut præſcripto tempore uni ex memoratis Principibus traderet puellas, & neque matrimoniis conciliandis, neqne alia quacunque ratione Cæſaris mandata eluderet.

(*s*) Scriptum fuerat in transactione Leonbergenſi, ut *aliis locis*, ubi Romana religio viget, educarentur puellæ. Marchio his verbis Caroloburgum quidem ſedem ſuam, at non Badam, Catholicum ditionis ſuæ oppidum, excludi contendit.

ERNEST. FRIDER.

§. XXXIII.

Marchio rem ad focios defert.

Marchio, quam paulo ante tentaverat, provocationem repetiit, quæ ab Electore Palatino Cæfari miffa, ab eodem rejecta atque Electori Palatino cum minis remiffa. (*t*) Caufa hæc dein ad Conventus fociorumUnionis, Fridbergæ anno 1601. ineunte celebratos, delata. Hi rem ad omnes Principes ex æquo pertinere, ac cum Legibus Imperii, cum obfervantia & libertate Germanica pugnare cenfuerunt. Diffuafum Marchioni, ne infolitis pareret mandatis, quæ a Confiliariis Aulicis, novum judicandi ordinem fibi fingentibus, Cæfare ignaro, emiffa. Placuit Marchionis caufam apud Cæfarem agere eumque rogare, ne talibus mandatis porro locum concedat. Singula hæc ad Cæfarem menfe Martio (A. 1601.) perfcripfit Erneftus Fridericus petiitque, ut omnis actio intermitteretur, & ne ægre ferret Cæfar, fi non paruerit mandatis; quod provocatione lis fit fufpenfa. Confultum tamen fibi effe credidit Marchio, fi certo modo pupillarum renuntiaret tutelæ; id quod die 10. Septembr. coram tabellione & teftibus factum. Periculum enim fuerat, ne fententia profcriptionis Pragæ publicaretur a Cæfare. Quem in finem accerfitus quoque a Marchione Bongarfius, ut ab eo fcifcitaretur, num quid opis

(*t*) LINGELSHEMIUS in *Epiftolis Anecdotis ad Jofephum Juntam Archigrammateum Argentoratenfem In Sylloge Anecdotorum* Ayrmanni p. 555.

Ernest. Frider.

esset ab Henrico IV. Galliarum Rege sperandum, vim illaturus si fuerit Cæsar. (*u*) Marchioni quid responderit Rex, non liquet.

§. XXXIV.

Finis hujus litis.

Georgius Fridericus, Marchionis nostri frater, anno sequente, in Aula cum versaretur Cæsarea, Cæsar omni studio apud fratrem id eum agere jussit, ut testamenti Jacobi & Leonbergensis pactionis tandem habeat rationem, neque mandatis de tradendis puellis, diutius moram injiciat. Ernestus Fridericus vero, die 3. Oct. (A. 1602.) Cæsari scripsit, se renuntiasse tutelæ, liberumque jam esse pupillis, ut in eam, quam velint, partem se vertant.

Hic finis fuit diuturnæ contentionis, quam Marchio breviorem reddere debuisset. At in omnibus ille nimis consilii tenax; præsertim malam cum ingressus est viam. Tanta est efficacia erroris.

Comitia Ratisbon.

Annus sequens vidit Comitia, Ratisbonæ celebrata, in quibus de subsidiis ad bellum Turcicum, de bello Belgico & de lega-

(*u*) Lingelshemius *loco alleg.* pag. 565. hæc habet: „ Dominus Bongarsius bis per hos dies hac (Heidelberga) transiit, accersitus a Marchione Durlacensi, qui Praga nuntium accepit, fore, ut sententia proscriptionis brevi publicetur adversus ipsum; ob negatam educationem fratris Jacobi filiarum apud Pontificios. Scire cupit, numquid opis in Rege, si vis inferatur. „ Scripta est epistola die 6. Sept. 1601.

tis, in Belgium mittendis, deliberatum. In ſubſcriptione Receſſus Badenſibus Haſſi fuerunt præpoſiti, quod indigne tulit Erneſtus Fridericus, alternationem, nuper decretam, ad ſubſcribendi quoque ordinem pertinere cauſatus. Denique Haſſis quidem hac vice conceſſit, ſed addita cautione, ut in poſterum religioſe obſervaretur de alternatione transactio.

§. XXXV.

Tranſit. ad ſacra Calvin.

Hæc dum aguntur, Erneſtus Fridericus Calviniana, pridem quæ foverat, publice tandem profeſſus eſt ſacra. Educatus ille fuit cum fratribus in religione Lutherana. At Jo. Piſtorius, in Aulam hujus Principis circa A. 1577. receptus, Calviniano tum dogmati addictus, prima ejus ſemina Marchioni communicaſſe videtur, (x) licet ejus & fratris Jacobi nomina in Formula

(x) Idem poſtea PISTORIUS ad Catholica ſacra Erneſtum Fridericum perducturus videbatur. Jo. WESENBECCIUS, Tubingenſis Theologus, Doctor & Profeſſor, dein Ulmenſis Eccleſiarum Superintendens, in *literis ad Philippum Marbachium*, Ulma die 23. Jul. 1596. ſcriptis *Argentoratum, in Marbachianis Epiſtolis, a Fechtio editis*, pag. 762. ita ſcribit: „ Periculum eſt, ne Piſtorius ſerpentinis gyris animum Erneſti Friderici, Marchionis Badenſis, vel tandem expugnet, idque tanto magis, „ quia Pontificii nihil prætermittunt, quo in ſuas partes eum pertrahere poſſint, maxime dum ſpem ei faciunt, quieta in poſſeſſione retinendi Marchionatum Badenſem, quem nuper Eduardo Fortunato,

ERNEST. FRIDER.

Concordiæ, A. 1580. Calvinianis oppoſita, in Catalogo ſubſcribentium compareant. In Gymnaſio Durlacenſi, quod A. 1586. ab eo apertum, plerique Profeſſores ex Calvinianorum deſumti ſunt ſchola. (y) Religionem hanc tamen nonniſi A. 1599. profeſſus eſt publice, quo librum ſuum, dogmatis Calviniani defenſorem, conſcripſit, atque Stafforti, ubi ſubinde habitabat, ſumtibus ſuis imprimi curavit; (z) amico Electori ut placeret, Friderico Palatino. Extat Epiſtola Erneſti Friderici ad Wirtenbergæ Ducem, Fridericum, tutorem olim ſuum, in qua ingenue fatetur, eo ipſo tempore Calviniano dogmati ſe jam firmiter adhæſiſſe, quo nomine ejus ſubſcripta fuit Concordiæ Formula. (a)

Liber Staffort.

„ vi & armis ademit, ſi in caſtra Pontificia ſit tranſiturus. „ Idem timuiſſe cives Marchicos oſtendit Epiſtola Pauli Cherleri Synodici Secretarii & Paſtoris Rœtelæ A. 1595. Dominica poſt Natalem Domini ſcripta Rœtela ad Philippum Marbachium Argentinam in FECHTII *Epiſtolis Marbachianis* pag. 760.

(y) FECHTII *Hiſtoria Colloquii Emmeding.* Cap. 3. §. 8. p. 45.

(z) De libro hoc vid. MAJUM in *Annotationibus ad Vitam Reuchlini,* p. 130. ſqq.

(a) FECHTII *Hiſt. Colloquii Emmendiug.* pag. 43. Epiſtolæ Marchionis deficit annus.

ERNEST. FRIDER.

§. XXXVI.

Rebellio Pforzh.

Dogmata hæc ſua Durlacenſibus A. 1600. obtruſit. (*b*) Pforzheimenſibus eadem obtruſurus quum eſſet, cives trecenti undecimo menſis Septembris coiverunt in fœdus, & denuntiarunt Marchioni, nil novi ſe admiſſuros in religionis negotio. Quin & Georgii Friderici fratris ejus implorarunt auxilium; qui religioſum eorum zelum reſcribens laudavit; ſuaſitque ut agerent modeſte; opem pollicitus, ſi neceſſitas exigat. Petrus Eberzius, Advocatus cauſſarum, vir mobilis ingenii, concitaverat cives. In reliquis omnem Marchioni obedientiam Pforzheimenſes præſtiterunt. (*c*)

Traditio eſt, eum in itinere mortuum, quod Pforzhemium ſuſceperat, Calviniana ibi ſacra militari manu ut obtruderet civibus; atque adeo in hac quoque urbe perficeret, quod ante quadriennium Durlaci perfecit.

§. XXXVII.

(*b*) Dehortati eum ſunt ab hoc inſtituto Philippus Comes Palatinus Neoburgenſis, Fridericus Marchio Anſpacenſis, Fridericus Dux Wirtenbergæ.

(*c*) LINGELSHEMIUS in *Epiſt. ad Jacobum Bongarſ.* num. 29. & in *Epiſtolis Anecdotis apud* AYRMANNUM pag. 567. Sigillo uſi ſunt cum Inſcriptione: *Sigillum Concordiæ Pforzheimenſis.*

§. XXXVII.

Altensteigæ & Liebenzell. alienatio.

Quodsi Ernestus Fridericus uno anno minus, quam vixerat, vixisset, successores ejus Marchia fruerentur lautiore. Illo enim, qui mortem ejus præcessit, (1603.) nova terrarum Badensium alienatio occurrit; longe major priore; qua irreparabilem jacturam passa est Marchica Domus. Idem sane Ernestus Fridericus, qui Besighemii & Mundelshemii dominia ante novennium Wirtenbergæ Duci vendidit, eidem Altensteigæ & Liebenzellæ, vetera quoque gentis suæ patrimonia, longe ditiora, permutatione & venditione hoc anno concessit & tradidit. Præfecturæ hæ Wirtenbergicis terris, (d) uti Wirtenbergicæ Malsch, & Langensteinbach circumcinctæ Badensibus, frequentium contentionum extiterunt origo. (e) Extinguendis his remedii species quærebatur. Permutationis titulus, cum alienatione conjunctus, alienationis invidiam minuere visus est. Numerosior miles, quam superioris Marchiæ occupatio requirere videbatur, Ernestum Fridericum emunxit pecunia. Steinbacum ergo & Malscham cum vico transrhenano Rhodt & cum quadringenties octies mille, septingentis & sexaginta florenis paratæ pecuniæ Ernestus Fridericus accepit,

(d) Loca hæc ad Abbatiam Albæ Dominorum pertinebant, quam A. 1535. seculo addixit Wirtenbergicus.

(e) Conf. Tom. III. pag. 22. & 113.

ERNEST. FRIDER.

ut Altensteigam (*f*) & Liebenzellam, (*g*) Wirtenbergico traderet. (*h*) Eo periculosius consilium fuit, quod jacturam Domui suæ illatam, venditor tum prævidere non poterat. Quum autem Steinbacum, Ottersvira & Malscha Monasterii Albæ Dominorum olim fuerint dominia, adeoque dubiæ possessionis, Fridericus Marchioni evictionem promisit, (*i*) atque Besigheimense ac Mundelsheimense Dominia in securitatem ei oppigneravit; ita tamen, ut Wirtenbergicus in eorundem possessione, donec eveniat casus, perstaret; futuræ cum Badensibus litis diuturnæ materia; postquam Durlacenses Ottersviram & Malscham Wilhelmo Bada-Badensi restituere coacti sunt. (*k*)

(*f*) Altensteigæ Præfectura hæc loca comprehendit: Altensteig Castrum & oppidum; vicos & villas Egenhausen, Mindesspach, Ettmansveiler, Simmersfelden, Pfrondorff, Rotfelden, Unterjetingen, Gœttelfingen, Altensteig, Beuren, Grœmbach, Durweiler, Spielberg, & partem vicorum Zwerenberg & Hornberg.

(*g*) Liebenzellæ Præfectura continet: Liebenzell oppidum, vicos Haugstetten, Beinberg, Biselberg, Ober- & Unterlengenhart, Maysenbach, Ernstmühl, Thennejecht, Schwarzenberg, Kolbach, Igelsloch, Schemberg, Monakam, & Reichenbach. SATTLER *Beschreibung des Herzogthums Wirtenberg*, Part. II. Cap. 49. §. 3. p. 229.

(*h*) Literæ Permutationis datæ Stutgardiæ d. 20. Dec. 1603.

(*i*) Literæ speciales hac super re datæ eodem mense Dec. 1603.

(*k*) Vid. Tom. III. pag. 113.

Ernest. Frider.

§. XXXVIII.

Judicium de ea.

Iteratæ terrarum Badenſium alienationes Erneſti Friderici apud poſteros laudem non parum minuerunt. Dubiam Marchiæ ſuperioris poſſeſſionem ut ſibi ſervaret, indubiæ poſſeſſionis Marchionatus ſui bona imprudenter alienavit. Magnæ, quas inde collegit, nummorum ſummæ diſparuerunt, ſine fructu ad poſteros. Immenſi ſilvarum Badenſium tractus ad Wirtenbergicam Domum pervenerunt, quarum exigua tum fuit habita ratio; nunc divitiarum ſunt fontes. Adde navigationis præſidia, tum quoque parvi habita. Enzia cum Nicro apud Beſighemium jungitur. Nicer apud Manhemium jungitur Rheno. Enzia, Nagolda & Wirma apud Pforzhemium junguntur. Quantum beneficium perdidit Marchio, navigationem continuam & directam Pforzhemio perdens ad Rhenum. Lucrum, ex ingentibus ſilvis faciendum, hac alienatione amiſſum. Irreparabile damnum; vulnus cicatricis impatiens, quod nulla ſecula ſanabunt.

§. XXXIX.

Obitus Marchionis.

Obiit Remchingæ, qui locus Durlacum inter & Pforzhemium medius, ſubita morte oppreſſus, die XIV. Aprilis A. 1604. cum quadrageſimum ætatis annum vix expleſſet. (*l*) Pforzhemii ſepultus eſt in Choro Collegiatæ. (*m*)

(*l*) Majus in *Vita Reuchlini.* p.133. Thuanus Lib. CXXXI. Cap. 17. p.242.

(*m*) Epitaphium ibi legitur ſequens: *Illuſtriſſimus Princeps ac Dominus, Do-*

ERNEST. FRIDER. Charaćter.

Varii de Ernesto Friderico & illius & nostro ævo sermones. NICOLAUS REUSNERUS, Silesius, in suis *Therothermis*, sive Aquis Ferinis (*Wildbad*) Wirtenbergæ Ducatus, eum laudibus extollit. Viderat ibi Marchionem A. 1580. atque dein sua Epigrammata, in Thermis composita & Lauingæ A. 1581. impressa, ei adscripsit. In his bonitatem & sapientiam Marchionis, ac in Musas favorem celebrat.

Statura.

Imperatoriam Ernesti Friderici staturam dilaudant, qui eum propius noverunt. (*n*) Decennio ante mortem inferiore corporis parte contractus, gestatoria semper usus est sella. Contractionem magicis artibus, contra eum adhibitis, adscribunt. (*o*)

Mens vivida.

Mens tamen ejus semper erecta & vivida; at nimis ardens, indocilis, flecti nescia & dura; lites ex litibus serens. Eduardo expulso, ad incitas redacto, & mortuo, quid miles numerosus, unde nummi penuria.

minus Ernestus Fridericus, Marchio Badensis & Hachbergensis, Landgravius in Susenberg, Dynasta in Rœteln & Badenweiler &c. singulari heroicarum virtutum laude coruscans & quod absque assentationis studio dixerimus, prudentia Principe digna ita excellens, ut superiorem suo tempore nullum, parem vix haberet, in ipso virilis ætatis flore, miseris vitæ humanæ exutus & diuturnis gravissimisque morbis liberatus, patriam cœlestem repetiit, natus A. Christi MDLX.XVII. Octobris, mortuus A. Christi MDCIV. XIV. Aprilis.

(*n*) JÜNGLERUS.

(*o*) *Idem.*

Ernest. Frider.

§. XL.

Unionis Evangelic. initia.

Cum Palatina Domo constans ei fuit amicitiæ vinculum. Inductu ejus Ernestus Fridericus sacra mutavit, atque confœderationibus Protestantium, religionis causa factis, accessit; ex quibus tandem, sexennio post mortem ejus, Evangelica illa enata est Unio; tot caussa malorum, quæ Germanos contra Germanos armavit; quæ Palatinos atque Badenses, imo omnem fere Germaniam per triginta perdidit annos. Inquies Principis in religionis quoque negotio animus omnis generis motus civiles, domesticos, quin & ecclesiasticos suscitavit; quibus ille carere potuisset, debuisset. Implacabiles Wirtenbergensium & Wittenbergensium Theologorum iras, debiles quidem, at non necessarias, Staffortico suo Libro in se concitavit. Quid opus erat, de ubiquitate, de communicatione idiomatum, de prædestinatione Marchio ut disputaret Badensis, atque his super rebus conscriberet librum; major futurus, si a controversiis his abstinuisset.

§. XLI.

Amor. literar.

Æternum amoris ejus in Literas monumentum est Schola, magnis sumptibus Durlaci erecta, dotata; quæ nunquam magis floruit, quam flammis Gallicis cum fuisset vicina; restaurata post bellum; Carlsruhæ jam florens. Inter eruditos, quos Marchio noster ornavit, amavit, reputandus est quoque Justus Reuberus, Scriptoribus Rerum Germanicarum in lucem edi-

ERNEST. FRIDER.

tis notus, cujus calamo & consiliis in negotiis publicis frequenter est usus; cui Praefecturam Etlingensem administrandam commisit. Biennio post Marchionem decessit.

Palat. Godesav.

Nec silentio praetereundum, quod eo in loco, ubi Godesaviae Monasterium olim extiterat, Ernestus Fridericus novum palatium exstruxerit, (p) amoenum & elegans, in quo saepe versatus est, quod A. 1689. flammis bellicis consumtum. (q)

Ordo novus.

Denique & Ordo Equester ab eo constitutus est A. 1584. cui *Fasciae caeruleae* imposuit nomen. Successor ejus A. 1608. mutato nomine, ab *Aureis Scopulis* eum maluit appellari. (r).

§. XLII.

Uxor.

Ernesti Friderici uxor fuit Anna, Edzardi II. Comitis Frisiae Orientalis, filia, ex Catharina Suecica Gustavi I. Regis filia, Caeciliae Badensis sorore. Nata Aurici in Frisia d. 26. Junii 1562. Anna haec primo matrimonio A. 1583. nupserat Ludovico, Electori Palatino; eoque intra annum nuptialem extincto, in Ernesti Friderici thorum d. 21. Decembris 1585. transivit. Superstes Marchioni tertias cum Julio Henrico, Lauenburgico Duce, nuptias die 7. Martii 1617. Grabae contraxit; foemina, quae nulli maritorum sobolem procreavit. Obiit A. 1621.

(p) Coeptum est aedificari A. 1588.

(q) Vid. FRID. THEOB. SAHLERI *descriptionem Godesaviae* in SCHOEPFII *libro de Nordgavia.*

(r) Der Blauen Binden. Posterior, der Guldenen Klipp.

CAPUT IV.

JACOBUS III.

A. 1577 - - 1590.

§. I.

Brevis eſt, at digna memoratu, vita Marchionis Jacobi, quem Germania, Italia, Belgium, Cæſar & Pontifex Romanus amarunt: cujus dotes admirati ſunt multi: cujus vita longior ſi fuiſſet, magnam Badenſibus terris induxiſſet rerum converſionem. Natus eſt Jacobus A. 1562. die 26. Maji, Pforzhemii, ubi ante translatam Durlacum regiminis ſedem habitaverant Marchiones, lineæ Pforzheimenſis, quæ dein Durlacenſis appellata. Mortuo patre communem cum fratribus tutorem, Wirtenbergæ Ducem, accepit. Ob ingenium excellens, literis colendis aptiſſimum, anno XV. ætatis, Tubingam & anno ſequenti Argento-

Jacobi initia.

ratum eſt miſſus, ut, quæ domi jecerat fundamenta, apud exteros perficeret. Argentorati elegantioribus litteris & Philoſophiæ per biennium incubuit; Electoris Trevirenſis Jacobi, magni patrui, animatus exemplo.

A. 1581. ſub Comitis Hachbergæ nomine, ad Gallos & Italos profectus eſt, Joſua Scherero a Schwarzenberg Ephoro uſus.

§. II.

Artes militares.

Ex Italia Vindelicorum Auguſtam ſe contulit, ubi A. 1582. Comitia Imperii habuerat Cæſar. (*a*) Vigeſimum ætatis annum tum decurrebat Jacobus. Corporis & oris venuſtas, ſuavitas morum & Cæſaris & Procerum ei conciliarunt amorem; quem plurium Europæ linguarum notitia, qua polluerat, non parum adauxit. Poſt reditum ſingularis ejus in artes militares propenſio manifeſtare ſe cœpit. Studiis litterarum exercitatio armorum ſucceſſit; in qua tantos etiam brevi tempore fecit progreſſus, ut in equeſtribus ludis paſſim reportaverit palmam. Doctrina militaris ei connata, non inſtillata videbatur. Veteres bellicæ artis ſcriptores præ ceteris legit & ſubjunxit juniores; linguarum cognitione non parum adjutus.

(*a*) Errat FECHTIUS in *Hiſt. Colloq. Emmed.* Cap. 1. §. 6. ubi Comitia hæc Auguſt. ad A. 1580. rejicit.

§. III.

Bellum Coloniense.

Inter hæc Colonienſe A. 1582. exortum eſt bellum, in quo Ludovicus, Palatinus Elector, Gebhardi Truchſeſſii, Electoris, ad Proteſtantium ſacra transeuntis, partes tuebatur. Miſſus ab eo cum copiis in auxilium ejus frater Caſimirus, quem comitatus eſt Marchio noſter Jacobus. Quum autem Palatinus, A. 1583. moriens, impuberem reliquiſſet filium, Fridericum IV. Caſimirus, tutelæ ſuſcipiendæ cauſſa & cum eo Jacobus noſter domum redierunt. (*b*) Paulo poſt tamen ad idem Colonienſe bellum rediit Jacobus; ſed contrarias partes ſecutus. Sanguinis vinculum, quod inter eum & Erneſtum Bavarum, Gebhardi in Electoratu Colonienſi æmulum, interceſſerat, (*c*) animum Jacobi induxit, ut non modo pro eo corriperet arma, ſed & mutuis officiis arcta cum eo amicitia jungeretur. Noveſium, Colonienſis Electoratus Civitas, in poteſtatem Batavorum devenerat. Ad eam Hiſpanicis armis recipiendam Alexander feſtinavit Farneſius. Jacobum Erneſtus rogavit Elector, ut equites Germanos ad urbis obſidionem adduceret, annuumque ei inſuper conſtituit ſtipendium, ut pro Colonienſis Archiepiſcopatus defenſione mille equites & peditum ſigna viginti ſub

(*b*) ISSELT *de Bello Colon.* Lib. IV. pag. 395.

(*c*) Jacobi Marchionis avus, Erneſtus, frater fuerat Philippi, cujus filia Ma-

armis haberet. In expeditione hac Farnesio ita adhæsit Jacobus, ut ab eo fere nunquam discederet. (*d*) Observavit quid faceret; audivit consilia; obambulantem in castris, ad hostium usque portas progredientem, comitatus; magni Imperatoris in eo miratus exemplar. Novesio capto, cum eodem Alexandro ad Rhenobergæ obsidionem progressus, misso in hiberna milite, rediit domum, præcipua belli gerendi momenta a tanto Duce edoctus. Virtutis ejus & fortitudinis fama ad Hispanicam usque Aulam penetraverat, ad quam ille, diutius si vixisset, se applicitorus videbatur; eo faciliore consilio, quod per dotalia uxoris suæ Culenbergicæ apud Geldros bona, Regis Hispaniæ devenisset Vasallus.

---

ria Jacobæa fuit avia Electoris Coloniensis Ernesti. Docet hoc Tabella sequens:

Christophorus March. Bad.

Philippus	Ernestus
|	|
Maria Jacobæa, uxor Wilhelmi IV. Bavariæ Ducis.	Carolus II.
|	|
Albertus IV.	Jacobus March. Bad.
Wilhelmus V. Bavariæ Dux.	Ernestus Elector Colon.

(*d*) PISTORIUS *in Vita Jacobi* pag. 12.

§. IV.

In divisione terrarum Bada-Durlacensium inter tres fratres A. 1584. Marchiam Hachbergæ accepit Jacobus; (*e*) cujus regimen ei a tutoribus traditum.

Regimen adit.

Wirtenbergæ Dux, adolescentium Marchionum qui gesserat tutelam, ab eo & a fratre ejus natu majore, Ernesto Friderico, exegit, ut Augustanæ Confessioni, Carolo V. in Comitiis exhibitæ, & Formulæ Concordiæ, A. 1580. in Saxonia conditæ, constanter se adhæsuros profiterentur. Tutori responderunt Marchiones, ab Augustana Confessione, quam a teneris didicerant, se non discessuros, at Formulæ Concordiæ se nondum posse accedere, quod capita ejus nondum satis expenderint.

Eodem anno Jacobus cum Johanne Casimiro, Reinhardo & Johanne, Comitibus Palatinis, & cum fratre suo Ernesto Friderico, ad Johannem Manderscheidium, Episcopum Argentinensem, literas scripsit, quibus Canonicorum Protestantium Argentinensis Capituli caussam commendavit. (*f*)

Numerosa Germanorum equitum peditumque agmina in Henrici Navarræ Regis auxilium in Galliam quum A. 1587. con-

(*e*) Conf. vita Ernesti Friderici. pag. 72.

(*f*) Extant literæ in Libello: *Aufsschreiben und Bericht Georgen von Sayn* &c. *inter Documenta* num. XXXIV.

tenderent, Alſatiæ Sueviæque Ordines, publicæ tranquillitati timentes, fœdere inter ſe juncti, copias conduxerunt, iisque Marchionem præfecerunt Jacobum; qui & anno ſequente Brisgovicorum feudorum inveſtituram, a Baſilienſi Epiſcopo, Jacobo Chriſtophoro, Brundrutti, ſuo & fratrum nomine, ſuſcepit.

§. V.

Lotharingo militat.

Bellica Jacobi gloria indies apud exteros increvit. Lotharingiæ Dux iisdem conditionibus, quibus Colonienſis Elector, ejus ſibi expetiit auxilia. Enimvero in turbis illis religionis, quæ ſub Henrico III. Rege apud Gallos continuatæ ſunt, Carolus II. Lotharingiæ Dux, partibus Guiſiorum adhærens, Henrico Roberto, Boullionæo, Hugonottorum fautori, eoque defuncto, Carolæ Eliſabethæ, filiæ ejus, intulit bellum, quod Germanorum Proteſtantium exercitus, quem Boullionæus ducebat, per Lotharingiam tranſiens, late omnia vaſtaſſet. Lotharingiæ Dux Jametium, Ducatus ſui feudum, a Boullioniis Ducibus poſſeſſum, fine anni 1587. obſedit. Obſidio per anni ſpatium protracta. Urbs menſe Decembri A. 1588. Caſtrum, urbi ſubjectum, A. 1589. menſe Julio in Lotharingiæ Ducis poteſtatem pervenit. (g) Ad obſidionem hanc eo felicius peragendam, Jacobus Germanorum

(g) THUANUS Lib. XCVI. Cap. 6. CALMET *Hiſt. de Lorraine* Tom. V. pag. 812.

peditum auxilia, ſuis conſcripta ſumtibus, Lotharingo ſubmiſit. Ex his quatuor turmæ in Galliam progreſſæ ſunt, juſſu Lotharingi, ut Mayennio ſub Duce contra Henricum Navarræ Regem militarent. Militum Badenſium virtus multos tum laudatores invenit. (h)

§. VI.

Dynaſtia Bitenſis oppigner.

Lotharingus in ſecuritatem debiti A. 1589. Bitenſem (*Bitſch*) Dynaſtiam oppigneravit Marchioni. (i) Dynaſtia hæc a ſeculi XIII. temporibus in Bipontii Comitum manibus fuerat. Margaretha, Jacobi, ejus ſtirpis poſtremi, A. 1570. defuncti, filia, Philippo V. Comiti Hanovio - Lichtenbergico nupſerat, A. 1569. ante patrem extincta. Hanoviæ Comes, virtute conjugis ſuæ defunctæ, in Bitenſem Dynaſtiam ſibi jus vindicans, a Duce Lotharingiæ inveſtituram obtinuit. Sed litem illi movit Philippus Leininga - Weſterburgicus Comes, qui Amaliam, Simonis Weckeri filiam, duxerat uxorem. Simon hic frater natu major

(h) Pistorius *Orat. I.* pag. 56.

(i) Bernhardi Herzog *Chron. Alſat.* Lib. II. pag. 232. & 233. In literis A. 1592. quarum mentionem in Erneſti Friderici vita injecimus, Dynaſtia hæc quoque Badenſium pignus (*Pfandſchaft*) vocatur. Alibi eandem Dynaſtiam titulo emtionis venditionis ad Badenſes perveniſſe legas.

fuerat Jacobi. (*k*) Lotharingiæ Dux, mutata ſententia, in Leiningenſis partes transivit. Hanovius ad Cameram Imperii detulit litem. Hac durante, Lotharingus Bitenſem Dynaſtiam Jacobo noſtro Marchioni oppigneravit; qui poſſeſſionem ejus adivit fratrique Erneſto Friderico, ſucceſſori, reliquit. (*l*)

§. VII.

Conſilium mutandæ religionis.

Hæc dum aguntur, de tranſitu ad Romana ſacra cogitavit Jacobus. Primus hac de re A. 1587. increbuit rumor. Frequentes hinc litteræ, quas frater ejus & Eliſabetha ſoror, Philippus Ludovicus, Palatinus Princeps, Ludovicus Wirtenbergæ Dux, Fridericus Montisbeliardæ Comes, Ludovicus Landgravius Haſſiæ, aliique ad eum ſcripſerunt, a propoſito ut eum averterent. At Ferdinandus Archidux Auſtriæ, Guilielmus Bavariæ Dux, Andreas de Auſtria, Cardinalis, Johannes Argentinenſis Epiſcopus, literis quoque ſuis eum in propoſito firmarunt; auxilium & opem ei, ſi opus eſſet, polliciti.

Italicum iter, militia Belgica ſub Alexandro Farneſio, amicitiæ vinculum cum Electore Colonienſi, Erneſto Bavaro, & cum Lotharingiæ Duce, cum Ferdinando Archiduce, cum Wilhelmo

(*k*) CALMET. *loc. alleg.* pag. 762. ſeq.

(*l*) Vide Erneſtum Fridericum. pag. 83.

Bavariæ Duce & cum Pontificio ad Helvetios legato, Octavio, Alexandrino Episcopo, familiares ei reddiderant ritus Romanos. His accessit Pistorius, singularis loquentiæ vir, qui quotidie Marchionem obsedit; dubium & vacillantem in proposito firmavit.

§. VIII.

Colloquia duo instituit.

In re tam gravi autem temere aut leviter ne egisse videretur Jacobus, hortante Pistorio, super capita quædam fidei colloquia duo, alterum Badæ; alterum Emmedingæ instituit.

Badense habitum A. 1589. (*m*) inter Jacobum Andreæ & Jacobum Heerbrandum, Tubingenses Theologos, ab una & inter Jo. Pistorium, cui Theodorus Busæus, Jesuita, Collegii Molsheimensis in Alsatia Rector, se junxerat. Colloquio hoc Jacobum, in religione nutantem, Pistorius ad sacra Romana reducere studuerat; ille qui nuper ex Lutherano Calvinianus, ad Calviniana sacra Ernestum Fridericum, Jacobi nostri fratrem, perduxerat. (*n*)

Badensis autem Colloquii successus, quum non omni ex parte expectationi respondisset Pistorii, Jacobum induxit, ut aliud

(*m*) Acta hujus Colloquii Badensis prodierunt Tubingæ A. 1590. Colloquium Emmedingæ haberi debuerat, sed Eduardus Fortunatus eidem interesse cupiens, induxit Jacobum, ut illud Badæ indiceret.

(*n*) Jacobus Andreæ objecit Pistorio, quod utrumque fratrem ad Calviniana primum, dein ad Romana sacra perducere studuerit. Vid. *Acta Colloquii Badensis* pag. 210. & Fechtii *historiam Colloquii Emmeding.* p. 55.

Colloquium in annum sequentem indiceret Emmedingæ, in Marchia Hachbergæ, ad quod Argentina evocatus est Pappus, Theologus Doctor. (*o*)

§. IX.

Transitus ad sacra Romana.

Finito hoc Colloquio, Jacobus publice professus est, quod foverat occulte. Tennebaci enim, quod Cisterciensium Monasterium, bihorio Emmedinga distans, A. 1590. die 15. Julii ad sacra Romana solenni ritu & ceremonia transivit; inter omnes Lutheranos Principes primus, si audias Pistorium. (*p*) At patruus magnus Jacobi, Philippus Bada-Badensis, Christophori filius, plures per annos Protestantium sacra professus, A. 1532. in terris suis illa rursus suppressit, uti supra ostensum. (*q*) Philippus II. Philiberti filius, Bernhardi, Bada-Badensium satoris, nepos

(*o*) PISTORIUS edidit A. 1591. *Des Colloquii zu Emmedingen Summarischer Innhalt.* Colloquii Emmedingensis Historiam, una cum Protocollo edidit Fechtius, Rostochii 1694. 8vo.

(*p*) *In Oratione I. de Jacobo Marchione* pag. 19. & *Oratione II.* p. 129. THEODORUS BUSAEUS, Molsheimensis Alsatiæ Collegii Rector, professionem Marchionis recepit. Aderant Martinus, Abbas Tennebacensis, Marcus Episcopus Lydæ, Suffraganeus Basiliensis, Georgius Hænlinus, Rector Academiæ Friburgensis. Vid. FECHTII *Hist. Colloq. Emmed.* Cap. XV. §. 16.

(*q*) Tom. II. pag. 333.

pos, cum perveniſſet ad regimen, eadem hæc ſacra, quæ ſub patre & avo in Marchia ſuperiore obtinuerant, A. 1571. abrogavit. (r)

Mutatæ a Jacobo religionis cauſſas perſcripſit Piſtorius, quæ A. 1591. adeoque poſt mortem Jacobi apud Colonienſes prodierunt. (s)

Tranſitus hujus occaſione ſupplicationem ad Baſilicas Romanas Sixtus V. decrevit; ipſe Cardinalium ſtipatus Collegio ad Eccleſiam S. Mariæ Teutonicorum nudis pedibus proceſſit, magna multitudine ſacerdotum comitatus; quæ ceremonia mortem ejus promovit; paucis enim poſt diebus deceſſit. (t) Breve Pontificis

(r) Tom. III. pag. 54.

(s) Extat quoque in Tabulario Bada-Durlacenſi Scriptum ſub titulo: *Relatione fatta ſopra la converſione del Sereniſſimo Signore Marcheſe Giacomo di Baden al Cardinale Palcotto.*

(t) Supplicationem hanc his verbis deſcribit Pistorius *Orat. I.* pag. 106.
„ Ibi tum Romæ, Badenſium Marchionum amplitudo & noſtri Principis
„ ſanctitas eminuit, cum Jacobi, Badenſis Marchionis nomine & geri
„ ſupplicationem & aperiri templa & incedere maximis ceremoniis
„ Pontificem, Principem religionis, Vicarium Chriſti, Caput a Chriſto
„ conſtitutum Eccleſiæ, viderent cives, cum in ipſius Pontificis, in ſacerdotum, in civium omnium ore atque commemoratione, Chriſtia-
„ nus Princeps Jacobus & ſtirps ejus Badenſis Marchionatus verſaretur,
„ cum Roma, arx omnium terrarum pulcherrima & domicilium Im-

ad Marchionem, Jacobo jam mortuo, allatum. Helvetii Cantones Romano-Catholici, a Nuntio Apoſtolico invitati, ſuam quoque lætitiam feſtivitatibus publicis teſtati ſunt.

§. X.

Reformatio.

Paulo ante mortem Jacobi prodiit ejus edictum, quo Paſtores Lutherani poſt trimeſtre ſpatium emigrare juſſi ſunt. Andreas, Cardinalis Auſtriacus, Conſtantienſis Epiſcopus, Suffraganeum ſuum miſit, Balthaſarum, Epiſcopum Aſcalonenſem, qui, Marchione graviter decumbente, Emmedingenſem & alias Marchiæ Hachbergenſis Eccleſias initiavit. Sacerdotes tamen Romanos, ne ubivis introduceret, populus, Lutheranæ religioni addi-

---

„ perii & gloria, nomen Badenſis Marchionatus ſic ſonaret, ut in cœ-
„ lum usque efferetur. Iſtum triumphum, qualem a multorum homi-
„ num memoria Princeps Germanus nullus deportavit, Roma abſenti
„ Jacobo, Badenſi Principi, viginti octo annorum juveni, glorioſiſſime
„ conſtituit & memoriam clariſſimæ familiæ, pulcherrimo teſtimonio
„ amplificatam, inſtauravit, quam nulla unquam obſcurabit nox & nul-
„ la delebit oblivio, quousque Urbis Romæ lux & dignitas ſtabit.„ Extant quoque hac de re in Tabulario Bada-Durlacenſi litteræ Georgii Friderici ad Erneſtum Fridericum, lingua latina ſcriptæ Senis d. 5. Sept. 1590. Item literæ Viti Diterici ab Eyb, Marchionis Georgii Friderici Ephori, datæ eodem die & anno. Add. GELTIUS ROGERIUS in *Vita Sixti V. Italice ſcripta*, Part. II. Lib. V. pag. 467.

ctus, & præmatura Jacobi mors impedivit. (u) Eo enim defuncto, reliquarum Hachbergæ Ecclesiarum consecratio Constantiensi Suffraganeo interdicta; Sacerdotes Catholici, quorum unus tantum parochiam adierat, ab Ernesto Friderico Marchia abstinere jussi sunt. (x) Pastores Lutherani, quorum expulsionis tempus nondum advenerat, substiterunt.

Emmedingam paulo ante mortem Jacobus ex vico in oppidum provinciale convertit; Principatus sui ibi constituturus sedem, atque adeo ex montano Hachbergæ castro descensurus in planum. Rudera & reliquiæ murorum, passim tum repertæ, docuerunt, locum antiquitus jam fuisse mœnibus cinctum. Hachbergæ Marchiones a longo jam tempore Emmedingæ domum habuere, quæ etiamnum subsistit.

§. XI.

Morbus Jacobi.

Valetudo adversa, qua pridem laborabat, Jacobum induxit, ut Julio mense iter ad Carolum, Zolleræ Comitem, amicum suum, Sigmaringam susciperet; aquis medicatis usurus. Tertia hebdomade rediit Emmedingam die VIII. Augusti, ut, quæ

(u) Fechtius in *Hist. Colloquii Emmeding.* Cap. XVI. ubi egit de reformatione Ecclesiar. Hachberg.

(x) Elisabethæ tamen viduæ postea ad audiendam missam sacerdos concessus est.

ad inaugurationis Ecclefiafticæ feftum neceffaria videbantur, pararet. Die fequenti diarrhœa violenta correptus, nono morbi die, continuis agitatus doloribus, deceffit. Medicus, Friburgo vocatus, Mœckius & brevi poft accedens Piftorius, ex puftulis nigris, quæ in corpore mortui fe manifeftarunt, & ex ventriculo, tribus locis perforato, venenum Jacobo datum conjectati funt. (y) Alii

(y) PISTORIUS in *Orat. I. de vita & morbo Jacobi* pag. 64. ait, ventriculum tribus locis, ubi venenum adhæferat, perforatum, ad tertiam usque pelliculam, erofis duris interioribus duabus tunicis. Addit foramen unum fabam, reliqua duo pifum æquaffe, diuturnam diarrhœam & acrimoniam veneni fulcos in inteftinis duxiffe, præfertim in inteftino recto. PISTORIUS hunc in finem edidit A. 1590. *Wahrhafte Befchreibung, was fich bey Herrn Jacob Marggraffen letzter Kranckheit und Ableben verlauffen* &c. Videatur idem in orationibus de vita & morte Jacobi p. 64. & 137.

Anatomicos fi audias, certa nulla propinati veneni, ex relatione Piftorii cognofcuntur indicia. Neque enim vomitum, neque conatum vomendi, neque intraneorum inflammationem, neque atrum eorundem vifcerum colorem annotavit. Venenum porro ad inteftinum rectum pervenire non poteft, quando vim fuam lethiferam in ventriculo primoque inteftino ftatim exequitur. Piftorius ipfe in Oratione altera de Jacobi morte, diuturna principem præcordiorum palpitatione, diuturna item diarrhœa, jam ante, quam acidulas biberet, quin & durante earundem ufu, laboraffe profitetur. Semina itaque morbi jam antea extiterunt in ventriculo, quæ fenfim evoluta, caufam morti præbuiffe videntur, fine veneno.

frequenti nimis acidularum usui ejus morbum adscribunt, (z) quos confutat Pistorius, qui spiritum efflantis excepit, tantam nocendi vim acidulis non tribui posse contendens. Præsentes quoque fuerant Metternichius, Bavariæ legatus, (a) & Carolus Zolleranus.

§. XII.

Mors & sepultura.

Decessit die 17. Augusti A. 1590. styli novi, Emmedingæ, anno XXVIII. ætatis.

Pistorius (b) scribit, Jacobum ultima voluntate ordinasse, funus mediocri sumtu ut efferretur & pompa, atque ut Badæ, ceremoniis Catholicis corpus humaretur. At Ernesti Friderici, fratris sui senioris, jussu Pforzhemii sepultus est Jacobus, die 4. Septembris. In transactione Leonbergensi, inter Ernestum Fridericum Marchionem & Wilhelmum Bavarum A. 1594. inita, (c)

(z) Ernestus Schaperus, Medicus Rostochiensium Professor A. 1694. responso erudito docuit, symptomata stomachi, post mortem Jacobi reperta, non absolute esse indicia veneni. Responsum vide apud Fechtium *Hist. Colloq. Emmeding.* pag. 357.

(a) Metternichius, Spirensis Ecclesiæ Canonicus, a Bavaro missus, ornatum, Aulicæ Jacobi Ecclesiæ inserviturum, attulit Emmedingam. Fechtius Cap. 16. §. 6.

(b) *Orat. I. de Vita Jacobi*, pag. 43.

(c) Vide supra in Vita Ernesti Friderici. pag. 79.

conventum, ut monumentum, principe dignum, illi poneretur Pfortzhemii.

§. XIII.

Character.

Sublimioris fuit animi Princeps Jacobus, Erneſtum inter fratrem atque Georgium medius, quos dotibus & rebus geſtis fortaſſe ſuperaſſet, ſi eos ætate æquaſſet. Patiens laborum, aëris & victus moleſtias perferre aſſuetus, contra pericula animo firmus, in conſiliis prudens & exquiſiti ultra ætatem judicii, cum alacritate in exequendo conjuncti. Animus ad alta ſemper erectus; in infimos comis, magnum Principem atque bellatorem, ſi longior acceſſiſſet uſus, promittebant. Nihil tam arduum, quod non inveſtigandum putaret. Nihil tam reconditum, quod felicitate ingenii non facile aſſequeretur; ſingularis in dicendo vis & linguarum peritia. Libros latinos omnibus de rebus, ſpeciatim etiam eccleſiaſticis ſcriptos, legit frequenter. Mechanicarum artium ingens ei ſtudium. Juſtitiam ejus & moderationem in ſubditos; affectum in conjugem, indulgentiam in omnes prædicant, qui res geſtas ejus vel leviter attigerunt.

§. XIV.

Uxor & liberi.

Conſilio matris, quæ eum a bello avocare voluerat, A. 1584. ad matrimonium progreſſus eſt Jacobus, ducta Eliſabetha, (*d*) Floriſii Culenbergæ Comitis & Manderſcheidiæ filia,

(*d*) Eliſabetha hac antea Jodoco, Comiti in Limburg & Bronckhorſt fuerat

quæ poſt mortem ejus Carolo, Comiti Zollerano, denique Hohenſaxio Baroni nupſit, mortua A 1620. Duos hæc filios & totidem filias peperit Jacobo.

Erneſtus Carolus A. 1588. natus & mortuus eſt Hachbergæ; infans bimeſtris.

Erneſtus Jacobus poſthumus die 22. Aug. adeoque quindecimo poſt obitum Jacobi in lucem editus Hachbergæ, ubi Eliſabetha mater poſt obitum Jacobi vixerat, ſemeſtris infans deceſſit. (e)

Anna, primogenita filia, A. 1587. Hachbergæ nata, Volrado, Waldeccio Comiti, A. 1607. nupſit Durlaci; cum anno præcedente Marchicarum terrarum ſucceſſioni, una cum ſorore Jacobæa, renunciaſſet. Dos decem millium florenorum aſſignata eſt Annæ, addita conditione, ut, ſi absque heredibus deceſſerit, ad Principem, apud Badenſes regnantem, illa pecuniæ ſumma reverteretur. Anna hæc A. 1648. deceſſit.

Jacobæa, A. 1589. Emmedingæ nata, cælebs A. 1625. apud ſororem obiit. Condidit illa Cal. Febr. 1614. teſtamentum,

---

promiſſa, unde Jacobo lis in Camera Imperiali exorta eſt. Gylmann, *Deciſion. Cameral.* Tom. I. pag. 697. Matrimonium Jacobi cum Eliſabetha Coloniæ A. 1584. tractatum. Pacta dotalia die 23. Sept. eodem anno ſignata ſunt.

(e) De Baptiſmate Erneſti Jacobi inter Catholicos & Proteſtantes nata eſt controverſia. Sed Erneſtus Fridericus doctorem ſuæ religionis baptiſma peragere juſſit.

JAC. III.

quo debitam legibus portionem matri Elisabethæ reliquit; at reliqua omnia mobilia & immobilia bona & speciatim, quæ in Iuliacensi ditione habuerat, Annæ sorori addixit. Liberi hi ut in religione Catholica educarentur, ultima voluntate Jacobus præcepit. Ernestus Fridericus Marchio, fratri succedens, fratris præceptum & Cæsaris neglexit, atque Protestantium doctrina pupillas suas imbui jussit. (*f*)

(*f*) Vide Vitam Ernesti Friderici. pag. 78.

C A-

Georg. Frider.

CAPUT V.

GEORGIUS FRIDERICUS.

A. 1595. ---- 1622.

§. I.

Introitus.

Tumultuosum & strepitans Ernesti Friderici regimen strepitantius insecutum est Georgii Friderici, qui omnes utriusque lineæ Badensis ditiones octodecim per annos solus possedit, si Spanheimenses & Rodemacheranas excipias, quæ in Eduardinorum potestate permanserant. Nec ante, nec post eum, ullus unquam Marchio Badensis ditior aut potentior fuit. Tam numerosum exercitum aluerat nullus. At viribus suis nimium confisus, altiora molitus est; tentans fortunam; quam ob id ipsum semper habuit adversam. Vita ejus malorum est Ilias; speculum Principis, raro fortunati; qui in illa sane incidit tempora, quibus nulli fere Germaniæ Principum licebat esse

felici. Politicæ rationes eum induxerant, ut ſedecim annis ante mortem, virens & vegetus deponeret regimen; non filium ex ſe natum, ex ſe quoque ut regnantem aſpiceret, ſed ne Phaëthontis inſtar nimis ardua petens, caſu ſuo Marchiam & numeroſam ſecum everteret prolem. Unde in exponendo vitæ ejus decurſu conſtituendæ ſunt epochæ duæ. Prior, qua rexit; poſterior, qua vixit privatus. Epochas has una pugna diviſit; quæ Principem inter potentem interceſſit & exulem.

§. II.

Hujus Principis initia.

Natus A. 1573. die 30. Januarii ſub communi cum fratribus, poſt patris exceſſum, vixit tutela, ad annum usque 1584. quo fratres ſeniores, a tutoribus liberi, tutores ejus ſunt facti. Puer debilis corpore, morbis obnoxius, brevem vitam promiſit; impar certe viſus laboribus, quos in omni poſtea genere immenſos ſuſtinuit; veneficiis quoque, ſed fruſtra, petitus. (a)

Argentorati literis operam dedit A. 1585. Friderico de Watzdorf ephoro uſus. Poſt triennium Veſontionem ſe contulit; cujus urbis Senatus ei & itineris ſociis exercitium religionis ſuæ denegavit in urbe, niſi juſſerit Cæſar. Relicta Veſontione, Dolam conceſſit; ubi ſimile expertus eſt fatum. Erneſtus Fridericus, ſenior fratrum, a Cæſare (b) petiit, ut Georgio Friderico

(a) JUNGLERUS coætaneus ſcriptor in *Vita Georgii Friderici*, quem vidit.

(b) Die 3. Jan. 1589.

Georg. Frider.

Vesontione per aliquod tempus degere liceret. Consensit Imperator, sed hic, mutata sententia, aliquamdiu Basileae versatus, decimo septimo aetatis anno in Italiam, literarum praesertim causa iter suscepit. In celebri Senensium, veteris Hetruriae Academia vixerat A. 1590. cum frater Jacobus sacra mutasset. Literae Senis ad Ernestum Fridericum, die 5. Sept. latino sermone, haud ineleganti, hac super re scriptae, hodieque supersunt. (c)

§. III.

Regimen adit.

In fraterna divisione terrarum (d) A. 1584. Sausenbergicae, Roetelanae & Badevillanae ditiones Georgio Friderico obvenerunt; quibus ex pacto cum Ernesto Friderico Marchia Hachbergensis A. 1595. accessit, ex hereditate Jacobi.

Tempus hoc est, quo terrarum suarum ipse regimen adiit; Imperii feudis a Rudolfo II. die XII. Dec. Pragae acceptis. Quadriennio post Jacobus Christophorus, Basiliensium Episcopus Brisgovica ei quoque contulit feuda. Eadem ceremonia A. 1614. a Guilielmo, Episcopo successore, repetita.

Bello inter Episcopos Argentinenses, in schismate electos, durante, Gallicae in Alsatiam copiae A. 1597. appulerunt. Geor-

(c) Vide supra in *Vita Jacobi* pag. 128. seqq.

(d) Lege supra pag. 171. seq.

gius Fridericus, destinationis earum ignarus, evocatis vasallis, terrarum Marchicarum defensioni caute & diligenter prospexit.

§. IV.

Bellum Turcicum.

Fervidum illo tempore Cæsari bellum erat cum Turcis, qui præcipuam Hungariæ partem, ipsamque Budam in potestatem redegerant. Vizirius Turcarum, Ibrahimus A. 1600. reliquam Cæsari crepturus Hungariam, omisso Strigonio, quod oppugnare voluerat, cum ingentibus copiis obsedit Canisam, munitissimum Palatinatus Zaladiensis in Hungaria Inferiore oppidum, quo occupato, Stiriam omnem & Austriam cum Illyrico, Turcarum Imperio se adjecturum speraverat. Urbi laboranti in auxilium venit exercitus Hungaricus, Duce Philippo Emanuele, Lotharingo ex Mercorio ramo; cui Georgius Fridericus noster cum copiis se junxerat; suis militans sumptibus; quo zelo Cæsaris Rudolphi sibi conciliavit favorem; qui jam ante non semel Pragæ sermonibus ejus delectatus, magni juvenem amaverat Marchionem. (e) Velitationibus res ab initio bene gesta, sed deficiente annona, Canisa Turcis dedita, (f) quam Ferdinandus Archidux

(e) JUNGLERUS in *Vita Georgii Friderici.*

(f) NICOLAUS ISTHUANFFIUS interfuit bello. Vide *Historiarum ejus* Lib. XXXII. pag. 468. seq. Diarium expeditionis Christiani exercitus ad Canisam, a Secretario Ducis Mercuriani conscriptum, apud BONGARSIUM in *Syndromo Rerum Turcico-Pannonicarum* pag. 326. occurrit.

anno sequente, Pontificis & Hispanorum copiis auctus, recipere, irrito sed conatu, tentavit. Posteriori huic expeditioni num interfuerit Marchio, nobis non liquet.

§. V.

Vici Balrechten & Tottingen.

Circa hæc tempora duos ille Brisgoviæ vicos, Balrechtam & Tottingam (g) Marchiæ Hachbergæ conjunxit. Vici hi, Stauffensium Dynastarum patrimonium vetus, a Familia aliquamdiu avulsi, sed a Wigeris possessoribus pro trecentis quinquaginta florenis, Jacobo Trutperto & Martino, fratribus, Dynastis in Stauffen, A. 1457. rursus venditi, ad Stauffensia bona redierunt. Trutpertus apud Jacobum & Carolum I. Marchiones, patrem & filium, singulari gratia florens, Carolo, cujus Aulæ præfectus fuit, vicos hos A. 1458. in feudum masculinum obtulit; fratrum consensu. Georgius Leo, Stauffensium Dynastarum postremus, A. 1602. sine prole decessit. Georgius Fridericus noster vicos hos cum Marchia Hachbergæ eodem anno die 16. Aprilis conjunxit; religionis libertate incolis relicta; qui ad hoc usque tempus sacra Romana libere & secure exercent; post mutata a Carolo II. sacra Marchicis terris adjecti.

Conferatur quoque ORTELIUS REDIVIVUS MEYERI p. 280. ENS in *Hungariæ Historia* Lib. VIII. pag. 404. THUANUS *Historiar.* Lib. CXXIV. §. 11.

(g) In Charta Investituræ vocatur Tœttickeim.

GEORG. FRIDER.

§. VI.

Ernesto Frid. succedit.

Inopinata Ernesti Friderici, sine prole decedentis, morte, inferior Marchia Badensis una cum superiore A. 1604. ad Georgium Fridericum pervenit, qui hereditate hac omnes Bada-Badenses & Bada-Durlacenses terras solus possedit. Mors fratrum seniorum in relictis eorum terris religionis motus concitavit. Mortuo Jacobo, Ernestus Fridericus, successor, pastores Romanos expulerat Marchia Hachbergæ. (*h*) Mortuo Ernesto, Georgius Fridericus Calvinianos ex Marchia inferiore ejecit, sacra Lutherana in illis quoque partibus, Durlaci præsertim, reducens. Eodem anno transactioni, componendis Episcopatus Argentinensis tumultibus in urbe Hagenoa initæ, subscripsit. Quin & pactionem de permutandis Altensteigæ & Liebenzellæ præfecturis inter Ernestum Fridericum & Wirtenbergæ Ducem anno superiore initam, confirmavit. (*i*)

Investituram terrarum, quas fratri succedens nuper acceperat, a Rudolfo II. Imp. per legatum (*k*) A. 1605. cum peteret

(*h*) Vide supra in *Vita Jacobi.*

(*i*) Georgius Fridericus enim ab initio permutationi intercesserat. Tom. III. pag. 113.

(*k*) Josephus Hettlerus, Cancellarius, a Marchione Pragam missus, Pragæ d. 17. Martii vita functus est. Gœlerus Ravenspurgicus, Præfectus Durlacensis, ei in legatione successit.

GEORG. FRIDER.

Pragæ, Marchiæ Bada-Badensis investituram quoque a Cæsare petiit; Eduardi Fortunati filios, ob natalium defectus, ab omni terrarum successione excludi contendens. Ab altera parte Eduardi Fortunati vidua, & filiorum tutores, de retenta per Georgium Fridericum Marchia sua apud Cæsarem conquesti, petierunt, ut Eduardina proles patri in dignitatibus & terris succederet. Cæsar die 26. Febr. A. 1605. Pragæ decrevit, ut Marchiæ utriusque investitura Georgio Friderico concederetur, reservata tamen actione pupillis. Eidem decreto insertum, ut Georgius Fridericus, de superiore Marchia impetitus, se sistat judicio, in causam descendat, &, injuncta si fuerit restitutio, pareat. Eduardi Fortunati viduam & liberos in possessione eorum, quæ tenent, ne turbet. Tributa residua confestim; debita superiori Marchiæ inhærentia, pedetentim persolvat. In sacris nihil immutet, Catholicam religionem pristino in statu relinquat. Maximiliano Archiduci, Cæsaris fratri, cura hujus caussæ commissa. (*l*) Investitura die IV. April. Georgio Friderico absenti collata.

§. VII.

Comitatus Spanheim.

Sed & alio ejusdem anni (A. 1605.) decreto Palatinus Elector, Badenses utriusque Comitatus Spanheimensis partes

(*l*) Decretum hoc extat in Scripto, tempore Pacis Westphalicæ impresso, sub rubro: „ *Information wegen der in der bekandten Oberbadischen Sachen* „ *vermeindlich vorgeschützten beyden Exceptionum* &c. pag. 23.

GEORG. FRIDER.

Georgio Friderico reſtituere juſſus in ulterioris Comitatus communionem illum ſtatim admiſit; Præfectura Caſtellaunenſi excepta, quam Eduardini alimentorum nomine retinuerunt. Citerioris vero Comitatus pars Badenſis, ob reſiduos cenſus & debita, in Electoris poteſtate permanſit usque ad A. 1622. quo Wilhelmus Marchio omnes Spanhemii partes Badenſes, cum reliquis Marchiæ ſuperioris ditionibus recepit. (*m*)

Varia.

Nec prætereundum ſilentio, quod Cancellarium Badenſem, inveſtituræ cauſſa Pragæ hærentem, monuerit Cæſar, (*n*) ne tradendis Jacobi mortui filiabus, moram injiceret Marchio, ſed poteſtati legatorum, quos propediem Cæſar miſſurus ſit, traderet puellas. Traditio tamen locum non habuit, quod Principes, doctrina Proteſtantium a teneris imbutæ, & abdicata tutela ſui juris factæ, Georgii Friderici aulam relinquere noluerunt. (*o*)

Philippus, Eduardi Fortunati frater, de Marchia ſuperiore, Georgio Friderico eripienda, tum temporis iniverat conſilium. Res detecta. Philippus in Hachbergæ Caſtro arctiori mandatus cuſtodiæ, poſt XV. annos captivus deceſſit. (*p*)

(*m*) Vide Tom. III. pag. 86.

(*n*) Decretum die 26. Febr. ſcriptum.

(*o*) A. 1604. die 10. Auguſt. Maximiliano Bavaro, puellas has Principes tradi poſtulanti, Georgius Fridericus eodem modo reſpondit.

(*p*) Adi Tom. III. pag. 50.

§. VIII.

Causa Donaverd.

Apud Badenses hæc dum geruntur, aucta est in interiore Germania Catholicos inter & Protestantes simultas. Diuturnis Protestantium de Camera Imperii, de Judicio Aulico, aliisque de religione querelis Donaverdensis caussa A. 1606. accessit. Liberam hanc Imperii Civitatem, in Circulo Suevico sitam, quæ jam ante Pacem Augustanam Confessioni Augustanæ adhæserat, Rudolfus II. Imperator, ob turbata Catholicorum sacra, proscripsit, læsæ pacis publicæ crimen illi impingens. Cæsarem durius in Donaverdenses egisse, a Protestantibus creditum est. Querimonia hæc & ejusdem generis aliæ Electorem Palatinum, Neoburgi & Wirtenbergæ Duces, Onolsbacensem & Georgium Fridericum nostrum, Marchiones, induxerant, ut mense Majo A. 1607. arctiori se adstringerent fœderi & de milite conscribendo certas inter se leges inirent. (q) Iidem Principes, cum nonnullis Imperii Civitatibus, pro Donawerdensi apud Cæsarem intercesserunt. Cognitionem hujus rei ad se solum atque ad Judicium Aulicum pertinere Cæsar respondit. (r) Bavariæ Duci, invitis Imperii legibus, delata est executio pœnæ. Bavarus sine anni justo exercitu urbem obsedit, occupavit. Wirtenbergicus, Circuli Suevi-

(q) LINGELSHEMIUS in Epistola 75. *ad Bongarsium.*

(r) IDEM *Epist.* 80.

GEORG. FRIDER.

ci Dux, cui fecundum Germaniæ leges, demandanda fuiffet executio, læfum fe queftus, Evangelicos Sueviæ Ordines ad Conventum Ulmam evocavit, cui non interfuit Georgius Fridericus nofter; de jure, Evangelicos Status in Circulo convocandi, cum Wirtenbergico contendens. (*s t*)

§. IX.

Comitia Ratisbon. A. 1608.

In Conventu hoc res ad proxima remittebatur Comitia, quæ A. 1608. Ratisbonæ magnos inter motus celebrata fuerunt. In illis Ferdinandus Archidux Cæfaris vices peregit. Proteftantes aperte profeffi funt, nifi propofita aboleantur gravamina & Donaverda Civitas priftino ftatui reftituatur, nulla fe Cæfari ad Turcicum bellum fuppeditaturos fubfidia.

Ad Comitia hæc Georgius Fridericus miferat legatos; quibus, Marchiæ fuperioris intuitu, mota eft controverfia de loco.

(*st*) LINGELSHEMIUS *Epift.*81. d.12. Dec. ita fcribit: „ Nos anxios habet „ Bavarica expeditio: nam conftat nobis, Monachii delectum habitum „ & recenfitos feptiés mille equités, fedecim mille peditum. Hic ap- „ paratus nimius ad domandum oppidulum Donawerdam, & cives illi „ ad omnia fubeunda parati tamen, neque illis unquam fpes auxilii. „ Nam quod Würtenbergicus 6. Dec. Conventus habuit Ulmæ Circuli, „ ad quos evocavit Evangelicos tantum, atque adeo Badenfis fuos „ non mifit, nefcio quæ prætexens, inde ego nihil folidi fperare pof- „ fum. „

Georg. Frider.

Eduardini tutores, ad Comitia vocati, ſibi locum vindicabant. Cæſar Kal. Febr. pro Georgio Friderico tandem pronuntiavit; addita nihilominus cautione, pupillorum juribus ne fraudi id eſſet. (*u*) Addiderunt Cæſarei, cauſſam eorum in Aulico mox decidendam Judicio. (*x*)

§. X.

Conventus Unitorum.

Proteſtantes hæc permoverant, ut non expectato Comitiorum exitu, Ratisbona diſcederent, habitoque Aſchuſii apud Francos, Majo menſe, Conventu, novum pro tuenda religione ſua conderent fœdus, (*y*) quod, inſequente Auguſto menſe, Rotenburgi in alio Fœderatorum Conventu firmatum, in quo fœderis præſes deſignatus eſt Palatinus Elector. Diſtributæ inter ſocios curæ; imperata pecunia; omnia præparata ad bellum. Præter Chriſtianum Anhaltinum, qui Electoris Palatini vices gerebat, Joachimus quoque Erneſtus, Brandeburgicus Marchio, Wolfgangus Wilhelmus, Neoburgi Dux & Wirtenbergæ Ducis aderant legati.

(*u*) Jam ante Marchio in Circuli Suevici Conventibus intuitu Marchiæ ſuperioris obtinuerat locum.

(*x*) Londorp. *Acta publ.* Tom. I. pag. 57.

(*y*) Carafa *Germaniæ Sacræ reſtauratæ* p. 40. ſq.

§. XI.

Conſilia de Marchia ſuper.

Tractata tum quoque Cauſa Badenſis. Eduardinorum tutores litem ad Aulicum detulerant Imperii Senatum; quem Marchio declinans, apud ſocios quæſivit auxilium; rationes exponens ſcripto, ob quas Eduardinis dignitatem & jura Marchionum Badenſium ſucceſſionemque in Marchiam ſuperiorem recuſavit; Principum Imperii dignitati, Germaniæ moribus, ac familiæ Badenſis ſtatutis contrariari contendens, ut liberi, ex matrimonio tam inæquali prodeuntes, ſuccedant. Marchiam ſuperiorem ære alieno tantopere gravatam, ut ne uſuris quidem exſolvendis ſufficiant reditus. Diſpiciant ſocii, quid in re tam ſeria, tamque difficili, ad omnes Principes pertinente, agendum. Animum ſuum ſe inducere non poſſe, ut Conſilii Aulici ſe judicio ſubmittat, quod multis modis ipſi ſuſpectum. Petiturum ſe a Cæſare, ut ille adhibitis, more majorum, Principibus, pari ex utraque religione numero, hac de cauſa cognoſcat. Principes, his rebus intellectis, de eximio ſuo in Marchionem ſtudio plura teſtati ſunt. Ne autem in re tanti momenti præcipitanter conſulerent, alio tempore uberius eam ſe tractaturos polliciti ſunt.

§. XII.

Res acta colloquiis.

Diſſoluto Rothenburgenſi Conventu res aliquamdiu quievit. Carolus Orſcelarius, qui ſub Eduardo Fortunato fuerat Pa-

genſis Præfectus, Georgium Fridericum Marchionem ad Colloquium invitavit. (z) Convenerunt delecti utrimque Spiræ primum A. 1608. menſe Decembri, (a) dein Wormatiæ, menſe Martio A. 1609. At Orſcelarius & Joachimus Barbaroſſa, qui ab Eduardi filiorum tutoribus, Alberto Auſtriaco & Salentino, Iſenburgi Comite, mandata acceperant, nullas Durlacenſium conditiones admittere voluerunt, niſi antea Eduardinos liberos ſanguinis Badenſis agnoſcerent Marchiones. Durlacenſes quum id conſtanter negaſſent, dilato in aliud tempus negotio, legati domum redierunt.

(z) Amica rei compoſitio ab Erneſti Friderici morte fuerat tentata. Salentinus, Iſenburgi Comes, unus ex tutoribus liberorum Eduardi, A. 1604. menſe Octobri, Wormatiæ inſtituit Conventum, ad quem Caſtellaunenſes quondam Eduardi Fortunati Conſiliarii quum veniſſent, Badenſes, cum Caſtellaunenſibus tractare nolentes, re infecta diſceſſerunt. Philippus Ludovicus, Neoburgicus, controverſiæ dein componendæ intentus, re cum Alberto Auſtriaco & Maximiliano Bavaro communicata, A. 1607. die 11. Junii in Monaſterio Mœdingen cum Marchione habuit colloquium, quod, ut & legatio ejuſdem Principis, ad Aulam Badenſem anno ſequente miſſa, caruit effectu.

(a) Spiræ propoſuerat Orſcelarius, ut terrarum Bada-Badenſium adminiſtratio ad tempus Georgio Friderico certis conditionibus permitteretur.

§. XIII.

Res acta literis.

Nuntios ergo ad Albertum Auſtriacum in Belgium miſit Georgius Fridericus, qui impugnatæ pupillorum dignitatis rationes ei denuo exponerent. Quin & litteris ad eundem Albertum & Salentinum Iſenburgicum, die 18. Martii ejusdem anni datis, Eduardi matrimonium ac filiorum ejus ſtatum denuo impugnavit. Tutores reciprocis litteris, die octavo ejusdem anni, Durlacenſium argumenta convellere ſtuduerunt; addentes, Eduardum graves ob cauſſas matrimonium occuluiſſe ad tempus. Impetrato autem Bavariæ Ducis conſenſu, publice illud declaraſſe, ſolenni actu, Badæ in Palatio ſuo, miſſisque hinc inde literis atque legatis, Andreæ Cardinali Auſtriaco, Regi Poloniæ, Carolo, Sudermanniæ Duci aliisque agnatis, Catholicæ religioni addictis, per Bornium & Piſtorium ſignificaſſe. Convenientius quidem eſſe familiarum ſplendori, ſi Principes ejusdem ordinis matrimonio ſibi jungant uxores. Nihilominus & cum inferioris dignitatis fœminis connubii jus ipſis competere, neque filios, ex ejusmodi conjunctione procreatos, ulla lege aut conſuetudine a dignitate paterna & feudorum ſucceſſione arceri. Hortantur denique Marchionem, mitiora ut admittat conſilia, atque ad proximum Wormatienſem Conventum ejusmodi mandatis inſtruat Conſiliarios, ut amica tandem compoſitione controverſia ſopiatur.

GEORG. FRIDER.

§. XIV.

Conventus Halensis A. 1609.

Hæc dum aguntur, Evangelici Principes & inter eos Georgius Fridericus noster ad arctius fœdus, Unionem quod vocarunt, ineundum, A. 1609. menſe Majo convenerunt Halæ Suevorum; ut de tuenda civili & eccleſiaſtica libertate ſua inter ſe agerent. Ex Conventu hoc Chriſtianus Anhaltinus miſſus eſt Pragam, ut ſociorum querelas exponeret Cæſari, atque inter alia peteret, Donaverdæ Civitas in priſtinum ſtatum ut reſtitueretur; utque ſententiæ Senatus Aulici, atque mandata, Imperii legibus & Ordinum dignitati adverſa, revocarentur; neve literis Inveſtituræ Principum novæ in poſterum adderentur conditiones; eæ autem, quæ feudalibus Georgii Friderici Marchionis literis adjectæ, abolerentur. Aliam denique Aulici Senatus Cæſarei inſtituendam eſſe formam. Præſides & Aſſeſſores utriusque religionis numero pares eſſe eligendos. (b) Cæſar, altioris indaginis hæc eſſe profeſſus, operam ſe daturum promiſit, ut, quantum ejus fieri poſſit, Principum voluntati deferatur. Donaverdam intra quadrimeſtre tempus reſtituendam declaravit. (c)

§. XV.

In eo tractatur cauſa Badenſis.

In eodem Halenſi Conventu Marchio res ſuas iterum ſcripto expoſuit die 12. Maji. Fœderati ad omnes Principes eas per-

(b) LONDORP. Tom. I. pag. 57.

(c) IDEM pag. 81. ſeq.

tinere arbitrati, ſuaſerunt Marchioni, ut ceteros Electores & Principes Auguſtanæ Confeſſionis de illis reddat certiores, quo conjunctim ejus cauſam tueantur Cæſarique denuncient, Eduardi filios, ſi ad Marchionatum admittantur, nec agnituros ſe pro Principibus, nec in Comitiis aliisque Imperii Conventibus deliberaturos cum illis. Ceterum Marchio tractatus, quos cum Orſcelario inceperat, continuet; atque vel magna pecuniæ ſumma, vel bonis in Luxenburgi Ducatu, aut alibi Eduardinæ familiæ aſſignandis, rem, ſi fieri id poſſit, componat. Quodſi autem pactio non habuerit locum, id agat inprimis, ut Principes ſuum denuo interponant officium. Electorem certe Palatinum libenter id in ſe munus ſuſcepturum & fœderatos quoque non defuturos eſſe cauſſæ. Nec dubitare ſe, quin Cæſar, rationibus ejus ductus, judicio Principum daturus ſit locum, præſertim cum inter gravamina, Cæſari exhibenda, fœderati eandem cauſſam ſtrenue acturi ſint. Quod ſi denique, repudiatis conditionibus æquis, nec fœderatorum monita audiverit Cæſar, nec recuſatæ Conſilii Aulici jurisdictionis, rationem habuerit, ſe non admiſſuros, ut injuſta ſententia vis ei inferatur, ſed amico ſocio omnem opem laturos; cum nec publica cauſſa permittat, ut Marchia ſuperior in aliorum perveniat manus.

§. XVI.

GEORG. FRIDER.

§. XVI.

Amica compositio tentatur.

Post hæc Georgius Fridericus ad Albertum Austriacum literas scripsit die 2. Julii 1609. quibus singula Eduardinorum argumenta denuo convellit, cordate testatus, se non calumniandi aut protelandæ litis caussa, tam copiose Alberto scripsisse, sed ut animum ejus ad justitiam flecteret. Amicam pactionem tamen se non recusare, talem nimirum, quæ cum dedecore gentis suæ non sit conjuncta.

Literæ hæ Alberto traditæ sunt, postquam legati ejus jam Wormatiam profecti; ubi novus Augusto ejusdem anni mense, institutus Conventus. Eduardinis Comitum & Dynastarum axioma, a Luxenburgicis, quas tenuerant, Badensium ditionibus Marchici obtulerunt legati. Annuam trium millium florenorum pensionem viduæ Eduardi & Christophoro Gustavo matrique ejus Cæciliæ annuum quoque promiserunt stipendium. Eduardinorum tutores vero Marchiæ superioris possessionem his conditionibus Durlacensi obtulerunt, ut dissoluto ære alieno & Catholica religione conservata, reliquos Comitatus & Dynastias, ad Marchiam superiorem spectantes, pupillis permitteret, ipsamque hanc Marchiam, soluto ære alieno, iisdem restitueret. Sed aspernati oblata Durlacenses legati, re iterum infecta, discesserunt Wormatia; de novo tamen Conventu, die St. Galli habendo, inter se convenientes.

§. XVII.

Literæ Princip. Evangel.

Eodem tempore die 25. Aug. Evangelici Principes alias litteras ad Albertum dederunt, quibus eum hortati sunt, ne amicæ conciliationi injiciat moram, sed in proximo Conventu æquioribus conditionibus præbeat locum; se, caussa accurate cognita, Eduardi filios nunquam pro Agnatis, nec pro Marchionibus habituros esse, neque commissuros, ut Georgius Fridericus sibi aliisque Principibus malo præeat exemplo. Eduardinos, Comitum atque Dynastarum titulo, ipsis oblato, contentos esse debere; nullum judicem æquum Marchioni duriores facile conditiones impositurum; nec vitio verti posse Marchioni, si coram Consilio Aulico, quod insigni partium studio laboret, in caussam descendere noluerit, id quod nupera jam legatione Electores, Principes Civitatesque Imperii significaverint Cæsari.

§. XVIII.

Responsio Alberti Austr.

Albertus in sua ad fœderatos responsione, Electori Palatino missa, die 19. Nov. de injuria, pupillis facta, multum conquestus est, mirari se asserens, fœderatos tam acerbe perstringere pupillos, quos tamen Rudolfus Imp. agnoverit Principes, missoque A. 1603. ad Electorem Palatinum mandato, ad anterioris Comitatus Spanheimensis communionem jusserit admitti: nullis eos laborare defectibus, quibus a conditione Principum & feudorum successione arceantur; cum & in aliis Principum familiis & præsertim in

ipsa Georgii Friderici linea idem casus extiterit. Titulum Comitum & Dynastarum, a Luxenburgicis Badensium terris petitum, huc non pertinere, quod ex divisione inter Eduardum Fortunatum & fratres instituta, fratribus hæ terræ obtigerint, de quibus neque Eduardi Fortunati filii, multo minus Durlacensis, disponere possit; qui si in proximo Conventu, cui tertium Decembris diem definivit, non proposuerit æquiora, constituisse se viam juris experiri; neque se videre, qua ratione Principes fœderati auctores esse potuerint Marchioni, ne apud Aulam Cæsaream litem assumeret, quum his de caussis cognoscendi potestas soli Cæsari competat, & ipse Marchio ejus tribunal jam agnoverit literis, quibus sententiæ, a Cæsare ferendæ, se pariturum professus est.

§. XIX.

Replica Marchionis.

Ab his omnibus ut sese purgaret Marchio, Electori Palatino & fœderatis scripsit epistolam die 25. Nov. in qua contendit, decretum Cæsareum anni 1603. alio decreto, A. 1605. ad Electorem Palatinum dato, everti, quo Cæsar Rudolphus, cognita rei veritate, pupillis adeo non tribuerit Principum axioma, ut ad probationem eos potius adstrinxerit; Electori injungens, ut ad communionem Spanheimensis Comitatus Durlacensem admitteret. Comitatus & Dynastias Badenses in Luxenburgico Ducatu ad se, proximum heredem feudalem, pertinere, cum Eduardi Fortunati fratres animo corporeque defecerint, atque adeo, vir-

GEORG. FRIDER.

tute Badenſium Statutorum, jure ſuo in has terras exciderint: unde ſe earum titulum & jura obtuliſſe pupillis, ut rem omnem ad concordiam revocaret; neque ſe de Alberti Auſtriaci, domini directi, pupillorumque patroni, conſenſu dubitaſſe; in proximo quoque Wormatienſi Conventu libenter ſe conſenſurum in ea, quæ absque dignitatis ſuæ aliorumque Principum detrimento concedere poſſit; neque Cæſarem a ſe rejici judicem, ſi cum legibus & inſtitutis Germaniæ Judicium conveniat. Juſtiſſimas Conſilii Aulici recuſandi ſibi competere rationes, quas fœderati nupera legatione Cæſari exhibuerint; ſperare ſe, nullam ſibi vim illaturum eſſe Cæſarem injuſta ſententia. Quod ſi res ſecus ceciderit, ad omnes ſe eventus paratum, neque tamen ſuis, ſed ſociorum ſeſe viribus confidere.

Tertius Wormatienſis Conventus ab Alberto Archiduce definitus, num habitus fuerit, ex Actis non conſtat. Sed & ille, ſi habitus, caruit ſucceſſu. (*d*) Summa hæc rerum Badenſium

(*d*) Similem eventum habuit alius Wormatienſis Conventus, A. 1611. menſe Majo habitus, in quo Orſcelarius & Barbaroſſa, Eduardini, Marchiam ſuperiorem una cum Dynaſtiis Lahræ, Malbergæ & Grævenſteinii obtulerant Marchioni, ita quidem, ut Luxenburgenſes & Spanheimenſes ditiones, ab omni onere liberas traderet pupillis, ære alieno in ſe ſuſcepto certisque penſionibus Eduardi viduæ, matri, fratribus liberisque aſſignatis. Religio quoque Catholica in priſtino ſtatu conſervetur. Sed conditiones has Georgius Fridericus rejecit.

Georg. Frider.

A. 1609. quæ promovendæ, firmandæ Evangelicorum Unioni non parum contulerunt.

§. XX.

Unio perfectæ.

Evenit eodem anno Jo. Wilhelmi, Juliaci, Cliviæ, Montiumque Ducis obitus, qui postremus suæ gentis decessit; unde de successione controversia gravis; vehementior Badensi. Leopoldus, Archidux Austriæ, Argentinensis & Passaviensis Episcopus, a Rudolfo II. missus, clandestino itinere venit Juliacum, nomineque Cæsaris urbem occupavit. Administrationem ditionum ei destinaverat Cæsar, donec ipse, feudi dominus, litem terminasset. Vicini ac remoti Principes timebant, ne augendæ Austriacæ Domus potentiæ hæc inserviret occasio, (e) quæ impulit Principes Unionis, ut arctum illud foedus, quod jam ante biennium Aschusii apud Francos iniverant, Halæ Suevorum, die tertio Februarii A. 1610. inter se renovarent atque arctius redderent. (f) Georgius Fridericus Conventui interfuit; fœderis strenuus promotor. Boissisius, ab Henrico IV. Galliæ Rege, ad Conventum hunc missus fuit legatus, (g) qui Fœderatos invitavit, ut

U 3

(e) *Memoires de Louise Juliane* pag. 79. 80.

(f) Instrum. fœderis extat in du Mont. *Corps Dipl.* Tom. V. P. II. p. 127. Add. Sleidanus redivivus, qui idiomate Germanico prodiit Francof. ad Mœn. 1616. pag. 271. seq.

(g) *Jean de Thumery Seigneur de Boissise.*

Juliacensem caussam communi secum agitarent consilio. Percussum est cum Rege fœdus. (*h*) Placuit, ut Electori Brandeburgico & Neoburgi Duci contra Cæsarem feratur auxilium. Fœderi Halensi accedere noluerat Saxo, quod de Juliacensi successione cum Brandeburgico Neoburgicoque diffideret, Cæsaremque reddere sibi studuerat faventem. Marchio noster ex Halensi Conventu in Saxoniam iter suscepit, ut Electorem ad fœdus protraheret. (*i*) Sed hic, pacis studium causatus, aspera improbavit remedia, quo responso etiam Marchionem Onolsbacensem, ad fœdus eum invitantem, nuper dimiserat. (*k*)

§. XXI.

Turbæ Alsaticæ.

Apud Germanos omnia ad bellum erant intestinum parata. Catholici fœderibus & sibi prospexerant Herbipoli, (*l*) ubi incunabula Ligæ. Leopoldus Archidux, Francisco Criechingio duce, militem in Alsatia colligebat, qui Oberkirchensem Episcopatus Argentinensis Præfecturam, Wirtenbergæ Duci oppigneratam, & Marchiam superiorem, a Durlacensi occupatam, utrique erepturus videbatur. Hi, ut & Palatinus Elector, finito Halensi

(*h*) Extat in DU MONT l. c. pag. 135.

(*i*) Vide LINGELSHEMIUS *Epist.* 105. ad Jacobum Bongarsium.

(*k*) Vide ibid. *Epist.* 106.

(*l*) MEYERI *Londorpius contin.* Tom. I. pag. 607. CARAFA in *Commentario de Germania sacra restaurata* pag. 41.

Conventu, die X. Martii copias in Alfatiam miferunt, quæ, Duce Solmenfi Comite, Wanzenaviam, Epifcopi Argentinenfis dominium, ingreffæ, indeque Dachfteinium atque Molshemium progreffæ funt. Criechingius, fibi metuens, quod fuperiores effent viribus focii, inita cum Solmenfi pactione, intra quatuordecim dies militem fe abducturum promifit. (*m*) Solmenfis vix tranfierat Rhenum, (*n*) quum Criechingianæ copiæ, e fuis latebris progreffæ, per finitimos agros late prædas agentes, tributa imperarent, & variis carminibus Palatino atque Badenfi illuderent.

§. XXII.

Expeditio Marchionis.

Indigna Principibus fœderatis res vifa. Marchio nofter, e Saxonia redux, Joachimus Erneftus Onolsbaci Marchio, Julius Fridericus Wirtenbergæ, Fridericus Cafimirus, Biponti Dux, duo Comites Solmenfes, totidemque Comites Rheni (*o*) aliique Halenfis fœderis focii, cum triginta fignis peditum & viginti equitum vexillis Rheno die 29. Maji trajecto, Dachfteinium oppidum,

(*m*) *Relatio hiftorica wie der Krieg im Biftumb Strafsburg fich erhaben und angefangen &c.* impreffa Argent. 1610. pag. 5.

(*n*) Rediit d. 29. Mart.

(*o*) Fœderatis, in Alfatia hærentibus, Erneftus Mansfeldius fe adjunxit cum copiis; Leopoldi Archiducis, qui promiffa non impleverat, deferens partes. Scriptum apologeticum ea occafione a Mansfeldio typis vulgatum A. 1610.

quod Leopoldus Argentinensis Præsul in formidabile munimentum erexerat, (*p*) aliquot diebus obsessum quarto Junii die expugnarunt. Occupata dein Muziga, iidem fœderati copias Molshemio, quod Argentinensis quoque Episcopatus oppidum est, admoverunt, & intra decimum octavum obsidionis diem, mensis Junii fine, occuparunt. Oppidi præfectus, qui erat Solmensis, relictis tormentis, cum mille ducentis militibus Tabernas discessit. (*q*) Molshemio capta, inter Principes fœderatos & Capitulum Argentinense, Henrici Lotharingiæ Ducis interventu, de armis deponendis tractatum est. Institutus eam in rem Hagenoæ Conventus, ad quem Principes fœderati miserunt legatos. (*r*) Conventus ille cum successu caruisset, Wildstadii denique, arbitro Lotharingo, Hanoviæ Comite, Civitate Argentinensi & Nobilitate Alsatica, die XIV. Augusti, res ita transacta est, ut restitutis locis occupatis, redditisque captivis, ex Episcopatu Argentinensi omnique inferiori Alsatia abducerentur exercitus. (*s*)

§. XXIII.

(*p*) *Alsat. Illustr.* Tom. II. pag. 143.

(*q*) Vid. *Relatio historica*, jam allegata, pag. 14. ubi leges deditionis extant. Add. SLEIDANUS REDIVIVUS pag. 284. & *Merkwürdigk. des XVII. seculi* pag. 332. seq.

(*r*) LINGELSHEMIUS ab Electore Palatino ad Conventum hunc missus est, Vid. *Epist. Lingelsh. ad Bongars.* n. 116.

(*s*) Instrumentum exhibet DU MONT. *Corps Dipl.* Tom. V. Part. II. pag. 147.

GEORG. FRIDER.

§. XXIII.

Pax cum Ligiſtis.

Alſaticæ hæ & Juliacenſes turbæ adeo Cæſarem in fœderatos commoverant, ut Maximiliano Bavaro, Catholicæ Ligæ Præfecto, belli, adverſus eos gerendi, ſummam detulerit. Unde ſolliciti de ſalute ſua fœderati, arctioris fœderis cauſſa, Heilbronnæ eodem anno egerunt Conventum, ad quem Georgius Fridericus noſter, ex Molsheimenſi obſidione redux, die 22. Junii (1610.) profectus. (*t*) Expeditionem, ſibi commiſſam, deprecatus eſt Bavarus, atque Monachii die 14. Junii cum Principibus fœderatis convenit de pace. (*u*)

Paulo ante Arauſius Princeps Mauritius, junctis Gallorum, Belgarum & Unionis Proteſtantium copiis, Leopoldo Auſtriaco inferens arma, Juliacum tertio obſidionis menſe in poteſtatem ſuam redegit; (*x*) urbemque captam Brandeburgico & Neoburgico tradidit. (*y*)

§. XXIV.

Tutela Palatina.

Eodem anno Fridericus IV. Elector Palatinus, moriens, præterito proximo agnato, Philippo Ludovico, Neo-

(*t*) *Relatio hiſtorica* pag. 11. LINGELSHEM. *Epiſt. alleg.* SCHADÆI *Continuatio Sleidani* Tom. III. Lib. XXXV. pag. 1537.

(*u*) CARAFA in *Germania Sacra reſtaurata* pag. 45.

(*x*) Die 22 Auguſti.

(*y*) CARAFA *loco alleg.* Item *Memoires de Louiſe Juliane* pag. 85.

GEORG. FRIDER.

burgico, Augustanæ Confessioni invariatæ addicto, Johannem juniorem, Bipontinum, dogmatis Calviniani fautorem, Friderico V. filio impuberi tutorem constituit. Joannes, ex testamento defuncti, administrationem suscepit. Cæsar & Imperium testamentum firmarunt. Wolfgangus Wilhelmus, Neoburgici filius, nuntio de morte Electoris accepto, Heidelbergam contendit, ita patre jubente. At Durlaci, in transitu, a Georgio Friderico nostro & ab Onolsbacensi Marchione persuasum ei est, ut domum rediret, atque ratione tutelæ nihil turbaret. (z) Funeri Electoris, quod die 17. Octobris celebratum, Georgius Fridericus noster, una cum Wirtenbergæ Duce & Electorum Principumque legatis, interfuit Heidelbergæ. (a)

§. XXV.

Conventus Rotenb.

Novi Electoris, Friderici V. legati A. 1611. mense Julio cum aliis Principibus Unionis, Rotenburgi convenientes, de Donaverdensi caussa, de justitiæ in Camera Imperiali defectibus, aliisque de rebus nova inierunt consilia. Impensæ, in bellum Juliacense & Alsaticum factæ, inter socios distributæ, quorum ærarium commune, duplicatis exactionibus, auctum; res bellica

(z) *Epistola* XL. JACOBI BONGARSII *ad Electores, Principes & Ministros Germaniæ & Daniæ.*

(a) SLEIDANUS REDIVIVUS pag. 314. LINGELSHEM. *ad Jacob. Bongars. Epist.* 119.

& disciplina militaris ordinata; armamentaria & horrea in Fœderatorum ditionibus passim constituta. Sollicitandis quoque exteris Principibus missi in Galliam, Angliam, Belgiumque legati. (*b*) Jacobus Angliæ Rex, qui rebus religionis in suo Angliæ regno prospexit, Germanicis quoque Protestantium motibus immiscere se visus est. Ille enim cum Evangelicæ Unionis Principibus, adeoque & cum Georgio Friderico A. 1612. die 28. Martii fœdere se junxit Vesaliæ; ubi legati convenerant. Jacobus peditum millia quatuor Principibus fœderatis, hi bis mille Regi, bello si fuerit petitus, submissuros se promiserunt. (*c*) Iisdem fere conditionibus anno sequente cum Belgis Fœderatis conclusum est fœdus. (*d*)

§. XXVI.

Electio Matthiæ Imp.

Hos inter motus A. 1612. Rudolfus II. decessit. Marchionum Onolsbacensium sator, Joachimus Ernestus, Johannes Fridericus Wirtenbergæ Dux, Mauritius, Hassiæ Landgravius, & Christianus, Anhalti Princeps, Marchionem nostrum inviserunt Durlaci; ut de rebus, quæ in proximis Electionis Comitiis

(*b*) Carafa *Germ. sacræ* pag. 47. Schadæi *Sleid. contin.* Part. III. Lib. XXXVI. pag. 1632.

(*c*) Instrumentum extat in Rymeri *Actis publ. Angl.* Tom. VII. Part. II. pag. 179.

(*d*) Du Mont *Corps Dipl.* Tom. V. P. II. pag. 226.

GEORG. FRIDER.

a Principibus fœderatis proponendæ, cum eo deliberarent. Comitiis his, Francofurti menſe Majo celebratis, ut & coronationi novi Cæſaris Matthiæ, Georgius Fridericus, inſigni cum comitatu interfuit, equeſtribus ludis, decurſionibus, aliisque feſtivitatibus exercitando dexteritatem ſuam oſtendit; (e) atque occaſione hac cum Principibus de pace inter Suecos & Danos, de Juliacenſi, ut & de Aquisgranenſi cauſſa, varias conventiones inivit. Id tamen ſingulare, quod ab eodem Matthia Cæſare Marchio inveſtituram impetrare non potuit.

§. XXVII.

Fœdus cum Helvet.

Argentinenſis Epiſcopatus turbæ, ſuperioris ſeculi fine, occaſionem dederunt Erneſto Friderico, ut cum Helveticis Proteſtantium Pagis, Cantones quos vocant, fœdus iniret. Mortuo Marchione, amicitiæ fœdus continuatum cum fratre. Georgius Fridericus ergo cum Tigurinis & Bernatibus die 19. Aug. 1612. Caroloburgi fœdus in decennium renovavit; præſentibus Cantonum legatis. Georgius Fridericus militum mille Cantonibus, Cantones bis mille Marchioni promiſerunt auxilio. Occaſione hac feſtivitates celebratæ ſunt multæ. Otto Rheingravius cum triginta legationis Comitibus, die quarto Septembris, idem fœderis

(e) SLEIDANUS REDIVIVUS Part. IV. pag. 48. 50. Prandio quoque regali eum interfuiſſe teſtatur BERN. PRÆTORIUS *in Corona Imperiali*, edita Norimbergæ A. 1613. pag. 227. ſeq.

jusjurandum, Marchionis nomine, Tiguri atque ſeptiduo poſt præſtitit Bernæ.

§. XXVIII.

Colloquium Durlac.

Circa hoc tempus Ludovicus, Valdemontii Dux, ex Lotharingica Domo, Georgium Fridericum Durlaci inviſit. De religione cum incidiſſet mentio, conventum eſt, ut, Duce ac Marchione præſentibus, Colloquium religionis inſtitueretnr ſolenne. Inſtitutum eſt, Junio menſe A. 1613. in Caroloburgenſi Palatio Durlaci. Gonterius, ex ſodalitate Jeſu, cum ſocio in arenam productus eſt. Otto Comes Solmenſis & Georgius Chriſtophorus Meiſiſch, Juris Doctor, Marchionem inter & Valdemontium fuerunt interpretes. Diſputator Lutheranus erat Pforzhemianus Paſtor, Thomas Wegelinus, Theologus Doctor. Placuit ſola judex Scriptura. At ſingulas propoſitiones, ſive aſſerentes, ſive negantes, diſertis verbis, ex ea decidendas eſſe contendit Gonterius; quod Wegelinus fieri poſſe negavit. Colloquii hujus idem, qui aliorum præcedentium & ſuccedentium, eventus. Utraque pars in ſententia perſtitit & hiſtoriam Colloquii, prout ei viſum, deſcripſit. (*f*) Hæc de Theologico bello.

(*f*) Prodiit eodem anno: *Brevis relatio de colloquio Durlacenſi* A. MDCXIII. *inter Sereniſſimum Principem Valdemontanum & illuſtriſſimum Marchionem Badenſem, Durlaci circa nonnullos fidei controverſos articulos inſtituto*, im-

GEORG. FRIDER.

§. XXIX.

Lis de Marchia super.

Bellum forenſe, de ſuperiori Marchionatu, magnis illo tempore motibus fuit agitatum. Cæcilia Suecica, Eduardi Fortunati, Marchionis demortui, mater, in Comitiis Ratisbonenſibus A. 1613. comparuit & de liberando unico filio ſuperſtite Philippo, quem Erneſtus Fridericus Hachbergæ Caſtro incluſerat, ut & de Marchia ſuperiore legitimis reſtituenda heredibus, multum laboravit. Sed & de loco in Comitiis denuo ab Eduardinis mota eſt quæſtio. Principes Unionis pro Georgio Friderico Marchione apud Cæſarem interceſſerunt, &, ne, lite pendente, præjudicium fieret, enixe rogarunt. Cæſar ſub finem præcedentis anni pronunciaverat ſententiam, qua bimeſtre tempus, liti aſſumendæ, præfixum Marchioni; cujus provocatio, (g) tanquam novi res exempli, a Cæſare & Moguntino rejecta tum fuit. Intercedentibus autem Palatino & Principibus Germaniæ fœderatis, ut & Ja-

preſſa Ingolſtadii 4to. GONTERIUS Gallice edidit *Fuite honteuſe &c.* WEGELINUS & LUCAS OSIANDER, Tubingenſis, duobus ſcriptis, Argentorati & Tubingæ A. 1614. vulgatis, Gonterio reſponderunt. Libelli hi Germanica lingua conſcripti: ſed prodiit quoque Gallice: *Vraye & authentique Relation du Diſcours en Theologie, tenu à Dourlac, entre les Sereniſſimes Princes George Frederic & François Duc de Lorraine & de Vaudemont.* Poſtremus hic libellus prodiit A. 1614. 8vo.

(g) Marchio a Cæſare, male informato, ad Cæſarem, melius informandum & ad Status Imperii provocavit.

Georg. Frider.

cobo, Magnae Britanniae Rege, de componendis denique amica transactione controversiis coepit tractari.

§. XXX.

Conventus Francofurt.

Eum in finem Elector Coloniensis & Darmstadiensis Landgravius, accepta A. 1614. die 15. Octobris a Caesare potestate, utriusque partis Conventum mense Februario A. 1616. Francofurti habuerunt; ad quem & Palatini, Onolsbacenses & Wirtenbergici confluxerunt legati, Georgii Friderici, Principis foederati, causae ut patrocinarentur. Hic neque titulum cum insignibus Marchionatus, neque agnationis & successionis jura Eduardinis concedere voluit, sed Luxenburgicis ditionibus, subfeudi Badensis sub axiomate, contentos esse jussit. Filiae Eduardi mille florenos dotis loco, Caeciliae, matri Eduardi, annuos reditus & Mariae Eickiae, viduae ejus, annuos bis mille florenos se assignaturum promisit, si Castellaunensis Praefectura, quae ex Spanheimensibus ditionibus sola in Eduardinorum manibus perstiterat, (h) ipsi fuerit restituta.

§. XXXI.

Eduardinor. postulata.

Verum enimvero Eduardini neque Principali dignitati, neque titulo Marchionum se renunciaturos declararunt. Sed & Imperii ditiones sibi assignari petierunt, spretis Luxenburgensibus

(h) Vid. supra ad A. 1605.

Dynaſtiis, quæ ſub Hiſpaniæ Regis imperio ſitæ, Cæciliæ, Chriſtophori II. viduæ, & Eduardi fratribus alimenta præbebant. Eædem ditiones magna ex parte, a creditoribus occupatæ & venditæ fuerant, adeoque alendis Eduardi viduæ & liberis haud videbantur ſufficere. Conditiones, multo æquiores, jam A. 1609. a Marchione fuiſſe propoſitas ab illis, qui Cæſaris vices peragebant, Badenſibus legatis objectum eſt. Reſponderunt hi, conditionibus, a parte adverſa non acceptis, eo minus ſe teneri, quod Eduardini matrimonii defectus in majorem quotidie lucem proferantur. Badenſium durities non Cæſareanos modo, ſed & Principum, Marchioni faventium, legatos offendit. Propoſuerant nonnulli, ulterioris Spanheimenſis Comitatus pars Badenſis ut Eduardinis relinqueretur, qui viciſſim penſionibus annuis & titulo Marchionum, donec Georgii Friderici ſuperfuerit poſteritas, renunciarent. Sed & hic tranſigendi modus a Marchione rejectus eſt. Aegre id ferens Albertus Auſtriacus, amicæ compoſitioni porro locum eſſe noluit; judici res ut decidenda tradatur, contendens. Diſſolutus ergo Francofurtenſis Conventus; anno ſequente tamen menſe Februario reſtauratus; ſed haud meliori ſucceſſu. Aequiſſimas enim conditiones offerentibus Cæſareis, (*i*) Georgius Fridericus a ſententia

(*i*) Vide infra ad A. 1622. Leopoldus Archidux A. 1621. interceſſoris munus ſuſcepit, indicto Argentinam Conventu, quem Albertus Archidux & Wilhelmus, Eduardi filius, adire noluerunt.

tentia anni ſuperioris nec latum unguem receſſit. Acta hæc ſunt A. 1616. & ſequenti.

§. XXXII.

Acta Unitor.

Interea Heilbronnenſis & Norimbergenſis Conventus a fœderatis Proteſtantibus habiti ſunt; in quorum priore Juliacenſis denuo tractata eſt cauſſa. Poſteriori Regum Galliæ, Britanniæ & Daniæ, ut & Belgii Fœderati Ordinum, interfuerunt legati. Nova ibi ad Saxonem decreta legatio; quæ Electorem ad Principum perduceret fœdus; quod ille tamen conſtanter recuſavit.

Georgius autem Fridericus unionis vires, quantum potuit, promovit; ad conſervandam ſuperiorem Marchiam, opibus ejus opus ſibi eſſe perſpiciens. Speciatim cum Argentinenſibus de ferendo auxilio ab anno 1615. egit frequenter. Hi amicam litis compoſitionem ſuaſerunt Marchioni; qua neglecta, ſi pro auctoritate ſua egerit Cæſar, cauſſæ ejus ex legibus fœderis ſe non defuturos eſſe profeſſi ſunt.

§. XXXIII.

Adparatus bellici March.

Numeroſus illo tempore fuit aulicus Georgii Friderici comitatus; quem 171. Officialibus Aulæ & 156. equitibus, ad ſolum Aulæ miniſterium paratis, conſtitiſſe in Commentariis ejus reperio. Exercitum autem ſuum, ſubſidiis ſociorum adjutus, identidem auxit, ita quidem ut A. 1617. cum copias enumeraſſet,

quindecies mille, in eo reperti ſint milites, quos ille non ex ſuo tantum, ſed & ex ſociorum ærario aluit.

Munitiones Udenheim.

Arctius denique fœdus cum Friderico V. Electore Palatino A. 1618. Marchio noſter inivit, virtute cujus quater mille equites peditesque, ut & 1200. foſſores die decimo quinto Junii cum exercitu Palatino conjunxit. Junctæ copiæ Udenhemium verſus progreſſæ ſunt; novas deſtructuræ munitiones, quibus locum illum Philippus Chriſtophorus a Sœteren, Spirenſis Epiſcopus, contra Spirenſium privilegia, in odium Fœderatorum, & ſpeciatim Palatini Electoris, nuper inſtruxerat; novum ei nomen Philippiburgi imponens. Munitiones brevi temporis ſpatio dejectæ ſunt. (*k*)

§. XXXIV.

Bellum Bohemicum.

Epocha rerum Germanicarum & Badenſium fatalis, qua etiam tricennale bellum ſua apud Bohemos primordia cepit. Principes Unionis veriti, ne Proteſtantium religione apud Bohemos everſa, latius incendium ſerperet, atque adeo Proteſtantium in Germania res & fortunæ periclitarentur, conſiliis & opibus junctis, cauſſam Bohemorum ſibi tuendam judicarunt.

(*k*) CARAFA pag. 60. *Memoires de Louiſe Juliane* pag. 124. *Theatr. Europ.* Tom. I. pag. 28. Scripta plura hac de re vide in LONDORP. *Acta publ.* Tom. I. pag. 376. ſeq. Munitiones hæ tamen poſt Palatini cladem A. 1623. reſtitutæ fuerunt.

GEORG. FRIDER.

Habitus eodem anno (1618.) Rotenburgi ad Tuberum Fœderatorum Conventus; qui Cæſarem Matthiam die 3. Octobris monuit, ut turbas Bohemicas tandem componeret, mitioraque ſecutus conſilia, duces & copias ſuas Bohemiæ regno juberet excedere, niſi Litteras Majeſtatis, quas vocant, ut & Pacem religionis Germaniæ intervertere velit. Eodem tempore Fœderati certiores reddiderunt Bohemiæ Ordines, cauſſæ eorum ſe non defuturos, æquas pacis conditiones ſi ſpreverit Cæſar. (*l*) Miſſus in Bohemiam Erneſtus Mansfeldius Comes, qui cum nonnullis peditum millibus, Pilſenam urbem, Cæſari fidam, expugnavit. (*m*)

§. XXXV.

Unitorum conſilia.

Junctis Gallorum, Anglorum, Batavorum, Venetorumque opibus, Auſtriacæ Domus potentiam infringere ac diminuere voluiſſe Fœderatos, dubitat nemo. Fuerunt, qui Bohemiæ & Hungariæ regna, ut & Imperialem coronam Auſtriacis extorquendam clamitarent. Exercitus, qui hæc exequeretur, imperium Friderico V. Electori Palatino, deferendum dicebatur, eique

(*l*) Has aliasque Principum, Rotenburgi collectorum, litteras vide in *Theatri Europ.* Tom. I. pag. 68. CARAFA pag. 63. & JULIUS BELLUS *Laureæ Auſtriacæ* Lib. II. pag. 111.

(*m*) *Theatrum Europ.* Tom. I. pag. 73. ſeq. & LONDORP. *Act. publ.* Tom. I. pag. 498.

GEORG. FRIDER.

duos substituendos esse Legatos, quorum alter ad Rhenum, alter in Franconia imperet. Inter secreti consilii conscios Georgius noster Fridericus nominatur; cujus terræ, Brisgovicis & Alsaticis Austriacorum vicinæ. Admonitus Marchio, ut ad oppugnationem Brisaci omnia præpararet mature. Urbem captam præmii loco ipsi destinatam. (*n*)

§. XXXVI.

Matthiæ Cæs. obitus.

Matthias Imperator inter hæc die 19. Martii A. 1619. decessit. Mense Majo Fridericus V. Palatinus Elector de Vicariatu, per Interregnum exercendo, ad Georgium Fridericum nostrum scripsit. Marchio causæ communi melius nihil præstari posse respondit, quam si Assessorum utriusque religionis paritas in Imperii Camera introducatur. Addit, Bohemos, Ferdinando Austriaco adversos, omni ope sublevandos, tuendos. Censuit ergo, protrahendam esse novi Imperatoris electionem, ut, qui in Protestantium manibus tum fuerat, Vicariatus protraheretur. (*o*)

Conventus Heilbron.

Habitus eam in rem Junio mense Fœderatorum Heilbronnæ Conventus, ad quem Georgius Fridericus quoque se contulit. Deliberatum ibi de impedienda Ferdinandi Austriaci in Regem

(*n*) *Anhaltische geheime Cantzley* pag. 77. CARAFA pag. 61. seq. JVLIVS BELLVS *loco alleg.* Lib. II. pag. 137.

(*o*) LONDORP. *Act. publ.* Tom. III. pag. 647.

Georg. Frider.

Romanorum electione, quam Protestantium caussae exitiosam judicabant. Decretum, ut electionis dies quovis modo proferatur, donec de belli Bohemici exitu constet. A sociis Unionis occupandum Francofurtum. Coloniensem Archiepiscopum a Belgis Fœderatis, Trevirensem a Gallo inducendum, ut, nonnisi compositis per Imperium turbis, electioni dent locum. (*p*)

In Conventu hoc comparuit Wottonus, ad Rempublicam Venetam Anglorum legatus, qui de studio Regis sui in promovenda caussa communi multa praefatus, de Venetis Unioni Principum jungendis, deliberavit, ne Hispanica per Rhaetiam Ligistis submitterentur auxilia. Fœderati de propenso in ipsos animo Regi gratias egerunt. (*q*)

§. XXXVII.

Ferdinandi II. electio.

Verum enimvero vasta haec consilia caruerunt successu, quod resisteret Saxo, qui, ut & Moguntinus Elector, Ferdinando Austriaco fuerat addictus. Comitia electionis in Julium mensem Francofurtum indicta. Ferdinandus, Palatino & Bohemis refragantibus, die 18. Augusti electus; paucos post dies coronatus est Caesar; cui e contra Bohemicam suam Bohemi abstulerunt coronam, quam Friderico Palatino die 26. Augusti imposuerunt.

(*p*) Recessus, die 14. Junii conditus, extat in libro: *Der Unirten Protestirenden Archiv* in append. pag. 460.

(*q*) Responsio, legato Anglico data, extat loco alleg. pag. 454.

Hic, Gallorum, Anglorum, Belgarum & Proteſtantium Germaniæ fretus auxilio, delatum ſibi regnum ſuſcepit, poſtquam cum nonnullis Evangelicæ Unionis Principibus rem communicaſſet. Georgius Fridericus noſter, Joachimus Erneſtus, Marchio Brandeburgi, Johannes Fridericus, Wirtenbergæ Dux, Chriſtianus Anhaltinus, cum Civitatum quarundam nunciis, ineunte Septembri, Rotenburgi convenientes, Palatino ſuaſerunt, ut oblatam ei coronam acciperet. (*r*) Miſſæ per Germaniam litteræ, quibus omnes Proteſtantium Ordines ad Conventum, ſecundo Novembris Norimbergæ habendum, invitati, ut de religione & communi Proteſtantium ſalute tuenda inter ſe deliberarent. (*s*) Tot & tantis motibus nihil promotum. Deliberationes lentæ & debiles. Palatinus Elector, juvenis, rerum gerendarum non ſatis peritus, nec conſilio nec auctoritate rexit Fœderatos. Marchio noſter Chriſtiano Anhaltino, qui inter Friderici Palatini comites fuerat, literas ſub finem Octobris Gallico ſermone perſcripſit, quibus Palatini fortunæ, vel cum evidenti vitæ ſuæ periculo, ſuam ſe juncturum declarat. (*t*)

§. XXXVIII.

Conventus Norimb.

Palatinus Elector, brevi poſt in Palatinatum ſuperiorem profectus, coronam, a Bohemis ei oblatam, accepit, & die XXV.

(*r*) CARAFA pag. 73.

(*s*) Litteræ hæ, die 8. Sept. ſcriptæ, extant in LONDORP. *Act. publ.* Tom. I. pag. 866. ſeq. & in *Theatro Europ.* Tom. I. pag. 257.

(*t*) LONDORP. *Act. publ.* Tom. III. pag. 674.

Georg. Frider.

Octobris 1619. Pragæ ſolenni inauguratus eſt ritu. Interjectis aliquot diebus, ad Norimbergenſem Proteſtantium Conventum ſe contulit, cui Georgius Fridericus noſter per legatum interfuit. Agitata ibi de patrocinio Bohemiæ quæſtio, quam Imperii Gravaminibus annectendam Palatinus cum ſociis cenſuit. Cum autem Georgius Hohenzolleranus, Cæſaris legatus, adveniſſet, & de Gravaminum Imperii remedio ſpem Fœderatis feciſſet, judicarunt nonnulli, expedire, ut Principum fœderatorum cauſa a Palatini & Bohemica cauſa, quod petierat Cæſar, ſepararetur. (*u*) De auxilio, Electori Palatino, ut Bohemiæ Regi, ferendo, nihil definitum. Fœderati animum propenſum teſtati, Bohemiæ turbis ſe invigilaturos nonniſi generatim declararunt. Ligiſtæ autem, omiſſa Gravaminum compoſitione, vim & arma quum aperte pararent, decretum eſt denique copiarum Unionis fœderatorum augmentum. In eodem Conventu Georgius Fridericus de ſtatu litis ſuæ cum Eduardi Fortunati liberis edocuit ſocios, novumque ab illis conſilium petiit. (*x*)

Convent. Ligiſt.

Ex adverſo Maximilianus, Bavariæ Dux, Ligæ Rector, habito Herbipoli A. 1620. Conventu, Lotharingiæ Ducem Ligæ

(*u*) Carafa *Germania ſacra reſtaurata* pag. 77.

(*x*) Receſſus Norimbergenſis A. 1619. extat apud Londorpium *Actor. public.* Tom. I. pag. 873. ubi & alia huc ſpectantia documenta exhibentur. Adde *Theatri Europæi* Tom. I. pag. 263.

GEORG. FRIDER.

adjunxit, atque Pontificis & Hiſpaniæ Regis auxilia ſolicitanda decrevit. (y)

§. XXXIX.

Adparatus bellici.

Ita A. 1620. initio in omnibus Germaniæ partibus inſtructum eſt bellum. Ferdinandi II. novi Cæſaris frater, Leopoldus Argentinenſis & Paſſavienſis Epiſcopus, Abbatiarum Murbacenſis & Luderenſis adminiſtrator, illo tempore in Alſatiam venerat, ut omnia ad bellum pararet. Armamentaria perluſtrans, ſupellectilem bellicam ubique expedivit; delectus militum habuit; Croyaci Ducem in Galliam atque Lotharingiam miſit, ut conſcripta in illis partibus XXX. millia militum primo vere ejusdem anni in Germaniam adduceret. Quin & Supplementa copiarum, quæ in Colonienſi ditione hibernaverant, accerſivit. Primum copiarum agmen Lippiæ Comes per Francofurtum in ſuperiores Franconiæ partes adduxit. Cratzius, Nobilis Germanus, cum alio agmine eum ſecutus eſt. Fœderati Unionis, ſuas quoque copias junxerunt.

§. XL.

Expeditio in Francon.

Georgius Fridericus noſter, aliquot equitum peditumque millia, ex hibernis evocata, in Franconiam duxit, Cæſareanos ut ab itinere prohiberet. Quingenti equites & duo peditum ſigna,

(y) CARAFA pag. 78. *Theatr. Europ.* Tom. I. pag. 331.

Georg. Frider.

ſigna, a Norimbergenſibus miſſa, his ſe junxerunt. Caſtra prope Rotenburgum oppidum ad Tuberum fixa. Copiarum iſtarum per Archiepiſcopatum Moguntinum tranſitus haud abſimilis fuit expeditioni hoſtili. Moguntinus ad Marchionem miſit fecialem, qui de injuriis quereretur & res ablatas repeteret. Marchio deprædationes inſcio ſe factas atque invito profeſſus, militum, ſi qui deprehendantur, proterviam ſe puniturum declaravit; addens, haud ignorare ſe falſos, qui ſpargantur, ſermones: Epiſcopatus Spirenſis ſe ambire dominia. Verum ad ſuam modo defenſionem arma ſe expediviſſe cum ſociis. Catholicos ante ſe fuiſſe armatos: Epiſcopum Spirenſem ad vim omnia paraſſe. Interea Ligiſtarum copiæ, quæ in Franconia ſubſtiterunt, inita cum Fœderatis Unionis conventione, (z) per Palatinatum ſuperiorem in Bavariam perrexerunt.

§. XLI.

Ad Rhenum ducit copias.

Georgius Fridericus celeriter & ipſe copias ſuas commovit, tranſitoque Rheno, in eam inferioris Palatinatus Provinciam, quæ tractus Hunnorum (*Hundsruck*) vocatur, contendit; ut adventantes ex inferiore Germania Ligiſtarum milites, retardaret. (a) Convenerant inter hæc copiæ, a Leopoldo Archiduce per Bur-

Tom. IV. Z

(z) Conventionem hanc exhibet Auctor *Theatri Europ.* Tom. I. pag. 339.

(a) Julius Bellus *Laureæ Auſtriacæ* Lib. IV. pag. 288.

GEORG. FRIDER.

gundiam, Lotharingiam, Alſatiamque collectæ, ſed & Anhaltinus Dynaſta, cum inferioris Germaniæ milite, Alſatiam petere nunciabatur. Tum vero Badenſis Marchio, juſſu Joachimi Erneſti, Brandeburgici, qui Fœderatorum copiis ſummo cum imperio præerat, cum X. millibus militum feſtinavit ad Rhenum. Agmen præibant equitum cataphractorum turmæ tres. Hos ſequebantur ſigna peditum quatuor, ut & quatuor æneа maximæ molis tormenta, & cum inſtrumentis bellicis currus centeni. Dein aliæ quatuor cataphractorum equitum turmæ, ut & ſigna peditum IV. cum LXX. curribus, quos peditum & equitum ſclopetariorum tres ſecutæ ſunt turmæ. Ultimum agmen clauſerunt centum & quinquaginta currus aculeati, (*b*) quorum multi ſex rotis inſtructi, ut arcte conjuncti propugnaculum componerent. Hujus generis curruum ultra trecentos nonnulli numerarunt. (*c*)

§. XLII.

Conſilium ejus.

Conſilium Georgii Friderici fuerat, Leopoldum impedire Archiducem, ne copias illas, pro Cæſare & Bavaro paſſim comparatas, trans Rhenum in Bavariam Bohemiamque perduceret. Marchio eum in finem a Tigurinis & Bernatibus ex fœdere anni 1612. flagitavit auxilia. Hi, celebrato Baſileæ Conventu, fœdere Auſtriaco, ne ſubſidia mittant, ſe impediri cauſati ſunt.

(*b*) JULIUS BELLUS *Laur. Auſtr. ſive de bello Germ.* Lib. IV. pag. 301.

(*c*) *Theatrum Europ.* Tom. I. pag. 337. ponit curſus 310.

GEORG. FRIDER.

At bello petitus ſi fuerit Marchio, copias, quas promiſerant, confeſtim ſe ſubmiſſuros. (*d*)

Iringæ conſidet.

Iringa inter Briſacum atque Friburgum vicus eſt, ubi in acclivitate montis Marchio conſedit; munitisque egregie caſtris, omnem Rheni ripam, ubi trajectus eſt, milite & munimentis inſtruxit. Wirtenbergæ Dux & Onolsbaci Marchio cum ceteris copiis Ulmam petierunt, ut, ſi opus foret, cum Badenſi ſe jungerent. (*e*)

§. XLIII.

Leopoldo tranſitum concedit.

Leopoldus Archidux, commeatu tranſituque prohibitus, ex Alſatia ſuperiore, ubi hærebat, die quarto Junii, novi ſtyli, Helfenſteinium Comitem, Præfectum Auſtriacum in Alſatia, & Eberhardum Rappoltſteinenſem ad Georgium Fridericum miſit legatos, ut ab eo intelligerent, num ille militibus, quos in Cæſaris uſum Leopoldus collegerat, liberum in Germaniam daturus ſit tranſitum. Marchio reſpondit, a Fœderatis Unionis ſe accepiſſe mandata, ne Cæſareanis, quamdiu iſti in ſua & Fœderatorum ſuorum conſiſterent ditione, ullum impedimentum afferret; aliter fo-

(*d*) In exercitu tamen Marchionis ter mille tum militaſſe Helvetios, memorat AVCTOR ANONYMVS *Vitæ Marchionum* pag. 345.

(*e*) JVLIVS BELLVS Lib. IV. pag. 328. ſitum caſtrorum Georgii Friderici exhibet æri inciſum.

GEORG. FRIDER.

re, si copiæ illæ terras Marchionis aut sociorum ejus attingerent. (*f*) Ita Leopoldo, Fœderatorum Unionis ditionibus abstinenti, rectaque via in Bavariam tendenti, transitum Rheni, consilio non prudenti, concessit. (*g*) Maximilianus enim Bavarus, Ligistarum Dux, justo exercitu hac accessione comparato, Donawerdam inter Rainam & Widingam ad Danubium consedit, id agere visus, ut, quas ex Alsatia adducebat Leopoldus, exciperet copias.

§. XLIV.

Pœnitentia facti.

Fœderati, intellecto consilio, de suis & Palatini rebus solliciti, junctionem hanc impedire statuerunt. Georgius Fridericus ergo, relicto tum Rheno, cum omnibus copiis Wirtenbergico se junxit, atque una cum Onolsbacensi Marchione, supremo Fœderatorum Duce, ad Langenoviam & Leiphemium, ex adverso hostium, castra posuit. Prœlii dies jam imminere videbatur.

(*f*) Literæ utriusque partis extant apud LONDORP. *Actor. publ.* Tom. II. pag. 165.

(*g*) LOTICHIUS *Rer. German.* Lib. V. Cap. X. pag. 160. Commoverant Marchionem Ferdinandi Cæsaris literæ, quibus duriter eum reprehenderat, quod copiis Cæsareis ad Rhenum superiorem denegaverit transitum. Literas has Marchio cum Argentinensibus communicavit, addens, se plurimum gaudere, quod de hostili Cæsaris animo jam constet.

In violento hoc rerum ſtatu Fœderati Unionis, de ſumma rerum deliberaturi, Ulmam convenerunt. Conventui intererant Legati, quos ſedandis Germaniæ turbis, Galliæ Rex ad Cæſarem & ad Status Imperii miſerat. Legationis hujus ſplendidæ caput fuit Carolus Valeſius, Caroli IX. Regis filius naturalis, quem Ludovicus XIII. Egolismenſem nuper Ducem creaverat. (*h*) Hic una cum legationis ſociis, (*i*) A. 1620. die 18. Maji literis, Argentinæ ſcriptis, a Georgio Friderico noſtro petierat, ut per terras ejus transeuntibus legatis, eorumque comitatui, qui ingens erat, præberet hoſpitia.

§. XLV.

Pax cum Ligiſtis.

Res Galliæ tum dirigebat Luynius, variis artibus, ab Hiſpanis in ſuas partes pertractus, qui etiam Ferdinandi II. Imp. electionem nuper promoverat. Legationi prætenſa eſt Catholicæ religionis defenſio, quæ non in Germania tantum, ſed & in vicinis regnis periclitari dicebatur; ſi Ferdinandus Cæſar, Friderici Palatini & Proteſtantium Germaniæ armis opprimeretur. Gal-

(*h*) IMHOFF *Geneal. Gall.* Claſſ. I. pag. 37.

(*i*) Comte de Bethune & Comte de Preaux Chaſteauneuf. Legationis hujus hiſtoria & acta prodierunt Lutetiæ Pariſ. 1667. fol. ſub hoc rubro: *Ambaſſade extraordinaire de Meſſieurs les Ducs d'Angouleſme, Comte de Bethune & de Preaux Chateauneuf.*

GEORG. FRIDER.

lia itaque tum operam impendit, ut compoſita inter Unionem & Ligam pace, Bohemica cauſa Cæſaris & Palatini armis decidenda relinqueretur. Ad Cæſaris & Hiſpanorum ſententiam, ipſorum interventu Gallorum, quod mireris, res fuit Ulmæ transacta. Placuit, ut fœderis utriusque abducerentur exercitus. (*k*) Fridericus Palatinus, non ut Bohemiæ Rex, ſed ut Elector Palatinus, hac pactione comprehenſus. Excluſum eſt Bohemiæ regnum; excluſæ ſunt hæreditariæ Cæſaris provinciæ. (*l*)

§. XLVI.

Spinola Palatin. invadit.

Cæſar id, quod intenderat, conſecutus, Electoratum Palatinum per Hiſpanos, non participes Ligæ, aggredi conſtituit; Sociis Ligæ ad Bohemos debellandos uſurus. (*m*) Bavarus ergo cum Ligiſtarum copiis Auſtriam ſuperiorem ingreſſus eſt, eaque ad obſequium redacta, in Bohemiam progreſſus & Cæſareano exercitu auctus, Fridericum Palatinum, memorabili illa ad Pragam in Albo Monte clade fuſum, omni Bohemiæ regno ejecit. (*n*) Ex

(*k*) BRACHELIUS in *Hiſt. rerum notabil.* Lib. I. pag. 23. ſeq.

(*l*) Transactio Ulmenſis die 3. Jul. 1620. facta, extat in LONDORPII *Act. publ.* Tom. II. pag. 48. DU MONT *Corps Dipl.* Tom. V. Part. II. pag. 369.

(*m*) Litteræ legatorum Gallicorum ad Ludovicum XIII. in libro alleg. *Ambaſſade extraordinaire* &c. pag. 184. leguntur.

(*n*) Expeditionis hujus hiſtoriam expoſuit JOANNES BISSELIUS libro, cui titulus: *Leo galeatus.*

Georg. Frider.

altera parte Ambrosius Spinola, ab Alberto Archiduce, Belgii Hispanici Gubernatore, ad occupandum inferiorem Palatinatum est missus. Fœderati Unionis, Ulmensi transactione se deceptos videntes, defendendo Palatinatui, castra ad Oppenhemium posuerunt. Georgius Fridericus noster cum filio suo juniore Carolo, huic expeditioni intererat. (*o*) Spinola die 8. Aug. ad Badensem scripsit, ut Cæsaris partes amplecteretur, vel in bello saltem medius esset. A Cæsare se accepisse mandata, ne cum exercitu suo Marchicas terras attingeret. Spinolæ iisdem verbis Marchio respondit, quibus Leopoldo Archiduci nuper responderat; temperaturum se ab armis, quamdiu a Fœderatorum Unionis ditionibus abstinuerint Hispani. (*p*)

Eduardini.

Exercitui Hispanico tum quoque intererant Eduardi Fortunati filii, educati Bruxellis. Hi Moguntiam cum Spinola delati, ab Archiepiscopo Moguntino petierunt, ut litis de Marchia superiore decisionem Aulico commendaret Judicio. Annuit Elector, atque iisdem in litteris, quas ad Vicecancellarium Imperii, Johannem Ludovicum ab Ulma, de damnis a Fœderatorum exercitu in sua ditione acceptis, scripserat, monuit eundem, ut hac occasione

(*o*) Lotichius *rer. German.* Lib. VII. pag. 188. *Theatrum Europ.* Tom. I. pag. 379.

(*p*) Londorp. Tom. II. pag. 174.

GEORG. FRIDER.

de restituenda Eduardinis Marchia sua commonefaceret Cæsarem. (q)

§. XLVII.

Acta foederatorum.

Spinola, trajecto ad Moguntiam Rheno, Crucenacum, Alzeyam, Oppenhemium & pleraque Palatinatus oppida, inspectante Fœderatorum exercitu, in potestatem redegit. Fœderati, mutatis aliquoties castris, memorabile nihil contra Hispanos, reliqua æstate, gesserunt. Joachimus Ernestus, Onolsbacensis, supremus Fœderatorum Dux, vel ab Hispanis corruptus, vel militiæ ignarus, rei bene contra Spinolam gerendæ occasiones neglexit. (r) Alii culpam rei in Jacobum, Angliæ Regem, Palatini socerum, rejecerunt, qui identidem Fœderatis injunxisse creditur, ne Spinolæ, contra Palatinatum nihil hostile meditantis, iter morentur. (s) Res aliter cum cecidisset, Jacobus, artibus Hispanorum delusus, de auxilio Fœderatis submittendo, tandem cogitare cœpit.

§. XLVIII.

Literæ ad Galliæ Regem.

Sub initium belli, in Palatinatu gesti, Bipontinus, Onolsbacensis, Wirtenbergicus & Durlacensis noster, Ludovicum XIII Galliæ

(q) JVLIVS BELLVS in *Laurea Austr.* Lib. IV. pag. 343. LOTICHIVS *Comment.* Lib. VII. Cap. IV. pag. 196. *Theatrum Europ.* pag. 385.

(r) JO. JOACHIMVS a RVSSDORF. in *præf. Consilii primi* pag. 7.

(s) *Theatr. Europ.* Tom. I. pag. 383.

Galliæ Regem, de Hiſpanorum irruptione certiorem reddentes, id agere Hiſpanos docuerunt, ut non Palatinatum modo, ſed vicinas quoque Imperii ſubigant provincias. Eorum autem Principum præſertim peti ditiones, qui pro defendenda Imperii libertate, Henrici IV. Galliæ Regis inſtinctu, coaluerunt in fœdus. Bohemicum quidem bellum & ſpretæ Majeſtatis Cæſareæ crimen, invaſionis hujus cauſſas prætendi; ſed manifeſta eſſe Auſtriacorum conſilia, ut libertate Germaniæ everſa, novum ſibi dominatum in ea ſtabiliant. Palatinum cum Bohemia nihil habere commune, neque Cæſari ex privata lite publicam facere permiſſum. Fœderatos nonniſi coactos, tranquillitatis publicæ & ſuæ ſalutis cauſa, arma cepiſſe, ne Palatinatus, qui ex præcipuis Imperii terris, fœderi Unionis adſcriptus, ſubigatur ab extero. In Cæſaris Majeſtatem a ſe nihil prorſus admiſſum. Sperare ſpe, ſpretis adverſariorum calumniis, Regem libertati Germaniæ & Principum, ipſi devinctorum invigilaturum ſaluti. (t)

Eodem tempore legati Gallici, Vindobonæ pacis cauſſa agentes, Regem ſuum monuerunt, ſollicite cavendum, ne Palatinatus & Proteſtantes Germaniæ, conjunctis Auſtriacorum & Hi-

(t) Scriptum hoc extat in libro alleg. *Ambaſſade extraord.* pag. 425. Aliud ſcriptum, ejuſdem fere argumenti, menſe Febr. A. 1621. Galliæ Regi a Fœderatis exhibitum, in quo enixe Regis opem implorant, extat in libro alleg. pag. 539.

ſpanorum armis opprimantur; quod vicinis Regibus, ſpeciatim Galliæ Regno, periculoſum. (*u*)

§. XLIX.

rans-actio cum Spinola.

Cæſar, proſpero rerum ſucceſſu elatus, non modo æquas pacis conditiones recuſavit, ſed & A. 1621. ineunte, Palatinum & ſocios, læſæ pacis publicæ reos, proſcripſit. (*x*) Deſperatis hi rebus menſe Februario hujus anni Heilbronnæ convenerunt. Fridericus V. Georgii Friderici noſtri filius, & futurus ſucceſſor, patris nomine interfuit. Miſſa ad Cæſarem legatio, quæ de pace communi & de reconciliatione Palatini cum Cæſare ageret. (*y*) At negotium cum minus proſpere ſucceſſiſſet, Fœderati, Gallorum, Anglorum, Batavorumque deſtituti auxilio, & rebus ſuis a Cæſare metuentes, interventu Swicardi Electoris Moguntini, & Ludovici Haſſo-Darmſtadienſis Landgravii, die 12. Aprilis Moguntiæ cum Spinola convenerunt, ut die XIV. Maji ejuſdem anni copiis e Palatinatu abductis, Fœderati Unionis nulla ratione Palatinum juvarent in poſterum. Ita Evangelicæ Unionis Fœdus omnino ſolutum; (*z*) cujus ſocii pactione Ul-

(*u*) Vide ibidem pag. 349. ſeq.

(*x*) LONDORP. Tom. II. Lib. VI. Cap. I. & II. *Theatrum Europ.* Tom. I. pag. 470.

(*y*) Conditiones, Cæſari a Fœderatis oblatas, exhibet liber allegatus *Ambaſſade extraordinaire* &c. pag. 547.

(*z*) Tranſactionem hanc vide apud DU MONT *Corps Dipl.* Tom. II. P. II.

GEORG. FRIDER.

mensi & Moguntina decepti sunt. Dissolutio hæc facta est Gallis invitis. (*a*)

§. L.

Vinculum cum Palatino.

Ab eo tempore res Palatini perditæ ac fere desperatæ; quas præter Mansfeldium & Halberstadiensem Marchio noster sustentare conatus est. Enimvero posteri Caroli I. Badensis, obliti malorum, quæ Fridericus I. Palatinus Elector, Marchioni huic intulerat, successoribus Palatinis adhæserunt constanter. Insecuta sacrorum apud Germanos conversio, firmius reddidit amicitiæ vinculum. Palatinus denique Evangelicæ Unionis caput evasit; cujus fœderis promotor inter præcipuos fuerat Georgius Fridericus. (*b*) Corona Bohemica Palatino oblata, Durlacensis suasu ab eodem accepta, vicinas has inter Domos concordiam & amorem adauxit. Bohemica Palatino firmata si fuisset corona, Marchiæ superioris possessio firmata quoque fuisset Marchioni.

pag. 391. Item in libro: *Ambassade extraordinaire* pag. 555. Transactioni, Fœderatorum nomine, Joachimus Ernestus Brandeburgicus & Johannes Fridericus Wirtenbergæ Dux subscripserunt. Addatur LOTICHIUS *rer. Germ.* Lib. VIII. Cap. VI. pag. 242. JUL. BELLUS *Laur. Austr.* Lib. V. pag. 426.

(*a*) Lettres de M. de Puysieux in libro supra allegato: *Ambassade* &c. pag. 551.

(*b*) Georgius Fridericus, frater Ernestus Fridericus dum viveret, zelo pro Lutheranismo commotus, contrarias Palatini & fratris, Calvinizantium, partes in Comitiis aliisque Conventibus Imperii fuerat secutus. Sed

§. LI.

Epocha infausta.

In ancipiti hoc rerum Palatinarum & Durlacensium statu appropinquavit denique A. 1622. in Badensi Historia novae Epochae momentum. Georgius Fridericus, corpore & animo valens, quinquagesimum ætatis annum nondum ingressus; pro Friderico Palatino ultima tentaturus, anno hoc abdicat regimen. Filius illud accipit tremens. Brevi post pater prœlio prostratus & exul; filius a Fœderatis desertus, Marchiam omnem superiorem amittit; inferiorem omnibus belli furoribus expositam videt, ac incertam fatorum. Tabula hæc brevis est anni, cujus descriptionem aggredior.

Marchio armatus.

Pragensis victoria, qua Fridericus V. Bohemia expulsus est, terruit Fœderatos & socerum Palatini, Britanniæ Regem, qui gladium pro generi salute stringere non ausus est. At imperterritus perstitit Georgius Fridericus; spem inter & metum semper armatus. Victricia autem Cæsaris, apud Bohemos dominantis, arma magis magisque proferri, ipsumque adeo Palatinatum & Marchias Badenses gravi periculo expositas cerneret, de utriusque defensione sollicitus, matura deliberatione habita, tandem in are-

fratris successor factus, mutatis consiliis, Palatino adhæsit; opibus ejus ad retinendam Marchiam superiorem usurum se sperans.

GEORG. FRIDER.

nam descendit, intrepidus & erectus athleta, militarem scientiam præ multis edoctus, & ob id ipsum armis suis forte nimium confisus.

§. LII.

Justitia armor.

Armorum suorum justitiam repetiit a Transactione Ulmensi, qua ad defendendum Palatinatum se adstrinxerant socii. Moguntinam vero Pactionem, quam Onolsbacensis & Wirtenbergensis cum Spinola iniverunt, adeo se non probasse contendit, ut quæ Principes illi, Hispanico auro corrupti, contra fidem, Palatino datam, tum egerant, impia & perfida existimet; Wirtenbergico vim minatus, nisi Palatinatui laboranti ferret suppetias, quas ante Unionem solutam promiserat. Dux, a Marchione sibi metuens, militem collocavit in finibus. (c)

§. LIII.

Regimen deponit.

Marchio autem præsentiens mala, quibus Domus sua & Marchiæ expositæ, si bello succumberet; de abdicando Marchia-

(c) KHEVENHÜLLER *Annal. Ferdin.* Tom. IX. pag. 1704. ubi annotat, Marchionem illo tempore agitasse consilia, Eduardinos extirpandi liberos; ut & ex Germania ejiciendi Hispanos; restituendi Palatinum, eique adjiciendi Ducatum Bavariæ; clericos bonis & reditibus spoliandi, in Moguntinum, Herbipolensem & Spirensem, omnium malorum auctores, gladio animadvertendi, eversaque religione Catholica, Calvinismum stabiliendi. In odium Marchionis scripta hæc esse, Lector æquus facile perspicit.

GEORG. FRIDER.

rum regimine fufcepit confilium. (*d*) Duodecimus dies menfis Aprilis, Calendarii veteris, poftremus eft regiminis Georgii Friderici dies, primusque regiminis, quod Fridericus V. filius adivit; quo fe abdicans Marchio quafi claflicum cecinit bellicorum tumultuum, qui per totos viginti fex annos Marchicas terras, ad pacem usque Weftphalicam, agitarunt. Inftrumentum Caroloburgi perfcriptum eft. Pater, nihil fibi refervans, nulla addita conditione, omne fuum in Marchias filio tradit imperium. Sufpicio eft, abdicationem fimulatam fuiffe. Res omnis pendebat ab expeditionis eventu. Marchio, regimen deponens civile, militare in exercitum retinuit; qui communibus Unionis Fœderatorum fumtibus contractus & altus, rupto Unionis fœdere, Marchicis alebatur.

§. LIV.

Vires exercitus.

Octo peditum legiones, viginti & octo equitum turmæ, mille & octingenti currus, fabricæ fingularis & novæ; omni apparatu militari inftructi, decem majoris molis tormenta, fplendidum & agilem ejus A. 1622. compofuerunt exercitum, qualem nullus unquam Marchionum Badenfium fuis fub aufpiciis, fuoque

(*d*) CARAFA in *Germania reftaurata* pag. 127. ait: „Cum Georgius Fridericus arma contra Cæfarem ftrinxiffet, ac prius filio ditionem fuam in „magna fraude ceffiffet, fuiffetque aliqua pars ditionum pupillorum „Principum a Marchione Spinola inter alia loca occupata, &c.

GEORG. FRIDER.

ſtipendio in aciem produxit. Militaverant in exercitu hoc Wilhelmus & Bernhardus, ex Saxonica Vinarienſium Domo; quibus cohortes quoque ducendas commiſit. Bernhardus, fulmen illud belli, cujus prudentiam & virtutem decennio poſt, non Germani modo, Sueci & Galli, ſed omnis Europæus orbis mirati ſunt magiſtrum veneratus eſt Georgium Fridericum. Omnis exercitus ejus ad quindecim armatorum millia excurrit; (e) nec defuere, qui ad viginti quatuor millia eum excreviſſe putarent. Cum exercitu hoc ſuo Exmarchio, a Friderico Exrege Bohemiæ frequentibus literis excitatus, Marchia ſua profectus eſt, Tillium, Ligiſtici exercitus ducem, ut Palatinatu expelleret.

§. LV.

Rerum Palat. ſtatus.

Palatinus, intellectis Mansfeldii & Halberſtadienſis progreſſibus, ex Batavis per Galliam & Alſatiam, mutato habitu, in Palatinatum ſuum redierat. Perſona Landaviæ depoſita, a Mansfeldio ſumma cum gratulatione exceptus eſt. Mansfeldius tractatus cum Hiſpanis, qui variis conditionibus in partes eum ſuas pertrahere ſtuduerant, eo momento abrupit, atque expugnato Madenburgenſi, Spirenſis Epiſcopatus cis Rhenum Caſtro, Rhenum trajecit; adverſus Tillium, Ligiſtici exercitus ducem, ſuum ducens exercitum. Tillius, cum Bavaricis copiis ad Wiſelo-

(e) CARAFA pag. 121. BRACHELII *Hiſt.* Lib. II. pag. 60.

GEORG. FRIDER.

chium sedens & Heidelbergae intentus, intellecto Mansfeldii adventu, copias, ad lacessendum suum exercitum missas, repulit, & reliquum exercitum, horum fuga perculsum, quoque fugere coëgit, ad Mingelshemium usque vicum, duarum fere horarum itinere, victor. Sed Mansfeldius, ibi cum sociis consistens, vico incenso, Tillius ne videret, quid ageretur, sistit fugam, restituit ordines, agmen convertit, atque in Tillianos impetum facit, qui re inopinata perterriti, victi sunt, cum vicisse se crederent, atque in fugam conjecti. (*f*) Equus, cui insederat Tillius, trajectus est globo. Hic exercitum suum reparaturus, Wimpinam duxit exercitum. At Mansfeldius victor, Seinshemio & Eppinga deditione potitus, Ladenburgum obsedit.

§. LVI.

Marchio producit exercitum.

Opportunum hoc temporis momentum esse ratus est Georgius Fridericus, quo exercitum suum contra Tillium, Wiselochiana clade a Mansfeldio debilitatum, solus produceret. (*g*) Produxit per Palatinatum ad Civitatem Heilbronnam, in cujus vicinia

(*f*) BRACHELIUS Lib. II. pag. 59.

(*g*) Sunt, qui Georgium Fridericum, Mansfeldio junctum, Wiselochianae & Mingelshemianae pugnae interfuisse tradunt. WASSENBERGIUS in *Floro German.* pag. 150. ita scribit: „Junxerat se Mansfeldio Marchio Badensis & tradita filio republica, unum totus sequi Martem decreverat „ & Wislochianae victoriae particeps, suis a Mansfeldio sequestratis

vicinia ad Wimpinam constiterat Tillius. Ratio belli postulabat, ut junctis cum Mansfeldio viribus, qui Ladeburgum obsidebat, & aliquot post dies expugnaturus erat, Tillium aggrederetur. At Exmarchio, impatiens moræ, & Tillii prostrati solus gloriam reportaturus, sine Mansfeldii auxilio eum aggredi decrevit. Tillius

„ copiis, solus, solo exercitu, indivisæ victoriæ gloriam sectabatur: sed in „ contrarium omnia cecidere & ejus temeritate factum, ut unus ad Wis- „ lochium vicisse Mansfeldius videretur. LOTICHIUS *rer. Germ.* Lib. XI. „ Cap. V. hæc habet: „ Exhortatoriis illis suis, antequam ipse veniret, ad „ Principes nuper confœderatos, dimissis, tantum profecit Fridericus Pa- „ latinus, ut quoque Fridericus, Marchio Durlachius, veteris amicitiæ ac „ fœderis memor, in subsidium Palatini, exercitum promte colligeret, „ eundemque tormentis, pulvere pyrio, impedimentisque novi ge- „ neris, atque id genus necessariis, abunde instructum educeret. Ini- „ tio igitur cum Mansfeldio aliquousque se tenuit. Ut etiam victoriæ „ illius apud Wiselochium, super Thyllio reportatæ, particeps videre „ posset. Quod autem ipse mallet integra potius deinceps, quam di- „ midiata victoria frui, censeretque se jam Thillii impetum absque „ sociis sustinere posse, utique quem vinci quoque paullo ante didice- „ rat, copias suas, simultate interveniente, a Mansfeldio segregavit. „ Auctor Anonymus vitæ Marchionum pag. 347. ante Wiselochianam quoque & Mingelshemianam pugnam Marchionis cum Mansfeldio junctionem evenisse scribit. *Acta Mansfeldica* pag. 153. copias Durlacenses prœliis illis interfuisse testantur. Sed ut ex litteris, e Friderici Palatini castris, A. 1622. perscriptis, apparet, Georgius Fridericus non nisi post prœlium Mingelsheimense suas copias eduxit.

GEORG. FRIDER.

ab exploratoribus consilium Marchionis intelligens, eum in campo late patente, inter Heilbronnam & Wimpinam, Durlacensis ubi fixerat castra, magno cum ardore adortus est, die 26. Aprilis (A. 1622.) & quidem summo mane; ut maculam deleret, quam Mansfeldius ei nuper inusserat.

§. LVII.

Prœlium Wimpin.

Burgundicas Hispanorum legiones Corduba Tillio tum opportune adduxerat; cujus augmenti ignarus creditur fuisse Georgius Fridericus, qui nihilominus numero militum & opportunitate loci Tillio fuit superior; ut Carafa perscribit. JULIUS BELLUS (h) autem observat, Tillium occupasse locum editiorem, indeque Durlacenses, qui ictus evitare non poterant, graviter ab initio infestasse tormentis; levi ab ipsis damno accepto. Cruenta dein equestris efferbuit pugna; per horas aliquot durans. Præstantes viri utrimque ceciderunt permulti. Irruerunt pedestres aliquot copiæ Durlacenses in Hispano-Bavaricas, acriterque cum illis dimicarunt. Neutra tamen pars alteri cessit. Marchio aciem suam curribus sepserat, qui militibus prœlio fessis, valli instar, receptum præbebant. Propugnaculum hoc summis denique viribus aggressus est Tillius. Impetu facto Cæsareani paululum recesserunt, ut Durlacenses elicerent. Stratagema successit: Cordubensis enim, qui ad latus in munimento quodam se absconderat, a tergo ir-

(h) *Laureæ Austr.* Lib. VI. pag. 526.

Georg. Frider.

ruens, Marchicos ordines turbavit, & equitatum disjecit. Marchio intra vallum ſe recipere & reſtituere pugnam conatus eſt fruſtra. Reſtitit tamen aliquamdiu peditatus, qui tormentis & ſclopetis multa Tillianis intulit damna.

§. LVIII.

Fuga Marchionis.

Sed improviſa res aciem Marchionis turbavit & perculit. Currus numero quinque, pyrio pulvere onerati, igneque correpti, ſtragem & trepidationem Marchicis intulerunt. Dolo hoſtium, an indiligentia miniſtrorum, an tormenti ictu id factum ſit, nemo definivit. (*i*) Repentino caſu Durlacenſes perculſi ſunt. Perculſis inſtitit Tillius, donec in fugam effuſi excederent campo. Pugna non ante veſperam finita. Summa utrimque arte, fervore & contentione certatum. (*k*) Tormenta & currus, quos inter & illi,

(*i*) Carafa, ſæpe allegatus, hæc addit: „Cum initio prœlii res Cæſareanorum fuiſſent in arcto, viſam a milite Hiſpano in acie mulierem candido amictu, quæ Catholicos hortaretur ad pugnam, & victoriam promitteret. Eundem mox militem majori tormento, cui aſtabat, caſu ignem intuliſſe, ex quo erumpentes pylæ hoſtium inciderint currus.„

(*k*) De prœlio hoc legendus eſt Julius Bellus *Laureæ Auſtr.* Lib. VI. pag. 526. Lotichius *rer. Germ.* Lib. XI. Cap. V. pag. 304. *Theatrum Europ.* Tom. I. pag. 626. Brachelius in *Hiſt. ſui temporis* Lib. II. pag. 60. Khevenhüller *Annal. Ferdinand.* Tom. IX. pag. 1706. ſq.

Georg. Frider.

quibus impoſita pecunia, in Tillii poteſtatem venerunt. (*l*) Supra centum & mille milites capti, multique tribuni & ordinum ductores. Wirtenbergæ Ducis frater, Magnus, fortiſſime pugnans, in prœlio cecidit.

---

qui tamen in eo fallitur, quod Marchionem juvenem Carolum in prœlio extinctum fuiſſe perhibet. Deſcriptio hujus prœlii particulari ſcripto prodiit A. 1622. 4to.

(*l*) Jvlivs Bellvs *loc. alleg.* pag. 527. hæc habet. „Inter alia autem „ duas majores machinas ferreas, quæ pilos ſexaginta librarum emit- „ tebant, ſex nova tormenta æenea, anno 1614. fuſa, & Marchionis „ Durlacenſis inſignibus ornata; triginta mediocria & minora æenea „ tormenta: quinquaginta parva mortaria æenea, ingens mortarium, „ quale vix a veteranis & diu in bello verſatis militibus viſum fuerat: „ duo alia nova mortaria æenea, quinquaginta currus, pulvere nitrato, „ funiculis, inſtrumentis bellicis & alio apparatu militari onuſtos; „ quadringentos alios, quibus omnis generis ſarcinæ impoſitæ erant, „ quatuor artificioſis ſcalis, ad oppugnationem faciendam comparatis, „ plenos: ſexaginta longurios, ferrea cuſpide munitos, magnam panis, „ farinæ, ſalis, vini, pecudum, & omnis generis annonæ copiam; „ duos currus, in quibus ducenta viginti quinque millia thalerorum, „ quorum pleraque ab Archiduce Leopoldo cuſa erant, & aliqua regia „ moneta, quam nova unio contulerat, cum aliquot millibus floreno- „ rum, quæ omnia militibus prædæ ceſſerunt: duodecim naves ad ſter- „ nendum pontem, infra Heilbronnam a Durlacenſibus comparatas, ce- „ perunt. Denique ſeptem vexillis peditum & decem equitum cum „ vexillo Marchionis prætorio potiti ſunt, quæ Viennam miſerunt.

GEORG. FRIDER.

Marchio victus ad Mansfeldium confugit; (*m*) obsidentem Ladeburgum, cujus obsidionis finem expectare debuisset, ut, junctis cum Mansfeldio viribus, Tillium aggrederetur. Inter abdicationem Marchionis & cladem acceptam nonnisi quatuordecim intercesserant dies.

§. LIX.

Sequelæ cladis.

Infelix hoc ad Wimpinam prœlium non modo Badensium & Palatinorum, sed & Germaniæ Protestantium fortunam prostravit. Palatinum una perdidit in Bohemia pugna; Durlacensem unum perdidit in Suevia prœlium; quo amisso, Palatinatum Exrex Bohemus, & Marchiam superiorem Exmarchio Durlacensis suæ lineæ amisit; Palatinatui suo restituturus Fridericum. Ille Caroloburgi, quo post prœlium secesserat, die 3. Maji, ad Joachimum Ernestum Brandeburgicum scribens, aperit ei, ad Wimpinam se progressum, ut castra ibi figeret, non ut provocaret ad prœlium. At celeritate hostium & fervore se adactum, ut rem certamini committeret. Post continuas bidui velitationes denique cessisse se loco, amissis tormentis & nervo belli, stipendiorum pecuniis, sed hostes cruenta potitos victoria; cum singuli militum suorum tres vel quatuor ceciderint hostes nullusque eorum perierit inultus. Ex

(*m*) Tradit KHEVENHÜLLER *loco alleg.* Marchionem fugientem abjecisse armaturam corporis, quæ Leopoldo Archiduci dono data.

praecipuis ductoribus neminem fere desiderari praeter Magnum, Wirtenbergae Ducem, qui fortitudine & prudentia sua, causae publicae multum praesidii potuisset afferre. Damna, hac clade accepta, facile posse reparari; constituisse se, collectos e fuga milites, proximo quoque die, in hostes educere.

§. LX.

Gesta reliqua.

Enimvero Georgius Fridericus cum reliquiis exercitus sui toto mense Majo stetit in armis, & cum Ernesto Mansfeldio rem Palatini utcunque sustinuit; Ladenburgum expugnavit, evertit; Rheno trajecto liberavit Hagenoam, quam Leopoldus Archidux obsidione premebat; captoque Drusenhemio, Leopoldi & Alsaticas Hanoviae Comitis ditiones late vastavit. Posthaec Mansfeldius cum Exrege Bohemiae & Exmarchione, relicta Alsatia, die XXIII. Maji Rhenum transgressus, inopinato impetu cepit Darmstadium, & vicinum omnem agrum misere vastavit; quod Ludovicus Landgravius Caesaris partes constanter secutus est, uti Cassellanus Anti-Caesareanas amplexus est partes. Darmstadiensis, propositis a Mansfeldio conditionibus subscribere nolens, cum filio Johanne fugam arripuit, sed in itinere ab excubitoribus Durlacensibus captus, Carolo, Georgii Friderici filio juniori, traditus, ab eo ad patrem Marchionem deductus est. Omnes hic vires intendit, ut Landgravium Palatino redderet faventem. At ille ingenue & constanter professus est, nullo metu, nulla spe, unquam a fide,

Georg. Frider.

Cæſari data, diſcedere ſe poſſe. Palatinus Landgravium, qui ad eum fuerat deductus, mancipavit cuſtodiæ, atque exercitum ſequi juſſit; æquiores pacis conditiones a Cæſare ſe obtenturum confidens, ſi captivum retineat. (n)

§. LXI.

Marchio copias dimittit.

Sed omnia Palatini & Fœderatorum conſilia brevi poſt (die 9. Junii) intervertit Chriſtiani Halberſtadienſis, a Tillio profligati, clades Hœchſtiana ad Mœnum, quæ in his partibus bellum terminavit. Palatinus enim non Halberſtadienſem modo, ſed & Mansfeldium atque Marchionem noſtrum poſt cladem hanc exauctoravit; (o) Cæſaris ſe committens arbitrio; quem faventiorem ſibi fore crediderat, ſi deponeret arma; ut ſocer ei ſuaſit, Rex Angliæ, Jacobus, ab Hiſpanis deceptus.

In his rerum anguſtiis ſuas quoque copias die XII. Junii Georgius Fridericus dimiſit; literis ad Pleickardum Helmſtadium, primarium ſui exercitus ducem, ſcriptis, quibus de triſti patriæ ſuæ & Proteſtantium ſtatu pauca præfatus, non aliam ſibi ſupereſſe viam declarat, quam ut arma deponat. Injungit Pleickardo, ut tormenta cum inſtrumentis & impedimentis bellicis Schreckium mittat ad Rhenum, cum equitum comitatu; curaturum ſe,

(n) Khevenhüller *loco. alleg.* pag. 1723. ſeq. Jvlivs Bellvs pag. 546.

(o) Halberſtadienſis & Mansfeldii exauctoratio facta die XIII. Julii 1622.

GEORG. FRIDER.

ut transvehantur in Marchiam. Scribit ei porro, ut cum militibus rationes ſubducat, illis ſe ſatisfacturum promittens, monensque, ne illos introducat in Marchiam, quæ magna commeatuum jactura laboret; quin & timendum, ne Cæſar tractatus, quos Marchio filius cum eo inſtituit, abrumpat, ſi militem in terris ſuis ſe alere intelligat. Repetit ergo, ut Marchionatui, ſatis jam afflicto, parcatur.

§. LXII.

Marchia vaſtata.

Paulo ante enim, Mansfeldio in Alſatia graſſante, duodecim millium exercitus, ex Holſatis, Saxonibus & Coſacis compoſitus, in Marchiam Durlacenſem indeque in Alſatiam, Anhaltino duce, tranſiverat, ut Mansfeldium expelleret. (p) Ita res deſperatæ Exregis, res deſperatæ Exmarchionis, nuper tam potentis & floridi. Evangelica Unio, Moguntini & Darmſtadienſis perſuaſu nuper diſſoluta, Georgii Friderici rebus nihil potuit opis afferre. Inundata mox (die 5. Julii) Bavaricis, Hiſpanicis, Polonicis, Hungaricis, aliisque copiis Cæſareanis, Marchia omnis, infelix & territa. Omnia latrociniis, rapinis, cædibus, incendiis, miſerrime vaſtata. Exmarchio Hachbergam cum paucis ſe contulit; privatam ibi & ſolitariam vitam acturus.

Tillius

(p) JULIUS BELLUS Lib. V. pag. 553.

Georg. Frider.

Tillius eodem Julio menſe, quo ſocios ſuos, Cæſari ut placeret, Palatinus exauctoraverat, Heidelbergam obſedit, menſe Septembri cepit; expugnavit Manhemium. Palatinatus amiſſus.

§. LXIII.

Marchia ſuperior.

Sed & Cæſarea ſententia ſuperiorem mox Marchiam Durlacenſis amiſit, quam A. 1617. ab Imperatore Matthia in perpetuum obtinere potuiſſet, ſi Badenſem Spanheimenſis Comitatus partem, cum Marchionis titulo, Eduardinis liberis concedere voluiſſet; quod in Francofurtano Conventu legati Cæſarei Georgio Friderico obtulerunt. Imprudentiæ eum non pauci accuſant, quod Evangelicæ Unionis opibus nimium confidens, tam æquas litis componendæ conditiones tam pertinaciter recuſaverit. Cæſareo enim judiciali decreto Eduardinis reddenda quoque jam fuit omnis ſuperior Marchia. Judiciarium ordinem in omni hoc obſervatum negotio, Georgius Fridericus ipſe ad Senatum Populumque Argentinenſem Februarii Calendis 1622. perſcripſit.

§. LXIV.

Judiciarius ordo.

Ultimo Octobris A. 1620. Marchioni, ad Judicium Senatus Aulici vocato, bimeſtre tempus exceptioni præfixum. Marchio ab Imperatore, male informato, ad Imperatorem melius informandum, & ad Status Imperii provocavit. Sed alio mox decreto, die 25. Febr. A. 1621. impoſita ei denuo in judicio compa-

Georg. Frider.

rendi necessitas. Eodem, quo nuper, modo, post tres menses, a Marchione responsum. Tertium denique ab eodem Senatu die 30. Julii A. 1621. ejusdem formæ emanavit Decretum: ad quod eadem responsio cum Apologia, qua Georgius Fridericus recusati judicii rationes exponit. Hæc die 25. Aug. A. 1621. missa ad Aulam, quæ provocationis nullam habuit rationem. Quin imo de rei novitate, ad imminuendam supremi judicis auctoritatem composita, litteris, die XIV. Decembris ad Marchionem datis, questus est Cæsar; appellationis formulam ei remittens; Matthiæ Imperatoris secutus exemplum; qui die 7. Junii A. 1613. eandem fuerat viam ingressus. Idem egit Moguntinus Elector, cui Marchio simile provocationis exemplum transmiserat, ut cum Statibus Imperii in Comitiis illud communicaret. Georgius Fridericus alio scripto die 31. Jan. 1622. Electori respondit.

§. LXV.

Restitutio Marchiæ super.

Infelix ad Wimpinam prœlium, his rebus interveniens, liti finem imposuit. Augusto enim mense sententiam pronunciavit Cæsar, ut superior Marchia, cum refusione sumtuum & damnorum, primogenito Eduardi filio restitueretur. Restitutio facta est eo modo, quem supra exposui. (q) Ita Marchiam superiorem Badensem, quam Ernestus Fridericus per novennium, Georgius Fridericus per octodecim tenuerant annos, Frideri-

(q) Tom. III. pag. 84. seq.

cus V. in primo regiminis aditu restituere coactus est. Pater interea degens Hachbergæ, biennium ibi vixit privatus. Quum autem A. 1624. mense Augusto novus Bavariæ Ducis exercitus Marchionatum infestasset, Exmarchio, mense Octobri Genevam transivit. (r)

§. LXV.

Nova Marchionis consilia.

At in ipso hoc Helvetico suo secessu inquies, de novis auxiliis Palatino adducendis, cogitavit. Joachimus de Russdorff, qui res Friderici Exregis in Aula Anglicana procurabat, in Monitis Politicis, quæ Jacobo Regi illo anno (1624.) exhibuit, id aperte profitetur. „ Marchio Badensis senior, inquit, (s) occa-
„ sionem expectans, paratus & promtus est exercitum & mili-
„ tem parare, modo videat, alibi etiam bellum surgere & ho-
„ stes occupari. Helvetios sibi auxilio affuturos, aut saltem
„ clam juvaturos sperat, ut exercitum possit conscribere & edu-
„ cere, quem vel conniventibus, vel non impedientibus illis, si-
„ ne mora & impedimento concenturiabit. „

Placuit denique, ut Regis Angliæ, Regis Gallorum, Sabaudiæ Ducis ac Venetæ Reipublicæ pecunia XX. mille armatorum exercitum Marchio noster colligeret, in Alsatiam & in Palatinatum irruptionem facturus; quod consilium, mortuo Jacobo

(r) Junglerus in *vita Georgii Friderici.*
(s) In libro cujus rubrum: *Consilia & negotia publica* pag. 100.

GEORG. FRIDER.

patre, Rege imbelli, Rufsdorffius (*t*) Carolo fucceffori commendaverat. Helvetii huic bello acceffuri videbantur, quibus Auftriæ vicinæ potentia fufpicionem commovit. Sed Cæfar, miffis confeftim in Alfatiam copiis, & Leopoldo Archiduce fummæ rerum præfecto, confilium evertit. Unde Marchionis in Alfatiam & Palatinatum expeditio ne quidem tentata eft.

Acta Genevæ.

Genevæ cum viveret Marchio, in ædibus ille fuis facra fua Lutherana peregit. His paulatim & alii, vel cives vel exteri, cum frequentes accederent, petiit Senatus, ut extraneos excluderet. Marchio petitum, aliquoties repetitum, contemnens, denique menfe Februario A. 1626. Geneva relicta, Tunonium, Caballicenfis Ducatus oppidum, fe contulit, ubi a Sabaudiæ Duce Carolo Emanuele domefticum quoque religionis fuæ exercitium obtinuit. (*u*)

(*t*) *Loco alleg.* pag. 173. ubi ita differit. „ Confœderati ferio cogitanto, quomo„ do diverfio in Alfatia per feniorem Marchionem Badenfem, qui pro„ nus eft eam fufcipere, fi de mediis, quæ proponit & petit valde „ parabilia & bene fecura, profpectum fuerit, fieri poffit. Gallo „ aliquid fubfidii pecuniarii & Helvetiis vicinis aliquid auxilii confe„ rentibus. „

(*u*) SPON. *Hift. de Geneve* Tom. I. Lib. III. pag. 487. ubi annotat, Marchionem Syndico Civitatis, mandata Senatus exponenti, ictus intentaffe, caufatum; Gebennam effe Imperii Civitatem, in qua fui ipfe juris fit & plena libertate gaudeat. Sed confutat hæc AUCTOR *Annotationum ad Hiftoriam Sponii* pag. 488. litt. O.

§. LXVI.

Fœdus cum Rege Angliæ.

In illo seceſſu ſuo Georgius Fridericus, a Carolo Angliæ & Chriſtiano Daniæ Regibus, ad induenda rurſus arma bellumque alienis ſumtibus gerendum invitatus eſt. Carolus peculiaribus litteris, die 10. Nov. 1626. Weſtmonaſterii datis, Marchioni noſtro poteſtatem conceſſit, ut quater mille pedites & mille equites regiis ſuis ſumptibus conſcriberet, atque ad vindicandam libertatem Germaniæ; ad reſtituendum Palatinum & defendendos ſocios, vi injuſta oppreſſos, quanta poſſet diligentia in aciem educeret, ageretque ea omnia, quæ utilitati communi, Palatini & ſociorum ſaluti expedire viderentur. (*x*) Præterea Rex pacem ſe non facturum promiſit, niſi incluſo Marchione, qui, miſſo tum Venetias legato, omnem operam impendit, ut in ſocietatem conſilii adduceret Venetos. Anglus jam antea (*y*) ad Chriſtianum IV. Daniæ Regem ſcripſerat, ſe ductu Marchionis rebus Germaniæ Daniæque afflictis opem laturum. (*z*)

§. LXVII.

Expeditio in Holſat.

Vigor mentis & corporis, ardor bellandi, cauſæ Palatinæ ſtudium, induxerunt Marchionem, ut A. 1627. copias, An-

Cc 3

(*x*) Literas has vide in Rymeri *Actis publ.* Tom. VIII. Part. II. pag. 112.

(*y*) X. Kal. Octobris.

(*z*) Extant hæ litteræ Mſ. in Tabulario Bada-Durlacenſi.

GEORG. FRIDER.

glica quas collegerat pecunia, Angliæ Regis fœderato, Daniæ Regi, in Holſatiam adduceret. Danus Generalis copiarum ſuarum Locumtenentis dignitate Marchionem condecoravit. (*a*)

Annus hic Daniæ Regi & Marchioni noſtro fuit omnino fatalis. Exercitus ejus, quem anno præcedente Tillius ad Lutteram fuderat, per Wallenſteinium ejusque Legatos pulſus eſt ex Sileſia, Brandeburgica Marchia, & ex Meclenburgi Ducatu. Infelicium horum eventuum teſtis interfuit Georgius Fridericus, qui tranquillus & ſecurus e longinquo in receſſu ſuo hæc ſpectare potuiſſet. Sed fatis agitatus adverſis, in ora boreali maritima non felicior, quam in Rhenenſi & Suecica fuit. Tillium utrobique implacabilem expertus eſt hoſtem; qui cum Fridlando proſperis inſiſtens ſucceſſibus, Cimbricæ Cherſoneſo denique Danum & Marchionem noſtrum incluſit. (*b*)

§. LXVIII.

Clades Marchionis.

Hic, appropinquante Wallenſteinio, Wiſmariæ naves cum copiis ſuis conſcendens, ex Meclenburgico Ducatu in Wagriam, Holſatiæ provinciam, tranſiens, ad Heiligenhavæ portum appulit, milites ad Grotenbrodam in terram expoſuit. (*c*) Schli-

(*a*) *Theatrum Europæum* Tom. I. p. 982. LOTICHIUS *rer. Germ.* Lib. XVII. Cap. IV. pag. 498.

(*b*) PUFENDORF. *rer. Suecicar.* Lib. I. §. 49. ſeq.

(*c*) HOLBERG *Dæniſche Reichshiſtorie* Tom. III. pag. 754. CARAFA *Ger-*

ckius, Wallensteinii Legatus, fugientibus institit, atque die 25. Septembris ejusdem anni (1627.) omnem Marchionis nostri exercitum circumdedit, cecidit vel cepit. Prœlii locum silent plerique. (*d*)

mania restaur. pag. 308. & 315. Wassenberg. *Florus Germanicus* pag. 151.

(*d*) Novissimus rerum Danicarum scriptor Rochius (des Roches) in *Historia Daniæ*, Gallice scripta, Tom. V. pag. 349. Marchionem ad *Winmar*, vel *Trismar*, adventante Schlickio, castra habuisse refert. Intelligenda videtur esse Cismaria, qui locus est Wagriæ, unde Præfecturæ nomen. Idem auctor tradit, Marchionem a Schlickio cinctum, antequam prœlium iniretur, conscensa navi, quam in littore maris Balthici repererat, cum præcipuis Præfectis fuga salutem petiisse; exercitum autem, quem nonnisi quinque millium fuisse putat, deditione facta, in Schlickii victoris verba jurasse. Carafa *loco alleg.* pag. 316. ait: Marchionem cum copiis suis in angustias insulæ cujusdam prope Kielam redactum, deletisque duabus legionibus Bernhardi Ducis Vinariensis & Nellii, ceteros tam arcte inclusos, ut vel aquis se committere, vel Schlickii arma perfringere cogerentur. Addit pag. 319. „Optima forte Co„mes Schlickius apud Cimbricam Chersonesum prope Kielam, post„quam dudum hostium copias obsedisset, fugiente Marchione Durla„censi, cum præcipuis Ducibus via maris & dissipatis primis legioni„bus, totam illam partem exercitus Daniæ Regis, quæ eidem Marchio„ni commissa fuerat, superavit, ademtisque 27. signis peditum & sex„decim equitum, sine sanguine Cæsareis copiis adjecit, atque ulte„rius progressus, quasi totam præfatam Cimbricam Chersonesum seu

GEORG. FRIDER.

Polonicarum rerum haud indiligens scriptor, PAULUS PIASECIUS, sex millia peditum, duo millia equitum in prœlio hoc cæsa fuisse refert. (e) Quadringenta militaria signa; viginti tormenta bellica, vel triginta duo, si LOTICHIUM (f) audias, cum copiosa supellectile castrensi, in Schlickii victoris potestatem venerunt. Marchio cum Præfecto suo Nellio, paucisque tribunis navium ope evasit. Ceteræ legiones in Cæsaris verba jurarunt, qui victoria hac, præter Gluckstadium & Crempam, Holsatia potitus est tota.

§. LXIX.

Argentinam secedit.

Post infelicia hæc fata Georgius Fridericus, a bellicis curis animum revocans, Argentoratum concessit, ubi Domum habuerant Durlacenses Marchiones, cum insigni Draconis, prope pontem D. Nicolai, quæ seculo superiore in Gubernatoris urbis ædes conversa. Ibi tranquillam vitam agens, litteris & præsertim librorum sacrorum lectioni vacavit, quas undesexagies se legisse, ipse manu sua in primis exempli sui, quod formæ minoris est, paginis annotavit. Terras Marchicas tamen, quoties Suecorum arma in his partibus prævaluerant, invisit.

§. LXX.

„ Jutiam, occupavit. Kiela, cujus hic mentio fit, non est Chilonium, „ Holsatiæ caput, sed sinus, uti videtur, ad littora Wagriæ. „

(e) *Chronica Gestorum in Europa singularium* pag. 397. Adde *Theatr. Europ.* Tom. I. pag. 986.

(f) *Rer. German.* Lib. XVIII. Cap. I. pag. 500.

§. LXX.

Testamentum ejus.

Memorabile eſt teſtamentum, quod ſeptennio ante abdicationem (A. 1615.) de Marchiæ & Domus ſuæ ſalute ſollicitus, condidit Caroloburgi, die 17. Novembris, quod Pragmaticam Erneſtinæ ſuæ lineæ ſanctionem conſtituit. Præcipua ejus capita hæc ſunt:

I. Omnia teſtamenta, quæ ſuperioribus annis condidit, revocat.

II. Filiis & Succeſſoribus conſtantiam in Evangelica religione commendat.

III. Sepulturam eligit Pforzhemii in Collegiata S. Michaëlis Ecclesia, ubi & uxor ejus Agatha, Erbacenſis Comitiſſa, ſepeliatur. Exequias, Balſamationem, Epitaphium, ordinat.

IV. Renunciatio Principum feminarum perpetua Lex ſit Domus Badenſis.

V. Filii prioris matrimonii educentur in Aula Principis regentis; poſteriores apud matrem, usque ad annum octayum completum. Matri centum floreni pro ſingulis liberis, pro filia, quæ annum 8. egreſſa, 200. floreni quotannis pro victu & amictu ſolvantur.

VI. Singulæ Principes filiæ, poſtquam renunciaverint ſucceſſioni, accipiant 500. florenos.

VII. Si Marchioniſſa vidua ad ſecundas nuptias vel ad aliam

religionem procedat, filiæ ad Marchionis viventis Aulam transferantur, & in Lutherana educentur religione.

VIII. Durlacenfis Gymnafii & Sulzbergenfis fcholæ conservatio & emendatio commendatur.

IX. Commendatur obfervatio tractatuum, privilegiorum, contractuum, quos inivit deditque teftator.

X. Fridericus, Carolus & Chriftophorus, filii ejus, conftituuntur heredes. Excluduntur filiæ, quamdiu mafculus fuperftes. Dos filiarum fit decies mille florenorum, ut Erneftus teftamento fuo A. 1550. ordinavit. Intelligitur hoc de filiabus Marchionis Regentis, de reliquis ipfe Regens difponat. Principi Regenti, cum annum vigefimum quintum compleverit, fubditi præftent homagium, ante complementum præftetur tutoribus.

XI. Terræ Badenfes in pofterum nulli divifioni obnoxiæ, ab uno Principe regantur.

XII. Jus primogeniturae & fucceffionis linealis agnaticæ ftabilitum.

XIII. Princeps Regens in regimine ftatuta fequatur Majorum, nifi teftator ante mortem nonnulla in utilitatem Domus immutet. Neque hæc contrarientur confenfui, quem teftator dedit, ratione permutationis, quam Marchio Erneftus cum Wirtenbergica Domo inivit.

XIV. Marchio regens ſolus onera portet, ſolus quoque tria ſuffragia, ſuperioris nempe & inferioris Marchiarum Badæ & Marchionatus Hachbergæ in Circulo Suevico, ut & ſuffragium Comitatus Spanheimenſis in Circulo Rhenano habeat; atque omnes, quicunque ſunt, Marchiones Badenſes præcedat. (g)

XV. Si Marchio Regens anno vigeſimo ſexto ætatis ſuæ non duxerit uxorem, aut poſt quinquennale matrimonium non habuerit heredem, proximus heres matrimonium ineat, qui ſi id facere neglexerit, intra anni ſpatium ſequens id faciat heres. De cetero omnibus Principibus Domus liberum ſit ducere uxorem, ſi Princeps Regens conſentiat, vel ejus tutores.

XVI. Omnes Marchiones, non regentes, eosdem cum regentibus titulos gerant.

XVII. Carolus, ſecundo genitus teſtatoris filius, Badenſem portionem Comitatus Spanheimenſis ulterioris, & Chriſtophorus tertius Princeps, Præfecturam Grefenſteinenſem obtineant, ut inde percipiant fructus; (h) ſed ſalva ſuperiori-

(g) Tum temporis omnes terræ Badenſes erant in manibus Lineæ Durlac. & Eduardini liberi extorres.

(h) Terræ hæ ex ſententia Cæſaris ad Wilhelmum Bada-Badenſem quum poſtea rediiſſent, Georgii Friderici Marchionis interventu A. 1624. die 16.

tate Principis ſenioris, Friderici, cui intra annum feudale homagium præſtare teneantur.

XVIII. Quodſi ſecundus Princeps ſine maſculis moriatur heredibus, junior in Comitatu Spanheimenſi ſuccedat, & huic in Præfectura Grevenſteinenſi ſuccedat, ſi quis adhuc naſceretur filius. Unicus autem ſi ſuperſtes ſit cum Principe Regente frater, ille ſolus Spanheimenſes & Grevenſteinenſes poſſideat terras.

XIX. Poſſeſſores hujus Comitatus & Præfecturæ, dotem & vidualitium uxori ſuæ conſtituere poſſunt, Principis Regentis permiſſu.

XX. Appanagia nec alienare, nec oppignerare licitum eſt, niſi ob liberationem ex captivitate. Fiat id tamen cum conſenſu Regentis, ut proprietarii terrarum. Eum in finem poſſeſſores litteras antigraphas offerant Regenti.

XXI. Si moriente teſtatore, Spanhemium & Grevenſteinium non

Febr. inter tres filios ita transactum eſt, ut Carolus ſecundo genitus ſepties mille thaleros annuos, Chriſtophorus quater mille perciperet, uniusque deficientis portio accreſceret alteri. Marchia ſuperior Friderico ſi fuerit reſtituta, Carolus Spanheimenſis Comitatus, vel Lahrenſis Dynaſtiæ partem Badenſem; at Grevenſteinii Præfecturam Chriſtophorus accipiat. Earum ditionum reditus a penſione annua deducat Fridericus. Reliqua teſtamenti capita confirmantur. Id addo, conventionis hujus inſtrumentum authenticum in Tabulario Durlacenſi, quod Baſileæ eſt, non extare, adeoque dubium eſſe, an illa fuerit perfecta.

amplius forent in ejus poteſtate, contenti ſint filii juniores eo, quod illis aſſignabitur infra. Si Comitatus & Præfectura non tantum redituum ferant, quantum junioribus aſſignatum eſt fratribus, ſuppleat ſenior, qui illos in poſſeſſione eorum defendat. Illi tamen ante 25. annum neutrius adminiſtrationem poſſint adire. Officiales, quos conſtituunt, jusjurandum præſtent Marchioni Regenti.

XXII. Principes, ætate minores, in Aula Regentis ad annum usque 18. educentur.

XXIII. Quodſi præter Marchionem Regentem, unus tantum ſupereſſet Princeps, huic poſt completum annum 25. vel, ſi conſilio Regentis, aut tutorum ejus, matrimonium contrahat, 5000. floreni annuatim ſolvantur. Si ſint duo vel tres, ſinguli 3000. florenos accipiant, ſi quatuor vel plures, 2000. floreni ſingulis porrigantur.

XXIV. In tali rerum ſtatu junior Princeps, ſi matrimonium contrahat, in Spanheimenſi Comitatu, vel in Dynaſtia Grevenſteinenſi domicilium figat. Quod ſi terræ hæ amitterentur, occupet Badevillam & Caſtrum Sulzberg cum oppido, ſi vidua Marchioniſſa, loca illa occupans, morte vel alio modo ea reliquerit. Accipiat porro 5000. florenos cum frumentis, vino, venatione; reſervato ſemper ſeniori ſuperioritatis jure,

GEORG. FRIDER.

a quo etiam Badevillam & Sulzbergam teneat in feudum ; sed filio successori Regentis has terras restituat.

XXV. Mobilia omnia maneant in manibus solius Principis Regentis. Reliquis, si unus modo est, 5000. floreni ; si duo, singulis 4000. floreni, si vero tres vel plures, singulis 2000. floreni, & quidem nonnisi eo tempore, quo ad nuptias transeunt, solvantur.

XXVI. Primogenitus Marchio junioribus nihil debet ratione terrarum.

XXVII. Quibus conditionibus cum Eduardinis liberis transactio ineunda sit, si obveniat occasio, Marchio praecipit.

XXVIII. Prioris conjugis hereditas inter filias ejus dividatur.

XXIX. Filiis commendantur boni mores & debitorum solutio.

XXX. Pro curatoribus & tutoribus filiorum minoris aetatis, si qui superessent, testatore moriente, Joachimus Ernestus, Marchio Brandeburgicus, & Jo. Fridericus Wirtenbergae Dux, commendantur, qui eos in Evangelica religione educabunt, ad exteros studiorum caussa mittent. Senior maneat domi, nec duo Marchiones eodem tempore ad exteros mittantur.

XXXI. Evangelica religio constanter servetur. Marchio religionem mutans, terris privetur.

XXXII. Expellantur Judaei ex omnibus Badensibus terris, nec unquam admittantur.

XXXIII. Forma regiminis praesens servetur, saltem Principe in

ætate minore constituto. Consiliarii Intimi sint Evangelicæ religionis. Res, statum publicum concernentes, ad Curatores & Tutores deferantur. Administratio justitiæ, constitutio, depositio officialium & Ministrorum Ecclesiæ ad Consiliarios Intimos spectet.

XXXIV. Judicium Aulicum, Matrimoniale & Consistorium in suo statu serventur. Filius natu maximus; minor licet annis XXV. quotidie Consilia, præsertim Intimum, frequentet.

XXXV. Jus Provinciale quantocius perducatur ad finem.

XXXVI. Principes ad completum usque annum 25. feminæ usque ad matrimonium, sub curatela vivant.

XXXVII. Si duo tutores vel moriantur vel mutent religionem, aut eam non stricte observent, alius Princeps, Unioni addictus, eligatur.

XXXVIII. Consiliariis tutelæ vel curatelæ commendatur silentium.

XXXIX. Si successor moriatur, relictis minoribus ætate, iidem tutores rogantur, ut continuent tutelam.

XL. Si quæ lites inter heredes oriantur, res componatur per arbitros.

XLI. Successor non recedat ab Unione, quæ A. 1608. d. 8. Maji inter Principes Protestantes inita: servet quoque fœdus, cum Turicensibus & Bernatibus initum.

Georg. Frider.

XLII. Equester ordo a successore quovis modo augeatur, promoveatur.

Ad perpetuam & inviolabilem hujus Testamenti observationem filii Principes obligantur.

Dispositio hæc Principem sapit, omnia animo complexum, Marchiam quæ poterant reddere tranquillam, florentem.

§. LXXXI.

Obitus.

Argentorati tandem die 24. Septembris A. 1638. ætatis 65. decessit, postquam, patre mortuo, per 45. annos vel ipse, vel sub tutoribus gessisset regimen, atque per 16. annos vixisset privatus. In tam diuturnis Belli Germanici motibus Georgius Fridericus a Cæsare nunquam nominatim proscriptus, Palatini partes licet semper secutus sit. Sarcophago inscripta fuit notitia sequens: „ Hoc in loculo corporetenus recumbit Quondam Sere-
„ nissimus Princeps ac D. D. GEORGIUS FRIDERI-
„ CUS Caroli F. Marchio Badensis & Hachberg: Landgravius
„ Sausenberg: Comes Spanh: & Eberst: Dn. Rœtelæ, Badenwi-
„ ler, Lahr & Mahlberg &c. Heros magnanimus, Pietatis
„ cultor devotissimus, religionis puræ Augustanæ Confessionis &
„ Germaniæ libertatis assertor constantissimus, Virtute, quo
„ Symbolo usus est, tam militari, quam togata, præclarus, Dux
„ belli fortissimus, litterarum & linguarum scientia, multis pe-

„ regri-

„ regrinationibus parta, incomparabilis, innumeris calamitati-
„ bus obrutus, nunquam fractus, quem uno verbo ſine adula-
„ tione dixeris coronam Principum. Natus Caroliburgi
„ A. MDCXXIII. XXX. Jan. Marchicarum ditionum partem
„ cum Dnis Fratribus XI. omnes conjunctim ad XVIII. annos
„ rexit, vixit annos LXV. menſes VII. dies XV. obiit Argen-
„ tinæ XIV. Sept. A. MDCXXVIII. cujus anima vivit in
„ Deo. „

Inſcriptionem hanc Tabularium Badenſe aſſervat. Sarcophagus autem, in quo Georgii Friderici corpus quieſcit, quem in locum deportatus ſit, nobis non liquet. In Cathedralis Argentinenſium Eccleſiæ crypta depoſitus fuiſſe videtur, donec, pace reducta, cryptae inferretur majorum. Deportationis autem nulla nobis documenta ſuperſunt. Inter Marchiones, Pforzhemii ſepultos, Georgius Fridericus certe non extat.

§. LXXII.

Chara-ctere.

Princeps fuit, Marchionum Badenſium nulli ſecundus, cui nihil defuerat præter fortunam. Simonius, Cathedralis Eccleſiæ Metenſis Primicerius, Theologus Doctor, in literis ad Subdatarium Pontificis, Romam datis Nancejo, ita de eo: „Marchio Ba-
„ denſis, Princeps Lutheranus, inter Germaniæ Principes inge-
„ nii præſtantia ac doctrinæ laude celebriores numeratur.

Omnium Badenſium ditionum poſſeſſor, in Collegio Principum tria tulit ſuffragia, Hachbergicum nempe & Badenſia duo, quod Marchionum Badenſium contigit nulli.

Senioris fratris ſui, Erneſti Friderici, imitatus exemplum, politicas Majorum ſuorum mutavit rationes. Carolus I. Cæſari contra Fridericum I. Palatinum adhærens, libertatem amiſerat. Georgius Fridericus, contra Cæſarem Friderico V. Palatino addictus, Marchiam ſuperiorem amiſit. Palatinatum ut Palatino ſervaret, Marchiarum ſuarum ſe abdicavit regimine. Durlacenſibus ſuis Marchiæ ſuperioris ut firmaret poſſeſſionem, regimen utriusque filio tradidit vivus. Quodſi oblatas ab Imperatore Matthia conditiones, ut ſupra oſtendi, acceptaſſet, aut Ferdinando II. A. 1620. ſe opponere deſiiſſet, Marchiæ inferiori ſuperior manſiſſet conjuncta. At Fœderatis ſuis nimium confiſus eſt; experientia nondum ſatis edoctus, lubricum eſſe fœdus, pluribus quod ſociis conſtat, quod vel Smalkaldicum ſeculi præcedentis fœdus eum docere potuerat. Quam parum fiduciæ in Angliæ Rege Jacobo, Principe imbelli. In Halberſtadienſi & Mansfeldio, quam parum præſidii. Wimpinenſi prœlio ſi victor evaſiſſet, momentanea ejus fuiſſet victoria. Quam leve damnum ille Cæſari, Hiſpanis & Ligæ intuliſſet, tantis impar impenſis; ac potente deſtitutus fœderato.

GEORG. FRIDER.

§. LXXIII.

Scientia militaris.

Eruditæ ejus rerum militarium ſcientiæ veteris & novæ in Bibliotheca Bada-Durlacenſi Carlsruhæ præſtans ſupereſt monumentum. Commentarios bellicos intelligo, qui tribus (*i*) voluminibus maximæ molis conſtant, quos A. 1614. decimo quarto Quintilis conſcribere cœpit, ex præcipuis ævi ſui & vetuſtioris rei bellicæ Scriptoribus (*k*) concinnatum; in quo omnia ſollicite

(*i*) Agitur Tomo I. de bello in genere, de officiis ſummi copiarum ducis, de mediis parandi pecuniam ad alendos milites, de annona & commeatu militari, de molendinis militaribus, de furnis, de re tormentaria & ſupellectile militari, de medicamentis caſtrenſibus, de literis conductitiis, de conſcriptione & luſtratione exercitus, de diribitoribus & ſcribis cohortium, de armis, de cancellaria caſtrenſi.

Tomus II. exhibet collectanea de caſtris metandis, hoſpitiisque deſignandis, de excubiis & vigiliis, in caſtris ac hoſpitiis, de ſanitate militum in caſtris conſervanda, de alendis & curandis ægris vulneratis, de judicio equeſtri, de exercendis inſtruendisque militibus, de caſtris movendis, de expeditionibus & ordine in itineribus obſervando.

Tomus III. proponit excerpta de prœliis majoribus & pugnis minoribus acieque ſtruenda, de reducendis ex acie copiis, de obſidionibus & oppugnationibus, de locis muniendis, de iisdem defendendis hoſtibusque propulſandis, de pace & pacificationibus.

(*k*) Polybium præſertim & Scripta de Re militari, a Juſto Lipſio e veteribus collecta, adhibuit. Ex junioribus uſus eſt libris Brancacii, Achillis,

GEORG. FRIDER.

tractavit, examinavit, quæ ad Tacticam, Poliorceticam, Castrametationem, & Politiam exercituum pertinent. Opus, maximam partem sua manu exaratum, terminavit die 25. Novembris A. 1617. in Caroloburgi Palatio; filiisque Friderico, Carolo & Christophoro adscripsit; addita prohibitione, Liber ne evulgaretur in publicum, privatis filiorum usibus modo destinatus. Machinarum bellicarum, stationum, castrorum, acierum delineationes ipsius Marchionis manu adjectæ sunt.

Pleraque ex ipso usu ac experientia rerum & ex colloquio cum præclaris belli ducibus annotavit; natura & arte ad Martis scholam formatus Heros; libertatis Germanicæ, civilis & ecclesiasticæ, vindex.

§. LXXIV.

Religio.

Lutheranam religionem in suas terras introduxerat Pater. Filius eam consilio atque ense defendit. Annotant Scriptores, (l) Pistorium, Jacobo Marchione ad Romana sacra perducto, multum impendisse laboris, ut Georgium Fridericum quoque ad illa perdu-

Tarduccii, Bernhardini de Mendozza, Philippi Cliviæ Ducis, Wilhelmi de Bellay, Mareschalli de Biron, Georgii Bostæ, Bernhardini Rocca, Jo. de Billon, Henrici Wenischenkenii, Georgii Wilhelmi Sturzelii, Leonhardi Fronspergii, Ludovici de Montgommery, Ducis de Mercœur.

(l) PAULUS CHERLERUS Bintzheimensis Ecclesiastes in *Epist. ad Marbachium* Part. VI. pag. 760.

Georg. Frider.

ceret, Marchiæ ſuperioris poſſeſſione perpetua ei in præmium promiſſa.

Sedes.

Regimen adiens, mortuo fratre Jacobo, primum habitavit Hachbergæ A. 1593. cui Caſtro novum addidit ſplendorem & robur. (*m*). A. 1599. ſedem ſuam transtulit Sulzbergam, ubi amplificato Caſtro, hortos & ſcholam, literis latinis addiſcendis, Hedleri Cancellarii conſilio, inſtituit. A. 1604. poſt Erneſti Friderici deceſſum omnium Marchiarum Badenſium poſſeſſor Caroloburgenſe Palatium ſibi ſedem elegit.

Vaſalli.

Inter perpetuos, qui regimen ejus exercuerunt, tumultus, vaſallos ſuos Marchicos ad ſervitia militaria, per ſe vel per alios præſtanda, frequenter evocavit, nec pecuniam, fructusve feudi pro ſervitiis accepit.

§. LXXV.

Amor Juſtitiæ.

Neque vero militaribus modo & literariis rebus deditum fuiſſe Georgium Fridericum, exiſtimet Lector. Singularis in eo ſemper fuit juſtitiæ amor. Themidis ſtudio ſtudioſe ſe applicuit, præſertim ab eo tempore, quo regimen adiit, ut non modo Principis fortis & docti, ſed & juſti mereretur elogium.

Jus provinciale.

Antiquas Conſuetudines Marchiæ, ut & Conſtitutiones a Majoribus latas, novis adjectis, in Corpus collegit, quod per

(*m*) Carolus II. jam muniverat Caſtrum Hachbergæ. Filius, multis munitionibus adjectis, illud formidabile reddidit.

GEORG. FRIDER.

omnem Marchiam obſervatur hodieque. Chriſtophorus I. qui inter ſtatores Domus Badenſis comparet, Juris Marchici primus ſtator dicendus eſt. Edidit ille A. 1509. Ordinationem Judicii Aulici, (*n*) quam omnibus Marchiæ judicibus normam præſcripſit. Acceſſerunt A. 1511. de teſtamentis, de dividenda hereditate & de tutela Ordinationes; in quibus adornandis Udalrici Zaſii, Anteceſſoris Friburgenſis, uſus eſt opera. Georgius Fridericus has aliasque Juris Marchici partes correctas & auctas renovavit, atque in Corpus redactas A. 1622. typis vulgavit. (*o*) Solennis tamen promulgatio nonniſi A. 1654. ſub Friderico V. Marchione evenit, quod bellicæ curæ animum Marchionis in diverſa diſtraxerant. Inſigne hoc opus in duas Partes dividitur; quarum altera Ordinationis provincialis, (*p*) altera Juris provincialis (*q*) nomine innotuit.

§. XXXVI.

Adminiſtratio publica.

Nec minus adminiſtrationis publicæ formam Marchio noſter ordinavit. Conſiliarios in Collegia diſtribuit; Conſilio Secreto frequenter præſedit; graviora negotia ipſe examinavit, diſcuſſit; jura inter cives æqua lance diſtribuit; comis, blandus, clemens,

(*n*) Ordinationem hanc Philippus quoque Marchio A. 1525. renovavit atque correxit.

(*o*) Nova hujus Juris editio ſub Carolo Wilhelmo prodiit A. 1710.

(*p*) Landordnung.

(*q*) Landrecht.

at neceſſitas cum exegerat, ſeverus & rigidus. Virtutes hæ ex ipſis ejus oris lineamentis eluxerunt, quibus omnium, qui eum viderant, animos ſibi facile conciliavit; naturam in omnibus expertus faventem, at fortunam novercam; quæ in bellicis præſertim rebus dominatur; quæ tamen nec animum, nec famam ei potuit auferre.

§. LXXVII.

Uxor I.

Conjugium felix octodecim liberorum eum reddidit parentem. Tres inter Georgii Friderici Uxores prima fuit *Juliana Urſula*, Friderici Comitis Silveſtris & Rheingravii filia; nata die 28. Sept. 1573. deſponſata Jul. 1592. mortua d. 23. April. 1614. heroici animi femina, digna marito conjux, fœcunda Domus Durlacenſis mater, quæ per 22. annos matrimonii ſui Marchias florentes vidit atque felices.

Liberi.

Numeroſam ex ea ſobolem ſuſcepit, quam ordine nativitatis expono.

Catharina Urſula, nata d. 19. Jun. 1593. Ottoni Haſſiæ Landgravio nupſit d. 25. Aug. 1613. intra biennium d. 15. Febr. 1615. defuncta.

Fridericus, natus A. 1594. qui patri ſuccedens, ſtirpem propagavit.

Anna Amalia, nata die 9. Julii 1595. Wilhelmo Ludovico

GEORG. FRIDER.

Comiti Nassoviæ Saræpontano nupta die 25. Novembris (r) A. 1615. obiit A. 1652.

Philippus, natus d. 30. Decembris A. 1596. nondum trimestris decessit 14. Mart. 1597.

§. LXXVIII.

Carolus.

Carolus, Hachbergæ A. 1598. die 22. Maji in lucem editus. Princeps acuti & capacis ingenii, cui nihil difficile. A prima pueritia litteras didicit, litteratos amavit & coluit. Liberalibus artibus & præsertim linguis delectatus, A. 1616. Galliam, Britanniam & Belgium invisit. A. 1617. in bello contra Hispanos, quod in Pedemontio gerebatur, militavit. A. 1619. sub auspicio patris & ductu aliquot duxit cohortes. A. 1620. expeditioni in Palatinatum, a Fœderatis Unionis susceptæ, una cum patre interfuit. A. 1621. iterum in Italiam profectus, petiit Siciliam & Melitam. A. 1622. in prœlio Wimpinensi fortis dux & miles pugnavit. Haud ita multo post ad Venetos profectus, indeque rediens, Longobardiam, Pedemontium, Sabaudiam, Galliam peragravit, ut Mauritium, Arausionis Principem, apud Batavos inviseret. Itinere confecto, A. 1623. ad Ernestum Mansfeldium in Frisiam Orientalem se contulit, a quo constitutus fuit equitatus Chiliarcha. A. 1624. Galliæ Regis castra in bello cum Hispanis secu-

(r) PFEFFINGER *Merckwürdigkeiten des XVII. Seculi* pag. 820.

GEORG. FRIDER.

ſecutus eſt. Anno ſequenti eorundem Gallorum expeditioni in Vallem Telinam interfuit. (s) Eodem anno ad Magnæ Britanniæ Regem miſſus eſt, ut cauſam ibi Proteſtantium ageret. In itinere hoc Bononiæ Picardorum variolis correptus, die 27. Julii A. 1625. deceſſit. Corpus ejus in patriam translatum, die 17. Nov. in Eccleſia Pforzheimenſi ſepultum eſt. (t)

Juliana Urſula.

Juliana Urſula, nata Calendis Januariis, 1600. (u) Obiit die ultimo Auguſti anni ejusdem.

Rudolfus, natus d. 21. Jan. (x) A. 1602. ultimo Maji A. 1603. deceſſit.

§. LXXIX.

Chriſtophorus.

Chriſtophorus A. 1603. die 16. Martii natus, Carolo fratre quinquennio junior, at indole, genio, dotibus & virtute eidem par, forte ſuperior. Præmaturus tirocinia militiæ fecit ſub patre, ad res bellicas natus. Friderico Rheingravio, cujus contubernalis fuit, aliquando ingenue profeſſus eſt puer; ſi inevitabilia ſunt bella, optare ſe, ut in illud tempus differantur, quo ipſe arma gerere & virtutem ſuam oſtendere poſſit; exclamans: quam fortem me tum præſtabo & ſtrenuum. (y) In prœlio Wimpinen-

(s) SPRECHER *Hiſt. Rhæt.* pag. 601.

(t) Conf. *Caroli Marchionis Badæ & Hachbergæ Apotheoſis*, Argent. 1727. 4to & JUNGLERUS.

(u) Alii die 2. Dec. 1599.

(x) Alii diem 6. Jan. ponunt.

(y) Junglerus, qui Principem hæc dicentem audivit, in vita Georgii Fride-

ſi talem ſe oſtendit, qualem ſe futurum promiſerat. Ad Comitem Mansfeldiæ profectus in Friſiam, turmæ equitum Carolo ſub fratre præfuit A. 1623. annoque ſequenti vixit apud Galliæ Regem. At A. 1625. Ducis Sabaudiæ caſtra ſecutus, contra Hiſpanos in Pedemontio pugnavit. Inde ad Belgii Fœderati tranſivit militiam, in ea perſeverans, donec Guſtavus Adolfus in Germania apparuit; cujus caſtra magno cum ardore ſecutus, a latere ejus nunquam diſcedens, Ingolſtadii obſidioni interfuit; in qua Regis equus, Rege ſervato, occiſus; at Chriſtophoro noſtro paucis poſt horis caput ablatum eſt globo, die 20. Aprilis A. 1632. ſub oculis Regis. Digna mors juvene heroë; qui in herois ſui periit conſpectu. Rex eo cadente exclamavit: Ter mille Principes in hoc Principe amiſi. Defuncti corpus juſſu Regis Auguſtam, (z) indeque in Durlacenſes terras deductum eſt. Pforzhemii ſepultum. Univerſus Suecorum exercitus, in aciem diſpoſitus, duplici tormentorum ac ſclopetorum exploſione, Principi, cum abduceretur, valedixit. Infelicem filii caſum mira animi conſtan-

---

rici, cujus Conſiliarius fuit, rem annotat: De Junglero vide Tom. I. *Hiſt. Badenſis in Proleg.*

(z) Auguſtæ in Eccleſiæ S. Annæ crypta aliquamdiu corpus ejus quievit. Fridericus, Chriſtophori frater, datis ad Auguſtanos litteris, petiit, ut illud ſervarent, donec itinera ſecuriora, ut in Marchiam poſſit transferri. STETTEN *Geſchichte der Stadt Augſpurg* Part. II. pag. 195.

tia pertulit pater, (*a*) cui tot malis afflicto, majus addi non potuisset; tranquillum se esse professus, quod rex sit illæsus.

§. LXXX.

Filiæ reliq.

Anna Augusta, nata A. 1604. die 30. Martii, obiit die 2. Aprilis A. 1616.

Sibylla Magdalena, nata d. 21. Julii 1605. nupta Johanni Comiti Nassovio Idsteinensi d. 7. Jan. 1629. defuncta A. 1644.

Francisca, nata d. 9. Aug. denata d. 27. Aug. 1606.

Ursula Maria, nata d. 3. Nov. mortua d. 22. Dec. 1607.

Francisca Sibylla, nata die 4. Febr. periit d. 2. Mart. 1609.

Sophia Dorothea, nata d. 14. Mart. 1610. mortua die 24. Oct. 1633.

Ernestina Sophia, nata d. 26. Dec. 1612. denata 4. Jul. 1658.

§. LXXXI.

Uxor 2.

Uxor secunda Georgii Friderici fuit Agatha, ex Comitum Erbacensium prosapia, Georgii Comitis Erbacensis & Annæ Comitissæ Solmensis filia, nata die 16 Maji A. 1581. nupta die 23. Octobris A. 1614. mortua Caroloburgi A. 1621. pridie Cal. Maji quadragesimo primo ætatis; sepulta Pforzhemii, postquam septennio in matrimonio vixerat.

(*a*) BOLESL. PHILIPPUS a CHEMNITZ *Belli Sueco Germ.* Vol. I. libro IV. Cap. XV.

GEORG. FRIDER. Liberi.

Tres illa Marchioni filias Principes peperit; quarum duas moriens vivas reliquit.

Agatha, nata die 2. Sept. 1615. denata 1616.

Anna, nata die 29. Maji 1617. Carmina hæc varii generis & Comœdias Basileæ, ubi belli temporibus vixerat, lingua patria scripsit; nec Gallicæ, nec Latinæ ignara. A. 1672. die 15. Octobris decessit.

Postrema liberorum Georgii Friderici fuit Elisabetha; nata die 5. Febr. 1620. haud vulgaris quoque ingenii Princeps, iisdem, quibus soror, artibus operam navans. Scripta ejus, poëtica manu exarata, in Bibliotheca Bada-Durlacensi servantur. Veterum quoque Scriptorum, Regum ac Principum acute & prudenter dicta sollicite collegit & typis vulgavit. Sexui feminino dedicatus est liber. (*b*) Basileæ, ubi Gallicum ob bellum secesserat, die 13. Octobris 1692. anno 72. ætatis vitam commutavit cum morte.

§. LXXXIII.

Uxor 3.

Tertia Georgii Friderici uxor fuit Elisabetha, Johannis Thomae Stotzii, supremi judicis in Stauffenberg, filia, ad Morganaticam (*c*) desponsata, die 29. Jul. A. 1621. quæ vero A. 1652. die 14. Maji improlis decessit.

(*b*) Impressus Durlaci A. 1685. 4to.

(*c*) Conventum, ne liberi, ex hoc matrimonio nati, succedant in Marchia, sed bonis, in contractu nuptiali definitis, contenti sint.

CAPUT VI.

FRIDERICUS V.

A. 1622. -- 1659.

§. I.

Fridericum in ordine Marchionum regnantium tertium, ſtylo, apud Badenſes recepto, quintum appello, quod majores, non regimini, ſed nominibus tantum intenti, Fridericum Ultrajectenſem Epiſcopum, ut & Fridericum illum, qui ante patrem Hermannum IX. in pueritia mortuus eſt, computandos eſſe cenſuerunt.

Frid. V. initia.

Fridericus V. natus eſt inter Marchicos motus, eo ipſo anno, (a) quo Bada-Badenſes terras occupaverat patruus, eo tempore, quo, plena diffidentiarum, Germania præparaverat arma, quibus paulo poſt in ſua viſcera ſæviit; quo emicuerunt ſcin-

(a) A. 1594. d. 6. Jul.

tillæ, quæ denique in bellicam triginta annorum flammam eruperunt. Inter incendii hujus initia (b) Georgius Fridericus pater, animo & corpore vigens, filio Principi sceptrum regiminis tradidit, ut non tam viventem ex se, quam ex se regnantem vivens conspiceret. Bonis artibus, a teneris, innutritus pater, nato quoque eas instillavit sollicite; eo feliciore successu, quod ante oculos quotidie habuerat filius patris exemplar.

Ex itinere, quod A. 1612. & sequente in Galliam, Belgium Angliamque instituit, redux Fridericus, a patre rebus gerendis admotus est, eo absente non semel regimen gerens, quod patre abdicante, A. 1622. solus suscepit. (c)

§. II.

Regiminis exordia.

Regiminis ejus, quod per triginta septem annos duravit, exordia fuerunt sollicitudinis plena. Vix enim capessiverat fasces, cum pater, apud Wimpinam clade prostratus, Marchiam quoque, filio traditam, prostravit. Subditi, miseriis belli & militum licentia oppressi, publicam & suam deplorabant calamitatem.

Friderici nostri Literæ, post cladem, die 22. Maji scriptæ, supersunt, quibus Cæsari exponit, Badensium terrarum regimen,

(b) A. 1622.

(c) Post solennem patris abdicationem in Superiori & Inferiori Marchia & speciatim quoque in Schwarzacensi ditione præstitum est Friderico V. homagium.

paulo ante, quam ad prœlium eduxerat copias, sibi traditum a Patre; cujus consilia sibi semper displicuisse, simul ingenue fatetur. Addit, sperare se, Cæsarem legatis, quos proxime missurus sit, haud denegaturum esse investituram feudorum; beneficii memoriam nullo tempore depositurum se spondens.

Extant & aliæ ejusdem Marchionis ad Tillium literæ, scriptæ die 18. Junii, quibus dimissum a patre exercitum nunciat, eumque certiorem reddit, bellica consilia a patre, se invito, suscepta. (*d*)

§. III.

Acta cum Bavaro.

Eundem in sensum scripsit quoque Fridericus V. ad Maximilianum, Bavariæ Ducem; cui eodem modo persuadere studet, constanter se pridem sollicitasse patrem, ut deponeret arma, idque tandem ab eo obtinuisse. Petit, ut deprecatoris officio apud Cæsarem fungatur.

Maximilianus die 25. Aug. Marchioni respondit, Georgium Fridericum, nec læsum nec lacessitum, Cæsari & Ligistis arma eodem fere tempore intulisse, quo nihil se hostile meditari, sed defendendæ tantum, inter bellicos motus, Marchiæ suæ invigilare, literis testatus erat & ore. Subjungit & alias querimonias; at denique, causam Friderici apud Cæsarem se acturum, promittit,

(*d*) LONDORP. *Acta* Tom. II. pag. 626. JULIUS BELLUS in *Laurea Austr.* Lib. VI. pag. 551. PAREUS in *Hist. Palat.* Lib. VI. Sect. III. pag. 339. KHEVENHÜLLER *Annal. Ferd.* Tom. IX. pag. 1731.

FRID. V.

quod patris ille improbet acta; remque eo perducturum, ut terras suas, a bello intactas, conservet; ea conditione, ut reliquas copias, paucis exceptis, dimittat, Cæsarisque hostibus nulla ratione ferat opem. (*e*)

Ab ipso Cæsare supplex petiit Fridericus, e Spanheimensi Comitatu, haud ita pridem occupato, ut deduceret præsidia & quoad Eduardinam litem, amicæ compositioni locum concederet. (*f*)

§. IV.

Marchiam super. amittit.

Cæsar autem opportunum hoc tempus esse ratus est, quo Marchiam superiorem, quam per XXVIII. jam annos Durlacenses tenuerant, sententia, die 25. Aug. A. 1622. lata, Wilhelmo, Eduardi Fortunati filio, una cum fructibus perceptis & percipiendis, adjudicaret. (*g*)

Executor sententiæ designatus est Leopoldus Archidux, Ferdinandi Cæsaris frater, Argentinensis & Passaviensis Episcopus, quem Fridericus, datis ad eum literis, de executione suspendenda

(*e*) KHEVENHÜLLER *Annal. Ferdin.* Tom. IX. pag. 1709.

(*f*) Litteras hac de re ad Cæsarem scripsit die 14. & 28. Aug.

(*g*) Cessionem terrarum, a Georgio Friderico factam, quod non agnosceret Cæsar, subdelegati ejus executionem sententiæ non Friderico nostro, sed Georgio Friderico, patri, literis Spiræ, die 21. Octob. A. 1622. datis, nunciarunt.

denda interpellavit. Eodem tempore Saxonem, Wirtenbergicum, Onolsbacensem & Baruthinum, Marchiones, aliosque Evangelicos Principes ad causam suam suscipiendam invitavit Fridericus; Cæsarem submisse rogans, ne Principem, ipsi devotum, indicta causa condemnaret.

Verum enimvero neque in Senatu Aulico auditæ sunt Marchionis rationes; neque frequentes Principum intercessiones impedire potuerunt, quo minus latam Cæsar sententiam per Leopoldum Archiducem exequeretur mense Octobri. Wirtenbergæ Dux Joh. Fridericus, Marchionis affinis, suasit, ut majoribus malis avertendis se obedientem præberet. (*h*)

§. V.

Gesta varia.

Fridericus noster, hostibus Marchiam vexantibus, ad affinem secedens, nihil aliud obtinuit, quam ut copiæ Cæsareæ A. 1623. die 20. Maji terras ejus relinquerent, fructuum perceptorum & damni actione in annum proximum dilata.

A. 1624. tempore æstivo Ligisticarum copiarum pars Marchionatum invasit; Pforzhemio per duodecim horas resistente. Fridericus, non tutum se videns, terras suas iterum reliquit. (*i*)

(*h*) Solenni tamen instrumento contra executionem hanc protestatus est Marchio die 14. Octobris.

(*i*) *Theatr. Europ.* Tom. I. pag. 820.

In Conventu Circuli Suevici, hoc anno Ulmæ habito, de loco priore inter Friderici & Wilhelmi legatos lis agitata; possessionem Friderico, prærogativam lineæ allegante Wilhelmo. Res amice cum non potuisset componi, Wilhelmus Cæsaris auctoritatem imploravit. Hic audiendum quoque Fridericum æquum esse duxit. Pactione Vindobonensi res tandem transacta.

§. VI.

Fructuum percept. actio.

Eodem anno, quo hæc Ulmæ contigerunt, de restitutione documentorum superioris Marchiæ & fructuum perceptorum denuo tractatum est. Leopoldo Archiduci Cæsaris decreto cura rei delata. De documentis & chartis res parum difficilis; sed difficilior fuit fructuum perceptorum tractatio, contendente Friderico, contra jus fasque eam sibi necessitatem imponi, quod Marchiæ superioris occupatio justis ex causis a majoribus facta sit. Leopoldus Archidux intercessorem se gerens, Ruffaci instituit Conventum, in quo Fridericus ipse comparuit, sed conditiones, quas Wilhelmi proposuerant legati, ut minus æquas rejecit.

Idem plane fuit exitus secundi Conventus, A. 1625. mense Majo, conciliante Archiduce, Friburgi Brisgoviæ habiti, in quo præsente Wilhelmo, Fridericus in vicinia substitit. Hic novam paulo post, conficiendis rationibus, dilationem impetravit a Cæsare, unde negotium aliquantisper quievit.

§. VII.

Trans-actio Vin-dobon.

At A. 1627. rumor Vindobonam quum venisset, Georgium Fridericum, Marchionem, denuo arma parare, Cæsar exequendæ sententiæ nova ad Leopoldum Archiducem expedivit mandata. Fridericus, litteris die 13. Februarii ad Cæsarem datis, falsos esse, quæ de patre spargebantur, rumores, neque se consiliorum ejus, qualiacunque fuerint, participem fore ostendit. Copiæ Bavaricæ, quæ Dynastias Brisgovicas, a pluribus jam annis insederant, ut deducantur, Cæsarem submisse rogat. Ejusdem argumenti literas scribit ad Bavarum die 27. Febr. quibus certiorem eum reddit, Basileam se ad patrem profectum, ut eum a proposito averteret; patrem animum mutasse.

Instabat tamen Leopoldus Archidux, & agitatum illud fructuum perceptorum negotium, vi armata terminare constituerat. In eo res erat, Fridericus omnibus ut pelleretur ditionibus, (k) cum denique Cæsar, Principum interventu, ad mitiorem perductus sententiam, utrique Marchioni diem (15. Maji) dixit, quo Vindobonam venirent & arbitratu suo controversiam dirimerent.

(k) Consilium hoc Aulæ Cæsareæ Fürstenbergæ Comes, Judicii Aulici tum temporis Præses, Marchioni nostro, amico aperuit; suaque intercessione rem eo deduxit, ut uterque Marchio, coram Cæsare transacturi, Vindobonam vocarentur.

Fridericus, cui componendi rationem Wirtenbergicus ſuggeſſerat, venit Vindobonam die 29. Aprilis & poſtridie in Cæſaris conſpectum admiſſus benigneque exceptus, (*l*) cum paucis diebus poſt adveniſſet Wilhelmus, in memorabilem illam transactionem conſenſit, quam uberius in Wilhelmi expoſuimus vita. (*m*)

Vindobonæ commorans Marchio, multis precibus obteſtatus eſt Cæſarem, ut ſuas & Ligæ copias ex Marchia revocaret. Cæſar die 1. Junii ad Bavarum ea de re literas dedit, ſed caruerunt effectu.

§. VIII.

Transact. Etling.

Fridericus denique, inveſtitura pro ſe & agnatis die 11. Junii a Cæſare ſuſcepta, poſtridie Vindobona diſceſſit. Marchiam ſpoliatam redux cum deprehendiſſet & inopem, ingentem illam pecuniæ ſummam, quam Vindobonenſi pactione promiſerat, colligere non potuit. Wilhelmus, ea de re anno ſequente apud Cæſarem præſens conqueſtus, nova ab eo ad Leopoldum Archiducem die 7. Dec. mandata obtinuit. Inſtituti tum inter Marchiones tra-

(*l*) Cæſar Marchioni ad januam uſque obviam proceſſit & limen intranti manum protendit. Redeuntem ad januam capite adaperto comitatus eſt. Ferdinandus Cæſaris filius, Hungariæ Rex, Marchionem, die 3. Maji eum inviſentem, in Camera ante cubiculum excepit. Leopoldus Archidux, veniente & diſcedente Marchione, ad ſcalam uſque proceſſit. Fridericus ægre inductus eſt a Cæſare, ut Wilhelmum appellaret agnatum.

(*m*) Vid. Tom. III. pag. 86.

ctatus; amica compofitio non femel tentata; fed fruftra. Confilio Wilhelmi a Leopoldo Etlingam denique miffi funt legati, qui A. 1629. novam ibi confecerunt pactionem, qua Præfecturæ Stein & Remchingen oppigneratæ Wilhelmo; territorii juribus Friderico fervatis, cui & ordinis prærogativa, dum viveret, relicta. (n)

Aequiores conditiones impetraffet Fridericus, fi ad facra mutanda potuiffet induci. (o) Recufavit hoc, licet amplis promiffis, &, poft obitum Barbaræ conjugis, fpe matrimonii cum filia Ferdinandi II. Imperatoris invitatus. (p)

§. IX.

Edictum reftitut.

Ferdinandeum de Ecclefiafticis bonis reftituendis Edictum, quod eodem anno prodiit, totius Germaniæ Proteftantes vehementer commovit; qui in dubio rerum ftatu frequentia inter fe agitarunt confilia. Evangelici Sueviæ Ordines eam ob caufam Vindobonam legationem miferunt, cui Lœwenfteinio-Wertheimenfis præfuit Comes. (q) Sed legati cum nihil proficerent, juffu Ordinum re infecta domum redierunt.

(n) Conf. Tom. III. pag. 90.

(o) CHAPPUZEAU *Allemagne Proteftante* pag. 90.

(p) JUNGLERUS in *Vita Friderici V.*

(q) Legatio hæc A. 1629. die 26. Julii Vindobonam advenit. Intererant illi duo Badenfes Confiliarii Fridericus de Stein & Johannes Wilhelmus Abelius.

Fridericus biennio post Præfecturam Langensteinbach, quam titulo permutationis nuper Ernestus Fridericus acquisiverat, Nicolao, Albæ Dominorum Abbati, restituere coactus est.

Imminens tum libertati Germanicæ & Protestantium rebus periculum Gustavum Adolfum, Sueciæ Regem, induxerat, ut A. 1630. victricia sua in Germaniam arma proferret. Elector Saxo, Suecis non favens, Lipsiam tamen ad diem VIII. Februarii Protestantium Conventum indixit, ad quem, commendatis Wirtenbergæ Duci Marchicis terris, atque supplicationibus per omnem Marchiam indictis, aliis cum Proceribus se contulit Fridecus. (r) Abolitionem Edicti & oppressionum a Cæsare petendam, placuit Conventui, quin & arma paranda, quibus vis & injuriæ militis Cæsarei propulsentur. (s)

Cæsar vero, missis circumquaque mandatis, Principes atque Civitates, Lipsiensi fœderi ut renunciarent, hortatus est. Fridericus, quos ex fœderis hujus legibus conscripserat milites, aliorum Principum exemplo, dimisit.

§. XI.

Marchio Suecis accedit.

Cæsar dissidiorum, de religione, & de bonis ecclesiasticis componendorum, induens speciem, Francofurti ad Mœnum Con-

(r) KHEVENHÜLLER *Annal. Ferd.* Tom. IX. pag. 1518. *Theatrum Europ.* Tom. II. pag. 293. Idem litteris, ex Conventu Lipsiensi ad Cæsarem datis, subscripsit. *Theatrum Europ. loco alleg.* pag. 304.

(s) LONDORP. *Act. publ.* Tom. IV. pag. 144.

ventum instituit, ad quem Friderici quoque nostri legatus accessit. (*t*) Sed insecuta brevi post Lipsiensis pugna Conventum & omnia Cæsaris intervertit consilia. Sueci victores per omnem effusi Germaniam, Principes Protestantes & speciatim Fridericum nostrum ad suas paulatim partes traduxerunt.

Hic dein, Suecis ad Rhenum & in Alsatia dominantibus, in terris suis fuit securus, superioris quoque Marchiæ ad tempus, ut videbimus, possessor; quod Wilhelmus Marchio Cæsareas partes constanter sequeretur.

§. XII.

Cæsarei irrumpunt in Marchiam.

Enimvero A. 1632. mense Martio Ossa, Cæsaris dux, per Alsatiam descendens, Wissenburgo expugnato, Rhenum trajecit, atque in Badensem Marchionatum irrupit. Occupatum pridie Paschatis Durlacum. Exmarchio pater, qui illic commorabatur, adactus est, ut militem suum, nuper conscriptum, quem secum habebat, in Cæsaris militiam transscriberet. Inde Stolhovam progressus Ossa, Strasburgerum, equitum ductorem, qui modico Suecorum præsidio oppidum tuebatur, ad deditionem compulit. (*u*)

Eodem anno Montecuculus Comes, equitum & peditum, Bronckhorstii, Rœllingeri, Metternichii copiis adauctus, infe-

(*t*) *Theatr. Europ.* loc. alleg. pag. 437.

(*u*) Chemnitz *Belli Sueco Germ.* Vol. I. Lib. IV. Cap. XXVII. *Theatr. Europ.* Tom. II. pag. 569.

ſtandæ Durlacenſi & Wirtenbergicæ ditioni, ex Alſatia movit trans Rhenum, occupatisque Durlaci & Brettæ oppidis, Suecos, qui ibi hoſpitabantur, ad ſua repulit ſigna. Inde Knitlingam, in Wirtenbergenſi agro, vi expugnatam, admoto quatuor diverſis locis igne, combuſſit.

§. XIII.

Sueci ſuccurrunt.

Eodem tempore Henricus a Metternich, ſummæ rerum Heidelbergæ præfectus, Wiſelocenſe oppidum, ubi equitum ala, a Marchione Badenſi conſcripta, ac dimachi quidam agebant præſidium, circumſedit atque tormentorum projectu in anguſtias redegit. Durlacenſis noſter & Wirtenbergicus Guſtavi Hornii implorarunt auxilium, quem Guſtavus Adolfus rebus ad Rhenum juſſerat praeeſſe. Hic laborantibus ſociis eo lubentius ſuccurrit, quod Galli, occupatis Treviris, ad Rhenum usque inferiorem menſe Junio progreſſi, Archipræſulatus Trevirenſis occupaverant oppida, atque adeo tutum ab ea parte reddiderant Hornium. Hic ergo, Rheno inferiore & Moſella relictis, ad ſuperiores ejus partes contendit, atque Wiſeloco obſidione liberato, hoſtium equitatum, quem Montecuculus Comes in auxilium Metternichio miſerat, ibidem menſe Auguſto ejusdem anni profligavit.

§. XIV.

Montecuculi fuga.

Accepto de hac clade nuncio, Montecuculus celeri fuga prope Philippiburgum trans Rhenum ſe recepit. Inſequitur eum

cum

Frid. V.

cum equitatu Hornius, relicto ad Stolhovam cum peditatu Hubaldo tribuno, qui brevi oppidum in poteſtatem redegit. Milites præſidiarii plerique ad Suecicum tranſierunt exercitum. Ortenbergæ Caſtrum Hornio fere fuit funeſtum. Offenburgum cum locis vicinis occupatum a Suecis; Kintzingana vallis, Wirtenbergici ope, Cæſareanis erepta.

Hornii conſilium quoque fuerat, Rheno ſuper pontem Argentorati transmiſſo, Montecuculum impedire, ne Briſacum attingeret, quam urbem ille poſt Wiſelocianam cladem petierat. Sed irritum fuit Hornii conſilium: Montecuculus rediit ſalvus Briſacum. Hornius tamen in Alſatiam tranſivit, ab Argentinenſibus, Suecicas in partes pronis, invitatus, qui omnia, expeditioni neceſſaria, militemque offerebant.

Benfelda, Seleſtadium, Colmaria, aliaque cis & trans Rhenum oppida, partim vi, partim voluntaria deditione, in Suecorum poteſtatem tranſierunt. (x)

§. XV.

Conventus Heilbronn.

Guſtavi Adolphi, Regis, in prœlio ad Luzenam hoc anno cæſi, obitus Suecorum in Germania opes haud parum adflixit. Renata tum inter Proteſtantes, Suecorum confœderatos, diſſi-

(x) Chemnitz *l. c.* Cap. XLI. XLIII. Pufendorf. *Rer. Suecicar.* Lib. IV. pag. 78.

dia. Plerique inopinato caſu velut attoniti, nutabant. Nutantes ut confirmaret Axelius Oxenſtierna, Regni Suecici Cancellarius, omnes animi ſui vires intendit. Conventum ille Ordinum quatuor Circulorum ſuperiorum A. 1633. menſe Martio & Aprili celebravit Heilbronnæ, ubi de libertate Germanica, de vindicandis Imperii legibus, Ordinibusque reſtituendis, die 13. Aprilis quatuor Circulorum nomine cum Sueciæ Regina percuſſum eſt fœdus. Exercitus, ſtipendia militum, adparatus bellicus, commeatus & diſciplina militaris ordinata. Cautum, ſeparatam ſi quis ſociorum iniverit pacem, hoſtis loco habeatur. Suprema rerum omnium cura Oxenſtiernæ & delegatis delata. (y)

§. XVI.

Ditiones in Marchionem collatæ.

Splendiſſima hæc eſt vitæ Friderici noſtri epocha, ubi ille non ſuperiorem modo Marchiam, ſed alias Suecorum beneficio, ditiones accepit.

Marchionatum ſuperiorem, anno ſuperiore occupatum a Suecis, a Guſtavo Adolpho Rege petierat Marchio. Rex, commendante rem Bernhardo Vinarienſi, facile annuit, reſtitutionem facturus, niſi mors interveniſſet.

(y) Acta hujus Conventus exhibet LONDORP. Tom. IV. pag. 292. ſeq. Add. CHEMNITZ Tom. II. pag. 33. 61. ſeq. PUFENDORF. *Rer. Suec.* Lib. V. §. 28. 29. 34. PIASECIUS *Chron.* pag. 464.

Destinata Regis in Heilbronnensi Conventu executus est Axelius Oxenstierna, qui Friderico præsenti, die 13. April. Coronæ Suecicæ nomine instrumentum exhibuit, quo superiorem Marchiam cum reliquis, quæ ad eam spectant, ditionibus, ei & heredibus, masculis ac fœminis, concessit. Sed & alio diplomate, consensu Circulorum, omnes terras Rhenenses, Rhenum inter & Nigram Silvam a Seckinga ad Philippiburgum usque, quæ ad Austrios pertinent, illi adscripsit; in compensationem meritorum in Protestantium causis. Præterea copiis per Brisgoviam & omnem Marchionatum præfectus Marchio, (z) ab Oxenstierna in mandatis accepit, ut Schauemburgensis, Salmensis & Montecuculi Comitum se objiceret conatibus; commeatu omnique apparatu bellico Brisacensem Civitatem, a Suecis mox obsidendam, prohiberet. (a)

§. XVII.

Acta cum legato Gall.

Sustinendis autem belli sumtibus, Fridericus cum Feuquierio, Ludovici XIII. ad Germanos legato, qui, renovando cum Suecis fœderi, (b) Heilbronnam venerat, de pecuniæ summa, a Rege Galliæ mutuo accipienda, tractavit. (c)

(z) Litteræ eam in rem datæ sunt die 16. April.

(a) CHEMNITZ *loco alleg.* pag. 94.

(b) Instrumentum hujus renovationis extat in LONDORP. Tom. IV. pag. 313.

(c) *Memoires pour l'Histoire du Cardinal de Richelieu* Tom. I. pag. 394. ubi hæc

E Conventu Heilbronnensi redux Fridericus, mense Julio, praesente Reichardo Mockhelio, Suecico per Alsatiam legato, Marchiae superioris, Comitatus Ebersteinensis, Dynastiarum Lahrae & Malbergae, ut & Austriacarum ditionum, Advocatiae praesertim Ortenavicae, possessionem adiens, ubique populos in fidem suscepit, abolitis pristinis officialibus & praefectis, novos constituit, aliaque, quae praesens rerum usus videbatur exigere, ordinavit. Monasterio Schutterensi procuratorem dedit. Advocatiae Ortenaviae Antonius de Lutzelburg cum militari imperio praefectus. Ex omnibus Badensibus terris solus Spanheimensis Comitatus non in manibus fuit Friderici Marchionis.

§. XVIII.

Clades Caesarean.

Haec dum aguntur, mense Majo ineunte, Caesarei e Brisaco erumpentes, Badevillam, Roetelam & Sausenbergam occuparunt. Sed mense sequenti Otto Ludovicus, Rheingravius, exercitus Suecici dux, junctis cum Marchione Badensi copiis, insignem hostibus cladem intulit prope Brisacum. Marchio Kentzingam & Kirchovae vicum, vallo fossaque munitum, cepit, Kro-

de Marchione nostro refert Feuquierius: „ Le Marquis de Bade-Dourlac, qui étoit aussi à l'assemblée de Heilbronn 1633. fit grande instance au Sieur de Feuquieres pour obtenir par l'entremise de ses offices vers sa Majesté, qu'elle eut agreable de lui preter cent mille écus pour l'assurance de la quelle somme il donneroit des terres.

tzingam, Ampringam aliosque vicos combuſſit; Stauffam, Neoburgum, Badevillam, Sauſenbergam, Rœtelam, Rheinfeldam, Seckingam, Lauffenburgum & Landshutum expugnavit præſidiisque munivit. Denique citato agmine in Alſatiam contendit Rheingravius, ut Montecuculum, cum quo erat Hermannus, Marchio Badenſis, ex eadem expelleret. Sed hoſtis adventu Montecuculus trans Rhenum ſe cum copiis recepit. (*d*)

Alia.

Eodem Junio menſe Oxenſtierna quatuor Circulorum ſuperiorum Heidelbergæ celebravit Conventum, ad quem Fridericus quoque noſter Badenſis ſe contulit. Actum ibi de ſolvendis militum ſtipendiis, de annona militari; obſidio Hagenoæ ac Philippiburgi decreta. (*e*)

Conventum hunc ultimo Julii ſolennior alius Francofurti ad Mœnum excepit; ubi Heilbronnenſia acta confirmata ſunt, & de futuræ pacis legibus aliisque rebus actum, quas præſens exigebat. (*f*)

(*d*) Chemnitz. *loco alleg.* pag. 125. 126.

(*e*) Idem pag. 121. 136. Pufendorf. *de Rebus Suecicis* Lib. IV. §. 54.

(*f*) Idem pag. 152. 172. Pufendorf. §. 69. Conventui huic nomine Marchionis interfuit Iſaacus Bartolus, Conſiliarius Aulicus ejus, quem publicis ſe non immiſcere juſſerat negotiis, quod earum non ſatis gnarus videretur. Aegre id ferens Oxenſtierna, deliberationibus eum intereſſe voluit, quod & factum eſt. Legatus nomine Marchionis Receſſui Francofurtano die 5. Sept. ſubſcripſit.

§. XIX.

Oppugnatio Brisac.

Mense Julio & Augusto Fridericus noster, una cum Ottone Rheingravio oppugnavit Brisacum. (g) Urbs tamen Ducis Feriæ ex Italia adventu liberata. Durante obsidione a Præfecto quadrangularis argenteus cusus est nummus, qui bimestris obsidii memoriam servat. (h)

Milites palantes, Badensem cum infestarent Marchiam, & viatoribus damna inferrent, Fridericus A. 1634. die 10. Januarii edicto illos observari & vi armata jussit repelli. (i)

Convent. Francof.

Oxenstierna, quam dudum animo conceperat, Circulorum superiorum cum inferioribus conjunctionem, hoc demum anno perficere satagens, communem omnibus Protestantibus Conventum Francofurtum ad Mœnum indixit, ad quem Fridericus quoque noster cum filio natu majore Friderico se contulit. (k) Ibi de consiliis armisque jungendis, diu multumque tractatum est, sed

(g) IDEM pag. 162.

(h) Extat apud KOELER *Müntzbelustig.* Tom. I. pag. 425. In Nummo hæc legitur Inscriptio: „Die VII. Julii & III. Aug. ao. Dni MDCXXXIII. „ Brisacum obsessum ductu Rheingr. Ottonis Lud. & March. Frid. Durl.

(i) KHEVENHÜLLER *Annal. Ferdinandeor.* Tom. XII. pag. 1281. *Theatrum Europæum* Tom. III. pag. 151.

(k) *Theatrum Europæum* pag. 252. Fridericus ante Conventum finitum Francofurto discedens, Ernestum Fridericum de Remchingen, a Consiliis secretis & Isaacum Bartolum, Consiliarium Aulicum legatos reliquit.

deliberationibus dum trahitur tempus, funestæ ad Nordlingam Suecorum cladis nuncius advenit, quo perculsi Ordines, re infecta discesserunt. (*l*)

§. XX.

Marchio ditionibus exul.

Cæsareani victores per omnem Sueviam, Wirtenbergicam ditionem & Marchionatum inferiorem grassati sunt. Fridericus noster, omnibus spoliatus ditionibus, cum aula sua se Argentinam recepit, (*m*) & reliquum belli tempus vel Argentinæ vel Basileæ (*n*) transegit; ita tamen, ut rebus gerendis non raro ipse interesset. Cæsareani vero, occupatis Sausenbergæ, Rœtelæ & Badevillæ Dynastiis, Klinglinum, Juris Doctorem, ex Ensisheimiano Regimine præfecerunt Gubernatorem.

Convent. Wormat.

Ingravescentibus ita rebus Suecorum in superiore Germania, multisque Protestantium recedentibus a fœdere, Oxenstierna, tanto oneri sustinendo impar, necessarium judicavit, cum reliquis fœderatis communicare consilia, ut, quid agendum, sit in medium conferrent. Occasio novi Conventus, sub finem hujus

(*l*) Chemnitz Tom. II. Lib. II. pag. 364. 410. 496. Pufendorf. *de Rebus Suecicis* Lib. VI. §. 35. seqq.

(*m*) *Theatrum Europæum* Tom. III. pag. 381.

(*n*) Usque ad A. 1642. Argentinæ versatus est Marchio, ut ipse testatur in literis die 27. Maji A. 1642. scriptis. Sequentibus annis usque ad pacem Westphalicam Basileæ commoratus est. A. 1640. jura sua in vicum minoris Huningæ Civitati Basiliensi titulo venditionis reliquit. Bruckner *Merckwürdigkeiten der Landschafft Basel VI. Stuck* pag. 616. seqq.

anni Wormatiæ habiti, in quo cum Wirtenbergæ Duce aliisque cum ſociis Fridericus quoque Marchio comparuit. Actum de conditionibus fœderis, cum Galliæ Rege ineundi, quæ multis licet minus placuiſſent, Bipontino tamen, Palatinatus Electoralis adminiſtratori, ut & Wirtenbergico, Haſſo, Badenſi nonnullisque Comitibus a Feuquierio, Galliæ legato, perſuaſum eſt, ut accederent fœderi; ſine quo Suecorum & Proteſtantium Germaniæ res perditæ fuiſſent. Tum denique miſſa a Proteſtantibus fœderatis in Galliam legatio, quæ pecuniam & copias, quin & fœdus apertum peteret a Rege, utque Cæſari bellum declararet. (o)

Converſione hac rerum monachi, ex Monaſteriis ſuperioris Marchiæ nuper a Suecis expulſi, poſt Nordlingenſem Cæſareanorum victoriam A. 1634. in Monaſteria redierunt; quod & poſt Reſtitutorium Ferdinandi Edictum ante quinquennium fecerant.

§. XXI.

Pax Pragenſis.

Pace Pragenſi A. 1635. cum Saxone conſtituta, Fridericus noſter in laterculo eorum comparet, qui a Cæſare ab amneſtia excluſi ſunt. (p) Saxo die 5. Nov. ea de re ad Marchionem ſcribens, incaſſum laboraſſe ſe apud Cæſarem ait, amneſtiæ ut includeret

(o) PUFENDORF *loco alleg.* §. 89. ſeqq.

(p) *Pragiſcher Neben-Receſs wegen der excludirten in Pirniſchen und Pragiſchen Friedens-Pacten* pag. 269.

cluderet Marchionem. Id tantum ſe a legatis ejus impetraſſe, ut ſinguli Ordines nonniſi cauſa cognita & accedente Collegii Electoralis conſilió judicentur. Marchioni certas Præfecturas, alimentorum loco, aſſignandas, donec, admiſſa pace, Cæſari reconcilietur & Ordines Catholici, ut & Lotharingiæ Dux reſtituantur. Sacra per omnem Marchiam in eo relinquenda eſſe ſtatu, in quo fuerint A. 1627. die 27. Novembris.

Marchionatui Bada-Durlacenſi Cæſar adminiſtratorem dedit Johannem Eberhardum ab Elz, Trevirenſis Archiepiſcopatus Mareſchallum & Conſiliarium Intimum Domus Bada-Badenſis. Marchia ſuperior reſtituta Wilhelmo.

Plerique ſuperioris Germaniæ Ordines, Suecis neglectis, tum cogitarant de pace, miſſis ad Hungariæ Regem Ferdinandum, qui ſuo nomine tranſigerent. Nonnullis æquæ, aſperæ aliis dictatæ ſunt leges. At Marchio Fridericus exul e terris, & amneſtia excluſus, ad Gallicas ſe applicuit partes, quæ unica ei ſpes ſupererat atque præſidium, poſt cladem Nordlingæ. (q)

Idem fuit Wirtenbergici fatum, qui ditionibus pulſus, reconciliationem cum Cæſare per fecialem quærens, duram a Curtio Cancellario, Ferdinandi, Hungariæ Regis nomine, Heilbron-

(q) Pufendorf *Rer. Suecicarum* Lib. VII. §. 88. pag. 211. de eo ita ſcribit: „Marchio Badenſis, Gallorum promiſſa ſecutus, his ſeſe plane addixerat.

FRID. V.

næ reſponſionem accepit; pace Pragenſi ab amneſtia quoque nominatim excluſus. In Wirtenbergicis Cœnobiis reſtitutus fuit cultus Romanus. (r)

§. XXII.

Acta varia.

Reinachius, Gubernator Briſaci, Marchicum Hachbergæ caſtrum, Briſaco non longe diſtans, natura arteque munitum, obſidione lenta per totum obſederat triennium. Præſidiarii denique A. 1636. annonæ defectu ad deditionem compulſi, militari more emigrantes, Cæſareanis caſtrum tradiderunt. (s)

Eodem anno Ferdinandus, Romanorum Rex, cum exercitu ſuo venit Durlacum, ſed clementem ſe præſtans.

At Bernhardus Vinarienſis, victis captisque A. 1638. apud Rheinfeldam Cæſareani exercitus Ducibus quatuor & expugnata Rheinfelda, die 28. Martii Rœtelæ recepit caſtrum & paulo poſt Friburgum; (t) ſed & Briſacum denique (u) poſt octimeſtrem obſidionem & repetitas contra Cæſareanos, urbem liberaturos, victorias, eodem anno quum in poteſtatem redegiſſet Bernhardus, Marchicas Brisgoviæ ditiones reſtituit Friderico, qui expugnationi urbis interfuit. (x)

(r) IDEM *loco alleg.*

(s) LOTICHII *Rer. German.* Lib. XXVI. Cap. II. §. 4.

(t) Die 11. Aprilis.

(u) Die 17. Decembris.

(x) *Theatrum Europæum* Tom. III. pag. 932. 1026.

Anno ſequente Marchioni, Baſileæ hærenti, conditiones de pace & de reconciliatione, cum Cæſare ineunda, propoſitæ ſunt; quibus ille ſpretis Suecico fœderi conſtans adhæſit.

§. XXIII.

Comitia Ratisbon.

Unde ad Ratisbonenſia Comitia, quæ pacificandæ Germaniæ Cæſar A. 1640. indixerat, non vocatus eſt Marchio. Nunciatum illi tamen, non vocatis Ordinibus, ſecurum Ratisbonam eundi iter patere. Sed & ex Ratisbonenſibus Comitiis omnium Electorum nomine ad eum ſcriptæ ſunt literæ, (*y*) ut cum Cæſare rediturus in gratiam, vel ipſe Ratisbonam veniret, vel eodem mitteret legatum. Daturos eſſe operam Electores, ut æquis conditionibus reconciliatio fiat cum Cæſare. Eam occaſionem ſi prætermiſerit Marchio, ſeram nimis pœnitentiam eum eſſe acturum. At ille Suecorum confiſus amicitia, fortunam belli expectare, quam Cæſari, irato & minus forſan æquo, ſe committere maluit. (*z*) Hinc & amneſtiæ, Ratisbonæ A. 1641. ſancitæ, beneficio caruit. (*a*)

(*y*) Die 21. Dec. A. 1640.

(*z*) Oſtendunt id literæ ejus ad Electores A. 1641. die 10. Febr. ſcriptæ.

(*a*) ADAMUS ADAMI in *Relatione hiſtorica de Pacif. Weſtph.* Cap. IX. §. 4. pag. 176. inter eos, qui ab amneſtia Ratisbonenſi excluduntur, Marchionem recenſet.

Biennio poſt Cæſareani caſtrum Badenſe Malberg occupant, diruunt, comburunt.

A. 1643. Bavari ex Pforzhemio oppido omnique Præfectura, ut & ex Præfectura Grabae Miniſtros Eccleſiarum & Ludimoderatores Lutheranos expulerunt; ſubſtitutis Catholicis. Weſtphalica Pace Præfecturas has Bavari reſtituere noluerunt. Reſtitutæ tamen ſunt ex legibus Pacis & Sacerdotes Catholici recedere coacti.

Eodem anno Vinarienſis exercitus oppidum Badam & Eberſteinenſe oppidum Gernsbach diripuit, Steinbacum combuſſit, apud Dutlingam die 23. Novembr. a Cæſareanis victus & fere internecione deletus. (*b*)

§. XXIV.

Tractatus Pacis Weſtph.

Inter hæc apud Weſtphalos de pace tractatum. Friderici noſtri legatum deliberationibus intereſſe Cæſareani noluerunt, niſi Paci Pragenſi prius acceſſerit Marchio. At Suecorum, Gallorum aliorumque Principum interventu legatus admiſſus; fidem & obſequium Marchionis in Cæſarem atque Imperium teſtatus. (*c*) In Conventu hoc Bada-Durlacenſis Bada-Badenſi legato in Collegio Principum locum denegavit. (*d*)

(*b*) Engelsüss *Weimariſcher Feldzug* pag. 190.

(*c*) Adamus Adami Cap. VII. §. 6. & 9.

(*d*) Vide Tom. III. pag. 108.

Postulata March.

Sed & questus est Fridericus noster de sententia Cæsaris A. 1622. & de Vindobonensi atque Etlingensi transactionibus, omniaque in pristinum statum postulavit restitui, qualis nempe ante bellum Bohemicum fuerat. (e) Stauffensem Dynastiam & ditiones Brisgoviæ cum reliquis Comitum olim Friburgensium terris repetiit Marchio, legitimum eorum heredem se esse caussatus. Geroldseccianum denique in Ortenavia Dominium Annæ Mariæ conjugi suæ Geroldseccianæ restitui, sibique & heredibus masculis ac feminis investituram ejus postulavit concedi; urgens porro, ut actionibus super Dynastia Rœtelensi aliisque ditionibus, in Camera contra Marchiones institutis, renunciarent Austriaci, (f)

(e) Prodiit A. 1646. Diatribe, in qua sententiam A. 1622. & transactiones, eam secutas, auctoritatem non habere ostenditur. Scripti hujus titulus est: *Summarische Information, wegen der in der Oberbadischen Sach vermeintlich vorgeschützter exceptionum rerum judicatarum atque transactarum.*

(f) Adamus Adami Cap. XXVI. §. 17. pag. 516. In *Tractatibus Pacis Westphalicæ* mense Aprili 1648. Volmarus contendit, Rœtelam pignoratitium esse feudum Austriæ, sex mille florenis auri redimibile, prout in Camera Imperii judicatum, addens, quod eadem Camera Badevillam & Sausenbergam suprematui Austriaco subjectam agnoverit. Additur, Marchionem sex mille thaleros Monasterii obtulisse Volmaro, id nimirum acturo, ut Rœtela relinquatur Marchioni, qui vicissim Badevillam & Sausenbergam Austriacæ Domui in feudum se oblaturum promiserit. Non displicuerant hæc Volmaro, convenientius esse judicanti, certum habere Vasallum, quam inimicum vicinum. Quum autem potestatem

& quæ, ob everſum Hachbergæ caſtrum, data ſunt damna compenſarentur.

§. XXV.

Difficultas negotii.

Legatis Suecicis res fuerat curæ, qui vicies & ultra Cæſareis legatis rem propoſuerunt. (g) Poſt cauſam Palatinam vix alia Osnabrugenſem & Monaſterienſem Conventum ma-

ea de re tractandi non habuiſſet Volmarus, rem differendam eſſe dixit, donec Oenipontem ad Principem redeat. MEYERN *Acta Pacis Weſtph.* Tom. V. pag. 704.

(g) Sueci Formulæ Pacis, A. 1647. die 14. April. Cæſareanis oblatæ, hæc verba inſeruerunt: „ Fridericus Marchio Badenſis & Hochbergenſis reſtituatur in eum ſtatum, in ſacris & profanis, in quo fuit ante hos motus ejus Parens Georgius Fridericus, controverſiis de ſuperiori Marchionatu Badenſi ex æquo & bono componendis. Reddatur quoque dicto Principi Friderico Dominium Stauffen & ditio Brisgoviæ, cum reliquis Comitum Friburgenſium ditionibus & bonis, quæ olim Domui Auſtriacæ ſequeſtrata; poſtmodum vero ad Marchiones Badenſes, legitimos eorum heredes, jure devoluta ſunt. Renuncient Archiduces Auſtriæ pro ſe & heredibus in perpetuum actionibus & proceſſibus ſuper Dynaſtia Rœteln, aliisque ditionibus in Camera contra Marchiones inſtitutis. Satisfiat ſuæ Celſitudini ob everſionem Caſtri Hochbergenſis ex æquo & bono; Principiſſæ quoque Badenſi reſtituatur Dominium Hohengeroldseck, cum fructibus perceptis & percipiendis omnique damno & intereſſe, eoque aperto inveſtiantur dictus Dominus Fridericus ejusque heredes maſculi & fœminæ: MEYERN *Acta Pacis Weſtph.* Tom. V. pag. 460.

jore motu exagitavit; Volmaro & Bavaro refiftentibus firmiter. (*h*)

Bada-Badenfis conqueftus eft, Friderici V. patrem & patruum ex Eduardi Fortunati terris LXXIII. tonnas auri per 28. annos detentionis percepiffe.

Poft multam actionem Cæfareani A. 1647. confenferunt denique, ut Marchia fuperiore penes Wilhelmum manente, Vindobonenfis & Etlingenfis transactiones abolerentur, atque Præfecturæ Stein & Remchingen reftituerentur Friderico. (*i*) Hunc

(*h*) HENNIGES *Meditat. ad Inftr. Pac. Cæfareo Suec. Specim. I.* pag. 56.

(*i*) In formula Pacis menfe Majo A. 1647. a Cæfareanis exhibita, apud MEYERN *Actor. Pacis Weftph.* Tom. IV. pag. 561. hæc leguntur: „Et „quamvis Fridericus, Marchio Badenfis & Hochbergenfis præter re„ftitutionem, fibi ex fanctione amniftiæ generalis competentem, etiam „in Marchionatum Badenfem fuperiorem reftitui poftulaverit, cum „tamen fententiam Cæfareæ Majeftatis ea de re latam retractandam „non effe placuerit, ad tollendas ulteriores controverfias, atque re„ftaurandam amicitiam vifum eft, ut non obftante transactione, defu„per Viennæ & poftea Etlingæ confecta, Præfecturæ Remchingen „& Stein, Guilielmo Marchioni Badenfi & Hochbergenfi in compenfa„tionem fructuum perceptorum ceffæ, dicto Marchioni Friderico re„ftitui adeoque tota illa fructuum perceptorum actio tolli & caffari „debeat, ea tamen conditione, ut Marchio Fridericus dicto Marchio„ni Wilhelmo de annua penfitatione, ex avita hereditatis divifione „debita, fatisfaciat, inque ejus compenfationem poffeffionem & Do„mum Ridberg, oppido Edlingen adjacentem, cum omnibus fuis ap-

conciliationis modum & Galli, Marchionis fœderati, paucis mutatis, amplexi ſunt. (*k*)

§. XXVI.

Evangelicor. ſententia.

Evangelici Status, plurium annorum labore in rebus his componendis fruſtra adhibito, Marchioni noſtro, tempori ut ſerviret, publicæque ut cederet utilitati, confidenter & ſerio ſuaſerunt. Auxilium enim ulterius, nec a Suecis, nec a Gallis expectandum. Catholicos ad decus ſuum referre, Principum Secularium religionis ſuæ ſi numerus augeatur; ideoque ardentius pro Eduardinis pugnare. De amneſtia, ex cujus capite Marchio reſtitui voluerat, iidem Evangelici Status obſervarunt, quod ſi vel pleniſſimam ex hoc capite obtinuerit reſtitutionem, non aliam tamen utilitatem inde ad eum redituram, quam ut rei litigioſæ poſſeſſionem adeptus, omnibus adverſarii actionibus juris pateat, qui Cæſaris, Bavari & Catholicorum favore ſubnixus, amicæ diſceptationi

„ pertinentiis cedat, ſalvis Domui Auſtriacæ juribus, ſententiis &
„ actionibus in ditiones Rœteln, Badenveiler & Sauſenberg compe-
„ tentibus.

(*k*) Galli in Formula Pacis menſe Julio A. 1647. oblata, quam exhibet MEYERN *Actor. Pacis Weſtph.* Tom. V. p. 146. præter Præfecturas Stein & Remchingen duas alias ex ſuperiore Marchionatu Friderico adjudicari, & penſitationem illam annuam, quam ex avita hereditatis diviſione Durlacenſes debebant, penitus aboleri petierunt.

Frid. V.

ſceptationi rerum vix daturus ſit locum. In tribunalibus Imperii poſt longas rerum & temporum ambages, ambiguam prorſus fore victoriam, at certas ſine fine impenſas. Suadebant denique, ut acciperet oblata.

Eundem in ſenſum Sueci quoque literas ad Marchionem ſcripſerunt; ancipitem oſtendentes eventum; prudentius eſſe arbitrati, certa dubiis, utilia ſpecioſis ut anteferret. Reſtitit tamen aliquamdiu Fridericus, Præfecturas aliquot ſibi adjici poſtulans. Saxonici, Brunſvicenſes & Argentinenſes Marchioni pinguiores conditiones a Cæſareanis exorare ſtuduerunt, ſed irrito conatu.

§. XXVII.

Summa reſtitut. Badenſ.

Fridericus ergo cum perſpiceret, fruſtra ſe in contraria niti, conſenſit denique, ut articulo IV. Pacis Oſnabrugenſis paragraphus his verbis inſereretur: (l)

„ Fridericus, Marchio Badenſis & Hochbergenſis, ejusque „ filii & heredes, cum omnibus, qui iisdem quocunque modo inſer- „ vierunt, aut adhucdum inſerviunt, cujuscunque nominis aut „ conditionis ſint, gaudeant & fruantur ſupra art. 2. & 3. deſcri- „ pta amneſtia cum omnibus ſuis clauſulis & beneficiis, ejus-

(l) Pufendorf *Rer. Suecicar.* Lib. XIX. §. 1. Pfanner *Hiſt. Pacis Weſtph.* Lib. V. §. 16. ſeq. Meyern *Acta Pacis Weſtph.* Tom. IV. Lib. XXXIII. §. 30. Tom. V. Lib. XL. §. 24. ſeq. Adami *Relatio* Cap. XXVII. §. 17.

„ que vigore reſtituantur pleniſſime in eum ſtatum in ſacris &
„ profanis, in quo ante exortos Bohemiæ motus fuit Dominus
„ Georgius Fridericus Marchio Badenſis & Hochbergenſis, quoad
„ Marchionatum inferiorem Badenſem, qui vulgo ſub appella-
„ tione *Baden Durlach* venit, itemque quoad Marchionatum
„ Hochbergenſem, tum etiam quoad ditiones Rœttelen, Baden-
„ veiler, Sauſenberg, non obſtantibus, ſed annullatis quibus-
„ cunque interim in contrarium factis mutationibus. Deinde
„ reſtituantur Marchioni Friderico præfectura Stain & Ren-
„ chingen absque onere æris alieni, interea temporis a Mar-
„ chione Guilielmo contracti, ratione fructuum, intereſſe ac
„ ſumptuum per transactionem, Etlingæ A. D. 1629. initam, dicto
„ Guilielmo Marchioni Badenſi ceſſæ, cum omnibus juri-
„ bus, documentis litterariis, aliisque pertinentiis, ita ut tota
„ illa actio ſumtuum ac fructuum perceptorum & percipiendo-
„ rum cum omni damno & intereſſe, a tempore primæ occupa-
„ tionis numerando, ſublata & penitus extincta ſit: annua quo-
„ que penſitatio ex Marchionatu inferiori, Marchionatui ſupe-
„ riori pendi ſolita, virtute præſentium penitus ſublata, annul-
„ lata & annihilata ſit, nec eo nomine quicquam vel de præte-
„ rito vel de futuro in poſterum unquam prætendatur vel exi-
„ gatur. Alternetur etiam in poſterum inter utramque lineam
„ Badenſem, inferioris ſcilicet & ſuperioris Marchionatus Baden-
„ ſis, præcedentia & ſeſſio in Comitiis & Circuli Suevici aliis-

„ que universalibus vel particularibus Imperii aut quibuscunque
„ Conventibus, pro nunc tamen eadem praecedentia penes Mar-
„ chionem Fridericum, dum superstes erit, permanente. „

§. XXVIII.

Judicium de ea.

Ita Osnabrugensis Pax Fridericum V. in politicis & in sacris ex capite amnestiae restituit; (m) ita quidem, ut res religionis in eo statu persisterent, in quo ante Bohemicos motus fuerunt. Norma religionis ergo in Marchia Bada - Durlacensi est annus 1618. qui in Palatinis quoque obtinet terris.

In Pacis tam solennis memoriam Fridericus noster Castrum Otlingam, quod bis mille passibus distat Basilea, haud procul a dextra Rheni ripa, quod tum temporis restaurare coeperat, *Fridlingam* appellavit.

At inter diuturni belli mala grave aes alienum contraxerat Marchio, Rescriptum moratorium petere coactus, quod A. 1654. Caesar illi & Wilhelmo agnato concessit.

§. XXIX.

Jus in allodia Geroldseck.

A. 1649. d. 3. Januarii Fridericus V. a conjuge sua, Anna Maria, ex Hohengeroldseccii Dynastis prognata, heres testa-

(m) Speciatim Praefecturae Pforzheim & Graben, quas Bavari retinere voluerant, Friderico restitutae. Dominicani ac Franciscani Monachi, sedem qui fixerant Pforzhemii, ejecti fuerunt. *Theatrum Europ.* Tom. XXVII. pag. 716. & 1040.

mento scriptus, jus in allodia Geroldseccianæ gentis acquisivit. Res, ut melius intelligatur, altius repetenda.

Geroldseccium, Ortenaviæ Castrum, ab altitudine rupis, cui impositum *Hohengeroldseck* dictum, Dynastiæ caput fuit, quæ suos olim habuit Dynastas, quos inter Theobaldus & Gangolfus, fratres, seculi XV. fine floruerunt. Hi A. 1484. a Philippo, Palatino Comite, bello petiti, arce sua Hohengeroldsecciana & Præfecturis Prinzbach atque Schimburg dejecti sunt; quæ per vicennium in Palatini manibus perstiterunt. Superveniente bello Palatino-Bavarico, terræ hæ a Maximiliano Imp. receptæ, Christophori, Badensis Marchionis, commissæ sunt fidei; donec A. 1511. sententia Imperiali pristinis suis Dynastis restituerentur. Hi accepti beneficii memores, terras illas, a Palatino quondam occupatas, & a Christophoro Marchione custoditas, Castrum nempe & Præfecturas memoratas & quidquid allodii jure tum temporis possidebant, A. 1534. Domui Austriacæ in feudum masculinum obtulerunt; ita tamen, ut quæ beneficii nomine ab Imperio aliisque dominis tenuerant Dynastæ, tenerent in posterum. Investitura nonnisi decennio post Gangolfo & Walthero, fratribus Dynastis, a Friderico Imp. ut Archiduce collata est. (*n*)

(*n*) Utrasque tam oblationis quam investituræ literas exhibet Libellus: *Gründliche und mit Urkunden belegte Vorstellung derer hochfürstl. marggrävlich Baden-Durlachischen Gerechtsamen auf die Allodien derer Herren zu Geroldseck* pag. 35. & 64.

Interjecto tempore Geroldseccii dimidiam vici Reichenbacensis partem, ac Præfecturas Selbach, Kubach & Schutterthal, quas jam A. 1482. in Christophorum Marchionem sub lege retrovenditionis transtulerant, (o) restituto emtionis pretio, ad Dynastiam reduxerunt. Retrovenditio hæc A. 1539. evenit. (p) Accessit dein Dautensteinense Castrum, una cum adjacentibus bonis; quod jam inde a seculi XV. temporibus, Lumbartiis, posteaque Pleussiis feudi jure concessum, A. 1584. Geroldseccii redemerunt. (q)

§. XXX.

Ab Anna MariaGeroldsecc. derivat.

Jacobus Geroldsecciorum postremus, quum mascula prole careret, Rudolfus II. Imperator, ut maximam Dynastiæ partem Domui suæ servaret, spem in Imperialia Geroldsecciorum feuda, Maximiliano fratri, Pragæ die 2. Aug. 1604. concessit. Mortuo deinde A. 1634. eodem Jacobo, feuda quidem ad dominos directos, ac speciatim Imperii & Austriaca feuda ad Domum spectabant Austriacam, sed allodia gentis Jacobi, ultimi vasalli, filiæ debebantur; nempe Annæ Mariæ, quæ Friderico Solmensi Co-

(o) Instrumentum extat in scripto: *Gründliche und mit Urkunden belegte Vorstellung &c.* pag. 41.

(p) *Idem* pag. 54.

(q) *Idem* pag. 90.

miti, nuptiis primis; Friderico noſtro Durlacenſi ſecundis fuerat conjuncta. Hæc vici Reichenbacenſis partem, quam memoravimus, ut & Præfecturas Selbach, Kubach & Schutterthal, una cum Dautenſteinenſi Caſtro, aliasque terras, (*r*) prima Auſtriacorum inveſtitura non comprehenſas, ſed allodiales, ſibi vindicavit; reluctante Auſtriaca Domo, quæ, Anna Maria ex poſſeſſione ejecta, anno ſequenti feudalium omnium & allodialium bonorum poſſeſſionem Craſtoni Adolpho Ottoni, Cronbergio Comiti, tradidit; cujus pater Adamus Philippus ante plures jam annos ſpem in iſta bona a Ferdinando Cæſare ut Auſtriæ Archiduce, obtinuerat. (*s*) Separationem allodii a feudo filia impetrare non potuit. Miſſi Cæſarei, cauſæ examinandæ deſtinati, literis die 19. Sept. Dautenſteinii datis, rem non liquere profeſſi, priſtina jura Annæ ſervarunt. (*t*)

Inter bellicas turbas ad Weſtphalicam usque Pacem de Geroldsecciana hereditate nihil memorabile actum. Quadriennio ante Weſtphalicam Pacem (1644.) Anna Maria, defuncto marito

(*r*) Catalogum horum bonorum allodialium refert auctor *ejusdem ſcripti* pag. 10. ſeqq.

(*s*) LINCKIUS in *Diſſert. de Jure Sereniſſimæ Domus Durlacenſis in allodia controverſa ultimi Dynaſtæ Hohen Gerolsecc* pag. 6.

(*t*) Charta hæc extat in Diatriba: *Unterſuchung der Beſchaffenheit des Fleckens, Thales und Bannes Berghaubten &c.* pag. 64.

priore, novum ut ſibi defenſorem pararet, cum Friderico noſtro matrimonium contraxit.

§. XXXI.

Pace Weſtph. aſſertum.

Hic rem eo perduxit, ut in Inſtrumento Pacis, ubi de Badenſium reſtitutione agitur, (u) de Geroldsecciana Dynaſtia hæc verba insererentur: „De Baronatu Hohengeroldseck conven- „ tum eſt, ut, ſi Domina Principiſſa Badenſis prætenſa ſua jura „ in dicto Baronatu documentis authenticis ſufficienter proba- „ verit, reſtitutio ſtatim poſt latam deſuper ſententiam fiat cum „ omni cauſa omnique jure, vigore documentorum competenti. „ Cognitio autem hæc finiatur a die publicatæ pacis infra bien- „ nium.

Marchio Annæ Mariæ heres.

Verum enimvero Friderici conjux finem litis non vidit. Brevi poſt enim e vivis exceſſit, poſtquam conjugem Fridericum Marchionem omnium bonorum & jurium ſuorum ſcripſerat heredem. (x) Hic legibus Weſtphalicæ Pacis ut ſatisfaceret, A. 1649. in Conventu Norimbergenſi, ubi de Executione pacis agebatur, ut & in Conventibus Ordinum Sueviæ, eodem anno & ſequenti celebratis, authentica ſua documenta produxit; ſed irrito labore.

Fridericus VI. Marchio, patri ſuccedens, A. 1667. à Leopoldo Cæſare Reſcriptum obtinuit, quod Regimini Auſtriaco ci-

(u) Art. IV. §. 27.

(x) Teſtamentum hoc extat in ſæpe allegato ſcripto: *Gründliche und mit Urkunden belegte Vorſtellung &c.* pag. 15.

teriori injunxit, ut amicam rei compositionem tentaret. Verum tergiversante Cronenburgio, quem nec iterata Cæsaris præcepta commoverant, ad Judicium Aulicum lis denique delata est A. 1669. Ibi inter varias adversæ partis machinationes ad A. 1692. res protracta.

§. XXXII.

Badenses possessionem arripiunt.

Extincto tum sine mascula prole Cronenburgio Comite, Fridericus Magnus, Marchio, Friderici V. nepos, bonorum allodialium possessionem, nemine contradicente, adivit, Cæsaremque ea de re literis docuit. Cæsar duobus Rescriptis, quibus bonorum quorundam restitutionem Friderico Magno injunxerat, ejusdem possessionem agnovit.

Verum Carolus Caspar, Liber Baro de Layen, qui investituram feudorum Geroldseccianorum, extinctis Cronenburgiis, obtinuerat, a Cancellaria Austriaca *Rescriptum*, ut vocant, *immissionale* ratione allodialium bonorum A. 1695. impetravit. Marchio de injuria sibi facta penes Aulicum Imperii Judicium conquestus, petiit ab eo, ut jurisdictionem, quam illud in hac lite ab A. 1669. sibi jam vindicaverat, adversus Cancellariæ Austriacæ conatus defenderet. Annuit Marchionis precibus Aulicum Judicium, amicoque decreto Calendis Febr. 1697. Cancellariæ injunxit, ne progrederetur ulterius.

At

Eadem dejecti.

At Regimen Oenipontanum minacibus literis possessione decedere jussit Marchionem; quibus cum ille parum moveretur, armata denique trecentorum militum manu die 16. Aprilis possessio in Layanum translata est Comitem. Marchio expulsus, frequentes quidem ea de re Cæsari querelas exhibuit; intercedentibus quoque, propter insolitum exequendi modum, Sueviæ Ordinibus; sed ad hoc usque tempus in pristino res statu permansit. (y)

§. XXXIII.

Jus in Dynast. Lahrensem.

Geroldsecciana successio cum Nassovia quoque Domo litem Friderico V. concitavit, quæ, ut recte intelligatur, repetenda quoque ab ovo.

Inter Geroldseccianos Dynastas & Nassoviorum majores de Lahrensi & Malbergensi hereditate ab A. 1532. in Camera Imperiali longa & diuturna fuerat agitata contentio; (z) quæ pro

(y) Acta, quæ allegavimus, exhibet: *Gründliche Vorstellung &c.* pag. 16. seqq. Scripto huic addi meretur libellus, novissime editus, cui titulus: *Pragmatische Geschichte des Hauses Geroldseck, wie auch derer Reichsherrschaften Hohengeroldseck, Lahr und Mahlberg in Schwaben mit CCXIII. Urkunden, Francofurti & Lipsiæ 1766. in 4to.* sectione III. De omni hac lite præter LINCKIUM in citata Dissertatione agit quoque OBRECHT ad J. P. Art. IV. §. 27. BURGOLDENSIS *ad J. P.* Part. I. Disc. 30. §. 1. & SCHWEDERUS *in Theatro Prætensionum* Part. II. pag. 34. IMHOFFIUS in *notitia procerum* Lib. IV. Cap. VIII. §. 28. male patrimonialia Gerolseckiorum bona ad Badenses pervenisse tradit.

(z) De lite hac mentionem fecimus Tom. III. pag. 97. not. d. Actionum in

Geroldsecciis A. 1595. die 2. Junii decisa, (a) & executio decreta. Nassovii contra sententiam hanc remedio revisionis, quod vocant, quum sibi prospexissent, loca & bona, quae Geroldsecciis una cum fructibus perceptis restitui debuerant, in Nassoviorum manibus perstiterunt.

Judicio revisorio per triginta jam annos pendente, Ludovicus, Comes Nassoviae Saraepontanus & Jacobus Geroldseccianorum postremus, Henrico Limpurgensi Dynasta, & Maximiliano Pappenhemio arbitris usi, A. 1625. die 3. Augusti transactionem iniverunt, qua Jacobus hereditati Lahrensi & speciatim juri, ex sententia Camerae A. 1595. quaesito omnique actioni & liti penitus renunciavit. Vicissim Nassovius centum mille florenos, certis temporibus solvendos, eorumque annuas usuras quincunces Jacobo promisit, atque in debiti fidem Lahrensis Dynastiae partem dimidiam, quam indivisim cum Badensibus tenebat, & insuper in subsidium allodialia quaecunque bona sua eidem oppigneravit. Praeter hos centum mille florenos, Nassovius viginti quoque millium florenorum summam, quam Geroldseccius A. 1603. a Georgio Friderico Marchione mutuo acceperat, in se derivatam, intra

---

Camera Imp. a Geroldsecciis A. 1532. institutarum formulae leguntur in scripto, cui tit. *Höchstgemüssigte Vorstellung derer Hochfürstl. Baden-Durlachischen Gerechtsamen wider das Fürstl. und Graefl. Hauss Nassau, die Herrschafft Lahr betreffend* inter Docum pag.. 1. seqq. absque loco & ao. impress.

(a) Sententia haec extat in *scripto alleg. inter Documenta* pag. 4.

bimestre tempus una cum usuris 5500. florenor. Marchioni se soluturum spopondit. Accessere 10000. floreni & 20000. alii, quos Nassovius, partim numerata pecunia, partim statis temporibus exsolvendos suscepit.

§. XXXIV.

A Geroldsecc. ad Badenses pervenit.

Virtute hujus transactionis Nassovius Badensi, quae promiserat, præstitit; Geroldseccio 10000. florenos quoque numeravit; sed de reliqua summa novæ difficultates quum fuissent exortæ, A. 1634. d. 6. Junii, Friderici nostri Marchionis interventu' Francofurti alia inter Jacobum Geroldseccium & Ludovici Nassovii heredes inita est transactio; qua præcedens confirmata, additumque, ut præter summas memoratas, Nassovius viginti adhuc florenorum millia, a Geroldseccio debita, in se susciperet. (b) Nassovii his transactionibus morem non gesserunt. Postremum nomina, in illis expressa, una cum jure in reliquam allodialem Geroldseccianam hereditatem, ex testamento Annæ, Jacobi, Geroldsecciorum ultimi, filiæ, ad Fridericum nostrum Marchionem transierunt. Hic denique A. 1652. die 13. Julii cum Johanne, Ernesto Casimiro, & Johanne Ludovico, Comitibus, Ludovici Nassovii filiis, Caroloburgi ita transegit, ut loco 213200. florenorum nonnisi 130000. florenos Nassovii persolverent Marchioni. Triginta florenorum millia tempore definito, reliquorum centies mille

(b) Utraque transactio extat in *scripto modo alleg.* pag. 5. seqq.

florenorum quincunces usuræ ex reditibus Dynastiæ Lahrensis oppigneratæ, &c, si non suffecerint, ex aliarum quoque Nassoicarum ditionum reditibus Friderico pendantur, donec summa soluta. (c)

§. XXXV.

Marchio in possess. immissus.

Verum enimvero postrema hac transactione stare quum noluissent Nassovii, Fridericus denique, eadem neglecta, præcedentibus transactionibus inhærens, in Camera Imperii litem Nassovio intendit, atque A. 1654. 15. Febr. mandatum obtinuit, quo Johanni Comiti Nassoviæ Saræpontano injunctum est, ut in possessionem dimidiæ partis Dynastiarum Lahr & Malberg oppigneratæ, Fridericum immitteret, donec de 213200. florenorum summa, ut & de usuris, sumtibus & damno satisfecerit. (d)

Nassovius nec huic, nec aliis, quæ successerunt, satisfecit Mandatis. Camera Imperii sententiæ suæ executionem decrevit, eamque Hugoni Eberhardo, Wormatiensi Episcopo, & Mariæ Eleonoræ, Palatinæ Simmerensi, (e) Circuli Rhenensis superioris Rectoribus A. 1658. die 12. Nov. demandavit. (f) Immissio anno sequente facta. (g) Marchio possessionem Lahrensis Dyna-

(c) Transactio hæc *ibidem* legitur inter documenta pag. 13.

(d) Extat Mandatum in *Scripto alleg.* pag. 15.

(e) Vidua hæc erat Ludovici Philippi, Comitis Palatini, A. 1654. defuncti, tutrix filii Ludovici Henrici Mauritii, ætate minoris.

(f) *Scriptum alleg.* pag. 22.

(g) Agit de omni hac lite IMHOFIUS in *Notitia procerum Imperii* Lib. IV. Cap. VIII. §. 29. & DROLLINGERUS in *Lexico Basiliensi sub Friderico V.*

ſtiæ adivit; Proteſtantium ſacra in eadem introduxit; (*h*) poſſeſſionemque retinuit, usque ad A. 1724. quo Aulicus Cæſaris Senatus Naſſovio Saræpontanis Dynaſtiam hanc reſtitui juſſit. (*i*)

Hæc de Geroldseccianis & Lahrenſibus rebus, quas ordine non interrupto expoſuimus, evidentiores ut fierent. Nunc ad Fridericum noſtrum redimus.

§. XXXVI.

Acta ab A. 1651.

Inveſtituram ille feudorum Imperii a Ferdinando III. Imp. A. 1651. die 12. Aug. Vindobonæ per legatos accepit. In literis feudalibus & Badenſis & Hachbergenſis Marchiæ, ut & dimidia pars Comitatus Eberſteinenſis & Dynaſtia Uſenbergenſis memorantur. Quinquennio poſt Baſilienſia feuda ab Epiſcopo Johanne Franciſco recepit.

His temporibus ex decreto Circuli Suevici Conventus minorum quatuor Circulorum, agebantur. (*k*) Fridericus, ad quem, ex jure Senioratus, ſecundæ partis ſpectabat directio, Ordinibus, qui eam partem componunt, Offenburgum A. 1651. menſe Novembri Conventum indixit, ad quem & Hanoviæ Comitem & Argentinenſes, aliosque vicinos Status, de re communi delibera-

(*h*) Petri *Suevia eccleſiaſt.* pag. 492.

(*i*) Vide infra in Carolo Wilhelmo Marchione.

(*k*) Diviſio hæc in quatuor Circulos minores (*in vier Viertel*) A. 1563. ordinatione Circuli Suevici inſtituta & Domui Badenſi ſecundæ partis tum delata directio, quam illa habet hodieque.

turos, vocavit. Legatus Friderici Præſes Conventum direxit, Ordinumque collegit ſuffragia. Aderant Bada-Badenſis, Furſtenbergicus, Zolleranus, ut & Civitatum, Rothwilæ, Offenburgi, Zellæ ad Hammerſpacum legati, Ordinum, qui ſecundam partem componunt, mandata ferentes. Ex vicinis Hanoviæ Comitis & Argentinenſium comparuerunt legati. Ab Advocatia Provinciali Ortenaviæ & a Civitate Spirenſi literæ venerunt, quibus cauſæ communi ſe non defuturos teſtati ſunt. Actum de rebus, ad politiam ſpectantibus. (*l*)

§. XXXVII.

Acta ab A. 1653.

A. 1653. poſt diuturnum exilium & innumera, quæ bellum poſt ſe traxerat mala, Conſilium Secretum in Caroloburgenſi palatio prima vice habuit Marchio. Placuit, filium ejus cognominem Fridericum ad Comitia Ratisbonam mittendum, quod infirma pater valetudine uteretur. (*m*)

(*l*) In Inſtructione, quam Wilhelmus Marchio dedit legato, hæc verba leguntur: „ Als vermœg bey dieſem Fürſtl. Hauſe herkommenen Alternativ jetzmaligem vorſitzendem auf der weltlichen Fürſtenbanck eine „ Zuſammenkunft deren in den andern Viertheil dieſes lœblichen Schwæbiſchen Creyſes, auch anderer ausgeſeſſenen benachbarten Stænden, auf „ den 5ten dieſes nacher Offenburg ausgeſchrieben worden, um zu deliberiren, wie dem aller Orten geklagten und durchgehenden Unweſen, „ Hartnæckigkeit und Uberſetzung der Ehehalten, Dienſtbotten, Taglœhner und Handwercksleuth zuvorkommen &c. „

(*m*) Quæ de alternandi ordine inter varias Domos Principales & ſpeciatim Badenſem in his & præcedentibus Comitiis geſta fuerunt, expoſuimus ſupra Tom. III. pag. 106.

Weſtphalica Pace obtinuerat Cæſar, ut promitterent ei Status, (*n*) belli ſumptuum cauſa in proximis Imperii Comitiis pecuniarium ei ſe decreturos ſubſidium. A. 1654. Ratisbonæ decretum, ut centum Romanorum, quos vocant, menſium ſumma ei ſolveretur. Eridericus noſter, ultra portionem ſuam, quæ quadragies & quinquies mille atque ducentorum florenorum fuerat, undecies mille & trecentos florenos ſolvit, quorum in ſequentibus Imperii Collectis habita ratio. (*o*) Inſigne parſimoniæ Marchionis documentum.

§. XXXVIII.

Lis cum Wirtenb.

A. 1655. Friderico cum Wirtenbergæ Duce gravis eſt exorta contentio, cujus ſumma huc redit. Erneſtus Fridericus Altenſteigam & Liebenzellam Joh. Friderico, Duci A. 1603. quum tradidiſſet, recepta Malſeha, Ottersvira & Steinbaco, Dux peculiari inſtrumento die 15. Dec. eodem anno Marchioni evictionem promiſit; eumque in finem Beſighemii & Mundelshemii præfecturas, in promiſſi fidem, ei oppigneravit; Malſcha, Ottersvira & Steinbacum, eccleſiaſtica bona quod eſſent, reſtitutioni obnoxia. (*p*) Addita conditio, ſi loca illa, vel in totum, vel ex parte amitterentur, ut Dux damnum præſtaret, atque ſi mora in eo fuerit, Beſighemii & Mundelshemii Præfecturas occupandi Marchioni jus eſſet.

(*n*) Art. XVI. num. XI.

(*o*) Teſtis eſt Ferdinandi III. Imp. apocha data ultimo Octobris 1655.

(*p*) Lege, quæ diximus ſupra in Erneſto Friderico pag. 213. ſeq.

FRID. V.

Wilhelmus Bada-Badenſis A. 1622. reſtitutus ditionibus, Malſchenſem quoque Præfecturam recepit; virtute juris antiqui, quod Bada-Badenſes in eam ſibi vindicabant. (*q*) Steinbacum vero, Durlacenſi undique cinctum ditione, in Friderici noſtri manibus tum quidem permanſit. Hic de Malſcha amiſſa apud Wirtenbergenſem conqueſtus eſt, ſed aliquamdiu quievit. Etlingenſi autem transactione A. 1629. Malſcha Wilhelmo cum fuiſſet relicta, Wirtenbergæ Ducem monuit Fridericus, ut, quam promiſerat, evictionem præſtaret. Acceſſit eodem anno Ferdinandeum, Reſtitutionis bonorum eccleſiaſticorum, Edictum, quo Wilhelmus Malſcham, Fridericus noſter Steinbacum Albæ Dominorum Abbati reſtituere coacti ſunt. Decrevit denique Weſtphalica Pax, ut Wilhelmus Malſcham, Fridericus Steinbacum, ex anni decretorii (1624.) lege reciperent; Friderico in tractatibus pacis fruſtra contendente, ut Malſcha quoque ipſi redderetur. Peculiari tamen Scripto juribus ejus proſpectum eſt.

§. XXXIX.

Pro Marchione decisa.

Recuperandæ hujus præfecturæ ſpe dejectus Marchio, Wirtenbergæ Ducem de damno ſarciendo denuo cœpit urgere. Hic e contra Marchioni in Camera Imperii litem intendit, (*r*) & ſubditis ſuis commercium vini cum Marchicis interdixit. At Camera eodem

(*q*) Adi Wilhelmum Tom. III. pag. 113.
(*r*) Ex lege *Diffamari*.

eodem anno die 4. Octobris Wirtenbergæ Duci injunxit, ut in Besighemii & Mundelshemii Præfecturarum locorumque, ad eas spectantium, possessionem immitteret Marchionem, donec ei de damno, propter Malscham & Ottersviram ablatas, ut & de expensis satisfecerit. Commerciorum quoque libertatem eodem mandato restituere jussus est Wirtenbergicus, qui Besighemii tamen & Mundelshemii possessionem pertinaciter retinuit.

Fortius dein agitata fuit lis, atque lata denuo sententia A. 1684. ut Wirtenbergicus duas illas Præfecturas, intra trimestre spatium, pro quantitate redituum Malschæ & Ottersviræ traderet Marchioni, donec pacta implesset. Sententia A. 1731. die 28. Junii confirmata est, sed Wirtenbergæ Dux variis juris remediis usus, executionem avertit (s) donec Carolum Fridericum Marchionem inter & Carolum Eugenium Ducem, nostra ætate, res tandem transacta est, ut suo loco docebitur.

§. XL.

Gesta reliqua.

A. 1657. mortuo Ferdinando III. Imperatore Bavarum inter & Palatinum de Vicariatu lites exortæ sunt. Fridericus noster, aliorum Principum exemplo, Vicarii titulum utrique concessit; Palatinus licet, missa legatione, Marchionem ad suas perducere partes studuisset.

(s) Conferantur *Acta in Sachen, so zwischen dem Hauß Baden-Durlach, Klægern, und dem Hauß Wirtenberg, Beklagten, an dem Cammergericht von*

Eodem anno inter Principes Evangelicos de Monitis ad Capitulationem, futuro Regi præſcribendam, deliberabatur Francofurti, ubi Deputatorum Imperii illo tempore agebatur Conventus. Marchio noſter Georgio Wilhelmo Bidenbachio, quem Wirtenbergæ Dux ad Conventum illum miſerat, ſuas partes demandavit. Principum Monita, in compendium redacta, A. 1658. die 27. Apr. Moguntino exhibita fuerunt. In adornanda tamen Capitulatione Monita hæc ab Electoribus cum fuiſſent neglecta, Principes ſolenni ſcripto ſibi intercedendum putarunt. (*t*)

Leopoldus, Ferdinandi III. Cæſaris filius, Imperator electus eſt; ad quem, coronationis cauſa Francofurti agentem, Fridericus noſter filium miſit Fridericum, Cæſari novo ut ſua obſequia deferret.

§. XLI.

Teſtamentum ejus.

Decennio ante mortem (*u*) Fridericus noſter Baſileæ teſtamentum condidit, cujus præcipua capita cum teſtamento Georgii Friderici A. 1615. conveniunt. En ſummam ejus:

1. Teſtator vult, ut corpus ejus inter ſecundam & tertiam Conjugem collocetur in crypta.

A. 1655. verhandelt worden; die Abtrettung beeder Aemter Beſigheim und Mundelsheim &c. betreffend.

(*t*) Monita Principum exhibet LONDORP. *Act. publ.* Tom. VIII. pag. 257. Proteſtatio eorundem, die 8. Aug. facta, legitur *ibidem* pag. 383.

(*u*) A. 1649. die 31. Dec.

2. Sibylla filia & duæ forores, Anna & Elifabetha fucceffioni renuntient.
3. Filii teftatoris, Fridericus, Carolus Magnus & Guftavus Adolphus fint heredes. Ita tamen, ut Primogenitus regat folus, eique fubditi præftent homagium.
4. Indivifibiles femper fint Marchicæ terræ.
5. Succeffio linealis agnatica denuo firmata.
6. Carolo Magno & Guftavo Adolpho deftinantur pro fede Otlinga (x) & Dautenftein.
7. Executores Teftamenti, Tutores & Curatores conftituti funt Eberhardus Wirtenbergæ Dux & Georgius, Landgravius Haffiæ.

Ferdinandus III. Imp. hoc teftamentum confirmavit die 25. April. 1654. duabus rebus exceptis, quarum prima eft prohibitio tranfitus ad aliam religionem. Altera refpicit auftregas, quas Fridericus V. uti pater, inappellabiles conftituit. Cæfar autem eas primæ inftantiæ judicium appellat.

§. XLII.

Obitus.

Decennio poft teftamentum conditum, anno nempe 1659. die 8. Sept. Fridericus V. vitam cum morte commutavit; fexagefimum quintum ætatis annum quum omnino expleffet.

(x) Quam Fridericus nofter dein Fridlingam vocavit, ut fuperius dixi.

Chara-
cter.

Princeps a primo regiminis tempore ad Westphalicam usque Pacem, adeoque per totos viginti sex annos perpetua fatorum varietate agitatus; at malis non fractus, constantis & intrepidi Principis elogium meritus est, ut pater. Mechanicis artibus maximopere delectatus; virtutibus togatis magis, quam militaribus, imbutus; modestus, boni publici amans; luxus & luxuriæ hostis; parvo contentus; parcus, non sordidus; felix maritus & pater. (y)

§. XLIII.

Uxor pri-
ma.

Uxores habuit quinque. Ex tribus posterioribus sobolem non suscepit. Prima fuit Barbara, filia Friderici, Wirtenbergæ Ducis & Sibyllæ Anhaltinæ; nata die 4. Dec. 1593. nupta die 21. Dec. 1616. Stutgardiæ; domum deducta die 11. Jan. 1617. Obiit A. 1627. die 8. Maji in patria, in quam, marito Vindobonam abeunte, secesserat. Corpus delatum est Pforzhemium, ibique conditum die 15. Jul. in crypta Marchionum. Fridericus conjux cum filio Friderico; Johannes Fridericus & Julius Fridericus, Wirtenbergæ Duces, funus duxerunt, cui & plurimorum Principum legati & magna Nobilium multitudo interfuit. (z)

(y) FEUQUIERIUS, Gallicus ad Germaniæ Ordines legatus, de eo ita scribit in *Memoires pour l'Hist. du Cardinal de Richelieu* Tom. I. pag. 394. „ Pour la personne du susdit Marquis de Bade, il est Lutherien, „ d'esprit mediocre, d'assez bon cœur; attaché aux Suedois, tant „ parce qu'ils l'ont remis dans ses Etats, dont il étoit entierement „ depouillé, que par le don, qu'ils lui ont fait des places, qu'ils te- „ noient dans l'Alsace de là le Rhin; dont il preta le Serment à la dite „ Couronne entre les mains du dit Chancelier, pendant la dite assem- „ blée de Hailbronn.

(z) Editus est A. 1627. liber Durlaci, cui titulus: *Serenissimæ Principis ac Do-*

Frid. V.

Liberi primi matrim.

Mater hæc octo liberorum, quos ordine subjungimus.

Fridericus A. 1617. natus, qui patri successit.

Juliana, nata die 4. Nov. 1618. obiit die 7. Julii 1623.

Sibylla nata d. 5 Febr. 1620. d. 8. Kal. Maji 1679. cælebs decessit.

Carolus Magnus, natus A. 1621. cujus vitam separatim describemus.

Barbara, nata Stutgardiæ die 6. Junii 1622. XVII. annorum puella die 18. Kal. Oct. 1639. defuncta.

Johanna, nata die 5. Dec. A. 1623. Johannem Banierium Campi Mareschallum Suecicum A. 1640. die 26. Sept. Arolsæ maritum accepit, quo extincto, A. 1648. nupsit Henrico, Comiti de Thurn, Duci Suecico in Livonia, ubi in prœlio contra Russos cecidit. Johanna A. 1661. mense Febr. vitam commutavit cum morte.

Friderica, nata die 6. April. 1625. vigesimo ætatis anno cælebs obiit A. 1645. die 16. Jun.

Christina, nata die 25. Dec. 1626. mortua die 11. Jul. 1627. eodem, quo mater, die Pforzhemii sepulta est.

§. XLV.

Uxor 2. & liberi ex ea.

Secunda Friderici uxor fuit *Eleonora*, Alberti Ottonis, Comitis Solmensis, in bello Juliacensi A. 1610. occisi, filia, nata

Mm 3

minæ Dominæ Barbaræ Marchionissæ Badensis & Hachbergensis funus. Ut & Panegyricus exequialis beatis manibus ejusdem Principis, Durlaci impressus A. 1628.

A. 1605. nupta Friderico Butzbachii apud Philippum Landgravium A. 1627. die 8. Octobris, mortua Hachbergæ A. 1633. die 6. Julii. Ex ea nati sunt liberi sequentes:

Anna Philippina, nata die 9. Septembris A. 1629. eodemque anno die 27. Decembris extincta.

Eleonora, nata & mortua die 15. Nov. 1630.

Gustavus Bernhardus, de quo separatim dicemus.

§. XLVI.

Uxores reliquæ.

Defuncta Eleonora, Fridericus ad tertias progressus est nuptias, ducta *Maria Elisabetha*, filia Wolradi Comitis de Waldeck & Annæ Badensis, Jacobi filiæ, nata A. 1608. mense Septembri, desponsata Marchioni A. 1633. mense Novembri, mortua Basileæ A. 1643. die 19. Febr.

Eam in thoro Marchionis excepit *Anna Maria*, Jacobi, ultimi Geroldsecciani Dynastæ, filia heres; vidua Friderici Comitis Solmensis, per quam jus in Geroldseccianam hereditatem ad Badenses, ut supra docuimus, pervenit. Nata hæc A. 1593. die Simonis & Judæ, nuptias cum Marchione celebravit A. 1644. die 13. Febr. obiitque Basileæ A. 1649. die 25. Maji.

Postrema denique Friderici uxor fuit *Elisabetha Eusebia*, Alberti Comitis Furstenbergici Filia, A. 1649. nupta, quæ marito diu supervixit, A. 1676. die 8. Junii Basileæ extincta.

T A B U

P R O S A P I A E

F R I D E R

nat. 6. Nov. 1617. † 31. Jan. 1
Joh. Caſimiri Comitis Palati
† 4. Aug. 1622.

Fridericus Casimirus, nat. 27. Novemb. 1643. † 1644.

Christina, nat. 22. Apr. 1645. nupta 1) Alberto Anſpac. March. 1665. 2) Friderico Duci Gothano 14. Auguſti 1681. † 21. Dec. 1705.

Eleonora Catharina, nat. 4. Maji 1646. † 9. Jun. 1647.

FRIDERICUS MAGNUS, natus 23. Septembris 1647. † 25. Junii 1709. Ux. Auguſta Maria, Friderici Ducis Gottorp. filia 15. Maji 1670. † 25. April. 1728.

Fridericus Magnus, natus 13. Januarii 1672. † 24. Febr. h. a.

Friderica Augusta, nata 21. Maji 1673. † 25. Julii 1674.

Christina Sophia, nata 17. Dec. 1674. † 22. Jan. 1676.

Claudia Magdalena Elisabetha, nat. 15. Nov. 1675. † 18. Aprilis 1676.

Catharina, nat. 10. Oct. 1677. ux. Joh. Friderici Leininga - Hartenburg. Comitis 19. Jun. 1701. † 11. Aug. 1746.

CAROLUS W
MUS, nat. 28.
† 12. Maji 1738.
dalena Wilhelmi
helmi Ludovici D
tenberg. filia
1697. † 3 c.
1742.

Carolus Magnus, natus 21. Jan. 1701. † 12. Jun. 1712.

F r i d e r i c u s,
natus 7. Octobris 1703. † 26. Martii 1732. Ux. Anna Carola Amalia Ludovica, Johannis Wilhelmi Friſonis Principis Naſſovio-Arauſ. filia, 3. Julii 1727. nupta.

C A R O L U S F R I D E R I C U S,
natus 22. Novembris 1728. Ux. C A R O L I N A L U D O V I C A , Ludovici
Haſſo - Darmſtad. filia, nupta 28. Januarii 1751.

Carolus Ludovicus, natus 14. Febr. 1755.

Fridericus, natus 29. Aug. 1756.

L A II.

ERNESTINAE.

CUS VI.

Ux. Chriftina Magdalena
Cleburg. filia 30. Nov. 1642.

Carolus Gustavus, at. 27. Sept. 1648. ✝ 24. Oct. 03. Ux. Anna Sophia, Antonii lrici Ducis Brunfv. filia 1677.

Catharina Barbara, nata 4. Julii 1650. Canoniffa Hervord. †1734.

Johanna Elisabetha, nata 6. Nov. 1651. Ux. Johannis Friderici Anfpac. March. 26. Januarii 1673. † 28. Sept. 1680.

Eleonora Friderica, nat. 6. Mart. den. 13. April. 1658.

hristina Juliana, nat. 12. Sept. 78. Ux Joh. Wilhelmi Ducis Ifenac. 1697. 10. Julii 1707.

Carolus, nat. 30. Mart. 1680. † 30. Aug. ejusd. anni.

Fridericus Rudolphus, nat. 13. Maji 1681. † 18. Maji 1682.

Carolus Antonius, nat. 1683. † 31. Maji 1692.

EL- 1679. Mag- Wil- Wir- Junii obris

Johanna Elisabetha, nat. 3. Oct. 1680. ux. Eberhardi Ludovici D. Wirtenberg. 16. Maji 1697. ✝ 2. Jul. 1757.

Albertina Friderica, nat. 3. Jul. 1682. Uxor Chriftiani Aug. D. Gottorp. Epifcopi Lubec. 2. Septemb. 1704. † 22. Dec. 1755.

Christophorus, nat. 28. Septembris 1684. ✝ 2. Maji 1723. Ux. Maria Chriftiana Felicitas, Joh. Caroli Aug. Leininga-Heidesh. Comitis filia 4. Decembris 1711. † 3. Jun. 1734.

Carola Sophia, nat. 1686. ✝ 3. Octob. 1689.

Maria Anna, nat. 3. Jul. 1688. ✝ 8. Mart. 1689.

Augusta Magdalena, nata 13. Novembris 1706. † 25. Augufti 1709.

Carolus Augustus Johannes Reinhardus, natus 14. Novembris 1712.

Carolus Wilhelmus Eugenius, nat. 13. Nov. 1713.

Christophorus, nat. 5. Junii 1717.

I. Landgravii

Wilhelmus Ludocus, natus 14. Januarii 1732.

Ludovicus Wilhelmus Augustus, natus 9. Febr. 1763.

CAPUT VII.

FRIDERICUS VI.

A. 1659. -- 1677.

§. I.

Introitus.

Octodecim annorum regimen expositurus sum Principis, patrem qui fortitudine bellica, avum felicitate & prudentia superavit regendi; virtutibus & Imperatoria dignitate neutri secundus. Fridericum VI. intelligo; Principem, in quo plures invenias Principes & compendium virtutum.

Initia Marchionis.

Produxit eum Caroloburgense Palatium die 16. Novembr. A. 1617. quo omnia apud Germanos atque Bohemos ad civile bellum, quod per totos triginta annos Germaniam agitavit, parata.

Argentoratum a longo jam tempore Marchionum Badensium prima fuerat studiorum palæstra. Hanc & Fridericus adolescens invisit, atque ex ea A. 1634. Lutetiam profectus, totum ibi transegit triennium, omnibus disciplinis imbutus & artibus, quae Principem ad magna natum exornant. Ad militiæ artes se præsertim applicuit, cujus præcipuum theatrum ipsa tum fuerat Germania, bello ardenti, quo consumebatur, conflagrans.

§. II.

Tyrocinium militiæ.

Bernhardus ille Dux Vinario-Saxo Lutetiam Parisiorum venit A. 1637. de bello, contra Austriacam Domum continuando, communia cum Cardinali Richelio initurus consilia. Ibi Fridericus noster Saxoni se applicuit, firmiter sibi proponens, a primis militiæ gradibus ad summum imperatoris culmen per obsequia, sibi succedentia eniti. Bernhardo irrumpente in Sequanos, A. 1639. in pugna diuturna ad pontem Burgundicæ Araris Fridericus gladio suo viginti hostes viginti duo annorum juvenis vel occidit, vel vulneravit. (*a*) Delemontium, Rinovia, Laufenburgum, vel defensæ vel captæ, virtutis ejus testes celebrantur. Rheinfelda obsessa & capta, ubi Cæsareanorum quoque copiarum duces, Savellius, Enckenfortius, Verdanus, Sperreuterus, urbem ab obsidione liberaturi, ab obsessoribus intra biduum ter profligati, denique capti fuerunt, (A. 1638.) Marchionis juvenis virtutem suspexit.

§. III.

Chiliarcha Leg. Schœn.

Prope Niddam Hassorum Equestris Schœnianæ Legionis Chiliarcha creatus est (A. 1640.) postquam per biennium eam Sub-Chiliarcha duxisset. Eodem anno Vinariensis exercitus ad Erfordiam Suecico, quem Banerius ducebat, ut & Hassiaco exercitu auctus est. Castra hostium castris, natura arteque munitis, ad

(*a*) KECKIUS in *Oratione funebri Friderici VI.* pag. 10.

ad Salfeldam oppoſita, obſidione lenta expugnare fœderati decreverant. Sed poſt levia aliquot prœlia, in quibus Friderici noſtri virtus emicuit, orta diſſenſione, re infecta diſceſſum. (*b*) Interjecto tempore Fœderati ad Vildungam, Cæſarei ad Fritzlariam conſederunt. Marchio cum mille equitibus caſtra hoſtium prætergreſſus, non ſine vitæ periculo commeatum Caſſellas adduxit.

Paulo poſt idem noſter Fridericus a Banerio Suecici exercitus Duce ad Ludovicum XIII. in Galliam miſſus eſt, ut de belli communis, in Germania continuandi, ratione cum Richelio tractaret. E Gallia redux A. 1641. conflictui ad Merſeburgum interfuit; quo Cæſareani Salam ad Naumburgum transeuntes, magna repulſi ſunt clade. Eodem anno poſt obitum Banerii reportatæ a Cæſareanis ad Guelferbitum victoriæ, magna quoque pars tribuenda Friderico.

§. IV.

Vinculum cum Suecis.

Bellum hoc Sueco-Germanicum variis itineribus, in Sueciam faciendis, ei dedit occaſionem, unde & matrimonii occaſio. Ibi enim Chriſtinam Magdalenam, Caroli Guſtavi, poſtea Sueciæ Regis, ſororem A. 1642. ſibi junxit uxorem. Poſt nuptias ex Suecia Volgaſtum ſe contulit, Pomeraniæ oppidum, quod alluit Pena. Ibi relicta conjuge, per Galliam eodem anno ad exercitum in Alſatiam contendit atque dein expugnationi Rotvilenſi &

(*b*) Pufendorf. *Rer. Suecicar.* Lib. XII. §. 8, 9.

Frid. VI.

infausto ad Dutlingam in Suevia interfuit prœlio; in quo Galli & Vinarienses cæsi; præcipui Duces capti. (c) Fridericus autem, instituto per Galliam itinere, in Pomeraniam redux aliquamdiu quievit.

Christina, Sueciæ Regina, A. 1645. Friderico nostro Marchioni ejusque conjugi Christinæ Magdalenæ præfecturam Uccermundanam, dum bellum duraret, utendam fruendamque concessit. Unde non semel Uccermundæ versatus est Marchio, ubi & filius ejus Fridericus Magnus, in Principatu successor, lucem adspexit. (d)

§. V.

Gesta varia.

A. 1647. promovendis Domus suæ commodis Volgasto Monasterium & Osnabrugam, ubi de pace tractabatur, se contulit. Eundem in finem ad Carolum Gustavum, Westphalicæ pacis executioni intentum, Norimbergam profectus est A. 1649. ut commodis Domus suæ invigilaret. Inde in Pomeraniam reversus, iter per Poloniæ regnum instituit. His omnibus peractis cum uxore sua A. 1651. venit Durlacum.

Multiplices autem ingenii dotes & in rebus gerendis prudentiam Ferdinando III. Cæsari & Principibus Imperii Fridericus noster probavit, quum A. 1653. Ratisbonam ad Comitia fuisset missus a Patre. Ferdinandus IV. Cæsaris filius tum electus & paulo

(c) Idem Lib. XV. §. 34. pag. 521.

(d) A. 1651. Carolus Gustavus affini suo Marchioni literis cavit, ne Præfecturam hanc dimittere teneretur, nisi viginti thalerorum Imp. millia ipsi fuerint soluta.

poſt coronatus eſt Rex Romanorum. Coronata quoque Eleonora Auguſta, Ferdinandi Cæſaris conjux. In feſtivitate hac Fridericus noſter Imperialis Pincernæ officio functus eſt.

§. VI.

Bellum Polon.

Biennio poſt Carolus Guſtavus, Marchionis noſtri affinis, Sueciæ Regni ſolium conſcendens, bellum intulit Polonis. Tum vero in itineribus, in tentorio, in acie, in prœliis, Regi ſemper fuit ad latus, Suecici equitatus conſtitutus Magiſter. (*e*) Varſavia capta, cum Poloniæ Rex Regnum deſeruiſſet, miſſus eſt Fridericus, ut Sendomiriæ Provinciam in Caroli Guſtavi fide retineret. Sendomiria urbe anno ſequente per Polonos recepta, Sueciæ Rex, veritus, ne, auctis pedetentim hoſtium viribus, intercluderetur itinere, e Minori Polonia, ubi hærebat, in vicina Boruſſiæ loca ſe recipere ſtatuit.

Regi, Jaroslavia diſcedenti, equitum viginti quatuor turmas, dimacharum ſigna decem Fridericus obviam adducere juſſus, itinere in ſiniſtra Viſtulæ ripa facto, Janovizam pervenit, ubi Regem, victis prope Sendomiriam Lithuanis, per alteram Viſtulæ ripam deſcendere intellexit.

§. VII.

Pugna ad Warcam.

Varſoviam tunc receſſurus Marchio, die 28. Martii (1656.) in vicinia oppidi Varcæ in Czarneckium incidit, Polonorum Du-

(*e*) Lieutenant Général de la Cavallerie.

cem, qui duodecim armatorum millium ducebat exercitum. Marchio copiis hoſti longe inferior, cum pugnam evitare non poſſet, ſuis in aciem diſpoſitis, ultra bihorium ſummo cum ardore pugnavit, cæſis aliquot hoſtium centuriis, donec obruti numero Sueci, plerique tirones, fugam arripuerunt. Quingenti eorum proxima nocte evaſerunt Varſoviam; quos ſequentibus diebus ſecuti ſunt multi, qui ſe in ſylvis abſconderant. Centum ſexaginta capti, reliqui ferro perierunt. Fridericus ipſe cum præcipuis aliquot ducibus & equitibus centum & octo Czierskam ſe recepit, ubi excitatis inter rudera murorum munitionibus, per biduum magna fortitudine vim Polonorum ſuſtinuit; deditionem, quam non ſemel imperaverant hoſtes, pertinaciter detrectans & extrema ſubire paratus, niſi Poloni, de victoria deſperantes, ac itinere Regis perculſi, ab obſidione receſſiſſent. Unde Fridericus, cum militibus ſuis Czierska egreſſus, inter volitantes Polonorum catervas, Varſoviam attigit ſalvus & ſoſpes. (*f*)

Rebus tam fortiter geſtis, Rex Fridericum ſupremi Mareſchalli Campi dignitate ornatum, una cum Stenbockio & Gardio caſtris præfecit ad Gedanum, atque inſignes duas Boruſſiæ Præfecturas paulo poſt illi contulit.

(*f*) PUFENDORF. *de rebus Caroli Guſtavi* Lib. III. Cap. X. GOTTFRIED LENGNICH *Geſchichte der Preuſſiſchen Lande unter der Regierung Joh. Caſim.* pag. 157.

§. VIII.

Staroſtiæ Marchioni collatæ.

Enimvero litteris A. 1656. die 18. Sept. Frauenburgi datis, Rex Friderico noſtro, ejusque conjugi, ſorori ſuæ, variis nominibus *87656. thalerorum* ſummam ſe debere profeſſus eſt; (g) in cujus debiti ſecuritatem Staroſtiam Rheden illis oppignerat, ea conditione, ut hujus Staroſtiæ reditus ipſi, eorumque heredes percipiant, donec de ſumma prædicta illis fuerit ſatisfactum. Evictionem autem ſuo & Coronæ Suecicæ nomine promiſit Rex, ſi Staroſtia Pacis tractatibus ad Polonos redierit; ſimiles prioribus reditus Marchioni & heredibus ſe aſſignaturum promittens.

Eodem anno & die Carolus Guſtavus, Diplomate Frauenburgi quoque dato, Friderico noſtro, ejusque conjugi, in ſignum amicitiæ & benevoli animi, pro 50000. thalerorum Imperialium ſumma Staroſtiam Liepinko Boruſſiæ oppigneravit; qua ipſi & heredes eorum utantur fruantur, donec de ſumma memorata alio modo ipſis fuerit ſatisfactum. In utroque tractatu jus ſupremi imperii & tributorum Rex ſibi reſervavit.

Staroſtiæ hæ, poſtquam quadriennium in Friderici manibus perſtitiſſent, Pace Olivenſi A. 1660. ad Polonos redierunt.

Idem Carolus Guſtavus, antequam ſolium Suecicum con-

(g) Debita hæc a Chriſtina Regina, & a Maria Eleonora, Regina vidua, Guſtavi Adolphi quondam uxore, & a Johanne Caſimiro Palatino, Caroli Guſtavi patre, ut & ab ipſo Carolo Guſtavo originem habuerunt, uti ex litteris patet.

ſcendit, A. 1648. die 4. Aug. litteris Ockermundæ ſcriptis, eidem Chriſtinæ Magdalenæ ſorori, ex reditibus ſuis, annuam trium millium thalerorum penſionem, in heredes tranſituram, aſſignaverat, quam dein Rex factus, in quater mille thaleros annuos, ad heredes quoque tranſituros, atque ex Regis & Regni ærario ſolvendos convertit. (*h*)

§. IX.

Patri ſuccedit.

Continuatum inter hæc magnis moliminibus Polonicum bellum, atque Friderico noſtro Livoniæ, contra Ruſſos tuendæ, & urbis Rigæ, quam hoſtes obſidebant, cum delectis equitibus liberandæ, demandatum eſt munus; ſed antequam illud exequeretur, adverſa valetudo parentis, ad vitæ finem feſtinantis, ex ipſo victoriarum curſu eum revocavit in patriam; in quam redux A. 1659. die 18. Sept. patri ſucceſſit, eodemque anno die 22. Decembris Imperialium feudorum inveſtituram a Leopoldo Imperatore accepit. Johannes Conradus, Baſilienſis Epiſcopus, biennio poſt, Baſilienſia illi quoque contulit feuda.

Acta cum Suecis.

Biennio poſtquam ſolium Marchicum occupaſſet, Fridericus VI. Antonium Ottonem de Wittersheim, Aulæ ſuæ Magiſtrum, miſit in Sueciam, qui mortuo Carolo Guſtavo Rege, Suecicorum nominum ſolutionem urgeret. Regina vidua, Regnique tutores, decreto die 5. Dec. A. 1661. facto, nomina hæc ex parte agnoverunt, ex parte reprobarunt.

(*h*) Chartam Rex dedit Frauenburgi die 17. Sept. A. 1656.

§. X.

Nomina a Suecis agnita.

Regesserant nimirum, Starostiam Lipinko, pro 50000. thaleris oppigneratam, Olivensi Pace redditam esse Polonis. Damni, ex redditione orti, resarcitionem a Sueciæ Regno Badensibus non magis deberi, quam aliis, quibus ejusmodi concessiones factæ fuerunt. Evictionem a Carolo Gustavo promissam esse negarunt. At sortem 87656. thalerorum Sueci validum nomen, Regi & Regno inhærens, declararunt; nonnisi de 24207. thaleris ad usuras semisses se obligari, professi; reliquam pecuniam, absque usuris, certis portionibus se numeraturos promiserunt. De dote 15000. florenorum Christinæ, Friderici VI. filiæ, a Carolo Gustavo Rege assignata, tutores nihil immutandum censuerunt; sed mandata ad Melchiorem Heinzium, Præfectum Catharinoburgensem, (*i*) expediverunt, ut residuos census absque ulla cunctatione persolveret. Reliquorum nominum examen ad legitimam Regis ætatem dilatum est. (*k*)

Solutio negata.

Ex debitis his Domui Badensi nihil solutum; quæ non semel ea de re cum Suecis, sed sine successu, tractavit. Carolus Gustavus, Friderici Magni frater, A. 1700. Holmiæ cum versaretur, sua & Domus suæ postulata repetiit. Cognitio rei Senatoribus commissa. Hi debita, A. 1661. a Regiis tutoribus agnita, ut

(*i*) Catharinoburgi Præfectura in Alsatia inferiore, haud procul a Weisenburgo sita, patria fuit Caroli Gustavi.

(*k*) De nominibus his vide vitam Christinæ Magdalenæ, Friderici VI. conjugis & quæ de Carolo Magno ejusdem Marchionis fratre, infra differemus.

invalida rejecerunt & dubia. Non dubia autem cum aliis nominibus compensare voluerunt. (l) Redeamus ad oram Rhenensem.

§. XI.

Castrum Landscronæ.

Landscronæ apud Alsatas Sundgovios Castrum Austriacæ & Badensis Domuum fuit feudum avitum, in duas partes divisum. Austriaca pars, quæ cum Ferretensi Comitatu ad Austrios pervenerat, cum Alsatia Austriaca ad Galliam transivit Westphalica pace. (m) Reichii a Reichenstein Badensium partem tenuerunt in feudum. Fridericus VI. pactione, cum Ludovico XIV. facta, A. 1663. d. 28. Martii annua mille thalerorum pensione accepta, directo suo renunciavit dominio. Reichiis annua quoque satisfactum pensione, quam pro dominio utili hodieque accipiunt. Ita Marchica & Austriaca pars pervenerunt ad Galliam.

§. XII.

Bellum Turcicum.

Invaserant eodem anno (1663.) Hungariam Turcæ; Forgatschio Comite victo, inhiantes Germaniæ. Fridericus gravitatem periculi sentiens, rebus domi ordinatis; venia ætatis pro filio herede obtenta; tabulis, ut non rediturus, confectis, Comitia Ratisbonæ, perpetua quæ tum esse cœperant, A. 1664. adiit; (n) ubi

(l) Quæ A. 1737. hac de re acta sunt, Caroli Wilhelmi Marchionis Vita docebit.

(m) Instrumentum Pacis Monaster.

(n) Fridericus una cum Wilhelmo Bada-Badensi Marchione die 23. Jan. Ratisbonæ advenit. MÜLLER *Staats-Cabinet Vte Erœffnung* pag. 250.

ubi Cæſarem inviſit, (*o*) atque in Principum Senatu ante legatum Magdeburgicum, nequicquam renitentem, tulit ſuffragium; Principes præſentes abſentium legatis præferendos cauſatus. (*p*). Cæſar d. 11. April. Serenitatis (*Durchleuchtig*) axioma Badenſibus conceſſit. Fridericus autem ſequente Julio menſe bellici contra Turcas Senatus una cum Epiſcopo Monaſterienſi, Bernhardo, in Comitiis conſtitutus eſt Præſes. (*q*) Aſſignatum ei 1500. florenorum in ſingulos menſes ſtipendium; (*r*) injunctumque Comitiorum decreto, ut una cum Monaſterienſi Antiſtite & Conſiliariis Bellicis, ab Imperio ſelectis, ad Cæſarem, tanquam ſupremum rei militaris moderatorem, ſe Vindobonam conferret, ibique conſiliis rerum gerendarum, Imperii nomine, intereſſet. (*s*) Vindobonam delatus, bellicis Leopoldi Imperatoris conſiliis quotidie præſens, in Hungariam aliquoties ſe contulit; exercitus Imperii curam habiturus. Sed Gothardiana victoria bello mox impoſuit finem, quum Turcæ, ſuis rebus timentes, pacem ipſi offerrent. (*t*)

(*o*) Die 30. Jan.

(*p*) MÜLLER *loco alleg.* pag. 277.

(*q*) LONDORP. *Act. publ.* Lib. IX. pag. 251.

(*r*) Vide Receſſus Imp. Tom. IV. pag. 12.

(*s*) Vide Inſtructio directorum Receſſ. Imp. Tom. IV. pag. 19. LONDORP. *Acta publ.* Tom. IX. pag. 266.

(*t*) Vide ſupra Tom. III. pag. 153.

§. XIII.

Gesta varia.

Redux domum Fridericus noſter Mulbergæ vico, quem valde amaverat, ubi frequens ejus in Arce mora, oppidi jura donavit.

Vectigal, quod Wenceslaus Imperator A. 1397. Heſſoni Hachbergenſi, in vico Weisweil ad Rhenum conceſſerat, frequens cum finitimis, Baſilienſibus præſertim & Argentinenſibus, fuit litium materia. Deſcendens & aſcendens navis pro pondere, quod *Fæhrtel* vocatur, Turonenſem Groſſum ſolvere tenetur. (*u*) Nummi hujus valor temporis progreſſu dubius evenit. Georgius Fridericus, ſuo jam tempore rem ſollicite indagans, invenit, 84 Turonenſes Groſſos Colonienſem componere Marcam & 14½ ſemiuncias argenti puri continere. Sed hic computandi modus cum Civitatibus ad Rhenum minus placuiſſet, Fridericus noſter interpretationem privilegii a Cæſare petiit; qui Diplomate A. 1665. die 3. Junii dato, (*x*) Turonico nummo novem cruciferos monetæ Imperii ſubſtituit. Sed reluctati Baſilienſes, litem in Conſilio Aulico intentarunt Marchioni. Baſilienſium cauſam probarunt Helvetii. Intra ſexennium amica transactione res fuit ſopita.

A. 1665. in Camera Imperii lis intentata Marchioni, ratione æris alieni, quo Erneſtus Fridericus & Georgius Fridericus,

(*u*) Pondus intelligitur trecentarum Librarum.

(*x*) Extat hoc Diploma in LUNIG *Reichs-Archiv-Supplement zu einigen Fürſtlichen Hæuſern* pag. 138.

Marchiones, ſuperiorem oneraverant Marchiam. Marchiæ hujus cauſam qui agebant, Fridericum V. ex Vindobonenſis & Etlingenſis transactionum legibus ad damnum præſtandum & diſſolvendum æs alienum teneri contenderunt. Fridericus negavit; transactiones illas, Weſtphalica pace abrogatas omnemque damni actionem expreſſis Inſtrumenti verbis ſublatam extinctamque contendens.

§. XIV.

Iter Vindobon.

A. 1666. Fridericus Cæſaris Leopoldi ſolennitati nuptiarum interfuit Vindobonæ, cum magnifico comitatu, (y) Sed & eidem Cæſari, biennio poſt legatum mittenti, aliorum Electorum ac Principum exemplo menſes aliquot Romanos conceſſit.

Naſſovio Saræpontana Domus A. 1666. ad interceſſionem Comitiorum Imperii, (z) Moratorium, quod vocant, Reſcriptum a Cæſare obtinuit, ne in Judiciis Imperii intra duodecennale tempus ad ſolvenda debita urgeretur, & ne uſuræ, quarum dies vel jam venit, vel intra prædictum advenerit tempus, exigerentur. Reſcriptum hoc ad Dynaſtiam Lahrenſem, cujus poſſeſſionem, pignoris jure, haud ita pridem Badenſes adierant, (a) A. 1670. Ju-

(y) Conradus Samuel Schurzfleischius *Operum hiſtorico politicor.* pag. 304. ubi Friderici noſtri vitam ſatis prolixe deſcribit.

(z) Ordines Imperii ſolenni decreto cauſam hanc Cæſari commendarunt, qui Reſcriptum dedit die 26. Maji A. 1666.

(a) Vide ſupra in Vita Friderici V. ad A. 1659.

dicii Aulici decreto extensum est. Nassovius tamen in Comitiis Imperii, ubi de Rescripto hoc, Cæsari commendando, agebatur, ad Causam Lahrensem illud non pertinere declaraverat. Marchio, injuriam sibi fieri arbitratus, anno sequente a Camera Imperii (*b*) impetravit sententiam, qua retinere jussus est pignus, donec de integra sorte & de usuris ipsi fuerit satisfactum. Causa tamen Rescripti eadem Cameræ sententia ad Cæsarem, tanquam judicem competentem, cum fuisset remissa, Nassoviis dein in Consilio Aulico litem instaurandi nata occasio; tam felici successu, ut victi Badenses, Dynastiam Lahrensem sine omni pretio Nassoviis restituere cogerentur. (*c*)

§. XV.

Bellum Gallicum.

Pax, post sex bellica lustra, Westphalicis Pactis restituta Germaniæ, non per integra quinque lustra duraverat, quum nova belli fax, A. 1672. apud Batavos orta, ab illis pedetentim ad Germanos prorepit; ab inferiore Rheno ad superiorem ascendens; quo utraque Marchia & Principatus vicini evidentibus periculis rursus expositi, quod Philippopolis, Pacis Monasteriensis virtute, Gallico munita præsidio, Badenses fere terras attingit. Hispanus & Cæsar anno sequenti se huic bello immiscuerunt. Imperium A. 1674. eidem accessit.

(*b*) Caussa hæc jam ante agitata fuerat in Camera, ad cujus forum eam pertinere causatus est Marchio.

(*c*) Vide infra in Vita Caroli Wilhelmi.

Fridericus noſter, ab Imperio Archiſtrategus ſive Mareſchallus Generalis conſtitutus, eodem anno Ratisbonæ, una cum reliquis Ducibus, fidem ſuam Ordinibus adſtrinxit. (*d*) Decretum in Comitiis, ut Imperii copiæ, ad Electores Rhenenſes defendendos comparatæ, exercitui jungerentur Cæſareo, (*e*) quem Montecuculus ad Rhenum ſuperiorem ducebat. Ordines ſollicite injunxerunt Marchioni, ſtationes, ad Philippiburgum & in vicinia poſitas, ut bene muniret. (*f*) Sed eorundem Ordinum copiæ & bellici apparatus lente advenerunt. Sub finem anni Fridericus a Cæſare Vindobonam vocatus, bellicis, quæ ibi agebantur, conſiliis frequenter interfuit. (*g*)

Marchio Dux Imperii.

§. XVI.

A. 1675. Cæſareus viginti quinque millium exercitus Montecuculo Duce cogendus erat ad Rhenum; eique adjungendæ Imperii copiæ, quæ duodecim millibus conſtare debuerant. Sed & hac æſtate bellica res Ordinum, Cæſare & Marchione fruſtra hortantibus, (*h*) adminiſtrata eſt ſegniter. (*i*) Turennio ad Sa-

Geſta A. 1675.

Oo 3

(*d*) *Theatr. Europ.* Tom. IX. pag. 229. Penſionis menſtruæ loco mille quingenti floreni A. 1675. die 13. Febr. Friderico in Comitiis decreti. Receſſus Imp. Tom. IV. pag. 99.

(*e*) Müller *verwirrtes Europa* Tom. II. pag. 337. & pag. 348.

(*f*) Præſidiarii Galli e Philippiburgo Civitate inſignia vicinis Principibus damna inferebant. Unde jam A. 1674. in Comitiis decretum eſt, ut Fridericus una cum Imperii copiis eminus urbem obſideret. Vide Müller *loco alleg.* pag. 450.

(*g*) Müller *loco alleg.* pag. 448.

(*h*) Idem *loco alleg.* pag. 685. 705.

(*i*) Pufendorfius *Hiſt. Brandeburg.* Lib. XIII. §. 16. hæc ſcribit: „Pu-

ſpacum occiſo (*k*) pulſisque cis Rhenum Gallis, Fridericus, exercitum ducens Imperii, una cum Montecuculo & Hermanno Badenſi agnato, Hagenoæ obſidionem aggreſſus eſt, quam ſub adventum Condei, diſcedente Montecuculo, ex arcta in laxam commutavit. (*l*) Ea obſidione ſoluta, Philippiburgum, arcendis hoſtium excurſionibus, laxe cœpit obſidere, & erumpentes aliquoties præſidiarios magna virtute rejecit. Præſidiis dein Landaviæ Bruchſaliæque impoſitis, cum hiems appropinquaſſet, reliquas copias in hiberna deduxit. (*m*)

§. XVII.

Obſidio Philippiburgi.

A. 1676. Fridericus, abeunte in Hiſpaniam Bournonvillio, Campi Mareſchallus Cæſareus die IX. Martii creatus, (*n*) una cum Hermanno Badenſi ad ſuſcipiendam Philippiburgi obſidionem unanimi deſtinatus eſt voce. (*o*) Ille ultimo menſis Aprilis urbem e longinquo obſidere cœpit; civitatis rivo in aliam partem deflexo. (*p*) Junior filiorum Marchionis, Carolus Guſtavus, pri-

„ blicus Imperii exercitus tenuis, & vix pontibus ad Argentoratum
„ tuendis ſufficiens; & quia multi Ordines ſuos ex eo exercitu milites
„ dimittebant, ac ſtipendia negligenter ſolvebant, metus erat, ne iſte
„ plane dilaberetur. „

(*k*) Adi Tom. III. pag. 168.

(*l*) WAGNER *Hiſt. Leopoldi* Part. I. pag. 389.

(*m*) *Theatrum Europæum* Tom. XII. pag. 677. MÜLLER *loco alleg.*

(*n*) IDEM Tom. XI. pag. 907. ſeq.

(*o*) LUDOLFFI *Schaubühne* Tom. V. pag. 149. MÜLLER Tom. III. pag. 110.

(*p*) MÜLLER *l. c.* pag. 30.

mum in præsidiarios impetum fecit. Idem Fridericus paulo ante Stolhovam & Offenburgum munitionibus firmaverat, ductoque in Alsatiam exercitu, variis velitationibus fatigaverat hostes. Philippiburgi obsidio a Friderico cum mediocri copiarum numero suscepta est; tarde progredientibus Circulorum copiis. Sed fine Junii viribus auctus, majori rem ardore aggressus est; postquam in Consilio bellico, Rastadii habito, de arctiore obsidione inter Duces convenisset. (q) Carolus VI. Lotharingiæ Dux, durante obsidione, in tractu Spirensi ad Luteram, quam variis muniverat operibus, cum exercitu stetit, aditum ut intercluderet Gallis, qui urbem hanc, Germaniæ clavem, quam magnæ provinciæ præferendam Turennius reputabat, summa vi tueri decreverant. Luxemburgi Dux, Franciæ Mareschallus, cum quinquaginta millium armatorum exercitu urbi obsessæ in auxilium venit. Sed Lotharingum, suis se munitionibus continentem, aggredi non ausus, in Brisgoviam se recepit. Copias, quas cum commeatu in urbem introducere tentaverant Galli, Fridericus noster, misso Schulzio Duce, disjecit.

§. XVIII.

Deditio urbis.

Obsessoribus Rhenus, ripas suas non semel supergressus, contrariari videbatur. Ordines commeatum, pecuniam, tormenta, copias lente submiserunt, qua de re frequentes Marchionis ad Eichstadiensem Episcopum, Cæsaris ad Comitia legatum,

(q) *Theatr. Europ.* Tom. XI. pag. 856. Müller *loco alleg.* pag. 110.

teſtantur querelæ. Cæſar ipſe repetitis vicibus Ordines tam ſingulos, quam univerſos, ſui officii commonefecit. (r) Inſtitit tamen propoſito ſuo Fridericus, difficultatibus obſidionis, quæ identidem ei occurrebant, audacior factus, ſuaque virtute rem eo perduxit, ut Fayus, urbis Præfectus, ad incitas redactus, die 17. Sept. Philippopolin ei traderet; qui Imperii nomine eam recepit, atque adeo Germaniæ reſtituit eo ipſo die, quo A. 1644. eam occupaverant Galli. (s)

§. XIX.

Obitus Marchionis.

Philippiburgo capta, Briſacum quoque expugnare decreverat Marchio. Sed obſidione diſpendioſa & gravi nuper finita, reddenda erat Cæſari ratio, antequam nova ſuſciperetur. Quin & de belli continuandi modo prius erat deliberandum. Media ergo hieme profecturus Vindobonam, ad Cæſaream Aulam, in itinere morbo correptus, rediit ad ſuos & paucas intra ſeptimanas in Caroloburgenſi ſuo Durlaci Palatio A. 1677. die 31. Jan. quinqua-

(r) Singulas has Friderici & Cæſaris litteras vide apud MÜLLERUM *lib. alleg.* Tom. III. pag. 111. 115. & in *Appendice Documentor.* pag. 6. ſeqq. Plures alias Friderici noſtri litteras, quibus de ſtatu obſidionis Cæſarem & Eichſtadienſem Epiſcopum identidem reddidit certiores, exhibet idem AUCTOR *loco alleg.* pag. 131. 140. 141. 143. Add. LONDORPIUS *Acta publ.* Tom. X. pag. 384. ſeq.

(s) Leges deditionis hujus die 9. Septembris conſcriptæ ſunt, quibus inter alia cautum, ut intra octiduum ſi non advenerint auxilia, urbs die 17. Sept. Friderico traderetur. QUINCY *Hiſtoire Militaire de Louis le Grand*

quaginta novem annorum (*t*) heros laureatus, novas ſibi laureas parans deceſſit; febre ex viſcerum torminibus orta, magnos inter belli apparatus occumbens; poſtquam non longo regimine ſeculi famam expleſſet; conſtanti Imperatoris Leopoldi & Aulæ ejus, quam ſepties inviſerat, florens amore.

§. XX.

Chara-ctér ejus.

Multiplices corporis & animi dotes ſe in eo conjunxerant. Statura ſublimis, imperatoria dignitas, majeſtas ex ore, geſtu, inceſſu, elucens; ſummis & infimis eum venerabilem reddiderunt. Terrarum ſuarum ſecuritati conſulens, Hachbergæ Caſtrum ex ruderibus ad priſtinum robur muniri, Rœtelanum, Canderenſe, Sauſenburgicum, Badevillanum, Pforzheimenſe, Staffortenſe, Grabenſe, ita refici curavit, ut ſubitaneo tumultu perculſis ſervirent perfugio. Mulbergenſe non refici tantum, ſed perfici & exornari voluerat. Caroloburgi Palatium, Durlaco adhærens, ita extulit, tantumque adauxit, ut ab eo tempore Fridericiburgum re-

Tom. I. pag. 491. ſeq. Hode *Hiſt. de Louis XIV.* Tom. IV. pag. 59. Basnage *Annales des Provinces Unies* pag. 703-709. *Theatrum Europ.* Tom. XI. pag. 860. Müller *verwirrtes Europa* Tom. III. pag. 146. ſeq. ubi & litteræ Friderici ad Eichſtadienſem Epiſcopum occurrunt, die 10. & 15. Sept. perſcriptæ, quibus totius rei geſtæ ſeriem illi exponit & rogat, ut penſionis, ipſi debitæ, in Comitiis ratio habeatur.

(*t*) Duorum menſium, 24. dierum.

ctius, quam Caroliburgum appellasses. Lateritiam, quam struxerat Carolus, marmoream Fridericus reliquit. Elegantia Palatii & Aulæ ab exteris certatim laudata. Aulam ornarunt præcipue duæ amitæ, Anna & Elisabetha, Georgii Friderici filiæ, tanto dignæ parente; quarum scientiam linguarum exterarum & multifariæ doctrinæ cognitionem populares laudaverunt & exteri. (*u*)

Vita privata.

Privatam ejus vitam si spectes, & regimen, nemo clementior eo atque benignior fuit. Ille publicas qui injurias nunquam, facile condonavit privatas. Popularis fuit, affabilis, religiosus datæ fidei custos; remunerator virtutis. Omnis otii, nisi literarii, osor; parcus somni; in seram noctem lectionis amator; qui hebdomadibus singulis Commentarios sibi jussit afferri omnium rerum, quæ in Aula, in Cancellaria, in Tribunalibus, in Camera fuerunt peractæ. Musis intimus apud eum fuit accessus; præsertim illis, quæ elegantioris literaturæ præsidium tenent.

§. XXI.

Numophylacium.

Numismaticus thesaurus ab eo collectus est ingens, in quo Regum, Consulum, Imperatorum, urbium, coloniarum, græci atque latini, ex omni metallo moduloque nummi comparent. Eminet tamen aurea Imperatorum & Cæsarum series. Præter numismata Marchio quoque noster Cimeliothecæ suæ inseruit ex Romana supellectile veteri, sacra atque profana. Item varii ge-

(*u*) CHAPPUZEAU de quo paulo post.

neris vasa, ex amethysto, achate, onyche, jaspide; ut & gemmis, e Marchico solo effossis, sculpta, scyphos ex auro Rhenensi Marchico fusos. Inæstimabilis hæc gaza est Domus Badensis; ex qua præstanti suo Numismatico Operi plures ineditas inseruit Ezechiel Spanhemius. (x) In comparando & ordinando hoc antiquitatis thesauro Fridericus noster præsertim usus est opera Caroli Patini, qui insigni apud eum gratia floruit, atque A. 1671. tertiam Itinerum suorum *Relationem* eidem Marchioni Argentina adscripsit. (yz)

Nec prætereundum silentio, quod in pluribus Germaniæ illius ævi Aulis elegantiorum literarum regnaverit genius. Apud Palatinos Carolus Ludovicus; apud Brandeburgicos Fridericus Guilielmus, Electores; Brunsvigæ Antonius Ulricus; apud Wirtenbergenses Fridericus Augustus, in colligendis hujus generis thesauris fuerunt diligentes.

§. XXII.

Basileam translatum.

In bello, quo Philippopolin obsedit Fridericus, Nummophylacium cum Bibliotheca Domus, quæ & valde tum aucta, Basileam translata est, ubi ab eo tempore perstitit ad annum usque 1765. quo omnem hunc literarium thesaurum Basilea in Carlsruhense Palatium suum Carolus Fridericus jussit transferri.

(x) Libri rubrum: de usu & præstantia Numismatum.

(yz) Relations historiques & curieuses de Voyages, à Bale 1673.

Præditum tot virtutibus & dotibus Fridericum VI. cur non appellemus Badensium *Augustum*. Marchia felix, si primum illum Imperii Romani fundatorem diuturnitate quoque vitæ Marchio noster æquasset.

Marchionis hujus vitam KECKIUS (*a*) FECHTIUS (*b*) & ARNOLDUS, (*c*) Oratores, sermone latino delinearunt. SCHURZFLEISCHIUS (*d*) in Badensium Marchionum serie Friderici VI. inprimis historiam late tractavit. CONRINGIUS (*e*) & CAPPUZOVIUS (*f*) eum in transitu laudarunt.

(*a*) JO. CHRISTIAN. KECKIUS Consiliarius, Marchioni ob eruditionem carus, in *Panegyrico Friderici VI. post mortem ejus habito*.

(*b*) In programmate invitatorio ad KECKII Orationem.

(*c*) GERHARDUS ARNOLDUS, Rector Gymnasii Durlac. in *Laudatione funebri, tum quoque habita*. Scripta hæc impressa Durlaci 1677. fol.

(*d*) *Operum politico-histor.* pag. 297.

(*e*) CONRINGIUS in *Thesauro Rerumpubl.* Part. IV. pag. 1236. ita de eo: „ ditiones suas marmoreas facere nititur; Princeps affabilitate ac hu„ manitate amabilis, curiosus, Serenissimo vultu & sano corpore præ„ ditus; Ecclesiæ pariter ac reipublicæ feliciter præest, Augustanam „ Confessionem mascule propagans; Princeps Martia laude illustris &c. „ Aulam habet concinnam, perpolitam, venustam, elegantem, in qua „ Nobiles Aulici valde civiles.

(*f*) Libri rubrum: *L'Allemagne Protestante* à Geneve 1671. 4to. Auctor fuit præceptor Arausii Principis. Hic ita de eo pag. 92. „ Ce Prince est de „ la riche taille & de grande mine avec beaucoup d'embonpoint. Il „ est très affable & très civil, curieux de belles choses & tous les

§. XXIII.

Conjux ejus.

Conjux Friderici VI. fuit Chriſtina Magdalena, Johannis Caſimiri, Comitis Palatini Bipontini, filia, ex Catharina, Caroli IX. Regis Sueciæ, Guſtavi Adolphi Regis ſorore, prognata; quæ Nicopiæ A. 1616. die 14. Maji lucem aſpexit. Princeps aliquot annorum cum parentibus in Germaniam migravit. Sed poſt turbas, in Palatinatu exortas, A. 1622. cum iisdem in Sueciam rediit. In Aula Guſtaphi Adolphi, avunculi, educata A. 1631. Regem ejusque conjugem, Mariam Eleonoram, in Germanica expeditione ſecuta eſt; ſed extincto Rege, una cum Regina vidua & Catharina matre A. 1633. in Sueciam redux, in Aula Chriſtinæ Reginæ aliquot annos peregit; matre A. 1638. orbata, ob inſignes virtutes ingeniique præſtantiam, inter alias illuſtres feminas Chriſtinæ Reginæ educationi a Senatoribus Regni (g) præfecta eſt; usque ad A. 1642. quo matrimonium cum Friderico no-

„ traits de ſon viſage marquent ſes bonnes inclinations. Il mange
„ delicatement. Sa table eſt des meilleurs d'Allemagne & ſervie à la
„ françoiſe, la qualité l'emportant ſur la quantité de viande par les
„ bons ragouts.

(g) Hi Chriſtinæ Magdalenæ tum ad legitimam usque Reginæ ætatem annuam trium millium thalerorum aſſignarunt penſionem, quam Chriſtina Regina A. 1647. ad vitam Marchioniſſæ extendit.

ſtro contraxit. Nuptiæ die 30. Nov. celebratæ ſunt Holmiæ. Decies mille florenorum dos & ex bonis maternis decem mille thaleri eidem Chriſtinæ Magdalenæ promiſſi ſunt. Renunciavit illa in commodum ſtirpis Bipontinæ maſculorum, omnibus juribus in Ducatum Bipontinum & in ſucceſſionis Juliacenſis partem, quam Bipontini petebant, & in alia bona feudalia, in Imperio ſita. Conditio addita, ut maſcula Bipontinorum prole extincta, Chriſtinæ Magdalenæ reviviſcerent jura. Bipontinus ramus cum Guſtavo Samuele, ultimo Duce, quum A. 1731. interiiſſet, in Juliacenſis ſucceſſionis partem jus aliquod per eam ad Badenſes pervenit. (*h*)

§. XXIV.

Liberi.

Ex Conjuge hac Friderico noſtro ſoboles VIII. liberorum prognata eſt. Tres inter filios fuit *Fridericus Caſimirus*, A. 1643. die 27. Novembris natus Volgaſti; qui intra quintum nativitatis menſem ibidem deceſſit, atque ſepultus eſt; quod ibidem quoque vixerat pater.

Excepit eum in ordine filiorum *Fridericus Magnus*; patris ſucceſſor & *Carolus Guſtavus*, quorum vitam ſeparatim exponimus. Filiæ *Eleonora Catharina* & *Eleonora Friderica*; illa A. 1647. hæc A. 1658. infantes extinctæ.

(*h*) Vide infra in Vita Caroli Wilhelmi.

Christina A. 1645. die 22. Aprilis nata, Alberto, Marchioni Brandeburgico, lineæ Onolsbacensis, A. 1665. nupsit. Post mortem Alberti, Fridericum Ducem Saxo-Gothanum secundis nuptiis A. 1681. die 14. Aug. maritum accepit. Sexagesimum annum agens A. 1705. decessit. Princeps herois; Carolo Gustavo, Sueciæ Regi, avunculo, inprimis dilecta, qui Diplomate A. 1656. die 8. Octobris Frauenburgi dato, decies mille Imperialium summam, futuræ dotis loco, illi adscripsit. Interea semisses nongentorum annuorum florenorum usuras ex Bipontini Ducatus Cleburgica parte, quam Carolus Gustavus sibi servaverat, eidem pendi jussit Christinæ. Hæc A. 1665. cum Alberto Onolsbacensi nupsisset, Carolus XI. Sueciæ Rex & Regni tutores consenserunt, ut Præfectura Catharinoburgica pignoris loco traderetur Christinæ, donec, Rege ad legitimam ætatem provecto, decies mille Imperialium summa solvatur. (*i*) Christina, Friderico Saxoniæ Duci secundis nuptiis juncta, literis Altenburgi die 3. Nov. 1697. scriptis, pro se & heredibus omne jus suum in hanc summam ut & in pensiones atque usuras residuas fratri tradidit Friderico Magno Marchioni, literasque donationis Caroli Gustavi, Sueciæ Regis, hoc anno illi transmisit. Marchia tum flammis vastata, Christina liberalitate hac sua solata est fratrem; addens pecuniam omnem,

(*i*) Docent hoc litteræ Regis & tutorum ad Adolfum Johannem Palatinum, Caroli Gustavi Regis fratrem, partis Kleburgicæ Biponti Ducem scriptæ die 15. Nov. 1665.

a Suecis solvendam, in rem Marchiæ verti debere. Catharinæburgicæ Præfecturæ possessionem Fridericus Magnus per aliquod tempus arripuerat, pignoris jure, quod ei concesserant Sueci, usurus. Sed ex quo Christianus, Comes Palatinus Birckenfeldensis, Bipontini Ducatus administrationem suscepit, Præfectura hæc ex Friderici manibus exivit.

§. XXV.

Filiæ reliquæ.

Christinam excepit Catharina Barbara, Friderici VI. & Christinæ Magdalenæ filia, A. 1650. die 4. Julii nata, tres inter sorores corporis animique dotibus eminuit; artibus & scientiis imbuta, Cæsaris Lepoldi aditura thorum, nisi paternis sacris adhæsisset constanter. Canonicarum denique Hervordiensium adscripta Collegio, anno hujus seculi 1734. decessit, condito die 13. Febr. A. 1726. testamento, quo Carolum Wilhelmum, Marchionem, omnium bonorum & jurium suorum scripsit heredem.

Johanna Elisabetha, tertia Friderici VI. filia A. 1651. die VI. Nov. Caroloburgi nata, Johanni Friderico, Onolsbacensi Marchioni, A. 1673. die 26. Januar. elocata, (*k*) obiit die 28. Septembris 1680. (*l*)

§. XXVI.

(*k*) Nuptiæ Caroloburgi celebratæ; evocatis Vasallis Marchicis, qui servitia consueta obierunt.

(*l*) Vid. Oratio de Serenissimorum Marchionum Badensium origine ac magnitudine &c. memoriæ Johannæ Elisabethæ &c. in Gymnasio Heilbronnensi consecrata.

§. XXVI.

Testam. Christinæ Magd.

His liberis in lucem emiſſis, Chriſtina Magdalena, mater, A. 1662. die 4. Aug. deceſſit. Die 18. Januarii condidit teſtamentum, quo ex 87656. Imperialibus, a Corona Suecica debitis, Carolo Guſtavo, Marchioni, filio ſuo poſtgenito, XL. florenorum millia prælegavit. Reliqua Sueciæ debita, inter eum & tres filias, Chriſtinam, Catharinam Barbaram, & Johannam Eliſabetham, æquis portionibus, dividi juſſit. Chriſtina inſtrumento, Altenburgi A. 1698. die 6. Martii dato, omnia jura ſua in nomina, a matre relicta, Friderico Magno Marchioni pro certa pecuniæ ſumma reliquit. Catharina Barbara, Canonicarum Hervordenſium Collegio adſcripta, ſuam Suecicorum debitorum partem teſtamento, quod memoravimus, in Carolum Wilhelmum Marchionem transtulit. Johanna Eliſabetha, Johanni Friderico, Onolsbacenſi, quæ nupſerat, portionis ſuæ jura in Onolsbacenſem Domum transmiſit. Caroli Guſtavi jura in filiam ejus Chriſtinam Julianam, & cum ea in Iſenacenſem Domum tranſierunt.

Mortua Chriſtina Magdalena, Fridericus VI. ex Johanna, dicta de Munzesheim, genuit quoque Fridericum & Joh. Bernhardum, & illis Nobilium Ordini a Cæſare adſcriptis, Munzesheim (*m*)

(*m*) Vicus hic antiquum Eberſteinenſis Comitatus allodium una cum parte Comitatus A. 1283. emtione ad Badenſes pervenit. Vaſallis, qui a Comiti-

vicum in feudum conceſſit; unde Barones a Munzesheim, qui hodieque durant, genus ſuum duxerunt & nomen. Vicus A. 1761. initis die 28. Julii cum Familia pactis ad Marchiam rediit.

---

bus Eberſteinenſibus hunc vicum acceperant, extinctis, Fridericus Marchio A. 1326. Alberto Hofwartho equiti, ex Kirchheimenſi valle oriundo, vicum hunc in feudum conceſſit. Vid. *Cod. Diplom.* Tom. V. pag. 396. Hofwartiis cum Johanne Philippo A. 1675. deficientibus, feudum ad Marchionem rediit, qui filios naturales de eodem inveſtivit. Lites de Collectatione equeſtri in hoc vico diuturnæ, de quibus agit BURGERMEISTERI *Theſaurus juris equeſtris* Tom. II. num. 33. pag. 70. ſeq. transactione, anno 1727. inita, ſopitæ, at poſtea renatæ, a Judicio Imperiali Aulico anno 1757. deciſæ ſunt. Plura de hujus feudi Eberſteinenſis hiſtoria habet GE. ERN. LUD. PREUSCHEN Ser. Marchioni Carolo Friderico a Secretioribus Aulæ Conſiliis *in denen Carlsruher nützlichen Sammlungen* Part. I. pag. 387. ſeq.

CAPUT VIII.

CAROLUS MAGNUS

Friderici VI. Frater.

§. I.

Caroli initia.

Carolus Magnus, Friderici V. Marchionis & Barbaræ Wirtenbergicæ filius, A. 1621. die 27. Martii lucem adſpexit, indolis non mediocris Princeps, qui a prima ætate bellicis ſtudiis totum ſe dedidit, ſnmmis illius ævi Ducibus, ob erectum ingenium, carus, magnos inter Duces ipſe locum haud dubie habiturus, ſi longiore vita illi frui licuiſſet. Annum ætatis decimum quartum cum ageret, in præcipua Europæ regna inſtituit iter. Lutetiæ Pariſiorum inprimis aliquamdiu verſatus eſt; Fratri ſuo Friderico adhærens, cum quo A. 1637. in Bernhardi Vinarienſis ſe contulit caſtra; tirocinium militiæ tanto ſub Duce facturus. Bernhardo intra biennium ex-

CAROL. MAGNVS.

tincto, Johanni Banierio, illi Suecorum heroi, Johannam, Caroli nostri sororem, in matrimonium ducenti, se adplicuit; turmae equitum sub Slangii legione ab eo praefectus.

§. II.

Gesta sub Suecis.

Banierius ineunte A. 1641. memorabilem illam versus Danubium expeditionem suscepit, qua Caesarem & Imperii Ordines, de Pace Ratisbonae tractantes, primo impetu vel intercipere, vel trepida fuga disjicere constituerat. Sed remittens gelu, facultatem transeundi Danubium Banierio ademit. Guebriani miles hibernam expeditionem fastidiens, ab ejus exercitu discessit. Hinc irruente cum validis copiis Piccolomineo, Banierius festinato per Bohemiam receptu, sibi consulere coactus est, tribus legionibus relictis, inter quas Slangii legio, in qua Carolus militabat Badensis. Hae Neoburgi ad Sylvam, tertio a Chamo milliari, a Piccolomineo circumsessae, post acerrimam quatuor dierum defensionem, dejectis circumcirca moenibus, ad unum omnes in deditionem venerunt. Carolus noster cum aliis copiarum ducibus ductus Ratisbonam. (a) Sed anno sequente libertati restitutus, ad exercitum Suecicum rediit, quem post Banierii, A. 1641. defuncti, obitum Leonardus Torstensonius ducendum acceperat. Tribunus militum ab eodem creatus, in Jancoviensi Bohemiae proelio, quo duplici clade prostrati A. 1645. Caesarei, mirae fortitudinis sibi

(a) PUFENDORF. *Rer. Suecicarum* Lib. XIII. §. 9. *Theatrum Europaeum* Tom. IV. pag. 609. *Florus* WASSENBERGII *Germ.* pag. 354.

gloriam peperit. (*b*) Sed & in reliquis Torſtenſonii, & qui eum paulo poſt excepit, Caroli Guſtavi Wrangelii expeditionibus non minori virtute pugnavit.

Compoſita apud Weſtphalos Pace, in Marchiam redux Carolus, otio & muſis vacavit; militare recuſans Imperium, quod varii Europæ Principes non ſemel ei obtulerunt.

§. III.

Bellum Polon.

At a Carolo Guſtavo, Rege Sueciæ, ad bellum Polonicum cum fratribus A. 1655. evocatus, lateri Regio fere ſemper adhæſit; Legati (*c*) ab eo dignitate ornatus. Quo & inſecuto Danico bello fortitudinem ſuam & in rebus gerendis peritiam ſummopere Regi probavit. Turmam ille ducens equeſtrem omnibus Regis geſtis interfuit, ſpectator & actor. A. 1656. menſe Majo aliquot legiones e Pomerania Regi adduxit, profligata Polonorum manu, quæ Wejero Duce iter morabatur. Excipiendo Marchioni ad Coronovam Rex caſtra admovit. (*d*) In atroci illo ad Varſoviam prœlio; quo immenſus Polonorum exercitus, poſt triduanam pugnam, a Carolo Guſtavo proſtratus eſt, Carolus noſter in dextro cornu ſecundam regiorum aciem duxit. (*e*) Sunt qui tum Regi vitam a Marchione ſervatam fuiſſe ſcribunt. (*f*)

(*b*) Idem Lib. XVII. §. 6. ſeqq. *Theatr. Europ.* Tom. V. pag. 545.

(*c*) *General-Feldmarſchall-Lieutenant.*

(*d*) Pufendorf. *de rebus Caroli Guſtavi* Lib. III. pag. 148. 150.

(*e*) Idem *loco alleg.* pag. 158.

(*f*) Spener in Libro, cui Tit. *Herſtammung beyder Hæuſer Baden und Hol-*

§. IV.

Regis dona.

Rex A. 1657. die 13. Maji diplomate, in castris prope Ostrozana dato, Carolo Magno Marchioni, equitatus Suecici Locumtenenti Generali, in remunerationem officiorum, in bellis Germanicis atque Polonicis magna assiduitate & eximio Regni commodo praestitorum, Praefecturam Borussicam, quae *Tenuta Meselenz* vocatur, jure caduci Regi apertam, titulo pignoris & pro summa 40000 *thalerorum* cum pacto antichretico tradidit, ea conditione, ut ipse Carolus Magnus & masculi ejus heredes Praefecturam hanc tenerent, donec de sorte 40000 *thalerorum* alia ratione ipsis fuerit satisfactum. Suprematum vero Rex sibi reservavit.

Interjectis aliquot diebus, Rex Carolum nostrum cum aliquot equestribus legionibus ad Steenbockium proficisci jussit, ut juncti, pontem navalem, Plotzcae exstructum, transirent, ac recta in Johannem Casimirum Regem ac Czarnecium, circa Lowicium haerentes, tenderent, eosque vel opprimerent incautos, vel a Borussiae invasione averterent. (*g*) At irruptio Danorum in Bremensem Ducatum & Austriacorum cum Polonis conjunctio, haec interverterunt consilia.

---

stein, fol. pag. 19. DROLLINGER. *Lex. Basil. voce Carolus Magnus.* ANONYMI *Leben der Marggraffen von Baden* pag. 463.

(*g*) PUFENDORF. Lib. IV, pag. 261.

§. V.

Bellum Dan.

Suecus Danicum bellum aggreſſus, Carolum noſtrum Marchionem e Polonia ſecum abduxit. Holſatiam Julio menſe invadens, cum Danorum copiæ adventare dicerentur, exercitum prope oppidum Mölln eduxit in aciem, Carolo noſtro Marchione dextram equitatus alam ducente. Holſatia pleraque atque Jutia ſubacta, Rex anno ſequente (1658.) ſub finem Januarii per glaciem in Fionam tranſiens, in Branſæa inſula aciem ita diſpoſuit, ut Marchio Badenſis & Claudius Tottius dextrum cornu, Fabianus Berendius una cum Rege ſiniſtrum curarent. Succeſſit (30. Jan.) atrox ad Iſvernæſum Fioniæ pugna, in qua Wrangelius primum agmen & quatuor alas primæ duxit aciei, reliquas ipſe Rex cum Carolo Magno Marchione & Tottio direxit. Carolus noſter primum cum tribus alis impetum in quatuor Danorum alas, ſibi oppoſitas, fecit, tam felici ſucceſſu, ut eas penitus proſterneret. Dani fere omnes, qui cædem effugerant, in deditionem venerunt. (*h*) Poſt victoriam hanc Rex tota potitus Fionia, per mare Balthicum, glacie opertum, & Langelandiam ac Lalandiam inſulas, Carolo noſtro comitatus Marchione, in Selandiam irrupit tantumque Danis terrorem injecit, ut inſequente Februario menſe funeſtam illam Roſchildienſem pacem inire cogerentur.

(*h*) IDEM *loco alleg.* Lib. V. pag. 369. ſeq.

CAROL. MAGNVS.

§. VI.

Gesta reliqua.

Cum Carolo Marchione Rex Gothenburgum in Sueciam abiit; ſed ob difficultates, circa pacem enatas, menſe Junio ejusdem anni in Sleſvicenſem Ducatum ad exercitum rediit, quem paſſim in Danici regni provinciis diſtribuerat, paci exequendæ intentus. (i)

Flensburgi cum hæreret Rex, literis A. 1658. die 21. Junii datis, profeſſus eſt, ſe Carolo noſtro octoginta quondam manſos (k) alimentorum loco aſſignaſſe, ſed manſis his in alium dein uſum converſis, quinque millium thalerorum ſummam, ex contributionibus Fionicis pendendam, ſubſtituiſſe. Verum cum nec hac ratione promiſſa pecunia fuiſſet ſoluta, Carolus Guſtavus denique bis mille thaleros ex Camera ſua perſolvit Marchioni & in ſecuritatem trium millium thalerorum, qui reſtabant, illi litteris cavit. Nomen hoc illatum rationibus, quas A. 1661. Suecici Regni Curatoribus obtulit Marchica Domus. Curatores hanc ſummam quam primum ſe ſoluturos declararunt. At ſummam illam quadragies mille thalerorum, pro qua Boruſſiæ Præfectura, *Tenuta Meſelenz*, Marchioni oppignerata, ut & Scanderburgi aliorumque Jutiæ feudorum collatio, nihil plane ad Sueciæ Regnum pertinere ſtatuerunt Curatores; ejusdem pretii illam eſſe dicentes, cujus collatio Staroſtiæ Li-

(i) IDEM *loco alleg.* pag. 405.

(k) PFLUGE.

Carol. Magnvs.

Lipinko, Friderico VI. Marchioni ejusque Conjugi Chriſtinæ Magdalenæ ſuo tempore facta.

§. VII.

Obitus.

Recrudeſcente A. 1658. Danico bello, cum Sueciæ Rex e Slesvicenſi Ducatu in Selandiam denuo arma transferret, Carolus noſter, valetudine minus proſpera uſus, ad patrem ſibi redeundum eſſe duxit Caroloburgum, ubi eodem anno die 8. Nov. ex febre continua anno ætatis XXXVII. deceſſit. Corpus ejus majorum tumulo illatum Pforzhemii die 29. Novembris.

Uxor.

Uxorem Carolus noſter habuit Mariam Julianam, Georgii Friderici, Comitis Hohenloici, filiam, A. 1622. die 23. Martii natam, cum qua A. 1650. hie 21. Jan. Schillingsfurſtii prope Roteburgum ad Tuberum ſolennia nuptiarum peregit. Septendecim illa annis marito ſuperſtes, A. 1675. Fridlingæ, ubi vidua ſedem fixerat, vitam commutavit cum morte.

§. VIII.

Liberi.

Ex matrimonio hoc quatuor liberi prodierunt, quorum duo infantes extincti ſunt.

Carolus Fridericus, natus Fridlingæ A. 1651. die 11. Jan. cum adoleviſſet, exteras regiones peragravit. Romæ A. 1671. menſe Majo, Guſtavi Adolphi patrui exemplo, ſacra mutavit, a Friderico, Cardinali Haſſiaco, Ludovici V. Haſſo-Darmſtadien-

ſis Landgravii filio, inductus. Hic Ordini Melitenſi, cujus Magnum Prioratum per Germaniam ipſe gerebat, Carolum Fridericum adſcripſit. (*l*) Roma Carolus Vindobonam profectus eſt, ubi ſplendide eum habuit Cardinalis Landgravius, qui eodem paulo poſt advenerat. (*m*) Tirocinium militiæ edidit in Belgio atque in cruento ad Seneffam prœlio, Gallos inter & Belgas A. 1674. commiſſo, magna fortitudine pugnavit. Pnevmonico dein morbo correptus, die 5. Octobris 1676. Baſileæ deceſſit.

Carola Sophia, Caroli Magni filia, A. 1652. die 13. Sept. Caroloburgi quæ lucem adſpexerat, Emiconi Leininga-Hartentenburgico Comiti A. 1676. nupta, intra biennium fatis conceſſit.

Eleonora Barbara, Wollinii in Pomerania A. 1656. die 12. Junii nata, anno ſequente 4. Novembris diem obiit.

Friderica Chriſtina, A. 1658. nata; Martio menſe anni ſequentis extincta eſt.

(*l*) *Diar. Europ.* Part. XXIV. pag. 131.

(*m*) *Diar. Europ.* Part. XXV. pag. 735.

CAPUT IX.

GUSTAVUS ADOLPHUS

Abbas Fuldensis et Campidonensis appellatus Bernhardus Gustavus.

§. I.

Gesta ejus milit.

Friderici V. Marchionis Durlacensis, filius natu minimus, Gustavus Adolphus, natus A. 1631. die 24. Dec. ex Conjuge Eleonora, Comitissa Solma-Laubacensi, a Gustavo Adolpho, Sueciæ Rege, nomen accepit; (a) ejusque vestigia ab initio secutus, sese destinaverat bello. Venetis copias auxiliares adolescens contra Turcas adduxit. Cum fratribus suis, Friderico & Carolo Magno A. 1655. Polonico interfuit bello, præsertim prœlio, quod habitum fuit ad Warkam. Anno sequenti cohortem pedestrem, Regis Sueciæ destinatam custodiæ, Præfectus accepit. Munimento Morungen-

(a) Stollbergensis Comes, Gustavi Adolphi Regis Sueciæ nomine, de fonte baptismatis eum suscepit.

GVSTAV. ADOLPH.

ſi Boruſſiæ per aliquod tempus cum militari Imperio præfuit. A. 1650. fratris ſui Caroli Magni turmam equeſtrem accepit.

Polonico bello Caroli Guſtavi, Sueciæ Regis, morte finito, Marchio juvenis Bataviam Italiamque inviſit, donec Turcicum in Hungaria bellum oriretur. Tum vero in Comitiis Ratisbonenſibus A. 1664. ſupremus Excubiarum Præfectus publico Imperii nominatus Decreto, (*b*) memorabili ad D. Gothardi Fanum prœlio interfuit, duobus ſub eo equis occiſis, graviter vulneratus in facie, victoriæ reportatæ nuncium Cæſari attulit. Pace reducta, cum Eccleſiaſtica toga ſagum commutavit.

§. II.

Mutatio ſacror.

Monendus eſt Lector, quod jam A. 1660. die 24. Aug. in Alſatia apud Franciſcanos Hermelshemii, prope Molshemium, ad Catholica ſacra Guſtavus noſter Adolphus occulte tranſiverit. Publice ea profeſſus eſt Romæ A. 1663. (*c*) Tum vero novum *Bernhardi Guſtavi* ei impoſitum eſt nomen; in memoriam B. Bernhardi Marchionis. Nec reticuit cauſſas, quæ eum permoverant, ut ſacra mutaret; (*d*) nec omnes propalavit.

Dignit. eccleſiaſt.

A bello Turcico redux, Rhinovienſe monaſterium intrans, Benedictinæ ſeſe regulæ dicavit; altiora petiturus. Rhinovia enim tranſiens Fuldam, a Joachimo Abbate, Leopoldo Cæſa-

(*b*) *Receſſ. Imp.* Part. IV. n. 3. pag. 10.

(*c*) IMHOF. *Notit. proc. Imp.* pag. 339.

(*d*) Sex motiva, ut vocantur, edita tum fuerunt in lucem lingua latina, 8vo.

GVSTAV. ADOLPH.

re petente & annuente Summo Pontifice, in ſucceſſorem aſſumtus eſt (e) d. 19. Mart. 1668. reſervans ſibi Canonicatus, quos in Colonienſi, Argentinenſi, & Leodienſi Eccleſiis poſſederat. Eodem tempore Coadjutor Campidonenſis creatus.

Cum fratre Friderico VI. A. 1668. d. 20. Julii transactionem inivit; virtute cujus debita Guſtavi Adolphi ſolvenda frater ſuſcepit; promittens 5000. florenos ei quoque ſe perſoluturum quotannis, donec beneficiis eccleſiaſticis majoribus fruatur. Ceterum nihil aliud ſibi reſervavit Guſtavus Adolphus, quam jus ſuccedendi, ſi utraque deficeret linea Badenſis.

§. III.

Abbas Fuld. & Card.

Tirocinium ſacrum in S. Petri prope Fuldam monaſterio cum peregiſſet, vacantem morte Salentini de Sinzig Præpoſituram in Holzkirchen accepit, & denique A. 1671. d. 4. Jan. Joachimo, Abbati Fuldenſi, in dignitate ſucceſſit. Apoſtolicus apud Helvetios Nuncius ordinare eum debuerat Lucernæ. At mutato propoſito, Suffraganeus Spirenſis die 12. Aprilis ceremoniam Badæ peregit. (f) Clemens IX. eum Cardinalem creavit. Birretum Leopoldus Imp. d. 19. Apr. 1672. ei porrexit Vindobonæ. (g)

(e) SCHANNAT. *Hiſtoria Fuldenſis* Part. III. pag. 290.

(f) IDEM *loco alleg.* Part. III. pag. 293.

(g) *Theatrum Europæum* Tom. XI. pag. 53.

Novus Abbas vix regimen adierat, quum Judæos omnes, quorum mille quingenti computabantur, intra trimeſtre tempus Abbatiæ ditionibus excedere juſſit. (*h*)

Eodem anno nova cum fratre Friderico VI. transactione, pro certa pecuniæ ſumma, omnibus, quæ habere potuerat, juribus renunciavit.

Abbas Campid.

A. 1673. poſt Romani Abbatis obitum Campidonæ factus eſt Abbas; Sigeburgenſis (*i*) quoque Benedictinorum monaſterii, in Bergenſi Ducatu, Adminiſtrator electus.

§. IV.

Supellex ejus direpta.

Paulo poſt Epiſcopatum Leodienſem ambivit; ſed excidit auſis. Profectus eſt quidem cum ſplendido comitatu Leodium. Verum poſt aliquot menſium moram, inſigni pecuniæ ſumma expenſa, A. 1675. rediturus Coloniam, pro ſupellectile ſua, Leodio Coloniam devehenda, literas ſalvi conductus ab Eſtradæo, qui Gallici præſidii Præfectus erat Trajecti ad Moſam, obtinuit. Nihilominus ſupellex ejus capta eſt a Gallis & Trajectum allata. Ipſe non abſque inſigni difficultate evaſit Coloniam. Scripſit ad Regem. Rex ipſi reſpondit, literas ei ſalvi conductus datas ad negotia ſua perficienda, non vero, ut publicis & bellicis ſe immi-

(*h*) *Diarium Europ.* Part. XXIII. pag. 444.

(*i*) Siegeburg, Siegeberg vulgo Sieberg & Sieburg A. 1060. ad flumen Siegam ab Annone Archiepiſcopo Colon. conſtructum.

ſceret negotiis. In ſupellectile hac inventæ ſunt merces prohibitæ, multa ſclopeta, quibus aliquot cohortes poterant armari.

§. V.

Consilia ejus.

Accuſatus fuit Cardinalis, quod Leodii conſilia clandeſtina pro Imperatore & Hiſpanis contra Electorem Colonienſem, Gallicis partibus addictum, foverit, ut nempe Electorem non modo Leodienſi Epiſcopatu, ſed & Electoratu ipſo privaret. Rem manifeſtarunt Literæ Chartæque plures, in ejus ſupellectile repertæ, quarum nonnullas, typis impreſſas, publicavit Eſtradius, ut litteris ſalvi conductus Cardinalem abuſum eſſe, publice doceret. (k)

Obitus & ſepultura.

Bernhardus Guſtavus, ſpe ſua dejectus, in lentum, ſed pertinacem, incidit morbum. (l) Interfuit tamen A. 1676. electioni Innocentii XI. qui eum Cardinalem Presbyterum, titulo S. Suſannæ, creavit. (m)

§. VI.

Poſt Romanum hoc iter non diu rebus humanis ſuperfuit Bernhardus Guſtavus. In itinere enim, quod Hammelburgum

(k) Marquis de Beauvau *Memoires du Duc Charle IV. de Lorraine* pag. 436. Müller *verwirrtes Europa* Tom. II. pag. 689. *Theatr. Europ.* Tom. XI. pag. 679.

(l) Fuerunt qui damnum hoc CCC. florenorum millia exceſſiſſe crediderunt. Schannat *loco alleg.* pag. 294.

(m) Idem *loco alleg.*

ſuſceperat, A. 1677. die 26. Dec. obiit. (*n*) Cor ejus ad Campidonenſes delatum; exta in Oratorio, quod exſtruxerat, Fratrum Minorum Hammelburgi recondita; corpus autem Eccleſiæ Fuldenſi illatum, in qua Placidus a Droſte, Abbas ſucceſſor, ei ſplendidum Monimentum erexit; quod exhibet Schannatus. (*o*) Nummum memorialem, in honorem ejus cuſum A. 1672. inter Badenſes nummos ſuo loco exhibemus.

(*n*) Elogium ejus edidit PROBSTIUS S. J. Fuldæ 1678.

(*o*) *Loco alleg.* pag. 295. Inſcriptio monumenti hæc eſt: Anno Chriſti MDCLXXVII. die XXVI. Decembris obiit piiſſime Sereniſſ. & Eminentiſſ. Dom. Bernardus Guſtavus S. R. E. Cardinalis Presbyter, Abbas Fuldenſis, S. R. Imperii Princeps Divæ Aug. Archicancellarius per Germaniam & Galliam Primas, Marchio Badenſis & Durlacenſis, cujus anima requieſcat in ſanctiſſima Pace. Huic pius ſucceſſor Placidus Abbas ejusdem Eccleſiæ, S. R. Imp. Princeps hoc monumentum fieri curavit. Stat ſua cuique dies, breve & irreparabile tempus omnibus eſt vitæ.

CA-

CAPUT X.

FRIDERICUS MAGNUS.

A. 1677. - - - 1709.

§. I.

Marchiam bellicis oppidorum & vicorum incendiis, castrorum & agrorum vastationibus horridam, Friderici Magni repræsentat historia; plena calamitatum, plena terroris; omnium Domus Badensis Epocharum tristissima. Marchia plures per annos denudata incolis; Marchia in eremum conversa.

Introitus.

Infantia & adolescentia Marchionis fuerunt tranquillæ & omnino felices. Natus est Uckermundæ in Pomerania A.1647.(a) quo belli Germanici tricennalis teda cepit extingui & per totos viginti quinque annos mansit extincta. Unde in profunda pace crevit & adolevit Fridericus Magnus; a patre pacis artibus innutritus & altus, quibus per totam dein vitam deditus fuit, ab indole bellica omnino alienus.

Initia Marchionis.

Linguarum exterarum cognitione imbutus, ab A. 1664. per quinquennium præcipua Europæ Regna, Galliam, Italiam,

(a) Die 23. Sept.

Belgium, Angliam Germaniamque peragravit, ita tamen, ut per temporum intervalla ad lares ſuos reverteretur. In Aula præſertim Gallica multis exceptus fuit honoribus. Septentrionalem Germaniam A. 1669. adiens, Huſumum, Sleſvicenſis Ducatus oppidum, ſe recepit, ubi Maria Eliſabetha, Friderici III. Holſatiæ Ducis vidua, tum degebat cum filia, Auguſta Maria, viginti annorum Principe, egregiis virtutibus prædita, quam Fridericus Magnus, interventu Ludovici VI. Haſſiæ Landgravii, anno ſequente ſibi conjugem delegit.

§. II.

Bellum Batav.

Bellum Batavicum anni 1672. in Germaniam pedetentim cum prorepere cœpiſſet, Fridericus VI. cum omni ſua Aula ſe Baſileam recepit A. 1674. Filius cum patre ſeſqui anni ſpatio ibi verſatus eſt exul.

Ludovicus XIV. anno præcedente cum in Alſatiam veniſſet, Fridericus VI. Marchio Croneckium a conſiliis intimis ad eum miſit Briſacum, ipſe Regem aditurus Philippiburgi, quo eum venturum eſſe fama ferebat. Sed mutato itinere Rex cum per Lotharingiam in Regnum rediret, Fridericus noſter, juſſu patris, Lunevillam ſecutus eſt Regem, omnibus ab eo benignitatis teſtimoniis exceptus. Rex litteris, die 7. Sept. ad patrem ſcriptis, inſignes filii Principis dotes plurimum extulit.

A. 1676. mutata belli fortuna, domum rediit juvenis Marchio; domeſticis vacans negotiis, bellica dum tractat pa-

ter. Obſidioni tamen Philippiburgi, a patre eodem anno ſuſceptæ, interfuit.

§. III.

Regimen adit.

Patri A. 1677. in hereditarias ditiones ſucceſſit; quas perpetua inter bella & calamitates viginti tres annos rexit; fatorum adverſitate, non interrupta, agitatus. Regiminis initio novam Aulæ ſuæ faciem induxit, creato Mareſchallo, qui omnia procuraret, quæ ad Aulam Principis ſpectant; ceremoniis præeſſet; exciperet exteros, eosque in Principis conſpectum adduceret. Sub jurisdictione ejus omnes Aulæ officiales conſtituti, ſolo ſtabuli Magiſtro excepto, cujus ſeparatum officium manſit. Novæ huic dignitati præfectus eſt Croneckius, qui a conſiliis intimis fuerat Marchioni. Cancellaria quoque novam tum formam accepit, ordinatis quinque Collegiis; *Conſilio* nempe, quod vocant *Secretius*, *Conſilio Aulico*, *Conſilio Eccleſiaſtico*, *Camera Quæſtoria & Collegio Deputatorum.* In Conſilium ſecretius duos recepit Viros nobiles, & unum litteratum, cui poſtea plures acceſſerunt.

Geſta varia.

Eodem anno (1677.) Nobilitatis immediatæ Imperii Marchionem adierunt legati, petentes, ut intuitu Münzeshemii ad onera publica, ratam ſuam contribueret partem, quod ille conſtanter recuſavit.

§. IV.

Inveſtitur a Cæſ.

Feudorum Imperii inveſtituram ſolennem die 22. Auguſti a Leopoldo Cæſare accepit. In litteris feudalibus dimidia illa

Comitatus Eberſteinenſis excipitur pars, quæ anno præcedente, inita cum Spirenſi Epiſccpo pactione, ad Wilhelmum, Lineæ Eduardinæ Marchionem, tranſierat. (*b*) Eadem pactione ſeptem Eberſteinenſes vici pro feudis Spirenſibus cum agniti fuiſſent, Fridericus noſter, ne id fraudi ſibi eſſet, litteris A. 1678. die 19. Jan. ad Electorem Trevir. & Spirenſem Epiſcopum datis, interceſſit. At brevi poſt eodem anno Ludovicus Wilhelmus, Wilhelmi Marchionis filius, conſenſit, ut Linea Durlacenſis ad ſimultaneam Inveſtituram dimidiæ illius Eberſteinenſis Comitatus partis, a Wilhelmo comparatæ, admitteretur; quod & intra ſexennium evenit, ut litteræ Leopoldi Imperatoris, A. 1684. die 7. Dec. utrique Marchioni conceſſæ, teſtantur. (*c*) Admiſſio hæc Durlacenſium ad ſola dein feuda cum reſtringererur, de feudi determinatione longa utramque inter lineam nata eſt controverſia; quæ multis tractatibus litibusque in Judicio Imperiali Aulico, hoc & ſuperiore ſeculo anſam ſubminiſtravit. Res inter Marchiones hodiernos noviſſimo ſucceſſionis pacto compoſita eſt. Eo pacto allodialia quævis bona, utrinque acquiſita, adeoque & Eberſteinenſia, cum feudis ad Bada-Badenſem Lineam A. 1676. translata, mutuæ ſucceſſionis capacia ſunt.

(*b*) Vide Tom. III. pag. 127.

(*c*) Inveſtitura A. 1753. a Franciſco Imp. renovata eſt. In litterishis inveſtituræ, ut & in litteris Leopoldi Imp. bannum foreſtale & bannum ſanguinis præſertim inter dimidiæ hujus feuda recenſentur.

Anni 1678. initio Rœtelæ, Brombaci & Hachbergæ Castra a Cæsareanis occupata & præsidio munita fuerunt. Galli die sexto Februarii cum 1500. militibus Rœtelam obsidere voluerunt. At præsidio 300. militibus Cæsareanis aucto, redierunt Friburgum; triginta militibus Fridlingæ relictis, qui Castrum hoc, adhibitis rusticis, solo æquarent.

§. V.

Pax Neomagensis.

His temporibus Tractatus Pacis cum agerentur Neomagi, Fridericus noster, misso ad Conventum illum legato, (*d*) petiit, ut propter damna bello accepta, spes in feudalia & allodialia Dynastiæ Geroldseccianæ bona, extinctis Cronenburgicis, ipsi concederetur. Ordinum Imperii Legati, Ratisbonæ agentes, & Cæsar ipse æquum censuerant, ut damnorum Marchionis ratio iniretur. (*e*) At postulata ejus improbarunt Angliæ Sueciæque legati, iniquum esse rati, Austriacæ Domui illud onus imponi. Ordines, Gallico bello afflictos, a Gallis indemnes esse præstandos, Cæsarei contenderant legati. (*f*) Sed Pacis Neomagensis decreto illata invicem damna oblivione sepulta sunt. (*g*) De executione Pacis

(*d*) Johannes Christophorus Heilbronnerus eo missus est.

(*e*) Londorp. Tom. XI. Lib. XI. pag. 472.

(*f*) Vid. *Projectum Pacis Cæsareo-Gallicum, a legatis Cæsareis mediatoribus exhibitum 6. Decembris 1678.* Art. 2. in *Actes & Memoires des negotiations de la paix de Nimmegue* Tom. III. pag. 250.

(*g*) Vid. *Art. I. Instr. Pacis in Actes & Memoires loco alleg.* pag. 404.

cum ſuſciperetur deliberatio, Fridlinga aliaque Caſtra & loca Durlacenſium, a Gallis detenta, reſtituendorum inſerta ſunt Indici. (*h*) Sed & in ipſo executionis tractatu conventum eſt, ut Cæſareum ex Hachbergæ Caſtro abduceretur præſidium. (*i*)

§. VI.

Nova Marchiæ facies.

Neomagenſis Pax Marchiæ utrique Badenſi novam faciem induxit, ſed aliam, quam Friderici noſtri ſperaverat pater. Pater, Philippopoli Gallis erepta, Briſacum quoque in poteſtatem ſuam redigere decreverat, Gallos omnino repulſurus a Rheno, Caſtris ſuis & arcibus, quas ille reparaverat & omnibus rebus inſtruxerat, ut frueretur ſecurus. Sed de Briſgovia & Ortenavia aliter diſpoſuerant fata. Enimvero Nemetenſium Philippopolin vix ſubegerat Fridericus, quum apud Briſgovios Galli ſubegerunt Friburgum, eamque una cum Briſaco, quam per totos jam quadraginta annos poſſederant, Neomagenſi Pactione retinuerunt. Unde Gallica ditio ad Martianam usque ſilvam extenſa & Marchicarum terrarum pars Gallicis terris vel vicina vel mixta. Excitatæ mox novæ munitiones ad Rhenum, Huninga & Fortalitium Ludovici. Illa haud procul Baſilea, ipſo pacis Neomagi compoſitæ anno; hoc ſeptennio poſt in inſula Rheni, e regione Stolhovæ, frena & compedes Rheno injecerunt. Argen-

(*h*) Vid. *Deſignatio a Gallia reſtituendorum, exhibita a DD. Legatis Cæſareis Domino Legato Gallico 12. Junii 1679. in Actes & Memoires loco alleg.* pag. 538.

(*i*) *Actes & Memoires* ibid. pag. 546.

toratum, biennio poſt conditam pacem, Galliæ Regno acceſſit. Kehla, propugnaculum præſtans, ad dextram Rheni, in ipſo Ortenaviæ aditu exſtructa, omnem quoque provinciam hanc aperuit Galliæ. Dominantibus ita per Briſgoviam & Ortenaviam munitionibus Gallicis, Rœtelanæ, Sauſenbergicæ, Badevillanæ & Hachbergicæ ditiones, quibus Dynaſtia Lahrenſis tum quoque accenſebatur, ut & ſuperior ac inferior Marchiæ devenerunt limitrophæ Gallis. Ab eo tempore de finibus & finitimorum jure, de ripa, de inſulis Rheni, de navigatione, de pontibus repetita hinc inde a Marchionibus gravamina. Primo quoque belli motu Marchicæ terræ ab exercitibus, vel Gallicis vel Germanicis, occupatæ. Marchiones ad exteros confugere coacti ſunt. Tantam rerum converſionem terris Badenſibus attulit Pax, Neomagi concluſa. Infelicior poſt eam Marchia, quam ante Pacem Weſtphalicam fuerat.

§. VII.

Reſcript. morator.

Adeo exhauſta tum belli calamitatibus Marchia, ut ingraveſcente pedetentim ære alieno, Fridericus noſter moratorium, quod vocant, Reſcriptum a Cæſare A. 1680. petere cogeretur. Petitum hoc Collegia Electorale & Principum die 27. Nov. Cæſari commendarunt; ita quidem, ut ad octo vel decem annos illud concederetur Marchioni. (*k*)

(*k*) LONDORP. *Acta publ.* Tom. XI. pag. 92. & 286.

Res monetar.

Hæc dum aguntur, de corrigendis rei monetariæ defectibus Ulmæ Ordines Sueviæ deliberarunt. Marchiones Badenses a Seculi XVI. temporibus nunc monetaria officina communi, nunc Stutgardiana sunt usi. Peculiarem denique fabricam Domus quum constituisset Badensis, injunctum est ei die 7. Maji A. 1681. Circuli Suevici decreto, ut duæ Marchicæ Lineæ communem monetæ officinam haberent, locumque, de quo inter eos convenisset, Principibus Circuli, jus convocandi habentibus, indicarent. (*l*) Post Decretum hoc Durlacenses, litteris ad Bada-Badenses scriptis die 6. Oct. proficuum esse judicarunt, ut exercitium monetandi inter Lineas alternet, quoties moritur Marchio, & ut Emmedingæ, ubi ædificia & instrumenta monetaria magnis nuper sumtibus Durlacensis noster ordinaverat, interim maneat officina, atque in ordine monetandi ab eodem Marchione initium fiat. Ludovicus autem Bada-Badensis, posthabito Circuli Decreto, convenientius esse duxit, utraque Linea peculiari ut officina utatur, at monetandi jus per singula decennia alternatim exerceat. Initium faciat ille, cui sors prærogativam tribuerit. Intervenientibus mox belli motibus, monetaria res omnis suspensa. Fabricam Badæ constitutam non novimus.

§. VIII.

Reuniones Gallicæ.

Gallicæ, quæ vocantur, Reuniones illo tempore magnos in Imperio motus concitaverant, in quibus de Pacis Westphalicæ

(*l*) Vide supra in Carolo II.

& Neomagensis interpretatione agebatur. Germanos inter & Gallos A. 1682. habitus est Francofurti Conventus, ad quem Fridericus noster suum quoque misit legatum; quem Brunsvico-Calenbergici legati sequi jussit consilia. Sed irritus fuit ille Francofurtensis Conventus. Res ad Comitia Imperii Ratisbonam remissa. (*m*)

Eodem tempore cum Wirtenbergico lites Veyhingæ compositæ atque inter alia commerciorum libertas utrinque concessa est.

Fridericus litteris, die 24. Apr. (1682.) ad Comitia datis, monuit, ut ratio haberetur promissi, quod de sarciendis belli damnis, durante Pacis Neomagensis negotio, ei fecerant Ordines, a quibus ille petiit, Cæsarem denuo hac super re ut monerent. (*n*) Negotium minus prospere successit. Marchio mense Novembri anni ejusdem a Comitiis petiit, Marchica portio in Matricula Imperii tertia ut parte minueretur. Præter enim belli nuperi mala, perstiterat adhuc in Matricula Imperii vetus ille census, quem Marchiones persolverant Imperio, antequam Ernestus Fridericus quatuor illas Præfecturas, de quibus suo loco disserui, in Wirtenbergicam transtulit Domum. (*o*)Nec refragati sunt Imperii Ordines, sed anno sequente Cæsarem orarunt, ut Cir-

(*m*) Acta hujus Conventus exhibet Londorp. *Acta publ.* Tom. XI. pag. 353.

(*n*) Londorp. *loco alleg.* pag. 472.

(*o*) Idem *loco alleg.* pag. 505.

FRID. M.

culi Suevici Directoribus imperet, Circularis Marchionis census ut ea, qua petierat, ratione diminuatur. (*p*)

§. IX.

Gesta varia.

Immediata Imperii, quae vocatur, Nobilitas magnis tum motibus aditum ad publica Comitia, & suffragium in iisdem petierat. Rem quovis modo impedire laboravit Fridericus noster, eumque in finem cum Wirtenbergico aliisque Principibus A. 1684. convenit Stutgardiae. Res in ipso partu suppressa.

A. 1685. Calendis Octobribus ab Episcopo Basiliensi, Johanne Conrado, Brisgoica feuda sua Fridericus suscepit.

Anno sequente d. 20. Sept. Ratisbonam scripsit, Gallos, facto prope Huningam ponte, trajecisse Rhenum & in Germanica ripa Marchicaque ditione, contra Pacis Neomagensis ac Induciarum Ratisbonensium, nuper (1684.) conditarum, leges, firmando ponti, munimentum exstruxisse. (*q*)

A. 1687. die 2. Julii Fridericus noster cum Friderico Carolo, Wirtenbergici Ducatus Administratore, ratione partis Badensium in oppido Heimsheim, quam A. 1444. Jacobus Marchio a Diterico de Gemmingen coëmerat, transegit, eamque cum omnibus juribus, ad hanc partem spectantibus, in Wirtenbergicum Ducatum transtulit. Marchio Wirtenbergicas partes vici Dürrn, (*r*) decimas in Langenalb & Lehningen, una cum villa in

(*p*) *Ibid.* pag. 598.

(*q*) IDEM Tom. XII. pag. 618.

(*r*) Reliquam partem vici Dürrn Carolus Magnus Leutrum ab Ertingen A. 1730. Carolo Wilhelmo, Marchioni, vendidit.

Dürrenwetterspach, compensationis loco, accepit. Diuturna de Heimshemio lis ita tandem sepulta.

Ebersteinensem Comitatum a Ludovico Wilhelmo Marchione centum florenorum millibus A. 1688. Fridericus Magnus coëmit. Emtioni venditioni, die 30. Aug. peractæ, primarias inter conditiones pactum de retrovendendo adjectum est. Ludovicus Wilhelmus, præstatione onerum publicorum in se derivata, suffragium in Comitiis & Circuli Suevici Conventibus ut & Advocatiæ in Monasterium Albæ Dominarum & venandi jura per totum Comitatum sibi reservavit. In rebus ecclesiasticis nihil se mutaturum promisit Marchio; a reddendis rationibus immunis; omnes percepturus reditus; Gronsfeldicæ portionis, a Badensibus haud ita pridem coëmtæ, administratione penes Wolckensteinium Comitem, condominum, dum vivat, manente.

§. X.

Bellum Gallicum.

Idem funestus ille Germaniæ annus est, (1688) quo Ludovicus XIV. formidabilem Gallorum exercitum, duce Delphino, misit ad Rhenum, ubi Philippopolis obsessa & capta.

Anno sequenti omnes terræ Badenses, Palatinæ, Wirtenbergicæ, Spirenses, Wormatienses, omnisque adeo superior ora Rhenensis flamma & ferro deleta, æquata est solo; urbibus in busta, agris in deserta conversis. Fridericus Magnus cum numerosa prole sua Basileam confugit, unde mense Martio tristissimæ sortis

nuncium ad Comitia Imperii misit. (*s*) Villaregius, Campi-Mareschallus mandata cum accepisset, ut Palatium Durlacense, quod Caroliburgum vocatur, cum oppido combureret, incendii avertendi causa ad Delphinum profectus est. Hic autem Durasium, Franciæ Mareschallum, primarium exercitus Gallici ducem, adeundum esse dixit, qui hac super re acceperat Regis mandata. Sed Villaregius retulit repulsam & aliquoties retulit. Hic denique executionem rei commisit Melaco. Interea temporis Numophylacium & omnis rei antiquariæ thesaurus cum Bibliotheca & Tabulario, translatus est Basileam.

Pforzhemio, Durlaco, Etlinga combustis, incendium Badam quoque, Rastadium, Steinbacum, Stollhovam, Kuppenhemium corripuit; Leopoldi Wilhelmi Marchionis vidua, Maria Francisca, ex Fürstenbergicis nata, quæ sola aderat, ardentissimis precibus & missis ad Regem Ludovicum XIV. literis nequicquam renitente. Dies 24. Aug. D. Bartholomæo sacer, Badam absumsit, illatis primo facibus Monialium S. Sepulcri Cœnobio, inde Collegio Sodalitatis Jesu, dein Ecclesiæ Collegiatæ, toti oppido, denique & ipsi Marchionum Palatio, unde nominis gentisque origo. Ludovicus & Hermannus, Marchiones, nepos & pa-

(*s*) LONDORP. *Acta publ.* Tom. XIV. pag. 215. Fridericus Magnus Marchiæ suæ statum ipse depingit in Libello, quod Legato Suecico, Pacis Conciliatori A. 1697. die 20. Jul. exhibuit in *Actes & Memoires de la Paix de Ryswic* Tom. II. pag. 202.

truus, eo ipſo tempore virtutis ſuæ documenta in Hungaria contra Turcas ediderant. (*t*)

§. XI.

Gesta varia.

A. 1690. d. 16. Aug. Fridericus Magnus de damnis, bello acceptis, denuo ad Comitia Imperii ſcribens, petiit, ut immunitate ab oneribus publicis ad tempus ipſi conceſſa, res eo deducatur in futuro Pacis negotio, ut non omnes ei modo reſtituantur ditiones, ſed & indemnis præſtetur. (*u*)

Triennio poſt die 4. Julii Fridericus Baſileæ gravi morbo decumbens, teſtamentum condidit, quo jus primogenituræ & ſucceſſionem linealem agnaticam, in Durlacenſi Linea pridem ſtabilitam, denuo firmavit, eamque ad ſuperiorem quoque Marchiam Bada-Badenſem extendit, Lineæ ſeniori extinctæ ubi ſucceſſerit junior. Præterea de alienatione terrarum, de matrimoniis Principum, de educatione liberorum, filiarumque elocatione, de appanagiis, aliisque de rebus deceſſorum ſuorum renovavit decreta. Annum decimum octavum completum, legitimam Principum, regimen adeuntium, ætatem conſtituit. Tutelam denique liberorum ſuorum conjugi & Carolo Guſtavo fratri commiſit, quibus Georgium Fridericum Brandeburgicum & Ludovicum Guilielmum Bada-Badenſem Marchionem ſubſtituit. Executor teſtamenti Carolus XI. Sueciæ Rex, a Marchione conſtitutus eſt.

Tt 3

(*t*) Idem *l. c.*
(*u*) Idem Tom. XVII. pag. 603.

A. 1696. die 14. Junii Fridericus a Wilhelmo Jacobo, Basilienſi Epiſcopo, recens creato, Briſgoica Eccleſiæ Baſilienſis feuda ſuſcepit.

§. XII.

Tractatus Riſvic.

Inſtitutus eſt denique A. 1697. Risvicenſis Pacis tractatus, cui a Conciliis Aulicis Marchionis interfuit Henricus Wilhelmus Malerus, qui promovendis Principis ſui commodis, varios Legato Suecico, Pacis Conciliatori, Libellos exhibuit, (*x*) quibus non reſtitutionem modo ablatorum, ſed & ingentium damnorum compenſationem flagitavit. Inter reſtituenda occurrit

1. Præfectura ſeu Parochia Kutzenhauſen, Hagenoam inter & Weiſſenburgum ſita, a Carolo Guſtavo Sueciæ Rege A. 1656. Friderici Magni fratri, Carolo Guſtavo, donata, ſed Reunionum Gallicarum legi A. 1680. ſubjecta, fiſcoque regio bellicas inter turbas addicta. (*y*)

2. Rodt vicus inſignis, infra Landaviam, quem Zillenhardii nobiles a Badenſibus in feudum maſculinum tenebant. Briſacenſis Reunionum Camera nihil in hunc vicum ſibi juris vindicaverat. Badenſes, Zillenhardios inveſtientes, jus collectandi, aliaque ſuprematus ſibi reſervaverant jura, quæ ad præſentis usque belli initium tranquille exercuerunt.

(*x*) Extant in *Actes & Memoires des Negociations de la Paix de Ryswick* Tom. II. pag. 195. 201. 265. 268.

(*y*) Vide vitam Caroli Guſtavi Marchionis.

3. Omnis ager, in Rheni insula & dextra ejus ripa, cui Huningensia superstructa sunt munimenta, a vicinorum ditione cippis distinctus, quem Marchici juris esse Galli agnoverant. Accedunt prædia in insulis & altera Rheni ripa, ad Marchionem ejusque subditos spectantia; a nemine unquam negata aut vocata in dubium. Hæc in eo, in quo ante bellum fuerant, statu relinqui cupit Marchio.

4. Pensio annua ob Castrum Landscron A. 1663. constituta. (z) Post Pacem Neomagensem Rex Galliæ pensionem hanc ultro restituerat Marchioni. Idem nunc a magnanimitate Regis expectans, e Catalogo restituendorum, cui ab initio pensionem inseruerat Legatus, expungi curavit. (a)

5. Feuda, nobilibus Alsatiæ a Marchione conferri solita, quæ in variis juribus & bonis, nullam cum suprematu affinitatem habentibus, consistunt. Feudorum istorum jura Marchionibus, tam Reunionum, quam belli tempore illibata permanserant; quæ ut & ei relinquantur in posterum, Marchio rogat.

6. Aedes, quas Argentinæ possederant Durlacenses, a Carolo II. Marchione A. 1562. coëmtæ, (b) sed a Præfecto Gallico post captam Urbem, invito Marchione, & expulso ejus domestico, occupatæ. Fridericus noster A. 1683. Civitati quidem vendi-

(z) Vide §. 11. Vitæ Friderici VI.

(a) Vide *Actes & Memoires* pag. 266.

(b) Carolus II. A. 1562. ædes has die 3. Febr. a Ludovico Wolfgango de Renchen, Cive Argent. aureis quater mille sexcentis & sexaginta coëmerat.

FRID. M.

derat Domum. At idem restitutionem ejus vehementer nunc ursit.

Denique bello omnino subversus cum fuerit Marchionatus, imminuto ad quartam partem subditorum numero; reditus Principis distracti; instrumenta publica igne consumta; stativis, transitu militum, prædis & rapinis multiplicia data sint damna, quæ novem florenorum excedebant myriades; (c) æquum esse duxit Marchio, ut ejus rei ratio haberetur in Pacis negotio; Galliæ Regem interpellans, ut vel in totum vel ex parte ipsum indemnem præstaret. Legati quoque Cæsarei damna, Gallico bello illata, a Gallis esse sarcienda contenderant. (d)

§. XIII.

Pax Ryswic.

Sed omnium harum rerum oblivio decreta est Pace. (e) Abolitis Reunionibus extra Alsatiam, (f) omnium bonorum & jurium, quæ ante bellum habuerat, restitutio Marchioni concessa. (g) Speciatim munimenta e regione Huningæ in Marchica ditione exstructa, solo ac ædificiis Marchioni relictis, destructa sunt.

(c) Aestimationem damnorum, quam Suecico Legato, Conciliatori Pacis, Fridericus exhibuit vide in *Actes & Memoires* loco alleg. pag. 213.

(d) *Ibid.* pag. 31.

(e) Art. II. in *Actes & Memoires* Tom. IV. pag. 16.

(f) Art. IV. *ibidem* pag. 17.

(g) Art. IV. hæc verba leguntur: „ Gaudeat etiam Domus Marchica Badensis „ omni jure & beneficio Pacis hujus adeoque etiam Westphalicæ & Neomagensis, inprimis vero Articulorum IV. & V. hujus Tractatus. „ Articuli hi de restitutione ex capite amnestiæ agunt.

ſunt. (*h*) Argentoratum in tractatibus pacis Galliæ cum addictum fuiſſet, de reſtitutione ædium Marchionis nulla facta eſt mentio.

In omni Marchia ſua ædes vix reperit Marchio, in quibus, bello finito, figeret ſedem. Pforzheimenſe, Durlacenſe, Mulbergenſe, Stafforticum, Emmedingenſe, Sulzburgenſe, Badevillanum, Rœtelenſe Caſtra perierant incendio. Baſilienſe Palatium in feſtivitate, quam Pacis Riſvicenſis cauſſa inſtituit Marchio, cum omni ſupellectile & copia rerum fortuito quoque abſumtum eſt igne. Marchio, vix flammis ereptus, relicta Baſilea, in Grecingenſem ſe arcem prope Durlacum recepit; quæ ſola non ſubiit flammas.

§. XIV.

Arx Grecing.

Arx hæc vico cognomini, quem Pfinza perluit, adjacens, diu neglecta, a Friderico Magno reſtaurata eſt. Colli, molliter edito, impoſita, ſuper quem mons vicinus (*i*) dominatur. Antiquum hoc Domus Badenſis patrimonium jam A. 1274. Rudolphus Marchio inhabitavit, qui in Godeſavienſe Monaſterium libe-

(*h*) Art. XXIII. hæc habet: „ Curabit Rex Chriſtianiſſimus ſuis impenſis ſolo „ æquari munimenta e regione Huningæ in dextra ripa & in inſula „ Rheni exſtructa, fundo cum ædificiis Domui Badenſi reddendo: pons „ quoque illic Rheno ſuperſtructus deſtruatur. „

(*i*) *Der Thurnberg.* Grezinga hæc Marchica non confundenda eſt cum Wirtenbergica Ducali.

ralis, Chartam ei tum dedit, quæ ſcripta eſt *in Caſtro Grechingen.* (*k*)

A. 1275. Rudolphus I. Romanorum Rex, Rudolphi Marchionis hoſtis, hoc Caſtrum confregit. Neglectum per aliquot ſecula Chriſtophorus Marchio A. 1514. reſtauravit; quod æra ſupra portam ſiniſtræ turris, lapidi inciſa, docet. Carolus II. Marchio, reſtaurator Caſtrorum, Grecingæ Caſtrum A. 1576. reſtituit.

Sub Marchione noſtro ſplendidius evaſit; promovente Conjuge ejus Auguſta Maria. Hæc de ſeceſſu ſuo, maritus ante illam ſi decederet, ſollicita, poſt Pacem Neomagenſem A. 1681. ſuis ſumtibus reſtauravit hanc arcem, atque ita diſpoſuit, uſibus ejus ut videretur aptiſſima. Finis ſtructuræ impoſitus A. 1699. Nova conditrix voluit a nomine ſuo ut Caſtrum Auguſtæ, *Auguſtenburg* appellaretur. Juniorum Scriptorum, ut & incolarum, recepta opinio eſt, Caſtrum, a Rudolpho I. Cæſare deſtructum, in monte, ubi turris eſt, extitiſſe. Turris, quæ in monte comparet, ſpeculatoria fuit; a Caſtro pendens; ſimilis ſpeculæ, quæ a veteribus quoque Marchionibus Pforzhemii ſupra montem exſtructa, hodieque comparet; cujus generis multas Alſátia & omnis olim Germania vidit.

(*k*) Apud GAMANSIUM *Mſ.* pag. 189. vid. Tom. II. *Hiſt. Bad.* pag. 6. Chartæ huic ſubſcripſit Miles, *Eberhardus de Grecingen.*

§. XV.

Restauratio Marchiæ.

Fridericus poſt diuturnum exilium, in patriam redux, ſuis civiumque opibus reſtaurandis totus incubuit. Durlacum & Pforzhemium oppida reſtituit; Durlacenſibus in afflictæ fortunæ ſolatium immunitates plurimas conceſſit; Mulbergæ, a patre inſtauratæ, privilegia confirmavit, adauxit; priſtinum ubique ordinem ac diſciplinam reduxit. Durlacenſe Gymnaſium magnis ab eo reſtitutum eſt ſumtibus variæque doctrinæ ac linguarum doctoribus denuo inſtructum.

Caroloburgenſe Palatium, ubi a Caroli II. temporibus Durlacenſes habitaverant Marchiones, A. 1698. reædificare Fridericus magnamque in molem erigere aggreſſus eſt, ſed in ipſo operis conatu cum novum ob Hiſpaniæ Regni ſucceſſionem bellum oriretur, interruptum & ſuſpenſum eſt opus; quarta vix parte perfectum; habitabile tamen, cui Marchiones ſucceſſores nihil novi adjecerunt.

§. XVI.

Coloniæ Gallicæ.

Proteſtantes A. 1685. e Gallia pulſi, quum magno numero in Helvetiam confugiſſent, neque tantam multitudinem caperet Regio, multi in vicinis Germaniæ Principum terris ſedem quæſiverunt. Guilielmus III. Angliæ Rex, humaniſſimis A. 1698. litteris, & anno ſequente Fœderati Belgii Ordines Fridericum noſtrum Marchionem literis quoque ſollicitarunt, ut expulſis præberet re-

fugium. Exules ab A. 1699. benigne recepit Marchio; iisque publicum religionis suæ exercitium, templa & scholas aliasque libertates concessit. Plures exulum Durlaci, Pforzhemii, Mulbergæ, Grabæ, Stafforti, Steinæ, Aurbaci, Mutschelbachii suas sedes fixerunt. Dein & tractum inter Grabam & Blanckenloch, ut & steriles campos in Neureuthano Præfecturæ Mulbergicæ agro, ipsis excolendos tradidit; unde Gallicæ coloniæ apud Bada-Durlacenses exortæ, quæ ad nostra usque tempora durant. Gallicus prope Grabam vicus nomen Fridericianæ Vallis (*Friedrichsthal*) a Marchione nostro accepit. Illi vero, Novales qui excoluerunt, campos (*Neureuth*) in vico hujus nominis primum habitarunt, dein, ob dissidia cum incolis exorta, novum quoque in vicinia vicum exstruxerunt, qui, ut a Germanico ejus nominis vico distingueretur, Novalia Gallica (*Welschneureuth*) vocatus est. Duabus his Coloniis Fridericus peculiari Diplomate A. 1699. insignia privilegia contulit. (*l*) Præter libertatem religionis; immunitatem ab oneribus publicis in decennium, & quod inprimis memorandum, a servitute juris Germanici, in Badensium ditionibus consueta, exemtionem perpetuam illis indulsit; qua postrema tamen exemtione non gaudere debent, qui extra duas has colonias aliis in vicis consederint; nisi, qui annuum florenum in signum libertatis Marchioni dependerint.

(*l*) Diploma hoc 10. Dec. 1699. Caroliburgi datum proprie Friderici Vallem

§. XVII.

Munim. Kehl.

A. 1700. d. 30. Jan. Leopoldus Imp. Friderico Magno totique Lineæ Durlacenſi ſpem ſuccedendi in feudo Munimenti *Kehl*, ad dextram Rheni ripam prope Argentoratum ſito, Bada-Badenſis ſi linea extingueretur, conceſſit. (*m*)

Lites de nono Electoratu.

Gliſcebant inter hæc lites de nono Electoratu, quibus implicitus quoque Marchio, ſolenne illud Principum fœdus, cui Ratisbonæ jam A. 1693. acceſſerat, in Conventibus Goslariæ & Norimbergæ A. 1700. habitis, conſenſu ſuo firmavit. (*n*) Goslariæ Herbipolitanus, Monaſterienſis, Conſtantienſis, Fuldenſis, Gothanus, Brunſvico-Guelpherbytanus, Haſſo-Caſſellanus, Anhaltinus & Badenſes Lineæ utriusque legati, ad dignitatem Ordinis Principum conſervandam, varia inter ſe pacta inierunt. Placuit in ſuſcipienda inveſtitura Cæſarea, mittendis excipiendisque eorum legatis, exæquandos eſſe per omnia Electoribus Principes. Eorum legatis decernendos eſſe honores, Electoralibus pares. Ut *Sereniſſimi* axioma Principibus æque ac Electoribus tribuitur, ita & *Excellentiæ* utrorumque legatis æquo jure tribuendum. Actum præterea de modo excipiendi Cæſarum, Regum, Electorum, ipſo-

ejusque incolas reſpicit, ſed Fridericus peculiaribus litteris, eodem anno datis, illud ad Welſchneureuthanam quoque coloniam extendit.

(*m*) Tom. III. pag. 225. ſeq.

(*n*) De omni hac lite fuſe egimus ſupra Tom. III. pag. 228.

rum Principum ceterorumque Ordinum legatos, qui ad Principum Aulas mittuntur. De his aliisque ejusdem argumenti rebus amplissima praecepta scripto consignata sunt. Cœptum Goslariae opus, paulo post Norimbergae, quo translatus fuerat Principum Conventus, perfectum. Placita haec a plerisque Principibus sensim in usum deducta sunt. (*o*)

§. XVIII.

Bellum Hispan.

A. 1701. controversia de Hispanica successione in bellum cruentum totius fere Europae erupit, quo crebris Gallorum incursionibus patuit Marchia. Post Fridlingense anni sequentis proelium omnem Rœtelensem Dynastiam depraedati sunt hostes. Hachbergensis quoque Marchia & Dynastia Badevillana occasione Brisacensis & Friburgensis obsidii omnino vastatae. Fridericus A. 1702. Basileae quaesivit asylum, ubi Aulam, nuper combustam, reaedificari curaverat. (*p*) Totum triennium Basileae tum substitit Marchio; nonnisi A. 1705. reversus in patriam.

Fridericus noster cum Ludovico Badensi, agnato suo, a tenera aetate amicitiam coluit, quae successu temporis aucta, effecit, ut de

(*o*) Darmstadiensis Landgravius A. 1724. Carolum Wilhelmum Marchionem hortatus est litteris, ut ex praescripto Goslariensis & Norimbergensis Recessuum aliorumque Principum exemplo easdem cum Electoribus cemonias admitteret. A. 1725. de adornando jure ceremoniali perpetuo in Comitiis deliberatum est.

(*p*) Antiquitus Hachbergae Marchiones habitaverant Basileae. A. 1409. Rudolfus domum habuerat in platea, cui nomen a specula est.

restituenda inter utramque lineam concordia & unione perpetua renovanda, A. 1706. duos hos inter Principes haberentur tractatus. Unionis formula in has leges concepta. Amicitia perpetua inter utrumque Marchionem eorumque successores obtineat, & mutua contra hostes defensio. Tutela legitima utramque inter lineam obser vetur, neque tutorem legitimum testamento a tutela excludere, sed alios tantum ei addere, liceat tutores. Unius lineae masculis extinctis, secundum pacta antiqua & Pacis Westphalicae leges, linea superstes succedat. Successio haec ad nova quoque singularum linearum adquisita pertineat. Terrarum alienatio prohibita. Filia Princeps unica, quae una linea extincta superfuerit, thaleros quinquagies mille; duarum filiarum singulae tricies mille, plures si fuerint, vicena millia thalerorum accipiant singulae. Clenodia & bona mobilia iisdem relinquantur. Religio in pristino statu permaneat. Sed pragmaticae hujus in Badensi Domo Sanctionis perfectionem interveniens anno sequente Ludovici Badensis obitus impedivit. Complementum ejus filio juniori, qui nunc regnat, levi cum immutatione, servatum.

§. XIX.

Gesta reliqua.

Stolhoviense vallum A. 1707. cum perrupisset Villarsius, primum Gallorum impetum, non absque insigni fortunarum suarum dispendio, inferior experta est Marchia. Fridericus noster denuo Basileam aufugiens, eodem tamen anno in Marchiam rediit.

FRID. M.

Comitatus Novi Caſtri in Helvetia, Mariæ, Longuevillanorum poſtremæ, obitu eodem tempore quum vacaſſet, inter alios competitores quoque comparuit Marchio, qui præter cognationem cum Longuevillanis, antiqua pacta, de ſuccedendi jure inter Hachbergenſes, Longuevillanorum majores & Badenſes Marchiones inita, pro ſe allegavit. Cæſar Bernatibus Friderici noſtri cauſam commendavit, ſed irrito conatu. Comitatus ille, ut conſtat, ad Brandeburgicam Domum pervenit.

Anno ſequente Eberſteinenſem Comitatum, quem ante decennium Marchio noſter ſub reluendi conditione coëmerat, Bada-Badenſibus agnatis, Ludovici Wilhelmi filiis, accepta centies mille florenorum ſorte, reſtituit. Eidem immunitatis a tributis Imperii; compenſandorum, quæ bello acceperat, damnorum, ſpes facta eſt Comitiali decreto.

Gertrudenbergæ apud Batavos A. 1709. cum ageretur de pace, Fridericus ſua quoque poſtulata Legatis exhibuit. Conventus inter ipſa primordia ſua abruptus, ac continuatum eſt bellum, cujus finem Marchioni noſtro videre non licuit.

§. XX.

Obitus & Character.

Eodem enim Pacis tentatæ anno die XXVI. Julii, ſexageſimum ſecundum ætatis annum agens Fridericus Magnus ſingulari cum conſtantia deceſſit; Pforzhemii in crypta majorum ſepultus. Princeps vere bonus & probus; quem tamen in illa tempora ſervaverat

verat cœlum, quibus terribiliora nullum ævum vidit Badense. Memoriam ejus apud posteros durabilem reddiderunt lenitas ejus & amor in cives; quorum commodis, quantum per temporum iniquitatem licebat, sollicitus prospexit. Palustria prope Durlacum loca ut redderet sicca, Fossam construxit, merito quam *Fridericianam* appelles, qua derivatis in Albam, & cum ea in Rhenum, stagnantibus aquis, loca siccavit, regionemque, minus fertilem, reddidit graminum & herbarum feracem. Literas amavit Princeps literatus; Mathematicis præsertim studiis delectatus. Tres ille priores Marchici juris partes, quæ processum civilem & causas matrimoniales pertractant, sub incudem revocatas, pluribus locis emendari jussit. Interveniente tamen bello propositum illud caruit. successu (q) A Rege Daniæ Elephantini Ordinis ornatus est torque. (r)

(q) Friderici Gottliebii L. Baronis de Loewenstern *Commentatio* Praeside Ferdinando Christophoro Harpprechto Tubingæ A. 1691. defensa atque Friderico nostro Marchioni adscripta sub Rubro: *Juris communis & provincialis Marchico-Badensis Differentiæ principes in materia contractuum successionis ex testamento & ab intestato, ut & in criminalibus, sive ad Juris Marchico-Badensis Partem* IV. V. VI. VII. Tres priores partes omisit Loewensternius, quod Friderici eas emendandi conatus, ardente tum bello, fuerat interruptus.

(r) Factum id occasione matrimonii, quod cum Holsatica Principe contraxit Fridericus.

§. XXI.

Sponſalia prima.

Ducturus erat in matrimonium Carolam Eliſabetham, Caroli Ludovici, Electoris Palatini, filiam; quae dein Aurelianenſium Duci Philippo fratri Ludovici XIV. nupſit. Sponſalia jam fuerant contracta. Sed ad Electorem futurum ſocerum, magno cum comitatu, Sobernhemium quum proficiſceretur Fridericus, in milites Palatinos, qui ob turbas de Wildfangiatu hinc inde tum vagabantur, incidit; qui Marchicos equites, quos Lotharingos putaverant, male tractarunt. Marchio, apud ſocerum ea de re conqueſtus, Electorem facinus ſuorum excuſare intelligens, negotium de matrimonio abrupit.

Matrimon. cum Holſat. Principe.

Interjectis aliquot annis Fridericus animum adplicuit ad Auguſtam Mariam, Friderici Ducis Holſatiæ filiam, A. 1649. Gottorpii natam, cum qua Huſumi in Sleſvicenſi Ducatu, ubi Maria Eliſabetha, ſponſæ mater, ſedem habebat, A. 1669. menſe Decembri, ſponſalia præſens contraxit. (*s*) Nuptiæ varias ob cauſas in annum ſequentem dilatæ. Fridericus A. 1670. Huſumum redux, die 15. Maji matrimonium inivit. Chriſtianus Albertus, Holſatiæ Dux, ſponſæ frater, feſtivitati interfuit. Brevi poſt Marchio conjugem ſolenni ceremonia ad Caroloburgenſe ſuum Palatium deduxit, (*t*) atque cum ea per triginta ſex annos felici

(*s*) *Diarium Europ.* Part. XXI. pag. 200.

(*t*) Occaſio hinc nata PHILIPPO JACOBO SPENERO, ut librum conſcri-

matrimonio vixit. Utramque inter fortunam Uxor marito ſemper comes adhæſit; cui ſuperſtes vitam produxit ad A. 1728. quo octogenaria fere ſenex Auguſtæburgi apoplexia periit.

§. XXII.

Liberi.

Numeroſam Marchioni undecim liberorum ſobolem dedit, quorum ſex in tenera ætate defuncti ſunt.

1. Fridericus Magnus, natus die 13. Jan. 1672. proximo die 24. Febr. deceſſit Lauſannæ; in Cathedralis Eccleſiæ Baſilienſis crypta ſub Choro depoſitus.
2. Friderica Auguſta, nata die 21. Maji 1673. anno ſequente die 25. Julii extincta.
3. Chriſtina Sophia, nata die 17. Dec. 1674. denata die 22. Jan. 1676.
4. Claudia Magdalena Eliſabetha, nata 15. Nov. 1675. die 18. April. 1676. fato functa.
5. Catharina, nata die 10. Oct. 1677. Johanni Friderico Leininga-Hartenburgico Comiti A. 1701. die 19. Junii nupſit; A. 1746. die 11. Aug. defuncta.
6. *Carolus Wilhelmus*, patri in Marchia Durlacenſi ſucceſſit.

beret, cui Tit. *Herſtammung beyder Hæuſer Baden und Holſtein*, impreſſum Francofurti A. 1672. fol. cura Meriani, qui Imagines Principum utriusque familiæ & feſtivitatis nuptiarum, quæ Durlaci celebratæ, æri impreſſas adjecit.

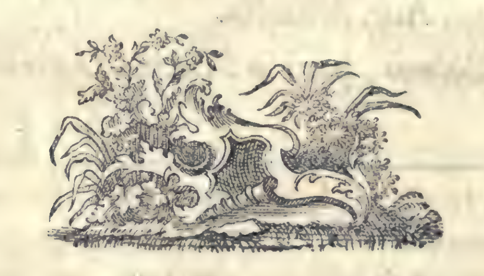
7. Johanna Elisabetha, nata A. 1680. die 3. Oct. Eberhardo Ludovico Wirtenbergico Duci A. 1697. die 16. Maji nupta, A. 1757. die 2. Jul. e vivis excessit Kirchhemii, haud procul a veteri Teccæ Castro, in Wirtenbergico Ducatu; ubi vidua vixerat.

8. Albertina Friderica, nata die 3. Julii 1682. Christiano Augusto Duci Holsatiæ lineæ Gottorpiensis, Lubecensi Episcopo die 2. Sept. 1704. matrimonio juncta, A. 1755. die 22. Dec. mortua Hamburgi; Princeps fortunata, cui filium Adolphum Fridericum Regem Sueciæ, & ex filia neptem Catharinam, futuri Russiæ Imperatoris uxorem, nunc Imperatricem, videre contigit.

9. Christophorus, de quo separatim agemus.

10. Carola Sophia, nata 1. Martii 1686. vix triennio transacto, die 3. Oct. 1689. decessit.

11. Maria Anna, nata die 3. Julii 1688. denata die 8. Martii 1689.

CAPUT XI.

CAROLUS GUSTAVUS

Friderici Magni Frater.

§. I.

Initia ejus.

Carolus Gustavus Friderici VI. filius junior, natus d. 27. Sept. 1648. nomen suum ab avunculo Carolo Gustavo, dein Sueciæ Rege, accepit. Artibus ille & disciplinis, quæ Principem decent, imbutus, una cum fratre Friderico Magno Marchione per Belgium, Germaniam, Angliam, Galliam atque Italiam fecit itinera.

Exorto dein Belgico bello, Suevicæ Legionis Chiliarcha creatus, exercitum Imperii, cui pater summo cum imperio præerat, secutus est, magnisque se objiciens periculis, in obsidione Philippiburgi primum in præsidiarios impetum fecit. (*a*)

(*a*) Vita Friderici VI. §. 17.

CAROL. GVSTAV.

Præfect. Kuzenhusan.

Kuzenhusanam Præfecturam, in inferiore sitam Alsatia, jam A. 1656. a Carolo Gustavo, Sueciæ Rege dono acceperat. A. 1680. die 22. Martii Senatus Alsatiæ supremus, sedens Brisaci, eum vocavit, ut ratione hujus Præfecturæ possessionis suæ titulum ederet ac supremum Regis agnosceret dominium. (*b*) Exhibuit ille tabulas donationis Sueciæ Regis, quæ tamen non impediverunt, quo minus Præfectus & incolæ Kutzenhusani paulo post Weissenburgi homagium Regi præstare cogerentur. Denique in bello Gallico, quod paullo post enatum, Præfectura hæc fisco regio addicta est; Carolus Gustavus contra Gallos pro Imperio quod tulerat arma. (*c*) At Pace Risvicensi Kuzenhusana Præfectura, salvo supremo Regis imperio, Marchioni restituta.

§. II.

Gesta militar.

Inter hæc Carolus Gustavus Suecicæ se addixerat militiæ, primarii vigilum Præfecti (*d*) munere ei delato. Sed apud Suecos omnia tranquilla dum essent, A. 1684. Circuli Suevici copias in Hungariam Cæsari contra Turcas adduxit atque in oppugnatione Vivarini A. 1685. strenue fortiterque pugnavit. (*e*)

(*b*) *Recueil des Arrets de la Chambre de Metz & de Brisac* pag. 252.

(*c*) Vide *Actes & Memoires des Negotiations de la Paix de Ryswic* Tom. II. pag. 268.

(*d*) General-Wachtmeister.

(*e*) WAGNER in *Historia Leopoldi* Tom. I. pag. 654.

Eodem anno die 27. Nov. literis, Vindobonæ ad Comitia Imperii datis, petiit, ut in creandis proxime exercitus Germanici Ducibus ratio ſui haberetur, Præfecti Vigilum ſibi dignitate collata, quam eo certius ſperare ſibi liceat, quod in bello Hungarico nuper non ſine laude rem geſſerit. (*f*)

Nec diu poſt ad altiorem militiæ gradum aſcendit, ſupremus tormentorum Præfectus (g) Circuli Suevici creatus, cujus quatuor Legiones A. 1688. contra Turcas in Hungariam, rebusque ibi feliciter geſtis, in Germaniam reduxit menſe Nov. Circuli nomine ad eum tum ſcriptæ ſunt litteræ, ut breviſſimo, quo poterit, tutiſſimoque itinere Sueviam peteret, hibernaque ſua ad Danubium poneret, copiasque omnes retineret conjunctas. (*h*)

A. 1694. cum Ludovicus Badenſis Rhenum tranſire decreviſſet, hoſtes ut redderet ſecuros, Carolum Guſtavum cum parte copiarum ad Schreckam conſidere juſſit, ut ibi tranſiturus crederetur. Stratagemate hoc decepti ſunt hoſtes. Ludovicus tribus leucis ſupra Schreckam libere Rhenum tranſivit. (*i*)

(*f*) Londorp. *Act. publ.* Tom. XII. pag. 472.

(g) General-Feldzeugmeiſter.

(*h*) Londorp. *Acta publ.* Tom. XIV. pag. 280.

(*i*) Quincy *Hiſtoire militaire de Louis le Grand* Tom. III. pag. 39. & *Theatrum Europ.* Tom. XIV. pag. 599.

A. 1700. in Sueciam iter suscepit, ut a corona Suecica debitorum solutionem urgeret, sed parum profecit. (*k*)

§. III.

Obitus. Uxor & liberi.

Obiit Carolus Gustavus A. 1703. die 24. Octobris; Princeps, extra vitia positus; bonitatem mentis, lenitatem morum, cum fratre habens communes. Constans inter eos concordia. In gratiam eos inter se unquam rediisse non reperimus. In rebus militaribus dignum se prosapia, ex qua natus est, ab ineunte ætate præstitit; in Aula Cæsarea gratia pollens.

Uxorem habuit Annam Sophiam, Antonii Ulrici, Ducis Brunsvico-Guelpherbytani filiam, A. 1659. die 29. Octobris natam, quam A. 1677. sibi matrimonio junxit. Ex ea sequentes liberi prodierunt.

Christina Juliana, nata die 12. Sept. 1678. Johanni Wilhelmo Duci Saxoniæ Isenacensi nupsit A. 1697. defuncta die 10. Julii 1707.

Carolus, natus 30. Martii, denatus 30. Aug. 1680.

Fri-

(*k*) Vid. Vita Frid. VI. §. 10.

Carol. Gvstav.

Fridericus Rudolfus, natus die 13. Maji 1681. anno ſequente die 18. Maji vita exceſſit.

Carolus Antonius, natus die 29. Jan. 1683. novennis puer die 31. Maji A. 1692. extinctus eſt.

§. IV.

Hereditas ejus.

Carolus Guſtavus moriens filiam, Chriſtinam Julianam, ſcripſit heredem; unde inter Johannem Wilhelmum, Iſenacenſem, maritum ejus, & Fridericum Magnum, Marchionem, difficultates prognatæ. Quum Iſenacenſi nuberet Chriſtina, ſecundum ſtatuta Domus, renunciavit juribus, ſi quæ habuerat. A. 1704. die 3. Martii transactio Pforzhemii inita eſt, qua Marchio, in amicitiæ pignus inter utramque Domum, fratris hereditatem, ſpeciatim mobilia Francofurti depoſita, jus in 40. millia florenorum, a Suecis debita & Carolo Guſtavo a matre prælegata, aliaque nomina & actiones, eidem Marchioni competentes, Chriſtinæ Julianæ ejusque conjugi transſcripſit; Alſaticam Kuzenhuſæ præfecturam, a Carolo Guſtavo, Sueciæ Rege, Chriſtinæ Magdalenæ, ſorori, Friderici VI. conjugi, ipſique Carolo Guſtavo donatam, eidem Chriſtinæ Julianæ & Iſenacenſi relinquens. Alienationis caſus ſi aliquando eveniret, reluendi jus ſibi Marchio ſervavit. (*l*) Ex ap-

(*l*) Alienatio, vivo adhuc Friderico Magno, facta. Præfectura venditione in

CAROL. GVSTAV.

panagio patris filiæ quæ solvenda supererant, Marchio certis & statutis temporibus se soluturum promisit.

Hanoicam Domum transivit; Badensibus reluendi jure non usis. Johannes Fridericus, Leininga-Hartenburgicus Comes, A. 1715. a Carolo Wilhelmo literis petiit, ut reluendi jus in ipsum transcriberet. Facultatem præscriptione sublatam esse, Marchio respondit.

CAPUT XII.

CAROLUS WILHELMUS.

A. 1709 - - 1738.

§. I.

Ortus ejus.

Carolum Wilhelmum fingens alma rerum mater Natura, dubia fuiſſe videtur, Herculem an Amorem formaret. Formavit utrumque. In eo ornando Veneres & Gratiæ fuerunt Naturæ miniſtræ. Poſt atrox belli ſeptennalis Europæi incendium, pace Neomagi terra marique concluſa, Carolus Wilhelmus lucem aſpexit Caroloburgi, die 28. Januarii A. 1679. vera Pacis propago. Erectam & vividam indolem mirati ſunt doctores, qui ſcientias & artes inſtillabant ephebo.

Studia literar.

Adoleſcens Lauſannam & Genevam miſſus eſt A. 1690. quum Palatia, Arces, Caſtella, urbes, oppida, vici & villæ Marchionatus Badenſis, bellico nuper incendio flagrantes, adhuc fumaſſent. Elegantioribus ibi literis incubuit ſtrenue; ut juvenis privatus. Ex Helvetia redux, A. 1692. profectus eſt Trajectum ad Rhenum; politicis & Juris publici diſciplinis, Principi regenti futuro præſertim neceſſariis, operam daturus. Tantus ardor fuit

Principis ephebi, ut ab ore Profesſorum aſſiduus hæreret auditor, ipſeque ſententias & præcepta eorum avidus ſuo calamo exciperet; domum reportaturus theſauros, quos ſuo tempore in Marchiæ ſuæ ſinum effunderet. Scripta hæc hodieque in ſcriniis Aulæ ſervantur.

§. II.

Itinera Anglic.

Trajecto in Angliam vicinam mari, A. 1693. bis iter ſuſcepit. Primum cum Gemmingio, ſuo Ephoro, ſolus, ubi Regiam Aulam, Magnates, Viros illuſtres & doctos omnis generis, Urbes, Emporia, Portus, Academias adiit, nihil viſu dignum omittens; menſe Junio redux Trajectum.

Fine anni Ludovicus Bada-Badenſis quum in Angliam tranſiret; de belli ad Rhenum, contra Gallos gerendi, ſumma deliberaturus cum Rege, juvenis Marchio agnatum comitatus eſt; tanti Herois veſtigia in ipſo quoque ſecuturus itinere. Helvoetfluſii duo Marchiones quum conſcenderent navem, exorta fuit tempeſtas, tranſitum quæ prohibitura videbatur. At neceſſario transeundum. Liberis tum carebat Ludovicus Wilhelmus. Carolus Wilhelmus ſedecimo ætatis anno, cum unico fratre, unica ſpes fuerat Domus. Gloria & ſpes tantæ proſapiæ credita tum ventis & fluctibus maris. Julii Cæſaris exemplo Heros Badenſis navarchum excitare tum poterat, Ludovicum vehis & Ludovici fortunam. Ad Withaliam appulit navis undecimo Januarii. Amicitiæ teſtimonia, honores, quibus a Rege & ab omni ejus Aula exce-

Carol. Wilhel.

ptus est Ludovicus Wilhelmus, in ejus vita exposui. (*a*) Rediit ad Batavos die 14. Martii 1694.

Primum iter in Angliam Principi nostro fuit utile; alterum fuit gloriosum. Agnatus & comes itineris tanti Herois spem Anglis injecit Principis, non Domui tantum suae, sed & universae Germaniae futuri ornamento.

§. III.

Tirocin. militiae.

Ex Britannia redux agnatum in castra sequi decrevit. Interfuit tum quoque bello patruus, Carolus Gustavus, in Circulo Suevico tormentorum Praefectus. Tantis sub praesidibus tirocinia militiae A. 1694. fecit Carolus Wilhelmus; a Musis ad Bellonam progressus; in cujus schola ille tam celeriter ac in altera profecerat.

Iter Ital.

Vix reversus e castris, ante finem anni, Italiam petiit; admiranda veteris & junioris aevi monumenta visurus. Ad infimam usque penetravit Italiam; peregrinator curiosus; in reditu Casaliae urbis obsidioni interfuit. Florentia terrae motu quassata, domus, quam Princeps noster inhabitaverat, concidit, quum ex ea vix pedem promovisset.

Iter Suecicum.

Denique aliud majoris momenti iter per praecipuas Germaniae septentrionalis Regiones Daniaeque Regnum Carolus Wilhelmus A. 1696. medios inter belli tumultus suscepit; profecturus in

(*a*) Tom. III. pag. 213.

Sueciam, ut ibi Regem & Regiam matrem, materteram ſuam, inviſeret, quæ ſui ex ſorore nepotis fortunæ & gloriæ generoſe invigilaverat. Appulit ibi Martio menſe.

§. IV.

Spes matrim. Suecici.

Hedwigis Eleonora, Caroli Guſtavi, Regis Sueciæ, vidua, ex Holſatiæ Ducum familia prodiens, Hedwigi Sophiæ, primogenitæ Caroli XI. Regis filiæ, nepti ſuæ, Carolum Wilhelmum deſtinaverat maritum. Rex & omnis Regia Aula florentiſſimum ſeptendecim annorum adoleſcentem omnibus amicitiæ teſtimoniis excipiebant. Matrimonio hoc Regia Suecica Domus cum Marchica Badenſi perpetuo ſanguinis vinculo jungenda videbatur. At res caruit ſucceſſu. Princeps maritandus, non ſatis cautus, & liberius vivens, diſplicuit Suecis, ubi ſeveriores illo tempore mores regnabant.

Enimvero monitore & conſilio egens juvenis Princeps, comites habuerat, experientia rerum deſtitutos & conſilii inopes, in quibus præſidium ille nullum invenit, ſibi ſoli relictus. Amiſſa matrimonii ſpe, poſt ſeptem ibi menſium moram, Holmia profectus eſt.

Res, ut geri debuerat, ſi geſta fuiſſet, Regium in Domo Badenſi jam diadema ſplenderet. Bipontino-Palatinis apud Suecos extinctis, virtute matrimonii hujus ſucceſſiſſent Badenſes; Haſſo-Caſſellanis & Ducibus Holſatiæ excluſis, qui jus ſuum a Caroli XI. filiabus deducunt, quarum ſenior Hedwigis Sophia,

Carol. Wilhel.

Carolo Wilhelmo destinata, dein nupsit Friderico IV. Hosatiæ Duci, unde Holsatici juris in Suecicam coronam origo. (*b*)

§. V.

Matrim. Wirtenb.

Quam Suecia Carolo Wilhelmo recusaverat conjugem, ei obtulit Wirtenberga; reciproco utriusque Domus matrimonio læta; quæ Principem Virginem Durlacensi Domui dedit, ut ex eadem Principem pro Wirtenbergica acciperet Domo. Ceremonia duplex A. 1697. peracta; tempore, quo Pace Risvicensi reddita fuit Germaniæ quies; insecuta Caroli II. Regis Hispaniæ morte de novo turbanda.

Bellum de succeff. Hispan.

Enimvero novi seculi ortus novæ quoque tempestatis bellicæ epocha fuit, quæ tredecim per annos per Europam detonuit; cujus prima fulmina plerumque ad Rhenum & in Marchia vibrantur. Fida hæc Rheni & Germaniæ custos; novennalibus belli præcedentis furoribus agitata, nondum respiraverat, quum novum in ea belli resurgeret theatrum; in quo Carolus Wilhelmus omnium judicio strenuus comparuit athleta; magno agnati sui, Ludovici Badensis, animatus exemplo.

(*b*) Domus Durlacensis, extincto Carolo XII. Sueciæ Rege, jus in Sueciæ Regnum alio ex fonte derivavit Gottfridus Ruhlmannus, Consiliarius Schwarzburgicus, qui scripto, A. 1722. typis vulgato, ostendere studuit, in Regium Sueciæ solium Carolo Wilhelmo Badensi potius, quam Carolo Friderico, Holsatiæ Duci, & Gustavo Samueli Bipontino jus competere, gradu proprior quod esset. Jus Badense autem a Christina Magdalena Bipontina, Caroli IX. Regis nepte, Friderici Magni matre, Caroli Wilhelmi Marchionis avia, deducit.

CAROL. WILHEL.

Conſcribendus ad defenſionem miles, parandæ legiones, conſtituendi militares Præfecti. Sueviæ Ordines, quibus virtus Marchionis juvenis nota, Tribuni militum ſummique vigiliarum Præfecti munus ei contulerunt unanimes.

§. VI.

Obſidio Landav.

A. 1702. bellum a Cæſare & Imperio declaratum eſt Gallis. Landaviæ obſidio a Ludovico Badenſi, belli duce, ſuſcepta; in qua ſingularem egregiæ fortitudinis ſibi laudem Marchio noſter comparavit. Hoſtis die 14. Aug. ex urbe erumpens, ex vallis, quæ circumdabant urbem, jam ejecerat Cæſareos. Carolus Wilhelmus, revocatis in pugnam militibus, tanta vi repulit hoſtes, feſtinato ut curſu repeterent urbem. Marchio fortiter dimicans, grave vulnus in femore accepit, ex quo diu decubuit. (c) Joſephus, Romanorum Rex, literis ad Carolum datis, magnam ei fortitudinis laudem adſcribit.

Prœlium ad Fridling.

Reſtitutus a vulnere, ad copias, quæ tuendæ Brisgoviæ ad Fridlingam ſubſtiterant, eodem anno ſe contulit. Galli, cum valido exercitu Rhenum ad Huningam transgreſſi, tanta vi Cæſareos, viribus inferiores, adorti ſunt, ut equitatu primo impetu pul-

(c) MARTINIERIUS in *Hiſtoria Ludovici XIV.* Principem noſtrum in oppugnanda urbis obſeſſæ foſſa una cum Comite Sueſſionenſe & Comite Kœnigseggii periiſſe perſcripſit. Eadem habet QUINCY *Hiſt. militaire de Louis le Grand* Tom. III. pag. 589. ROUSSET *Hiſtoire militaire du Prince Eugene* Tom. II. pag. 62. & ipſe AUCTOR *Theatri Europæi* Tom. XI. pag. 1151.

Carol. Wilhel.

pulso interfectoque Furstenbergio Comite, copiarum duce, acies inclinaret ad fugam; quae Caroli nostri virtute restituta est. Ille cum Wilhelmo Friderico, Onolsbacensi Principe, ordines turbatos refecit, magno ardore pugnam instauravit, dubiamque fere reddidit victoriam Gallis; (*d*) sed magna virtute pugnans, grave vulnus accepit.

Fortitudine Caroli Sueviae Ordines moti, summum copiarum Circuli Legatum (*e*) eum eodem anno renunciarunt.

§. VII.

Vallum Stolhov.

A. 1703. Kehlense propugnaculum expugnatum a Gallis; in mediam penetraturis Germaniam; nisi Princeps noster cum Ludovico Wilhelmo, agnato suo, exercitus ductore, vallo a Nigrae silvae saltibus per Buhlam ad Stolhovam & ad Rhenum usque constructo, impetus hostium & incursiones retardasset. Denique cum Stirumio Comite, Campi Mareschallo, qui ad Danubium castra habebat, Princeps noster suas copias junxit.

Galli, vallo Stolhoviensi neglecto, per Kinzingae vallem in Sueviam penetraverant; Stirumium vigesimo Septembris ex improviso aggressi. Dissipatus fuerat equitatus Caesareus; impedimenta direpta. At Carolus Wilhemus cum Principe Anhaltino Dessaviae copias pedestres ingenio suo & arte militari, mediis ex hostibus, levi detrimento accepto, recepit.

(*d*) Conferatur Tom. III. pag. 240.

(*e*) General-Feldmarschall-Lieutenant.

CAROL. WILHEL.

Rebus tam gloriose gestis, promeruit juvenis heros, ut Leopoldus Imperator die 20. Nov. supremum exercitus sui eum constituerit Legatum. (*f*)

Prœlium ad Spirbach.

Tallardus, Gallici exercitus dux, eodem tempore Landaviam obsedit. Landgravius Hassiæ & Nassoviæ Comes ad liberandam urbem copias adduxerunt e Belgio; Marchionem nostrum invitantes, ut expeditioni huic accederet socius. Accessit, & cum parte copiarum prope Manhemium substitit; Rhenum transire non ausus, donec de sententia Ludovici Badensis, ad quem summa rerum spectabat, per nuntios certior fieret. Inter hæc Tallardus gravi ad Spirbacum prœlio Germanicum exercitum oppressit. Marchio, reductis copiis, in sequenti hieme Stolhoviani valli curam & custodiam habuit.

§. VIII.

Prœlium ad Hochstad.

Ineunte A. 1704. Tallardus ad Huningam superaverat Rhenum, novas Bavaro ut adduceret copias. Carolus Wilhelmus Eugenii Principis, qui Tallardum observaturus ad Danubium accesserat, secutus est castra, atque inter equitum Præfectos celeberrimæ ad Hochstadium pugnæ die 13. Aug. magna cum laude interfuit. (*g*) In dextro enim cornu collocatus, Gallorum aciem, opportunitate loci superiorem, quarto impetu fregit & tanta ipse

(*f*) General-Feldmarschall-Lieutenant.

(*g*) Adi Tom. III. pag. 258.

pugnavit audacia, ut ſignum militare, manu ſua detractum ſignifero, ad ſuos pertulerit.

Marchio tormentor. Præfect.

Poſt Hochſtadienſe prœlium altera Landaviæ a Cæſareanis ſuſcepta eſt obſidio. Carolus Wilhelmus die 20. Sept. hoſtes ex ea identidem erumpentes, in urbem rejecit, eaque capta, durante hieme, ad Stolhoviani valli cuſtodiam rediit. A. 1705. Suevici Ordines eum tormentorum Præfectum renunciarunt ſupremum.

Vallum Lauterb. propugnat.

Maxima inde Cæſarei exercitus pars ſub Wirtenbergæ Duce Treviros petiit, ut junctis cum Marlborughio armis, ad Moſellam transferretur belli theatrum. Marchioni noſtro & Thungio, Campi Mareſchallo, Rhenenſis ſuperior tractus cum Lauterburgico vallo commiſſus eſt, ut modica utrumque manu defenderent. Villarſius, Julio ineunte, cum juſto exercitu aggreſſus eſt vallum; ſed re infecta in Alſatiam ſe recipere coactus eſt. Paulo poſt Cæſarei in Alſatiam irruptionem fecerunt. Marchio commeatuum curam ſuſcepit.

§. IX.

Geſta reliqua.

At A. 1706. ipſe cum Thungio copias in Alſatiam duxit; a Germania ut averteret Gallos. Ob paucitatem ſuorum prœlio tamen decertare non auſus, intra munitiones ſe continuit. Thungius, a Ludovico Badenſi Raſtadium, ubi ægrotabat, evocatus, Carolo Wilhelmo ſoli tradidit militare imperium; quod feliciter geſſit; omnes Villarſii eludens conatus. Sed poſt Thungii redi-

tum Duces Cæſarei, quod appropinquaverat hiems, relictis Alſatiæ caſtris, cum exercitu Rhenum tranſierunt.

Ludovici Badenſis obitus A. 1707. Germaniam vehementer afflixerat. Galli duabus ex partibus vallum, Rhenum inter & Silvam Nigram, perrumpere ſtuduerunt. Villarſius ſine Maji cum triginta millium armatorum exercitu illam ejus partem, quæ oppidum Buhlam tangebat, aggredi conſtituit. Tantis viribus impar Carolus Wilhelmus, quum duo tantum peditum millia & ſexcentos fere equites ſub ſignis haberet, Wirtenbergæ Ducis imploravit auxilium; qui alteram valli partem, verſus Rhenum prope Stolhovam quinque millibus armatis defenderat. Sed alia via tranſierant hoſtes. (*h*) Marchio vigeſimo tertio Maji quarta vigilia, militibus paucis in vallo relictis, ipſe cum maxima equitatus parte diſceſſit, equitibus imperans, ut ad primum hoſtium impetum, reliquis peditibus poſt terga receptis, ſequerentur. Ita incolumis cum omnibus copiis Carolus Wilhelmus Pforzhemium evaſit, ubi ceteris ſe ducibus, qui a vallo quoque diſceſſerant, conjunxit. Inde brevi poſt cum duabus cohortibus miſſus eſt Ulmam; urbem conſilio & manu Præfectus ut regeret. Paulo ante Cæſar, literis die 12. Maji datis, ſupremi rei tormentariæ Præfecti ei munus commiſerat.

A. 1708. Bellum molliter geſtum eſt. Vallum ad Etlingam conſtructum, cujus defenſionem Marchio ſuſcepit. Anno ſequenti pater ejus deceſſit.

(*h*) Conf. Tom. III. pag. 270.

§. X.

Regimen adit.

Tum vero a bellicis octo annorum curis ad terrarum suarum regimen, quod felicibus auspiciis adiit, conversus est belli dux; eo feliciore cum conversione rerum, quod Germanicus ad Rhenum exercitus necessariarum rerum copia plerumque carebat; qua de re Ludovicus Wilhelmus, ut in Vita ejus edocui, toties fuerat conquestus.

Carolus VI. A. 1711. electus est Cæsar. Post electionem ex Hispania in Germaniam transeunti, Oenipontem usque obviam Marchio processit, indeque Venetias iter instituens, sequenti demum anno rediit domum.

A. 1712. Suevicam, cui præerat huc usque, Ordinum Legionem, fratri suo Christophoro tradidit.

Apud Helvetios atrox hoc tempore civile flagraverat bellum, ab Abbate S. Galli excitatum; qui Toggenburgensium motuum auctor fuit atque promotor. Carolus Wilhelmus vicinus & amicus Helvetiæ, omnem operam dedit, ut bellum, magno animorum ardore gestum, componeretur. Pacifica sua ut interponeret consilia, Cæsar ipse, Palatinus Elector, Wirzburgensis Episcopus & Wirtenbergæ Dux, Marchionem suis litteris hortati sunt.

Inter hæc Galli, composita cum Anglis & Batavis Ultrajectina pace, quum in Germaniam belli molem converterent, Marchicæ terræ ab exercitibus utrimque multa mala perpessæ sunt,

quæ ſuis conſiliis ſuaque autoritate Princeps, quantum in ipſo erat, correxit.

§. XI.

Prælim. Pacis Raſtad.

Pacificationi, inter Gallos atque Imperium Raſtadii celebratæ, interfuit, ſuis ipſe rebus intentus. At Badam Ergoviæ, ubi pax conſummata, ſuos miſit Legatos.

In omni hujus belli decurſu non modo Ludovici Badenſis, agnati ſui, ſed & Eugenii, herois illius Sabaudi, amicitia uſus eſt familiari.

Literæ Eugenii Princip.

Primæ quum emicuiſſent pacis ſcintillæ, Sabaudus, Raſtadii verſatus, die 5. Januarii A. 1714. literas dedit ad Carolum Wilhelmum, quibus ei ſignificat, Galliæ Regem pronum eſſe ad pacem ineundam cum Cæſare, & quidem conditionibus minus duris, quam fuerant Ultrajectinæ. Primum hac ſuper re nuntium ab Aulæ Electoralis Palatinæ Adminiſtris ſe accepiſſe, eumque in finem cum Villarſio, Franciæ Mareſchallo, nuper die 26. Decembris A. 1713. Raſtadii inſtituiſſe colloquium. Addit, ſpe tamen ſe fuiſſe deceptum; Gallos enim Landaviam & Fortalitium Ludovici velle retinere, nec reddere Friburgum, niſi eis Briſacum & Kehla, aut Philippiburgum reddantur, vel certe munimentis priventur. Bavariæ & Coloniæ Electorum reſtitutionem, cum reparatione damnorum, ante omnia peti. Conditiones has rejeciſſe ſe ſcribit Sabaudus, & Raſtadio paraſſe diſceſſum; at a Villarſio ſe fuiſſe retentum, qui Regis ſui expectarat reſponſa. Rediit

Versaliis nuntius. De restitutione Electorum Rex nihil remisit. Remisit reparationem damnorum; Fortalitium Ludovicianum atque Landaviam se non redditurum professus. Sed & de limite Alsatiæ actum. Rhenus & Queicha Germaniam inter Galliamque termini petebantur. Regium axioma postulatum pro Bavaro. Sabaudus auguratus est, recurrendum ad arma. Hæc epistolæ summa, quam ad Marchionem perscripsit. Conjectura tamen Sabaudum fefellit. Ad maturitatem pervenerunt Rastadii Præliminaria pacis.

§. XII.

Marchionis petita.

Marchio ad Imperatorem, ad Comitia Augustana, ad Eugenium Sabaudum, & ad Villarsium, Rastadii hærentes, die 11. Maji 1714. literas perscripsit, in quibus mala, quæ superiore & nostro hoc seculo Marchia Badensis perpessa est, graviter depingit, petitque, gravaminum suorum ut habeatur ratio. Eugenius & Villarsius humanissimis formulis Marchioni responderunt uterque; in ipso futuræ pacis negotio optima quæque polliciti.

Pax Badensis.

Pax denique Badæ Helvetiæ quum eodem anno constitueretur, compositoribus pacis per legatum quatuor petita sua obtulit Marchio.

Petiit primo, ut jurium suorum in Geroldseccianæ Dynastiæ allodia tandem ratio habeatur.

Secundo, ut Civitas Neoburgi ad Rhenum, bello eversa & Badensibus circumdata terris, ab Austriaca domo tradatur Badensi; ob damna bellorum sine fine accepta.

CAROL. WILHEL.

Tertio, ut eadem Domus eandem ob cauſam ab oneribus Imperii & Circuli liberetur ad tempus.

Quarto ut ad ſimultaneam inveſtituram bonorum, de quibus ab aliquo tempore inveſtiti fuerunt Marchiones Bada-Badenſes, admittatur quoque Durlacenſis Domus. (i)

Reſtituta pace, redditæ quidem ſunt Marchioni a Gallis inſulæ Rheni; Huningæ munimentis vicinæ; (k) damnorum autem, quæ paſſus eſt immenſa, nulla habita ratio.

§. XIII.

Fœdus contra Nobilit.

Maulbronnenſe illud Principum contra Nobiles, Cæſari ſine medio ſubjectos, olim initum fœdus, A. 1713. die 11. Febr. inter Principes renovatum eſt. Firmarunt illud Johannes Wilhelmus, Palatinus Elector; Johannes Philippus, Herbipolitanus Epiſcopus; Georgius Wilhelmus, Baruthinus, Wilhelmus Fridericus, Onolzbacenſis, Marchiones, Eberhardus Ludovicus Wirtenbergæ Dux, & Erneſtus Ludovicus, Darmſtadienſis Landgravius. Carolus Wilhelmus noſter, a Landgravio invitatus, fœderi acceſſit. At Cæſar non probavit hoc fœdus.

Bellum Turcicum.

A. 1715. Turcicum in Hungariæ finibus bellum, felici cum ſucceſſu, a Cæſare geſtum eſt. Bis mille militum Legionem ei A. 1716. Marchio in auxilium miſit; uſum ejus ad decennium Cæſari relinquens; qui ſupremi caſtrorum Mareſchalli dignitate eum con-

(i) *Electa Juris publ.* Tom. VI. pag. 693. ſeq.
(k) Vid. *Inſtrum. Pacis Badenſis* Art. VIII.

CAROL. WILHEL.

condecoravit. Finito decennio, Legionem omnem Cæſari in perpetuum reliquit.

§. XIV.

Carlsruha condita.

Alta quies apud Germanos, poſt duodecim annorum bella, quum tandem regnaſſet, Carolus Wilhelmus de ſua quoque quiete & otio ſollicitus, Palatium CAROLSRUHAE exſtruxit. Quindecimus hujus ſeculi annus Palatio & oppido ſuas dedit origines.

Ad conſilium hoc ſuſcipiendum non una eum impulerat ratio. Vix quarta pars Caroloburgici apud Durlacenſes Palatii a patre fuerat magnis ſumptibus conſtituta. Filius immanes timens impenſas concinnius meditatus eſt opus, in quo agriculturæ & hortorum ſtudioſus, liberius, tranquillius, ſine curis, ruſticam veluti vitam tranſigeret.

Elegit ergo novæ ſedi ſilvam magnitudinis immenſæ, quæ bis mille paſſibus, verſus boream, diſtat Durlaco. In ſilva hac proſtravit arbores, robora, quercus annoſas, ut viridaria vaſta, xyſtos, ambulacra & hortos omnis generis, ſtagna, piſcinas, ex ingenio ipſo ſuo ordinaret, plantaret; Imperatoris Diocletiani imitatus exemplum. Ipſe totius operis architectus; quin & ſæpe hortulanus. Placuit ei circularis forma, quæ Palatium, oppidum, hortos & ſilvas ſuo ambitu complexa eſt.

Octangula turris eſt; a qua XXXII. viæ plurium horarum pulcherrimæ; radiorum inſtar, ad peripheriam procedunt.

CAROL. WILHEL.

Viæ latæ & amœnæ; per densas silvas directæ. Primum ejus lapidem posuit Princeps die XVII. Junii, ceremonia solenni; novum quæ peperit Ordinem Equestrem; secundum Ordinis Torquatorum in Badensi Domo exemplum. (*kk*)

A nomine & ab otio suo locum CAROLSRUHAM vocavit. Nummus memorialis hac super re cusus est, quem suo loco exhibeo. (*l*)

§. XV.

Palatium Principis.

Ante turrim Palatium Principis figura curva extenditur; aspiciens austrum. Palatio spatiosus prætenditur hortus; rarioribus vegetabilis regni plantis, & fruticibus consitus; quem porticus circularis vel peristylium cingit, ædibus altioribus constans, quæ aspiciunt Palatium; retro quod spatiosa est silva phasiana.

Civitas ipsa.

Reliqua pars Circuli, quæ totius est quarta; destinata fuit Civitati, novem perviæ viis; quæ totidem radii sunt, ab octangula illa turri, ad extrema tendentes. Radios hos lata, elata

(*kk*) Ernestus Fridericus *Fasciæ cærulea* instituit Ordinem, qui brevi duravit. Vide supra pag. 118.

(*l*) Epigraphe, Tabulæ insculpta Palatio primo, ligneum quod erat, his constitit verbis: Sylva domicilium ferarum fuit anno MDCCXV. COSMOPOLITA pro requie invenienda stationem meam hic elegi, ut mundo fastidiisque abstraherer. O vanitas! nullam inveni. Ubi homo, ibi mundus. Contra voluntatem meam populus affluxit civitatemque erexit. VIDE VIATOR homo proponit, DEUS disponit. Non voluntas, sed gratia ter optimi requiem animi dat, quam sperat CAROLUS. Anno MDCCXXVIII.

Carol. Wilhel.

& longiſſima via publica permeat, Civitatem in duas diſſecans partes; quarum exterior foſſa provinciali terminatur. Viam hanc duæ Eccleſiæ, Gymnaſium, & Curia Civitatis verſus boream aſpiciunt.

Aulam cum oppido a parte orientis equilia & hippodromium; a parte occidentis xyſti & phytothecæ plures, arborum fruticumque rariorum per hiemem cuſtodes, connectunt.

Templum Civitatis A. 1717. Concordiæ dedicatum eſt Calendis Novembris. Reformati ſuam quoque condiderunt Eccleſiam; ſuam Romano-Catholici. Nec recuſata Synagoga Judæis.

A. 1718. Conſilium Aulicum, Tribunal Juſtitiæ, Camera Redituum, Expenſarum, Computorum, Conſiſtorium, Fiſcus, Durlaco Carlsruham tranſlati ſunt. Gymnaſium nonniſi A. 1724. tranſlatum

Privilegia Civitati quæ conceſſit magnanimus Princeps, omnium Religionum Protector, facile effecerunt, numerus civium ut ſubito creſceret. Carolsruha, lignea tum licet ac ſimplex, ex improviſo e terra ſine faſtu exſurgens, concinnitate & novitate formæ, omnium exterorum allexit oculos. (*m*) Ligna ſucceſſor convertit in lapides.

§. XVI.

Ordo Fidelit.

Equeſter *Fidelitatis* Ordo, cujus origines cum Carolsruha communes ſunt; duo Inſignia habet, quorum alterum pendet ab

(*m*) Malschius in libro, cui Titulus: *Noctes vacivæ* ſeu Miſcella curioſa A. 1728. Carolsruhæ edita, 8vo has deſcripſit origines.

Equitum collo; alterum ſiniſtro togæ lateri aſſutum. Crux aurea operis encauſti, in octangularem cuſpidata formam, prius Inſigne eſt; cui vox *Fidelitatis* ſuperſcripta. Litera C. duplex, altera alteri implicata, *Caroli* conditoris nomen Equitibus ſemper in memoriam revocat. Faſcia, cui appenſa crux aurantii coloris, cum argenteo limbo ad pectus usque deſcendit. Crux, togæ aſſuta, argentei coloris, grandior ſtella extans & undatim ſtriata. Inter quatuor ſtellæ radios repetita eſt quoque litera C. duplex, ut in cruce appenſa.

Mediocris primitus fuerat horum Equitum numerus, qui hodie ad LXV. excrevit. Ordinis Præſes eſt Marchio Durlacenſis Regens; a cujus arbitrio numerus Equitum pendet. Omnes Principes Domus Badenſis naſcuntur hujus Ordinis Equites. Amicitia, temperantia, fides, commendantur Equitibus. Hi autem, ante receptionem, quatuor nobilitatis majorum ſuorum gradus a parte patris & matris probare tenentur. Carolus Wilhelmus, novi Ordinis conditor, ipſe fuit Ordinis S. Huberti Eques, quem a Johanne Wilhelmo Electore acceperat.

Inſtituta hæc ſplendori Domus & Aulæ ſuæ Marchio noſter dicavit. Tranſimus ad aliud, moribus corruptorum civium corrigendis & miſeriæ humanæ ſublevandæ dicatum.

§. XVII.

Orphanotroph. Pforz.

A. 1716. optimus Princeps orphanis, pauperibus & hominibus infirmis alendis; facinoroſis, prodigis, dementibus, coër-

cendis; pueris atque puellis erudiendis, amplissimas Pforzhemii ædes construxit; intra biennium absolutas. Inaugurationem Calendis Maji 1718. factam, Carolus Wilhelmus sua præsentia illustravit.

Egregium hoc institutum reditibus a Marchione instructum est. Inter alia Collegiatæ D. Georgii Pforzheimensis, ut & omnium xenodochiorum, quæ in Marchia fuerant, eidem instituto attributi sunt reditus.

Transactio cum Abb. S. Blasii.

A. 1718. Carolus Wilhelmus cum Augustino, Abbate & Conventu S. Blasii varias difficultates composuit. Jura in vico *Ried*, a Marchionibus hucusque exercita, Abbatiæ reliquit; ita tamen, ut Protestantibus ibi sacrorum libertas, sibi jus circa sacra servaret. (*n*) Decimæ in Sallneck, Tüllicke, Demberg, Oberhaüssem; decimæ novales in Wittnau & Vogelbach; Curiæ dominicales in Hachbergæ, Rœtelæ, Badevillæ Dynastiis, antea abolitæ, ut & decimæ plures aliaque hinc inde jura, pactione hac San Blasianis concessa.

Novæ dein lites sub eodem Marchione quum fuissent exortæ, A. 1733. alia inita est Conventio, qua Carolus Wilhelmus nonnulla denuo jura reliquit Abbati, qui vicissim juri collaturæ in Hügelsheim renunciavit.

(*n*) Conventio hæc immutata est nova transactione A. 1751. de qua suo loco.

CAROL. WILHEL.

§. XVIII.

Lis super Dynast. Lahr.

Disputatio cum Nassovio-Saræpontana Domo super Lahrana Dynastia A. 1719. recruduit. Ad perficiendum negotium Missi ut constituerentur a Cæsare Nassovii petierunt, per quos in possessionem Lahræ immitterentur; diuturna possessione & perceptione redituum, Badensibus sortem pecuniæ restitutam esse causati. Judicium Aulicum die 6. Julii rem ad Cameram Imperii, quæ seculo superiore eam examinaverat, remisit, atque Rescripto d. 22. Maji 1720. Carolo Wilhelmo Marchioni injunxit, ne usuras, sententia declaratoria A. 1670. qua moratorium ad causam Lahrensem extensum est, abolitas, rationibus inferret, atque in ejus rei fidem rationes, a Missis Cæsareis adornatas, intra bimestre tempus Judicio Aulico exhiberet. Rescripto huic non paruit Marchio. Judicium Aulicum A. 1721. d. 27. Jan. Electori Palatino & Hasso-Cassellano Landgravio rei executionem commisit. Camera Imperii d. 11. Junii ejusdem anni mandatum inhibitorium Marchioni concessit, quo vetuit, ne rationum traditio & immissio Nassoviorum in Lahræ possessionem in Judicio Aulico urgeretur ulterius.

At A. 1725. Cæsaris sententia Nassoviis Lahram addixit. (o) Ipso autem executionis sententiæ tempore, inter Durlacenses &

(o) Edita a Durlacensibus sunt varia scripta.

1) Actenmæssiger Bericht in Sachen Baden-Durlach contra Nassau-Saarbrücken die Herrschafft Lahr betreffend.

2) Hœchstgemüssigte Vorstellung derer Hochfürstl. Baaden-Durlachischen Gerechtsamen wider das Fürstl. und Græfl. Hauss Nassau die Herrschafft Lahr betreffend.

Carol. Wilhel.

Naſſovios A. 1727. ita transactum eſt, ut hi Lahrenſi Dynaſtia, quam Durlacenſes per ſexaginta ſex annos poſſederant, recepta contenti, fructus, a Durlacenſibus perceptos, cum creditis & augmentis compenſarent.

§. XIX.

Extenſio IX. Electorat. quæſita.

Senior Brunſvicenſium Linea in Nono Electoratu ſtabiliendo præterita, Carolo VI. Imp. per conjugem Eliſabetham affinitate juncta, A. 1719. magnopere laboravit, ut extincta Hanoverana Linea, in Nonum Electoratum ſuccedendi ſpes illi decerneretur.

Suffrag. Blanckenb.

Speciatim Ludovicus Rudolphus, Blanckenburgicus, (*p*) Cæſaris ſocer, in ſenatum Principum ſe admitti poſtulavit. Cæſar per legatos rem in Comitiis & in ſingulorum Principum Aulis propoſuit.

Carolus Wilhelmus, cui Brunſvicenſes fratres, Auguſtus Wilhelmus & Ludovicus Rudolphus, ut & Georgius Magnæ Britanniæ Rex, per literas, eodem anno ſcriptas, cauſam hanc eni-

3) Summariſche Vorſtellung, was in Sachen Baden-Durlach contra Naſſau-Saarbrucken puncto declarationis moratorii vor einem hochpreislichen Reichs-Hofrath vorgegangen.

4) Kurtze Gegenbeleuchtung, Einiger vor wenig Zeit erſchienenenen und ohngefehr zugeſchickt gekommenen Naſſauiſchen Impreſſorum den Streit ſuper moratorio zwiſchen Baaden-Durlach und Naſſau-Saarbrücken betreffend.

(*p*) Blanckenburgum A. 1708. ex Comitatu in Principatum fuerat converſum. Intuitu novi hujus Principatus locum & ſuffragium in Principum Collegio flagitavit Ludovicus Rudolphus.

xe commendaverant, desiderio eorum & Cæsaris voluntati se non defuturum ostendit. In Comitiis tamen plures per annos res fuit protracta.

Landgravior. literæ.

Uterque Landgravius Hassiæ literis A. 1727. ad Marchionem datis, rem periculi plenam esse judicarunt. Hac enim spe ad nonum Electoratum, novam Principum Ordini parari injuriam. Blanckenburgense suffragium reliquis Brunsvicensium si innectatur suffragiis, Principum alternantium ordini atque dignitati id fore periculosum.

Responsio March.

Respondit Badensis, rem impediri non posse. Consultum tamen judicavit, intuitu noni Electoratus, ad Guelpherbytanam quoque Lineam extendendi, ut Principes certis sibi conditionibus prospiciant. Dandum aliquid dignitati Cæsaris & affinitati, qua ille Ludovico Rudolpho conjunctus. In eandem sententiam Carolus Wilhelmus ad Legatum suum in Comitiis fine hujus anni scripsit.

§. XX.

Turbæ Basil. Episcop.

Circa id tempus Basiliensis Episcopatus magnis motibus concussus est sub Conrado Episcopo. Ordines provinciales subditique graves contra eum proferebant querelas, quæ bellum intestinum minabantur. Cæsar subditos, ad officium ut redirent, frequentibus mandatis hortatus est. Missus ab eo Austriaci Regiminis Friburgensis Cancellarius; in subditorum conatus ut præsens inqui-

Carol. Wilhel.

inquireret. Carolus Wilhelmus, ad Episcopi Spirensis instantiam, suum quoque misit Legatum, qui anno 1732. & sequente componendis turbis operam navaret Brondruti. Sed irritus labor. Incolarum furor per octennium sæviit; Gallicis copiis atque supplicio auctorum rebellionis denique repressus.

Solemnia nuptiarum Augustæ Mariæ, Ludovici Bada-Badensis filiæ, cum Aurelianensium Duce A. 1724. die 18. Junii celebrata sunt Rastadii. Carolus Wilhelmus festivitati interfuit; novum Domus Badensis cum Borbonia vinculum agnato suo sibique gratulatus.

Bauschlott.

A. 1726. Castrum & vicus Bauschlott perpetuo vinculo conjuncti sunt Marchiæ. Landenbergensis Familia illud quondam possederat, ex qua Johannes Christophorus Castrum & vicum cum juribus & bonis annexis A. 1604. Georgio Friderico Marchioni vendidit. Marchio in Erhardum Rammingium A. 1609. illud transtulit; a cujus successoribus denique Carolus Wilhelmus illud redemit.

§. XXI.

Judic. Rotvil.

A. 1729. mense Dec. Judicium Rotvilense Aulicum subditos aliquot Marchionis e vico Schellbronn proscribere ausum est; lite exemptionis fori coram Tribunali Aulico Imperii adhuc pendente. Rotvilenses Vasallo Marchionis, Baroni de Gemmingen, ut & incolis vici per literas minaces prohibuerunt, ne proscriptis

victum receptumque præberent. Querela ad Marchionem delata. Hic adiit Cæsarem & ab eo mandatum contra Judicium Rotvilense petiit atque impetravit.

Comitat. Moerching.

A. 1730. familiæ erciscundæ ultimi Moerchingæ in Lotharingia Comitis Johannis X. sine mascula prole A. 1688. defuncti, causa, diu agitata in tribunalibus Lotharingicis, Nanceiano & Consilio Status tandem decisa est. Magdalena Wilhelmina, conjux Marchionis, cum fratre, Wirtenbergico Duce, commune jus in partem Comitatus Moerchingæ sibi competere rata, in coheredum numero comparuit; at cecidit causa.

Castrum Carlshausen.

Castrum Carlshausen cum parte vici Dürrn Carolus Magnus Leutrum ab Ertingen, Domus Badensis Vasallus, A. 1730. die 31. Maji quadraginta mille florenis vendidit Marchioni, qui Corpus Equestre in exercitio juris collectandi, prouti illud hucusque exercuit, se non turbaturum promisit.

§. XXII.

Jus in successi. Juliac.

Mascula Bipontii Ducum stirpe A. 1731. cum Gustavo Samuele extincta, jus aliquod in partem successionis Juliacensis Carolo Wilhelmo accrescere visum est. Christina Magdalena, Friderici VI. Marchionis conjux, Caroli Wilhelmi avia, neptis fuerat Magdalenæ, tertio genitæ Guilielmi Juliacensis Ducis filiæ, quæ Johanni Palatino Bipontino in matrimonium collocato, una cum tribus sororibus in Juliacenses ditiones, tanquam feuda successio-

nis promiscuae, post Johannis Guilielmi fratris obitum A. 1609. jus sibi vindicavit. (q) Christina Magdalena, Friderico VI. nubens, in casum deficientium stirpis Bipontinae masculorum, sua in Juliacensem successionem jura sibi diserte servaverat. (r) Carolus Fridericus, Holsatiae Dux, filius Hedwigis Sophiae Suecicae, sororis Caroli XII. Regis, ex eadem Bipontina gente prognatae, in quartam partem successionis Juliacensis, ad Lineam Bipontinam spectantem, post obitum Gustavi Samuelis, Bipontinorum postremi, jus quoque suum allegavit, & scriptis defendit. Durlacenses tum tempus esse rati sunt, quo & ipsi in successionem hanc sua

(q) Prodiit A. 1654. Vera ac perspicua demonstratio causae Juliacensis successionis, cujus instrumentum Pacis Art. IV. §. ult. dirimendi gtatia meminit, unicum ac solum decidendi principium esse privilegium Carolinum A. 1546. inque eo intentionem Domus Palatino-Ducalis optimo maximo jure fundatam. fol. Pufendorf. de *rebus Friderici Wilhelmi* Lib. IX. §. 76. tradit, Palatinum Neoburgicum cum Friderico Ludovico Palatino circa tertiam ejus partem actionis Bipontinae transegisse, cum reliquarum duarum tertiarum una ad Fridericum Palatinum, altera Regem Sueciae ejusque *patruum atque amitas spectaret.* Regem Sueciae Carolum XI. hic intelligit Pufendorfius, cujus patruus erat Adolphus Johannes, pater Gustavi Samuelis, Bipontini Ducis; amitae erant Christina Magdalena, Friderici VI. Marchionis conjux, Maria Euphrosyna, uxor Magni Gabrielis Comitis de la Gardie & Eleonora Catharina, uxor Friderici Landgravii Hasso-Eschwegensis.

(r) Vid. §. 23. Vitae Friderici VI. Marchionis.

CAROL. WILHEL.

producerent jura. Carolus Wilhelmus enim non Guſtavo Samueli tantum, Bipontinorum Ducum poſtremo, ſed & Magdalenæ Juliacenſi, Wilhelmi filiæ, Johanni Bipontino nuptæ, gradu propior erat, Carolo Friderico Holſatiæ Duce. Ulrica Eleonora, Sueciæ Regina, ex eadem Bipontina ſtirpe progrediens, eodem plane, quo Carolus Wilhelmus Marchio cognationis gradu Guſtavo Samueli & Magdalenæ Juliacenſi fuerat conjuncta. Unde illa ægre tulit, inter Candidatos Juliacenſis ſucceſſionis comparuiſſe quoque Holſatiæ Ducem. A parte Badenſium nihil memorabile hac in re geſtum.

§. XXIII.

Exules Proteſt.

Proteſtantes Helvetiæ Cantones A. 1731. literis a Marchione petierunt, ut Proteſtantibus e Pragelaſii aliisque Pedemontii vallibus, numero 800. a Rege Sardiniæ propter religionem expulſis, miſeramque in Helvetia vitam trahentibus, in Marchia permitteret ſedem. Carolus Wilhelmus, Gallicas exulum colonias, a patre in Marchiam ſuſceptas, cauſatus & vaſtatam bello provinciam, tot hominibus alendis non ſufficere providens, petitum denegavit.

Exercit. juris monet.

A. 1732. Ludovicus Georgius, Bada-Badenſis, exercitium juris monetandi in ſexennium Carolo Wilhelmo reliquit; qui eodem anno officinam ſuam Carolsruhæ & A. 1734. Durlaci exer-

Carol. Wilhel.

euit. (s) Poſt hæc de communi utriusque Lineæ officina inſtituenda deliberatum, ſed res non perfecta. A. 1761. placuit, ut monetarii, a Durlacenſi Marchione conſtituti, in utriusque Marchionis fidem adigerentur. Probator monetæ (Müntzwaradein) Durlacenſis in Conventu probationis trium Circulorum, Franconici, Bavarici, Suevici, Auguſtæ Vindelicorum eodem anno habito, utriusque Marchionis nomine comparuit & præeunte examine artis ſuæ teſtimonium accepit.

Vicus Herting.

A. 1733. Rothbergenſes Nobiles, poſt longas cum Marchionibus lites, vicum Hertingen in Brisgovia, quem in feudum tenuerant, Carolo Wilhelmo, Marchioni pro 20000. florenis vendiderunt. Eadem pactione mutuis juribus actionibusque utrimque renunciatum eſt. Emtione hac dominium utile cum dominio directo Marchio conjunxit.

§. XXIV.

Bellum Polon.

A. 1733. exortum eſt ad Rhenum bellum, propter electionem Stanislai & Auguſti III. ad Regium Poloniæ ſolium. Mar-

Bbb 3

(s) Principes vicini potentiores Palatinus & Wirtenbergicus, monetandi arbitrium ut ſibi ſolis vindicarent, Badenſem monetam deprimere ſtuduerunt. Res ipſa nunquam in dubium vocata, quippe Principum antiquo jure, Cæſarum privilegiis & Circuli conventionibus innixa. Interim Badenſis moneta, pro temporis ratione, nunc rarior, nunc frequentior cuſa apparuit.

CAROL. WILHEL.

chicæ terræ Gallicis inundatæ copiis. Carolus Wilhelmus evitandis furoribus belli, Basileam se contulit, & soluta quotannis Galliæ, durante bello, certa tributi summa, a terris suis multa mala avertit. In bello hoc Marchio noster supremus copiarum Circuli Suevici Campi-Mareschallus creatus est. Post biennium reduces vidit delicias pacis.

Directorium Circuli Suev.

Eberhardi Ludovici, Wirtenbergæ Ducis, morte A. 1733. Suevici Directorium Circuli, ob conservandam religionis paritatem, sibi deberi, Carolus Wilhelmus contendit. Ulrico Duce expulso, ab A. 1532. usque 1537. idem jus exercuerat Domus Badensis. Responsum est; Directorium non personæ, sed Principatui inhærere. Agnatum successorem, ob sacra mutata, non arcendum esse a prærogativa & juribus, constanter possessis. Alexander, novus Wirtenbergæ Dux, Romano-Catholicæ religioni addictus, pollicitus est, Evangelico Corpori se adstiturum constanter & nonnisi Evangelicos Legatos ad Circulum missurum; id quod, vivente adhuc Eberhardo, per Literas, die 28. Febr. A. 1733. datas, promiserat.

Vicus Crenzach.

A. 1735. die 2. Maji Marchio noster vicum Crenzach, prope Basileam, a Friderico de Bærenfels, qui a Durlacensi domo eum in feudum tenuerat, pro 32. mille & 500. florenis coëmit. (*t*)

(*t*) Supererat pars Austriacæ Domus in vico Crenzach admodum exigua, quam denique Carolus Fridericus A. 1741. ab Austriaca quoque Domo acquisivit.

Dimacharum Circuli Suevici Legio A. 1737. Marchionis noſtri concredita eſt imperio.

Causa Suecica.

Eodem anno debitorum Coronæ Suecicæ (*u*) res agitata. Junxerant ſe Badenſibus Iſenacenſes & præſertim Carola Chriſtina, Haſſiæ Landgravia, ex Iſenacenſi Domo prognata, quæ cum Regina Sueciæ, cui amicitiæ vinculo erat conjuncta, literis egit, & ut negotium ſub examen revocaretur, obtinuit, ſed nihil deciſum.

§. XXV.

Obitus Marchionis.

Annus 1738. vitæ Caroli Wilhelmi fuit poſtremus. Menſe Junio ſuperioris anni apoplexia tactus, utcunque reſtitutus eſt; mente tamen ſemper & animo valens. Expedivit negotia; præfuit rebus; aëre libero ſemper gaviſus. Die 11. Maji cubitum iturus, Aulicis ſuis lætus valedixit; optime ſe valere profeſſus. At noctu apoplexia proſtratus, morti ſuccubuit; eam nondum expectans. Sepultus eſt ſub altari Carolsruhenſis Eccleſiæ, quam ipſe exſtruxit.

Teſtament.

Teſtamentum jam A. 1736. die 6. Januarii conſcripſit, quo Carolum Fridericum, nepotem ſuum, juxta leges Domus, renunciavit heredem. Viduæ Marchioni, novi Principis Aviæ, ut & Carolo Auguſto, Chriſtophori, qui defuncti Marchionis frater fuerat, filiorum natu maximo, commendavit ſucceſſoris tutelam,

(*u*) Vide Vitam Frid. VI. §. 9. & 10.

ita quidem, ut Sanctioris Senatus consiliarios eis adjungeret. Bada-Badensis Marchio & Hasso-Darmstadiensis Landgravius instituti sunt executores testamenti.

§. XXVI.

Chara-cter.

Princeps fuit indolis amoenae, vividi ingenii, comis, blandus; nemini non primo statim intuitu amabilis. Magnis rebus gerendis idoneus. Magnitudinis animi & fortitudinis bellicae non rara prostant exempla. Res omnes suas ipse vidit, examinavit, tractavit, emendavit, correxit. Praefectis & subditis, infimis ut summis, liber ad eum aditus. Querimoniis singulorum cujuscunque ordinis audiendis certos dies impendit; non raro usque ad solis occasum.

Justitiae amans.

Justitiae tantus amor, ut ipse tribunalia frequenter inviseret, sententiisque ferendis interesset. Quod si res dubia, suis ipse sumtibus Juris Consultorum & Academiarum consilia expetiit. Civibus, quos belli calamitas afflixerat, ex aerario suo subvenit, quod parsimonia Principis, magnas inter expensas, non interrupto Aulae nitore, nunquam fuit exhaustum.

Majorum suorum debita maxima ex parte, imo fere omnia exsolvit; paratae pecuniae thesaurum relinquens. Res majoribus ejus incognita.

Amicitiam vicinorum Principum omnibus humanitatis officiis devinxit. Lites, cum eis exortas, amica compositione, etiam

etiam cum jurium ſuorum diſpendio, quandoque diremit. Stanislai, Poloniæ Regis, amore & amicitia præ aliis floruit.

§. XXVII.

Hortorum culturæ præ omnibus ſtudiis deditus fuit. Frutices, plantas & flores a remotiſſimis terris, abundantiæ amans, magnis impenſis comparavit; res has non tumultuarie aut obiter, ſed ſecundum rigidas Botanices regulas exacte pertractans, & magnæ molis voluminibus ordine claſſium deſcribens. Chemiæ ſtudium non pertinax, ſed tranſitorium fuit, quale Principem, naturæ indagatorem, decebat.

Horto-rum ſtudioſus.

Litteras, quas a teneris didicerat, per omne vitæ tempus dilexit; ſententiam ſuam latino idiomate identidem in ſubſcriptionibus declarans; optimis libris variarum artium & ſcientiarum legendis ut & colloquiis hominum, in ſua arte peritorum, quotidie delectatus.

Literæ.

In omni ſuo vitæ commercio facilis. Spectaculorum, deliciarum, elegantiæ amans; nec ab Orientalium Gynæceis alienus, quæ ille Chriſtianos inter Principes in Palatium ſuum introduxerat primus; nec imitatorem invenit. Unus ergo in tam amabili Principe fere reprehenditur a venere nævus, quem Gallicæ Hiſtoriæ ſcriptor, GRAMMONDUS, in Henrico IV. excuſare vi-

CAROL. WILHEL.

ſus eſt; populos ea labe raro opprimi cenſens; quod, qui amat, vix poteſt ſævire. (x)

§. XXVIII.

Uxor & liberi.

Caroli Wilhelmi uxor fuit Magdalena Wilhelmina, Wilhelmi Ludovici, Wirtenbergæ Ducis, filia, Eberhardi ſoror. Nata A. 1677. die 7. Septemb. nupta die 27. Junii 1697. mortua die 30. Oct. 1742. Durlaci, ubi vidua vixit; Pforzhemii ſepulta; Princeps pia, in adverſitatibus conſtans; trium liberorum mater; mortuo marito tutrix nepotum, quos illa, duobus filiis ſuperſtes, educavit Durlaci.

Carolus Magnus.

Carolus Magnus, Caroli Wilhelmi filius ſenior, natus die 21. Jan. 1701. atque Lauſannæ, ubi ſtudiorum cauſſa cum fratre verſabatur, die 12. Jan. A. 1712. mortuus. Corpus, Baſileam translatum, in Summi Templi crypta ſub Choro quieſcit; amabilis ephebus; de quo optima quæque ſibi promiſerant Parentes & Marchia.

§. XXIX.

Frider. Princeps heredit.

FRIDERICUS, Caroli Wilhelmi filius junior, hanc lucem aſpexit A. 1703. die 7. Oct. Stutgardiæ; quo mater belli metu ad fratrem confugerat. Singularem curam habuit pater, doctrina

(x) GRAMMONDUS *Hiſtor. Gall.* Lib. I. pag. 9.

Carol. Wilhel.

& literis liberaliter a puero ut inſtitueretur Fridericus. Optimos ei Præceptores adjunxit, atque octavo ætatis anno cum fratre Carolo, & Friderico, Comite Leiningenſi, conſobrino, eum miſit Lauſannam; Friderico Emichone Joanne Barone Uxkullio comite, Ephoro prudente. (y)

Carolus poſt duos menſes quum deceſſiſſet Lauſannæ, ſucceſſionis jura in Fridericum transmiſit. Hic biennio poſt (1714. die 29. Sept.) relicta Lauſanna, Genevam petiit atque Lugdunum; ubi a Villaregio, Franciæ Mareſchallo, honorifice exceptus, reliqua Gallia peragrata, verſus finem anni 1715. Ludovicum XV. Regem puerum inviſit Lutetiæ. Inde per Nancejum, Metas, Argentoratum ad penates reverſus. Redux elegantioribus literis & artibus, præcipue mathematicis, ſe tradidit.

§. XXX.

Iter Gall.

A. 1718. patre auctore, novum in Galliam inſtituit iter; Friderico Leiningenſi iterum comite aſſumpto. Lutetiam delatus, præſtantiſſimis artium Magiſtris erudiendum ſe tradidit; in Aula Regia ſæpe verſatus, cum Ludovico XV. familiaritate quadam conjunctus. Duciſſam quoque Aurelianenſem viduam, ex Pala-

(y) Hic adhuc in vivis eſt Præſes Regiminis, venerandus ſenex, octogenario major.

tina domo ortam filiumque ejus, Francici Regni eo tempore Rectorem, Philippum, Aurelianensium Ducem, crebro invisit; ab omnibus amice exceptus; qui præstantiam ingenii in eximio hoc Principe magis, quam sanguinis vinculum, se diligere fassi sunt.

IterBelg. A. 1720. mense Aprili, relicta Gallia, in Belgium abiit, præcipuisque Belgii Austriaci urbibus perlustratis, die 16. Maji Hagam Comitum appulit. Vicinas ibi civitates, Lugdunum, Delphos, Amstelodamum adiit; tempus ita distribuens, ut mane incumberet literis, scriptoque consignaret ea, quæ in exterarum gentium moribus notatu digna ipsi videbantur.

Angl. Anno sequenti die X. Maji, conscensa Slusis nave, contendit in Angliam; sæva in transitu tempestate jactatus. Londini Georgium I. Regem, omnemque regiam familiam salutavit. Præcipuos Angliæ Portus, Urbes, Academias, Arces spectator quum adiisset, die quinto Julii ejusdem anni regia navi, post octo dierum navigationem, Roterodamum reversus; Ultrajectum invisens, per Westphaliam contendit Cassellas, ubi humanissimo Caroli Landgravii hospitio exceptus & ægre dimissus, Hanoviæ Comitem, Landgravium Darmstadiensem, Electorem Palatinum, Carolum Philippum, invisit; qui A. 1723. eum S. Huberti torque ornavit. Itinere triennali finito in Marchiam rediit.

§. XXXI.

Ab hoc tempore Carolus pater, publicis negotiis ut affuefaceret filium, omnia cum eo communicavit confilia; at feparatam rem domefticam eum voluit habere.

Publicis vacat negotiis.

A. 1724. Fridericus a Circulo Suevico Legionem obtinuit. Quadriennio poft ab eodem Circulo conftitutus eft Vigiliarum Præfectus.

Sed antequam novum erumperet bellum, in quo bellicas fibi laudes pararet Fridericus, viginti novem annorum juvenis, lethali morbo correptus, ante patrem deceffit die 26. Martii A. 1732. per aliquot annos minus profpera valetudine ufus. Sedati & tranquilli animi Princeps; expers vitiorum, qui comitate & lenitate fua omnium fibi conciliaverat amorem.

Obitus ejus.

Vigefimum quartum ætatis annum ingreffus, A. 1727. 3tio Julii duxerat Annam Carolam Amaliam, Johannis Wilhelmi Frifonis, Principis Naffovio - Araufionenfis filiam, quæ marito fuperftes, in Caroloburgenfi palatio vivit Durlaci; corpore fana; animo ægra. Ex hac duos filios procreavit Fridericus.

Uxor & liberi.

I. CAROLUM FRIDERICUM, natum A. 1728. die 22. Novemb. qui Carolo Wilhelmo, avo fuo, in Marchia fucceffit & in ea nunc regnat.

CAROL. WILHEL.

II. WILHELMUM LUDOVICUM, natum die 14. Jan. A. 1732. qui A. 1747. Cohortem Batavicam Chiliarcha obtinuit. A. 1753. Arnhemii urbis Gubernator; anno ſequente vigiliarum Præfectus omnium pedeſtrium Reipublicæ copiarum creatus eſt. (z) Princeps, qui Arauſiorum & Badenſium heroum ſanguinem jungens, Fœderati totius Belgii oculos in ſe convertit.

Unica Caroli Wilhelmi filia fuit Auguſta Magdalena, nata die 13. Nov. A. 1706. mortua Baſileæ die 25. Aug. A. 1709. in Summo Templo ibidem ſepulta, multis lacrymis Parentum compoſita.

(z) *General-Major.*

Christoph.

CAPUT XIII.

CHRISTOPHORUS

Caroli Wilhelmi Frater.

§. 1.

Natales & gesta.

Natus A. 1684. die 9. Octobris, vigesimo secundo aetatis anno Lausannam, & anno post Genevam a patre missus est, literis ut ingenium excoleret. Helvetia inde & utroque Belgio peragratis, Lutetiam se contulit. Biennio ibi transacto, A. 1702. reversus est domum.

Eodem anno ad exercitum Batavorum in Brabantiam profectus, Centurionum ordini adscriptus est atque Leodii obsidioni interfuit; sequenti hieme nunc Ultrajecti, nunc Hagae Comitum versatus.

A. 1704. praecipuas Germaniae Principum Aulas obivit. Batavicum ad exercitum reversus, sub finem anni domum rediit, exercitui Caesareo actor ut interesset. In exercitu hoc, A. 1705. ad Treviros collecto, supremi Militiae Adjutoris (*a*) munere functus est; ipse ab agnato suo, Ludovico Badensi, sublimia artis

(*a*) *General-Adjutant.*

CHRISTOPH.

militaris addiſcens. A. 1708. Chiliarchæ honos a Joſepho Impetore delatus eſt Chriſtophoro. Suevicam cohortem fratris, Sueviæ Ordinum conſenſu, A. 1712. obtinuit.

A. 1719. ſupremus vigiliarum Præfectus Circuli Suevici creatus eſt; paulo ante ab Electore Palatino Ordini S. Huberti adſcriptus.

§. II.

Obitus. Uxor & liberi.

A. 1723. die 2. Maji ætatis anno XXXIX. deceſſit; Princeps vita dignus longiore. Matrimonium A. 1711. die 5. Dec. iniverat cum Maria Chriſtina Felicitate, Johannis Caroli Auguſti, Leiningenſis Comitis, filia, A. 1692. d. 29. Dec. nata, quæ quadriennio poſt obitum mariti, Johanni Wilhelmo, Iſenacenſium Duci, nupſit, A. 1734. d. 3. Junii defuncta.

Ex ea Chriſtophorus tres filios, hodieque ſuperſtites, ſuſcepit, quos ordine nativitatis expono.

§. III.

CAROLVS AVGVSTVS.

I. CAROLUS AUGUSTUS JOHANNES REINHARDUS.

Hic die 14. Nov. A. 1712. lucem adſpexit. In Aula Caroli Wilhelmi, patrui, ab ineunte ætate optimis moribus ac inſtitutis formatus, Johanne Reinhardo Gemmingio, duce & ephoro, una cum fratribus A. 1727. Lauſannam miſſus eſt; ubi per quadriennium

Christoph.

nium literis operam navavit. In Marchiam redux A. 1731. Palatinam aliasque Aulas invisit. Matrem, Ducis Isenaçensis viduam, invisurus, eodem anno Altstadium iter suscepit, a Rege Sueciæ Cassellis honorifice exceptus. Altstadio ad Batavos profectus est, ubi in Ultrajectina Academia literis strenue incubuit. Hagam Comitum delatus, totius Europæ Procerum ibi legatos invenit; quorum plures sibi devincire studuit.

Chiliarchæ (*b*) dignitatem A. 1733. ei detulerunt Sueviæ Ordines. Palatinus Elector inter Ordinis S. Huberti Equites eum quoque illo tempore recepit. Exorto inter Galliam & Imperium bello, Carolus Augustus A. 1733. a patruo Circuli Suevici cohortem accepit. Ordines Sueviæ eodem anno summum vigiliarum Præfectum eum renunciarunt. Dignitate hac ornatus, sub Eugenio, Principe Sabaudo, & Carolo Alexandro, Wirtenbergæ Duce tribus expeditionibus annorum 1733. 1734. & 1735. interfuit. Postremo hoc Carolus VI. Cæsar ad supremi vigiliarum Præfecti gradum eum quoque extulit. (*c*)

§. IV.

Tutor Caroli Frid.

Finito inter hæc bello, in Aula patrui aliquamdiu versatus, ad expeditionem Turcicam profecturus, A. 1738. mortuo patruo, Caroli Friderici, ætate minoris, adiit tutelam, eamque

(*b*) Oberster.

(*c*) General-Feldwachtmeister.

per octennium inter perpetuas fere belli turbas magna cum laude, conjunctim cum Marchione vidua, gessit.

Dignitates militares.

A. 1742. summi quoque vigiliarum Præfecti dignitas a Carolo VII. Imp. Principi nostro collata.

A. 1743. Sueviæ Ordines eum Campi Mareschallum Generalem Locumtenentem crearunt; quam dignitatem post aliquot annos ab Imperatore quoque Francisco & ab Imperatrice, Regina Hungariæ, obtinuit.

A. 1750. decreto Comitiorum Imperii, quod Cæsar. d. 25. Apr. confirmavit, Campi Mareschallus Generalis Locumtenens Imperii, una cum Augusto Georgio Bada-Badensi, agnato, designatus est.

A. 1753. post Maximiliani, Principis Hasso-Cassellani obitum Campi-Mareschalli Generalis Imperii dignitas in Ludovicum Brunsvicensem, qui Præfecturam tormentorum hucusque gesserat, fuit collata. Tum vero Carolus Augustus noster supremi tormentorum Præfecti munus ambivit, illudque decreto Comitiorum Imperii, a Cæsare d. 11. Mart. 1754. confirmato, una cum Georgio Wilhelmo Darmstadiensi Principe, obtinuit.

A. 1757. in exercitu Imperii, quem Princeps Saxoniæ Hildburgusanus & Fridericus Palatino-Bipontinus contra Borussiæ Regem ducebant, tormentorum Præfecti munere functus est Carolus Augustus.

Christoph.

A. 1759. die 14. Dec. ab Ordinibus Sueviæ summus quoque tormentorum constitutus est Præfectus.

A. 1760. die 17. Martii, trium Collegiorum decreto, a Cæsare firmato, Campi Mareschalli Generalis Imperii gradus ei fuit delatus; gloriam suam aucturo, si quando redeundum ad arma.

§. V.

Carol. Wilhel. Evgen.

II. Carolvs Wilhelmvs Evgenivs, natus die 13. Nov. 1713. in addiscendis litteris & conficiendis itineribus Fratri natu majori adhæsit comes. Ad bellica studia conversus, a Ludovico Georgio Bada-Badensi A. 1734. in cohorte Cæsarea Badensi manipulum obtinuit, eodemque anno Philippiburgi obsidioni & Italicæ Cæsareanorum expeditioni interfuit.

A. 1735. in Italia militaris, Pyrobolariorum Centurio (*d*) in eadem Badensi cohorte creatus est.

A. 1737. In Hungarico adversus Turcas bello usque ad ejus finem militavit.

Sardin. Regi militat.

A. 1741. Cæsareæ valedicens militiæ, Germanicorum militum conscripsit cohortem, quam anno sequente Sardiniæ Regi, Mariæ Theresiæ Reginæ partes suscipienti, in Italiam ea lege adduxit, ut perpetuis temporibus Princeps Badensis ejus cohortis Præfecturam haberet. In prœlio ad Cuneum (*Coni*) Pedemontii

(*d*) Grenadier-Hauptmann.

CHRISTOPH.

A. 1744. Hiſpanos inter atque Sabaudos commiſſo, ſtrenue rem geſſit. Sardiniæ Rex, virtutem ejus remuneraturus, ad altiores militiæ gradus eum pedetentim promovit. A. 1745. creatus eſt Cohortium Ductor. (e)

A. 1746. ſummi vigilum Præfecti; A. 1749. ſupremi exercitus pedeſtris Legati (f) dignitate condecoratus, qua ad hunc usque diem fruitur; Aulæ Sabaudicæ gratia florens.

§. VI.

CHRISTOPH.

III. CHRISTOPHORUS, in lucem editus A. 1717. die 5. Jun. itinerum, quæ fratres inſtituerunt, ſocius A. 1733. Altſtadium ad Duciſſam Iſenacenſem matrem cum veniſſet, Dux Iſenacenſis copiarum ſuarum Centuriam ei dedit, in cohorte, quam pro Imperatore conſcripſerat. Iſenacenſes hæ copiæ præſidium tenuerant Briſaci, quum Cæſar eas eodem anno Mantuam tranſtulit in hiberna. Eædem copiæ A. 1735. ex Italia in Hungariam cum mitterentur, viſum eſt patruo Marchioni, melius eſſe, ut ad Rhenum militaret Chriſtophorus. Commendavit eum Wirtenbergæ Duci, qui Adjutoris Generalis gradum ei eodem contulit anno.

A. 1736. die 9. Junii Wirtenbergicæ cohortis Cæſareæ Sub-Chiliarcha creatus eſt.

(e) Brigadier.

(f) Lieutenant-Général d'Infanterie.

Christoph.

A. 1738. in Hungariam profectus, bello contra Turcas voluntarius interfuit miles; in prœlio ad Corniam in brachio vulneratus. Sub-Chiliarcha dein cohortis Cæsareæ pedestris Moltkianæ constitutus, A. 1739. in prœlio ad Krozkam, in Serviæ regno, fortiter rem gessit; vulnere in imo ventre accepto. Post prœlium Alba Græca a Turcis obsessa & insecuta mox pace iisdem relicta est.

§. VII.

Bellum Austriac.

A. 1741. Christophorus Moltkianæ cohortis factus est Chiliarcha, & anno sequente in prœlio ad Czaslaviam, in quo Austriaci a Borussis prostrati, fortiter pugnavit. In obsidione Pragæ, a Gallis defensæ, ab Austriacis oppugnatæ, Christophori quoque Principis eminuit virtus.

A. 1744. supremus vigiliarum Præfectus a Regina Hungariæ nominatus, ad exercitum, quem Carolus Lotharingus ad Rhenum ducebat, se contulit. Rheno trajecto, peculiare agmen in Alsatia duxit; pugnæ ad Pfaffenhovium interfuit. Paulo post in Silesiam, ubi bellum cum Borussiæ Rege recruduit, translatus, in pugna ad Strigaviam A. 1745. ducis & militis executus est munia. Paulo post Belgicæ Austriacorum contra Gallos expeditioni se junxit atque A. 1746. in gravi ad Raucousium prœlio & anno sequente in prœlio ad Laffeldam, prope Tungros, fortitudinis suæ specimina edidit.

CHRISTOPH.

A. 1753. cohortem Cæſaream, cui Maximilianus, Haſſo-Caſſellanus, eo anno defunctus, præerat, Imperatrix Maria Thereſia Principi noſtro tradidit; qui anno ſequente Campi Mareſchallus Generalis Locumtenens ab eadem creatus eſt.

Bellum Boruſſ.

In nupero bello inter Auſtriacam Domum & Boruſſiæ Regem A. 1756. prœlio ad Loboſitium Bohemiæ, & anno ſequente prœlio ad Pragam & obſidioni ejusdem urbis ſtrenuus interfuit actor.

A. 1758. ad Hochkircham Luſatiæ particeps fuit victoriæ, quam reportaverat Auſtria.

Eodem anno ſupremi tormentorum Præfecti munus ab Imperatrice illi delatum.

A. 1759. Auſtriacorum agmini, quod exercitui Imperii conjunctum eſt, ſummo cum imperio præfuit.

A. 1761. d. 13. Maji decreto Comitiorum Germaniæ ſupremi quoque tormentorum Præfecti dignitate ornatus; Aulæ Cæſareæ carus. In Coronatione Joſephi II. ad Cæſaris menſam functus eſt Diribitoris officio.

Triga hæc Fratrum mira inter ſe vivit concordia. Rerum geſtarum memoriam recolunt pace; ad Martis theatrum olim alacriores ut redeant; nunquam non memores, ex alto Badenſium ſe ſanguine prognatos.

CAPUT XIV.

CAROLUS FRIDERICUS

Ab Anno 1738.

§. I.

Introitus.

Principis vivi vitam perſcribere, arduum & difficile opus eſt. Nihil amori, nihil obſequio dare, humanæ mentis fere indolem excedit. In ambiguitate hac tutior via, res geſtas ſimplici delineare ſtilo; judicium de rebus geſtis relinquere Lectori, aſſentationis ſuſpicionem ut ſcriptor evitet, qui inter adulationem & ſcribendi licentiam media via incedere ſtudet. CAROLI FRIDERICI Regimen, in quo ratio, non affectus, dominatur, expoſiturus, hanc viam ingrediar; veritatis & brevitatis ubique ſtudioſus.

Carolo Wilhelmo CAROLUS FRIDERICUS, A. 1728. die 22. Nov. Carolsruhæ natus, nepos avo, decennis ſucceſſit. Tutela ejus & cura regiminis, ob invaletudinem matris, teſtamento deceſſoris, paternæ commendata eſt aviæ, Magdalenæ Guilielminæ, quæ vidua in Caroloburgi apud Durlacenſes palatio Marchionem una cum fratre educavit ſollicite; ephoro & præceptoribus idoneis, cum quibus curas educationis divideret, inſtructa.

Carolus Auguſtus, Caroli Wilhelmi Marchionis ex fratre Chriſtophoro nepos, cum avia partitus eſt onus tutelæ. (*a*) Avia A. 1742. extincta, Carolum Wilhelmum Eugenium, fratrem, tutelæ ſocium aecepit. Prima Tutorum cura fuit, ut antiquum illud vinculum, quo variæ Badenſium ditiones Domui Palatinæ adſtringebantur, abolerent. Res, A. 1740. cœpta tractari, a Marchione noſtro regimen adeunte, perfecta; ut ſuo loco docemus.

Majoris

(*a*) Magdalenæ Guilielminæ & Carolo Auguſto adjunctum Conſilii intimioris Collegium, cujus præcipua membra Fridericus Emico Joannes Baro de Uxküll & Reinhardus Baro de Gemmingen; ille Regiminis, hic Cameræ Præſides, hodieque viventes. Chriſtianus Dietericus Stadelmann, Joannes Chriſtophorus Cellarius, Joannes Henricus Wielandt, Joannes Burcardus Boch, Joannes Juſtus Ludecken & Fridericus Theobaldus Sahler mortui.

Majoris momenti fuerunt tractatus, quos iidem Tutores cum Maria Therefia, Caroli VI. Imp. filia, Auftriacarum ditionum herede, inftituerunt. A longo jam tempore Auftriacos inter atque Badenfes de Saufenbergæ, Rœtelæ & Badevillæ Dynaftiis, duraverant lites; quod fuprematum in eas fibi vindicabant Auftriaci. Controverfia A. 1741. finita die 29. Junii pactione, quæ menfe fequenti fubfcriptione firmata. Summa ducentorum triginta millium florenorum perfoluta Mariæ Therefiæ, quæ omnibus juribus fuis renuncians, Dynaftias illas una cum Schopfhemio oppido pro liberis Imperii allodiis agnovit. Eadem transactione, Auftriaca pars vici Crenzach, prope Bafileam; cum omni fupremo dominio ad Marchionem tranfivit; fervato Auftriacis innoxio tranfitu & jure recipiendi hanc partem, Badenfis Domus mafculi & feminæ fi quando defecerint.

§. II.

Studium litterar.

Marchio per quinquennium educatus Durlaci, A. 1743. ampliandis bonarum literarum ftudiis, exemplo patris & avi tranfivit Laufannam; ubi celebrium illius Academiæ Virorum, Croufazii præfertim atque Bochati, focietate & doctrina excitatus; in fcientiis, artibus ac ufitatioribus Europae linguis addifcendis, peregit biennium; majore cum emolumento præcipuas Europæ partes ut peregrinator inviferet.

CAROL. FRIDER.

Peregrinationis initium A. 1745. ab Aula Francica fecit. Ibi primarium Regii ſanguinis Principem, Aureliani Ducem, Domui Badenſi affinitate conjunctum, ut & alios Aulæ Proceres invenit amicos. Poſt plurium menſium moram, a Rege & Regia Aula omnibus amicitiæ teſtimoniis cumulatus, A. 1746. diſceſſit Lutetia. Apud Batavos aviam maternam, Mariam Ludovicam, ejusque filium, Wilhelmum Carolum Henricum Friſonem, avunculum ſuum, inviſit; novum Fœderati Belgii illo tempore ſidus; quem omnium ſeptem Provinciarum Gubernatorem nuper elegerant populi; quod ante eum Arauſionis Principum obtigerat nulli. Batavicum iter Marchio anno ſequenti (1747.) repetiit, atque ex Batavia transnavigavit in Angliam.

Itinera hæc, magno cum fructu peracta, erectum Principis noſtri genium ita perfecerunt, ut ante juſtam ætatem par videretur, qui Marchiæ ſuæ gubernacula tractaret.

§. III.

Regimen adit.

Tempus, quod legitimæ ætati deerat, publico Diplomate A. 1746. Cæſar ſupplevit. Vigeſimo ſecundo Novembris Marchiæ ſuæ ſceptra CAROLUS FRIDERICUS magnis & felicibus capeſſivit auſpiciis. Imperialium feudorum inveſtitura tamen non niſi poſt quatuor inſecuta eſt annos. Franciſcus Cæſar A. 1750. die 14. Auguſti contulit eam Marchionis legato.

In literis feudalibus Badæ & Hachbergæ Marchionatus ambo, Comitatus Eberſteinenſis dimidia pars, ut & Dynaſtiæ Malberg & Uſenberg diſtinctim memorantur. A. 1756. die 3. Auguſti acceſſit quoque inveſtitura alterius dimidiæ partis Eberſteinii Comitatus, quam Cronsfeldii & Wolckenſteinii olim poſſederant.

§. IV.

Marchiæ ſtatus.

Interregna Principum, ætate minorum, non raro ſolent eſſe incommodis & variis caſibus obnoxia. Contrarium expertus eſt Marchio adoleſcens. Feliciorem tutelam nunquam Marchia vidit. Incolæ oblivisci tum cœperunt malorum, ſuperioribus quæ perpeſſi ſunt bellis. Tutores œconomicarum rerum non modo periti, ſed & parſimoniæ ſtudioſi, cumularunt theſauros; debita pauca, quæ extinguenda fuerant, ſolverunt; Eccleſias & alia ædificia publica vel repararunt, vel a fundamentis exſtruxerunt; pontes & vias publicas, exemplo antea inaudito, & Romano quidem more, ſtraverunt; muniverunt; variis inſtitutis ornarunt Marchiam; feliciſſimi regiminis inſequentis præludia.

Poſt tot gravia bella, poſt tot diſſidia & lites, quas cum potentibus vicinis majores perpeſſi ſunt, CAROLUS FRIDERICUS Marchiam a debitis; a præcipuis litibus; ab Auſtriacæ Domus ligio liberam accepit, ejusque regimen adiit expeditus, tranquillus & fere omnino pacatus; quod nulli ante eum

contigerat Marchioni. Nihil ergo ſupererat, quam ut ipſe felix ſuæ quoque Marchiæ Ordines inſtitutis & legibus novis redderet feliciores.

Legislatoris eſt, exterorum populorum noſſe mores, illosque inſpicere propius, ut ex omnibus ſeligat, quæ patriis inſtitutis ſuperaddat, vel tollat abuſus. Finem hunc ut aſſequeretur Marchio noſter, nonnulla itinera, quæ fecerat ephebus, repetiit juvenis; terras jam viſas doctioribus ut reviſeret oculis; nondum viſas ſollicitus & curioſus ut examinaret ſcrutator.

§. V.

Nova Marchionis itinera.

Ab Italia initium faciendum eſſe ratus eſt; qua rerum mirabilium feracior nulla in orbe tellus, ſeu vetera ſeu recentia ſpectes. Iter hoc anno 1750. ſuo ipſe conſilio ſuſcepit; atque in eo, quidquid ſuperior, media atque infima Italia monſtrant, vidit, examinavit, perluſtravit, peregrinator attentus; non ea modo, quæ Politicus ſagax, ſed & quæ Phyſicus, quæ Mathematicus, quæ Hiſtoricus obſervare ſolet, oculo indagatore contemplatus.

Ab Italis redux haud difficulter perſpexit, ex Italico itinere majorem ſe percepiſſe utilitatem, quam ex Britannico, quod ante quadriennium ſuſceperat. Britanniæ itaque dotes & indolem cogniturus intimius; quæ neglexerat, ſuppleturus, ad transmarinas illas partes alterum iter inſtituit. In divitem illam Inſulam appulſus Marchio, inter Sodales Societatis Scientiarum Londi-

nenſis receptus eſt. Placuit ei indoles nationis ſimplex & libera; veritates reconditas indagandi mens conſtans & firma. Placuit ei lingua, quam non minus ac Gallicam deamat; non ignarus Italicæ, quam Italiam peragrans didicerat.

Ab exteris redux & multifaria rerum cognitione refertus, theſauros per itinera collectos, in Marchiæ ſuæ ſinum effundere cœpit.

§. VI.

Lites cum vicinis componit.

Sed ante omnia difficultates, quæ ſupererant, cum vicinis componendæ. Germanicæ Reipublicæ Ordinum ab antiquis temporibus ea conditio fuit, ut ob diverſos potentiæ gradus, ob diverſas regiminis formas, multiplices leges, & juniore ævo ob religionis diſſidia, perpetuis inter ſe litibus colliderentur, non modo vicini, ſed & remoti; quarum litium materiæ indies novæ oriuntur, multiplicantur; ita ut ſumma Imperii tribunalia illis decidendis haudquaquam ſufficiant. Intellexit hos morbos CAROLUS FRIDERICUS, qui rebus cum Auſtriaca Domo pacatis, cum aliis quoque Statibus, Marchiæ contiguis, veteres & novas lites ita componere decrevit æquiſſimus Princeps, conditio ut ſi pateretur humana, omnes evulſiſſet radicitus, atque adeo terras ſuas ſine labe & maculis, ſine ambagibus litium, ſine tribunalium ſtrepitu transmiſiſſet ad poſteros. Præ omnibus emendanda fuerant peccata majorum & perficiendæ Conventiones, ſub tutela jam cœptæ.

§. VII.

Cum Domo Palatina.

Carolus I. Marchio, in bello Palatino captus, ut libertatem redimeret, plura Marchionatus sui loca Friderico I. Electori A. 1462. vinculo feudali adstrinxit, uti supra ostendi. (*b*) Trecentos per annos non inventus est Marchio, qui grave hoc, reluibile quod fuerat, relueret onus. CAROLUS FRIDERICUS quarto regiminis suscepti anno (1750.) opus, a tutoribus cœptum, cum Carolo Theodoro Electore perfecit. (*c*) Pforzhemium, cum reliquis terris, (*d*) ab hoc onere liberatum, pristino restitutum est statui. Sexagies mille floreni Palatino persoluti sunt; nexus omnis feudalis dimissus. Transactionem agnati utriusque Domus firmarunt.

Sed & aliæ inter Electores Palatinos & Marchiones Bada-Durlacenses de finibus regundis, de dominio Rheni ejusque limitibus coërcendis; de auro Rhenensi, de jure piscandi controversiæ, (*e*) A. 1750. die 14. Maji transactione solenni compositæ fuerunt. Conventiones, A. 1720. & A. 1740. his super rebus initæ, renovatæ. Imo & lites, de Conventionum interpretatione identidem natæ, a Marchione sublatæ sunt.

(*b*) Tom. II. pag. 177. seq.

(*c*) Die 14. Maji.

(*d*) Castrum nempe & vicus Graben, Castrum & vicus Stein.

(*e*) Ueber die Wœrther, Gold-Salmen und Vogel-Grund.

§. VIII.

Cum Wirtenbergica.

Terminavit & litem, quæ ſuper Beſighemii, Mundelshemii, Altenſteigæ & Liebenzellæ Præfecturas, ab Erneſto Friderico Wirtenbergicis venditas, (*f*) quatuor ſub Marchionibus in Camera Imperiali non potuit terminari. Carolus Eugenius, Wirtenbergæ Dux, omnia quæ ſibi vindicabat jura in dimidiam partem Comitatus Eberſteinenſis, (*g*) Wirtenbergæ Ducibus quondam oblatam, ſed a Spirenſibus vel Bada-Badenſibus poſſeſſam, ut & jura in vicum Neuenburg, a Spirenſi Eccleſia poſt mortem Caſimiri, ultimi Eberſteinenſis Comitis, occupatum, una cum Quæſtura Caſtrenſi (*h*) Gernſpaci, CAROLO FRIDERICO reliquit. Addita paratæ pecuniæ centies trigeſies mille florenorum ſumma. His conditionibus memoratæ quatuor Præfecturæ in Ducis Wirtenbergæ poteſtate manſerunt. Compoſitio die 29. Nov. A. 1753. facta.

(*f*) Vide Erneſtum Fridericum pag. 213.

(*g*) Caſimiri, ultimi Eberſteinenſium Comitis, vidua, filiæ poſthumæ Albertinæ Sophiæ Eſther nomine, omnia filiæ hujus jura in allodia Eberſteinenſia & feuda, a Comitibus Eberſteinenſibus pendentia, Wirtenbergicæ Domui in feudum obtulerat. Wirtenbergæ Dux A. 1667. primam inveſtituram contulit Albertinæ Sophiæ, quæ ſæpius dein repetita, donec Alb. Sophia ſine maſcula prole defuncta, feuda hæc Wirtenbergico Ducatui aperta fuerunt.

(*h*) Burgvogtey.

§. IX.

Cum Abbatia S. Blasii.

San Blasiana Benedictinæ Familiæ Abbatia, in silva Martiana, axiomate Principis & cultu literarum florens, multas quæ decimas in Marchia possidet, cum Carolo Wilhelmo A. 1718. iniverat pactum, quod statutis Domus Badensis contrarium esse, CAROLUS FRIDERICUS existimavit. Itaque cum Meinardo Abbate A. 1751. die 2. Januarii nova inita est pactio, qua vicus *Ried* Nigræ silvæ cum omnibus ejus juribus Marchioni ejusque heredibus in perpetuum relictus est. Pacta annorum 1718. & 1733. in plerisque firmata. Novæ huic pactioni stabiliendæ placuit, ut ejus confirmatio peteretur a Cæsare, qui literis die 3. Maji A. 1752. datis, conventionem ratam esse jussit. Marchiones agnati jam anno præcedente eam quoque firmaverant; quorum literas Confirmationi suæ inseruit Cæsar. Difficultates, ob executionem præcedentis pacti exortæ, A. 1754. die 15. Aug. penitus sublatæ sunt. Restituta Marchionem inter & Blasianam Abbatiam firma concordia.

Cum Abbatia Schutter.

Anno sequente cum Schutterano quoque Offonis in Ortenavia Monasterio, & quadriennio post cum Cisterciensi Tennebacensium Cœnobio, varias super difficultates, veteres & novas, tam amice transactum, ut omnes hi Cœnobitæ in transigendo Marchionem non adversarium, sed amicum experti sint.

Idem

Carol. Frider.

Idem de Basiliensis Ecclesiæ Cathedralis dicendum est Capitulo, quod inita cum Marchione nostro A. 1756. Conventione Basileæ, rem sibi cum æquissimo Principe esse grata mente intellexit.

§. X.

Cum Civitate Basiliensi.

Sausenbergici sanguinis Marchiones Badenses, Rœtelæ & Badevillæ Dynastiis, Sausenbergæ adjectis, cum libera olim Imperii, dein Helvetici fœderis, Rauracorum Civitate Basilea firmo amicitiæ vinculo conjuncti fuerunt. Sausenbergicis extinctis, Durlacensis Lineæ conditor Ernestus, amicitiæ fœdus continuavit, quod filius ejus, Carolus II. ad Protestantium sacra publice transgressus, adauxit. Marchiones, incolatu illius urbis fruentes, in ea domum possederant, quæ A. 1698. cum fuisset exusta, Fridericus Magnus construxit Palatium, a successoribus ejus continuatum; in quo pretiosa Gentis tempore belli; Tabularia & veteres Chartæ pacis quoque tempore, servantur, postquam Caroloburgense apud Durlacenses Palatium Gallico seculi superioris bello combustum. Urbs asyla Marchionum, in qua sævis belli tempestatibus illi semper vixerunt securi, sacris suis in suo Palatio usi. Hæc ex vicinis Marchionatus locis & vicis multa ad victum necessaria accipit, unde reciproca ementium & vendentium utilitas; quæ necessario in Principis quoque utilitatem redundat.

Vicinitas longo temporis tractu gravamina peperit; de viis, de limitibus, fluminibus, pontibus, de vectigalibus, de decimis & mensura decimarum, de jure patronatus varioque ejus exercitio; ut & de oneribus ejus, & quæ alia hujus, generis sunt. Gravamina hæc in amico congressu, examini placido ut subjicerentur, Basileæ inter partes conventum. Res omnis A. 1756. Julio mense tractata, brevissimo tempore composita; quod nunquam non evenire solet, ubi utrimque bona fide proceditur.

§. XI.

Cum Comit. Neuperg.

Nec minus æquum ac generosum litium terminatorem Suevica Equestris Neupergiorum, nunc Comitum, familia CAROLUM FRIDERICUM experta est. Pecuniarium hæc inter alia feudum, a Badensibus pendens, ab antiquo possedit, sed, ob neglectam aliquandiu investituram, feloniæ accusata, post disceptationes diuturnas ad Aulicum Cæsaris Judicium A. 1752. detulit litem. Res ad Curiæ Pares remissa; sed anno sequenti ita composita, ut extingueretur pecuniarium feudum. Vicorum autem feudalium, Adelshoven prope Eppingam, & Klingenberg prope Heilbronnam, suspenderetur nexus, quamdiu Neupergii subsisterent masculi; his vero extinctis, tamquam feuda aperta reverterentur ad Marchionatum. Bœnigheimensis Curia ex feudo in Neupergense allodium conversa.

CAROL. FRIDER.

Eodem anno Stolbergæ & Isenburgo - Budingæ Comites ab Imperatore Carolo VII. in Principum Imperii ordinem cooptati fuerunt. Domus antiquæ de tuenda dignitate sua sollicitæ; timentes, ne novæ confunderentur cum suis, frequentia inter se communicarunt consilia. Res in Comitiis tractata. Conventum est denique A. 1745. ut Principibus novis axioma concederetur *Sereni*; (*i*) si ipsi in literis ad Principes antiquos *Serenissimi* (*k*) formula uterentur. Decretum hoc consensu Marchionis firmatum. (*l*)

§. XII.

Conventio cum Wirtenb. de prærog.

Wirtenbergæ Duces ab illis temporibus, quibus ad Ducalem dignitatem evecti sunt, præ Badensibus Marchionibus sibi prærogativam tribuerunt. In Conventionibus, inter utramque Domum initis, ad medium usque seculi superioris, Badensium Marchionum nomen, nomini Ducum non semel postpositum occurrit. (*m*) Eberhardi Barbati, qui ex Comite Wirtenbergæ Dux creatus est primus, in Imperio auctoritas & Christophori Marchionis in eum propensio originem dederunt prærogativæ, quæ

(*i*) *Durchlauchtig* vel *Durchlauchtig Hochgebohren.*

(*k*) *Durchlauchtigst.*

(*l*) A. 1747. die 16. Januarii.

(*m*) Maximilianus I. Imperator in diplomate, quo Conventionem inter utramque domum de Advocatia in Herrenalb A. 1497. confirmat, Wirtenbergico Badensem præponit.

Carol. Frider.

ob Principatus ſeptem ſeculorum antiquitatem debebatur Badenſibus. Hi de juribus ſuis tandem magis edocti, cum Wirtenbergæ Ducibus de ordinis prærogativa diſputare cœperunt. Conventus hac ſuper re non ſemel inſtituti, non ſemel abrupti. Propoſita alternatio, qualis inter quinque Principes, in Comitiis Imperii alternantes, obſervatur. A. 1747. decretum eſt denique, ut in Inſtrumentis pactionum, quæ Wirtenbergici Durlacenſibus tradent, Marchio; in illis, quæ Durlacenſes Wirtenbergicis tradituri ſunt, Wirtenbergæ Dux præponeretur. Alternandi hæc ratio primum adhibita fuit in Conventione, quam de libertate ratium in Wirma, Nagolda, Enzia, Neccaro, ambo inter ſe Principes eodem anno die 11. Aprilis in Wildbadenſibus Thermis iniverunt.

§. XIII.

Senioratus.

Duas inter Lineas Badenſes in Comitiis Imperii & Conventibus Circuli Suevici Senioratus Lineæ non proëdriam conſtituit, ſed Senioratus Regiminis; ita decernente Weſtphalicæ Pacis ſtatuto. (*n*) Friderico Magno Durlacenſi A. 1709. e vivis ſublato, Senioratus Regiminis & proëdria a Durlacenſibus ad Bada-Badenſes pervenit, atque ultra ſemiſeculum apud eos permanſit. Ludovicus Georgius, linea & regimine ſenior, quum A. 1761. deceſſiſſet, ſedendi in Comitiis & ſuffragandi prioritas ad CARO-

(*n*) Art. IV. §. 26.

LUM FRIDERICUM, ut Badensium in regimine seniorem, pervenit.

Nominatio Assessoris Camerae.

Assessoris Cameræ Imperialis, a Circulo Suevico præsentati, locus quum vacat, Directorium Circuli Directori Principum Scamni rem denuntiat, qui cum Ordinibus ejusdem Religionis rem communicat, sive Catholicus, sive Evangelicus constituendus Assessor. Convenitur de uno pluribusve nominandis. Nominatos Director Scamni Principum Directori Circuli denuntiat, ut eos nomine Circuli Cameræ Imperiali præsentet. Juris publici Germaniæ stylo loquor. Durlacensis hodie solus est in Principum Protestantium Scamno Director. Unde ei soli quoque Assessorem proprio & reliquorum Statuum nomine nominandi jus competere contendit. Ab hoc ordine procedendi in Comitiis Circularibus A. 1740. Wirtenbergicus quum recessisset, reclamavit Badensis, sui juris assertor. (o) A. 1746. majorum suorum jure gavisus Marchio, Candidatum, in Assessorem Cameræ promovendum, nominavit Ioh. Wilh. L. B. de Riedesel, qui hodie Assessoris munere fungitur, nomine tamen & loco Electoris Palatini, cujus Præsentationem, more præsentatis Circulorum solenni, cum Badensi commutavit.

(o) Vide Lunig *Bibliotheca Deductionum* Tom. I, voce *Cammergericht* ubi scripta, huc pertinentia, recensentur.

§. XIV.

Nova acquisita.

Tranquillitate, quantum potis erat, cum vicinis restituta, de Marchia sua, terris augenda, sollicitus quoque fuit providus Princeps.

Infra Landaviam, Vogesum inter & Rhenum, vicus insignis est *Rhod*, oppido similis, qui post Comites Bitenses (Bitsch) extinctos, ad Wirtenbergicam Domum, & ab hac A. 1603. ad Badensem transivit. (*p*) Vicum hunc Fridericus V. Jo. Dieterico a Zyllenhard, Equiti, A. 1635. in feudum masculinum concessit; reservato sibi cum Suprematu, collectandi jure & provocatione ad suum tribunal. Liberalitatem majorum Marchio noster correxit, atque a Zyllenhardiis, pro septuagies septies mille florenis, redimens feudum, A. 1752. dominium utile cum directo conjunxit.

Munzesheim.

Eadem expertus est fata Munzeshemii vicus; Ebersteinensis Comitatus allodium. Albertus Hofwarth, ex Kirchemia valle Eques, A. 1326. a Friderico Marchione eum, ut feudum masculinum, accepit. Joannes Philippus Hofwarthus a Kircheim A. 1675. extinctus est, suæ Gentis postremus. Vicum Fridericus VI. Marchio, Friderico & Bernhardo, filiis naturalibus, & Friderico extincto, Bernhardo soli ejusque posteris A. 1678. in feudum masculinum tradidit. Unde Munzeshemiorum Familia. (*q*) At filius Bernhardi, Fridericus Augustus A. 1761. accepta pecuniæ

(*p*) Adi supra pag. 113. in Ernesto Friderico.

(*q*) Vide supra Cap. VII. §. 26.

summa, consensu filiorum, CAROLO FRIDERICO nostro restituit feudum.

Gondelsheim.

Sed & Gondelshemii vicus est, Menzingiorum Nobilium allodium vetus. Et hunc vicum, una cum villis Bonartshausen & Erdbeerhof Marchio noster A. 1761. pro insigni pecuniæ summa, pignoris titulo, comparavit.

§. XV.

Lœrracum oppidum.

Lœrracum, vicus major, (*r*) cum Castro olim, unde familia nobilis nomen ducebat, (*s*) in Visanæ vallis aditu situs, ubi Rœtelæ & Sausenbergæ Dynastiarum Præfecti atque Cancellariæ, ut & Capituli Rœtelani (*t*) sedes est ab eo tempore, quo Rœtelanum Castrum bellico igne deletum. Rupertus Cæsar jam A. 1403. jus Nundinarum huic loco concessit, quod Fridericus IV. Imp. A. 1452. Romæ firmavit. CAROLUS FRIDERICUS A. 1756. ex vico Civitatem constituit. Immutata brevi est tota indoles loci, curante Gustavo Magno, Barone Walbronnio, Dynastiæ Præfecto. Instituta varia & fabricæ faciunt, ut vicini & incolæ, Lœrracum in Lœrraco jam quærant. (*u*)

(*r*) Lœrracho cum Ecclesia in Literis institutionis Sant Albanensis Cœnobii Basileæ A. 1083. memoratur. Urstisii *Epitome Hist. Basil.* pag. 123.

(*s*) Hugo de Lœrrach A. 1350. Ottonis Marchionis iram in se provocavit. A. 1357. idem Marchio Castrum in Lœrrach emit ab Ursula de Baden. Aliud Castrum vetus *Lœrrach* erat in Buchsgovia Helvetiæ. Urstisii *Chron. Basil.* Lib. I. Cap. XVI. pag. 52.

(*t*) Rœtelanum Capitulum Rudolphus Marchio A. 1428. instituit.

(*u*) Nummi occasione hac a Lœrracensibus cusi sunt.

Emmedingam Marchionatus Hachbergici caput, cui Jura Civitatis Jacobus A. 1590. concesserat, Marchio noster A. 1757. adauxit suburbio, ab illa parte, ubi vicus est Emmedinga inferior. Privilegiis invitati sunt, qui suburbium augerent, ornarent.

§. XVI.

Palatium novum Carlsruh.

Sed jam ordo rerum requirit, ut a Marchicis Præfecturis ad ipsum Principis accedamus Palatium. Quanta ibi omnibus in partibus occurrit commutatio rerum. CAROLUS FRIDERICUS, Marchiæ regimen adiens, novi Palatii, quod inhabitaret, exstruendi impositam sibi esse necessitatem intellexit. Distulit opus; aliquandiu incertus; Caroloburgense, a Proavo inchoatum Durlaci Palatium, num ipse perficeret, an temporarium, ab Avo Carolsruhæ constructum, reconstrueret funditus. Utramque in partem deliberatum est diu. Carolsruha denique vicit. Silvæ, tot itineribus perviæ, viridariorum amœnitas, opportunitas novos hortos plantandi, tota indoles tractus, collibus nec nimis vicini, nec ab illis nimis remoti; aliæque rationes induxerunt Marchionem, ut Carolsruham præferret; perituram, si Marchio illam deseruisset. Sed novum erat exstruendum Palatium. Destructo itaque ædificio priore, fundamentis ejus superstruxit novum, quod hodie contuemur.

Palatium non magnæ molis, non amplum, sed concinnum, nitidum & elegans; in quo splendor cum parsimonia, decor cum

dignitate conjunctus; qualem decebat esse Principis Aulam, quæ virtuti, honori, Palladi, Musisque dicata. Hanc aulæa & peristromata, marmora omnis generis, ex ipsius Marchiæ sinu & visceribus effossa, exornant; quæ ille primus omnium aperuit atque effodi jussit; orientalium æmula.

§. XVII.

Carolsruhæ oppidum.

Carolsruham Carolus Wilhelmus sibi exstruxit, CAROLUS FRIDERICUS eam reddit æternam. Immunitatem triginta annorum, quam oppidanis concesserat avus, ad decem novos continuavit nepos; singularia beneficia ex ærario suo indulsit iis, qui lapidea ligneis substituunt, secundum præscriptam a Principe formam. (x)

Godesavia exstructa.

Vicina Carolsruhæ est Godesavia; Benedictinæ olim Regulæ Cœnobium; quod ex Bernhardi Marchionis voto Gregorius XII. in Carthusiam A. 1406. conversurus erat, si annuos quadringentorum florenorum reditus novos prioribus additurus fuisset Marchio, (y) qui non implevit conditionem. Abbatia hæc A. 1525. bello rusticano direpta, incensa. Carolus II. ædificium novum

(x) Baugnade auf Modelmæsige Hæuser.

(y) Gregorii XII. Literæ ad Moguntinum Archiepiscopum, hac super re datæ, in Bada-Durlacensi Tabulario supersunt.

ibi in ſuos uſus A. 1553. conſtruxit; quod filius ejus Erneſtus Fridericus ampliavit. Palatiolum A. 1689. bellicis flammis conſumtum, reſtauravit Carolus Wilhelmus. A. 1735. iterum incendio non bellico, ſed fortuito, everſum, CAROLUS FRIDERICUS noviter exſtructum, variis œconomicis rebus, ibidem inſtitutis, amplificat.

§. XVIII.

Agricultura.

Agriculturæ, omnibusque partibus ejus ita proſpicit optimus Princeps, ut loca paluſtria ſiccare, ſicca humectare, arida ad fertilitatem adaptare, fertilia fertiliora reddere quovis modo laboret. (z)

Magnæ ei curæ eſt plantatio arborum, ad elegantiam & utilitatem hortorum, viarum, imo & ad incrementa ſilvarum. Quantum fuerat in ſaltibus vacuum, quod jam frondibus viret.

Fabricæ.

Nutriendis bombycibus moros magno numero plantavit; unde ſeta frequens jam prodit. Inſtitutæ hinc Durlaci fabricæ ſetarum, uti Pforzhemii ſunt fabricæ pannorum. Induſtria Principis excitat induſtriam civium, quin & allicit exteros. Vigent in Marchia fabricæ ferri, bractearum, filorum ferreorum, cultrorum, acuum, coriorum, candelarum cerearum, vaſorum, quæ porcellanæ ſunt æmula, papyri, xylinarum omnis generis telarum, earum præſertim, quæ Perſicæ appellantur.

(z) Variæ hac ſuper re diverſis temporibus editæ conſtitutiones.

Pforzhemii & Schopfhemii linteæ & goſſypinæ telæ apricatione dealbantur. Plures fabricæ, licet in infantia ſint, benefica tamen Principis cura, indies augentur & creſcunt; qui non ſuæ tantum Marchiæ, ſed & exterorum velificaturus commercio, vectigalia terræ & fluminum ad dimidium reduxit.

§. XIX.

Marmora in Marchia reperta.

Ex rupibus & viſceribus Marchiæ, ab aliquo tempore, marmora omnis generis effodiuntur; quin & Achates & Jaſpis. Ad indagationem eorum præmiis allecti ſunt cives. (a)

Rœtelanæ Dynaſtiæ vicus Velmlinga oſtentat marmor, quo via publica ſternitur. Candidum eſt, in ſubflavum vergens; arbuſculas, frutices, muſcos, ad vivum effingens. Color figurarum inter cæſium & nigrum, venis flaveſcentibus interſectus, vias & flumina refert. Marmor hoc Florentino, quod rudera urbium, ſaxa & cautes repræſentat, præferendum.

Sauſenbergicus Tannenkirchæ vicus aptiſſimum conficiendis columnis marmor producit; cujus color flavus, gilvus, albicans; roſeis hinc inde maculis interſperſus. (b)

(a) Literis die 3. Aprilis A. 1754. publice datis.

(b) Marmora hæc deſcripſit Perill. Jo. Jac. Reinhardus, Conſilii Sanctioris Bada-Durl. membrum; Vir aliis pluribus ſcriptis editis clarus, in libro, cui Tit. *Vermiſchte Schrifften* Part. IV. pag. 441.

§. XX.

Lapides generosi.

Reperiuntur & rupes lapidum generosiorum feraces. Prope Wœssingam in Præfectura Steinensi saxum entrochis, conchis & cornubus Ammonis refertum se obtulit. Prope Eichstettam Hachbergicæ Marchiæ inventæ sunt Jaspides, quæ lemniscos sericumque repræsentant. Præcipuus in Denzlingæ finibus est syenites, candidi, atri & rubri coloris, maculis marcasitarum decorus. Occurrunt & lapides, carchedoniis, amethystis & syenitibus mixti; imo & præstans apud Effringam Rœtelanam Dendritis.

Teniæ, carbones bituminosi, quin & gagates, hinc inde effodiuntur, rubro, violaceo, albo, coloribus præditi. Sunt, qui, onychum instar, circulis signati, sardios inter numerandi sunt lapides, quibus ad ignem eliciendum uti solent agrestes.

Mitto aurum, ex Rheno quod prodit, argentum & varia æris genera, ex metallifodinis Sulzbergicis quæ quotidie prodeunt.

Societas Oeconom.

Promovendis harum rerum progressibus, sollicitus Princeps *Oeconomicam Societatem* instituit, quæ ipso præsente & præside, deliberat, quid fontibus, aquis, fluminibus, agris, frugibus, pratis, pascuis, nemoribus, silvis, hortis, viis, fabricis, metallifodinis, domibus, vicis, oppidis, civibusque expediat. Societatis hujus leges die 8. Febr. A. 1765. in lucem emissæ.

Carol. Frider.

§. XXI.

Politia.

Oeconomicis his rationibus CAROLUS FRIDERICUS junxit Politiam, quae populis normam vivendi, ut bonum civem, in ſuo quemque ſtatu, decet, praeſcribit. In hac parte plus praeſtitit ſolus, quam omnes ejus praeſtitere majores; ſive eccleſias & ſcholas, ſive tribunalia, ſive ſingulas civitates, oppida, ſocietates, tribus, vicos, foreſtalium rerum, viarum publicarum, viduarum, pupillorum, pauperum & indigentium, fortuito caſu infelicium, curam intuearis. Nulla Marchiae pars eſt, quam ille non legibus novis & inſtitutis animavit. Leges has in unum ſi redigas corpus, concinnus inde oritur Politiae Codex, aliis Principatibus qui inſerviat normae.

Principium ab ipſa Aulae ſuae emendatione ducendum eſſe ratus eſt. Adminiſtris, Conſiliariis, officialibus, ſatellitibus regula bene vivendi praeſcribitur brevis. Publicata eſt haec Ordinatio A. 1750. & probata ab exteris. (c)

§. XXII.

Eccleſiis & ſcholis proſpicit.

Eccleſiis & ſcholis non una lege proſpexit Marchio, ita quidem, ut A. 1749. & A. 1754. ſalaria parochorum & ludimoderatorum ex aerario ſuo non parum adauxerit. Agenda Eccleſiaſtica nova A. 1750. correcta & auctiora imprimi curavit. Ec-

Ggg 3

(c) Recudi eam fecit Moserus in Libro, cujus Rubrum eſt *Hofrecht.*

CAROL. FRIDER.

clesiarum visitationibus, singulis annis instituendis, eodem fere tempore legem & modum praescripsit. Quinquennio post Parochorum etiam Synodos annuas ordinavit; in quibus de rebus, ad ecclesiarum curam & disciplinam spectantibus, tractandum; de theologicis disputandum sit rebus. Prima Synodo in Dioecesibus peracta; generalem, quae vocatur, Synodalem Constitutionem, promulgavit, qua Superattendentibus, parochis, scholarum magistris, officii, disciplinae & vitae, quae ipsos deceat, norma praescripta est. (*d*) Quae singulis annis monenda, supplenda, corrigenda sunt, singularibus Principis rescriptis expediuntur.

Gymnasium Carolsruh.

Carolsruhense Gymnasium novis reditibus dotavit, novis legibus & doctoribus auxit. In omnibus Marchiae suae oppidis & vicis juventus ut studiose instituatur & erudiatur A. 1755. prospexit.

Vitae subditorum consulens, obstetriciae artis magistros, qui obstetrices doceant, dirigant, imo ipsis parturientibus succurrant, constituit. Juvenes, addiscendae huic arti intentos, stipendiis & beneficiis sublevat. Chirurgiae cultores in patria discendi ne carerent occasione, corporis humani structuram publice Carolsruhae jussit doceri. Prodiit hunc in finem Ordinatio die 6. Aug. anno 1763.

(*d*) *General-Synodalverordnung* d. d. 25. Maji 1756.

Orphanotrophium atque ergaſtulum, a Carolo Wilhelmo inſtitutum Pforzhemii, CAROLUS FRIDERICUS A. 1752. emendavit, ſtatutis novis, ædificiis & reditibus auxit. Ergaſtulum loco, a reliquis ædibus ſeparato, conſtruxit. (*e*) Alendis pauperibus Carolsruhæ & Durlaci oppidorum annuos ex ærario ſuo reditus A. 1748. aſſignavit. Eleemoſynas totius Marchiæ peculiari Conſtitutione A. 1761. ordinavit. Viduabus Officialium defunctorum proſpecturus A. 1758. fiſcum conſtituit, unde certi reditus annui iisdem penderentur. Similem fiſcum pro viduabus ludimagiſtrorum A. 1760. erexit. Utrumque reditibus ex ærario ſuo inſtruxit. Servos, glebæ addictos, libertatis participes reddidit, cum primum officio, ſive eccleſiaſtico, ſive civili fuerint admoti. (*f*) Officiales omnes eorumque viduas atque heredes, ex provincia migrantes, a jure detractus liberavit. (*g*)

A. 1756. ſuperflua abrogavit feſta; opificum & agricolarum ut conſuleret quæſtui. Baptismalibus, nuptialibus, funebribus (*h*) ceremoniis, aliisque feſtivitatibus præſcriptus eſt modus; ita quidem ut cum parſimonia celebrentur. Sepultura in Eccle-

(*e*) Scriptus hac de re liber, cui Tit. *Umſtændliche Nachricht von dem Wayſenhauſe, wie auch Toll- und Kranckenhauſe zu Pforzheim, ingleichem von dem Zucht- und Arbeitshauſe daſelbſt.* Carlsruhe 1759.

(*f*) A. 1762.

(*g*) A. 1751.

(*h*) Duæ hac ſuper re editæ Conſtitutiones A. 1754. & 1755.

CAROL. FRIDER.

fiis edicto anni 1753. prohibita. Omnis per Marchiam abolitus est luxus & sublata luxuria.

§. XXIII.

Processus tribunalium.

Longus & tortuosus Tribunalium processus in subhastationibus, (*i*) in causis civilibus (*k*) atque criminalibus, (*l*) in compendium redactus est; temerariis & malitiosis litigatoribus erepta refugia. Sublatus juramentorum abusus; impediendis perjuriis atque mendaciis certæ leges constitutæ. (*m*) Perhorrescentiæ, quod vocant, juramentum abolitum est peculiari Edicto. (*n*) Usurariis ac fœneratoribus, Judæis præsertim, qui variis artibus ad paupertatem rusticos redigunt, injecta sunt frena. (*o*) Furta, stupra & adulteria severioribus pœnis coërcita. (*p*)

Sed & præ aliis commendabilis est incendiorum Ordinatio A. 1758. d. 25. Sept. promulgata. (*q*) Incolarum Marchiæ Domus igne

(*i*) Prodiit hac super re Constitutio A. 1752. die 26. Febr.

(*k*) Processus civilis ordinatus Constitutione A. 1752. die 20. Sept.

(*l*) Processum Criminalem correxit Constitutio A. 1753. die 10. Febr.

(*m*) A. 1762. die 9. Octobris.

(*n*) A. 1757. die 10 Sept.

(*o*) Constitutio A. 1747. die 23. Jan.

(*p*) Plurimas Ordinationes collectas vide *in denen Carlsruher Wochenblættern* ab A. 1757 - 1766.

(*q*) *Brandassecurationsordnung.*

igne aliove modo ſi perit, omnes incolæ ad reædificationem ejus concurrunt. (*qq*) Imo & de præcavendis extinguendisque incendiis A. 1763. Conſtitutio prodiit.

Viæ publicæ.

Publicas vias, non ære ſubditorum, ſed ſuis ſumptibus ſternere, munire, Marchio noſter omnium Germaniæ Procerum viſus eſt primus. Opus, durante tutela cœptum, continuavit, ampliavit, regimen cum vix adiiſſet, atque A. 1747. & ſequenti novis Ordinationibus editis firmavit. Inutiles autem cum ſint viæ publicæ, niſi ſecuritate muniantur, conſtituit cuſtodes, qui vitæ vagæ aſſuetos errones prehendunt; quos ergaſtulis includit; ſumptibus ex ipſo quoque ærario ſuo ſuppeditatis. (*r*)

§. XXIV.

Pactum familiæ.

Præcipua enarro. Sunt enim & alia, quæ quotidie ordinat, & in poſterum ordinaturus eſt Badenſium

(*qq*) Damnorum, quæ ſingulis annis incendio facta ſunt, Decembri menſe initur ratio. Summa pro ratione pretii ædificiorum, quod quisque cenſu, in hunc finem inſtituto, profeſſus eſt, inter cives totius provinciæ diſtribuitur. Civibus, quid reſarciendum, quid conferendum, publice ſignificatur. Reſarciuntur damna, ea tamen lege, vt ſtatim reædificentur domus, incendio quæ perierunt.

(*r*) Conſtitutio hac ſuper re facta die 25. Sept. A. 1756.

noſtri ſeculi Solon; præſentibus & futuris indeſinenter proſpiciens.

Legislationi, quam expoſuimus, coronidem imponit mutuæ Linearum Badenſium in Marchionatibus ſucceſſionis Pragmatica Sanctio; CAROLO FRIDERICO Auctore, GEORGIO AUGUSTO Promotore, nuper conſtituta; (s) dignum ſuis conditoribus opus; perpetuæ magnitudinis & gloriæ Domus firmamen; politicos majorum errores emendans; qui, uti terras acquirere & comparare noverant, ita comparata conſervare & in unum corpus indiviſum conſtringere ſi voluiſſent, quantis opibus auctior ante plura jam ſecula floruiſſet Sereniſſima Domus; non impari cum potentioribus gradu æſtimanda. Complementum hoc politicæ prudentiæ CAROLO FRIDERICO fata ſervarunt; qui ea, quæ Rudolphi, Bernhardi, Chriſtophori, Marchiæ totius poſſeſſores, præſtare debuerant, tandem præſtitit primus.

Primus ille quoque a Gallia obtinuit, ut cives Marchici per univerſum hoc regnum non haberentur Albini, ſed ſuc-

(s) Vide Tom. III. pag. 303. Legati munus in graviſſimo hoc negotio obiit Auguſtus Joannes de Hahn, Vicepræſidis in conſilio regiminis & eccleſiaſtico munere conſpicuus.

CAROL. FRIDER.

cessionis essent capaces; quod & Gallis in terris suis concessit Marchio. (*t*)

§. XXV.

Elogium Principis.

Gesta hæc secundum ordinem temporum dum simpliciter expono, legislatorem depingo, qui omnia rimatur, nihil inobservatum relinquit. Sed ita leges fert, ut & ipse leges, quas a natura & a majoribus accepit, religiose observet.

Virtutibus his parsimonia & moderatio præsident; tot aliarum matres virtutum. Animus hinc Principis a vexationibus subditorum; a novorum tributorum exactionibus, & ab ære alieno contrahendo, alienus; raro inter Magnates exemplo. Parsimonia, nihil detrahens Aulæ splendori. Splendor luxuria destitutus & luxu. Sine avaritia parcus, sine profusione liberalis. Liberalis in pauperes, populares & exteros. Exteras religiones non persequitur, non odit, sed protegit, ut suam; suæ sine hypocrysi cultor.

(*t*) Pactio inter Ludovicum XV. & CAROLUM FRIDERICUM inita die 20. Novembris A. 1765. Argentorati. Instrumentum Regis, datum 8. mensis Decembris die, elegantissima Bulla firmatum.

CAROL. FRIDER.

§. XXVI.

Splendor literarum & artium.

Litteris & artibus novus in dies ſplendor, ad poſteros duraturus, ſub Marchione noſtro accedit. Non cives modo, ſed & exteri omnes, qui Aulam ejus inviſunt, aperte hoc prædicant. Literati cujuscunque nationis & ordinis in ea excipiuntur benigne, læti in ea morantur, & ab ea inviti diſcedunt; diſcedentes omni humanitatis genere cumulantur; redeundi ſibi veniam expetunt & obtinent.

Expertus hoc eſt Illuſtris CASSINIUS A. 1763. ex Gallia in Germaniam miſſus, Lineam Argentorato ut duceret Vindobonam, Marchicas quæ permeat terras. Geographiæ Germanici Imperii perficiendæ inſtitutum hoc inſerviturum intellexit Marchio, ſuisque ſumtibus opus in terris generoſe promovit, atque continuando Geographiæ ſolidioris ſtudio inſtrumenta ex Gallia juſſit afferri. Linea meridionali in ſuo Palatio ducta, progreſſibus futuris ipſe præludit. Singularem Principis noſtri in ſe humanitatem ore & ſcripto per Literatum orbem gratus prædicat CASSINIUS, doctrinæ & virtutum ejus præco ſincerus. (*u*)

(*u*) CASSINI in Relatione Itineris ſui Germanici A. 1763. Gallice ſcripta Part. I. pag. 23. & Part. II. pag. 51. Titulus Libri eſt: *Relation de deux*

Carol. Frider.

§. XXVII.

Publica Graphices & Diagraphices Schola A. 1764. juventuti aperta; qui primus eſt omnium artium gradus. Hæc eſt illa linea, ſingulis diebus quam magnus ille duxit Apelles.

Alia.

Bibliothecam Aulicam, quam a majoribus mediocrem acceperat, CAROLUS FRIDERICUS quotidie amplificat, ornat, libris omnium ſcientiarum & artium adauget, diverſas ejus partes in unum corpus juncturus. Aditus ad Bibliothecam hanc omnibus diebus nemini non patet.

Nummophylacium, quod Fridericus VI. dives reliquit, ſupplere atque præſtantius reddere, quin & medii ac junioris ævi nummis augere ſatagit.

Publicæ hæ ſunt Principis, quem deſcribimus, virtutes. Domeſticas & privatas ſi ſpectes, quas ille, maritus & pater, quo-

Virtutes domeſticæ.

Voyages faits en Allemagne par ordre du Roy par Mr. de Caſſini de Thury. Paris 1763.

tidie exercet, quam felix ejus cum Conjuge animorum conjunctio; quam amabilis in Principum filiorum educatione concordia; quos præcepto non magis, quam exemplo ipse suo, quin & ipsa quandoque institutione sua, regit & dirigit; sollicitus & benignus pater; si necesse est, gravis; ipse pietatis in Præceptorem quondam suum vix visum exemplar.

§. XXVIII.

Conjux.

In blando Marchionis nostri consortio vivit CAROLINA LUDOVICA, Hassiaca, Ludovici VIII. Darmstadiensis Landgravii filia, nata A. 1723. die 11. Julii, nupta die 28. Jan. A. 1751. Heroica Conjux; Mariti comes virtutum; comes itinerum, in qua, ut in Elisabetha illa Britannica, (x) Scriptores, quæ mirentur, inveniunt; quæ vituperent, quærunt. Marchica Rhea, partu suo centum jam complexa nepotes; similem sibi & marito sobolem gignit & educat. Marchica Pallas, quæ, vegetabilis regni admiranda dum scrutatur Maritus, ex minerali & animali regnis cumulat thesauros; pictura (y) & scalpro Apellis & Pyrgotelis æmula; omnium artium & scientiarum cultrix, amica, patrona. (z)

(x) ORLEANS *hist. des revolutions d'Angleterre* Lib. VIII. pag. 176.

(y) Hafniensis pictorum Academia A. 1763. eam sociam recepit.

(z) Insigne Astronomicum duorum voluminum opus, Lutetiæ A. 1764. in

CAROL. FRIDER.

Prodierunt ex thoro hoc

Liberi.

1. CAROLUS LUDOVICUS, natus die 14. Februarii A. 1755.

2. FRIDERICUS, die 29. Augusti, A. 1756. editus in lucem.

3. LUDOVICUS WILHELMUS AUGUSTUS, qui die 9. Febr. A. 1763. orbem aspexit.

Quartus filius A. 1764. die 29. Julii periit in partu, Pforzhemii sepultus.

Augusta hæc soboles, spes & expectatio Marchiæ, Bernhardos, Carolos, Ernestos, Fridericos, Ludovicos Badensibus populis sistet redivivos, atque felicitatem patriæ, patre regnante stabilitam, ad seros propagabit nepotes. Soboles, cara cœlo & duratura in ævum.

---

quarta forma impressum, Lalandius auctor Serenissimæ Marchioni adscripsit; doctrinam ejus in artibus & scientiis celebrans; quod & ante eum fecerat CASSINIUS in *Relatione Itineris* A. 1763. quam supra allegavimus.

Carol. Frider.

Annus MDCCLXVI. Badenſem hanc Hiſtoriam terminat. Præterita futurorum ſpeculum quum eſſe ſoleant, gratulandum eſt Badenſibus populis, tali quod ſub Principe vivant, novum Marchiæ qui conditurus eſt ſeculum; quod a memori & grata poſteritate appellabitur Aurea Badenſium Aetas.

NUMIS-

NUMISMATUM
BADA - DURLACENSIUM
EXPOSITIO.

Metallicam Erneſtiadum Badæ Marchionum ſeriem Cæſareo, (*a*) Suecico, Gothano, (*b*) Durlacenſi & Palmiano Carolsruhæ, Nummophylaciis debemus.

Heræana Marchionum Badenſium Tabula, æri inciſa, quæ nunquam in publicum prodiit, ſed cum aliis ejusdem Heræi fragmentis in Cæſarea gaza ſervatur, (*c*) nonnullos primi ordinis nummos nobis ſuggeſſit.

Durlacenſes a ſeculi fere XVI. temporibus officina monetaria uſi ſunt, unde frequentiores eorum, quam Bada-Badenſium nummi.

(*a*) Perilluſtris L. B. de SENCKENBERG, Conſiliarius Imp. Aulicus, Jurisprudentiæ publicæ decus, ex Cæſarea gaza ea, quæ damus, ſuppeditatavit.

(*b*) Perilluſtris SCHLAEGERUS, Gothani theſauri Cuſtos, ſcriptis eruditis de re numiſmatica celebris, nobis transmiſit Gothana.

(*c*) HERRGOTTUS in *Nummotheca Principum Auſtriæ* Parte I. Tomi II. *Monumentorum* in Præfat. §. 19. Heræi Tabularum fragmenta deſcribit.

FRONTISPICIUM TABULARUM.

In ſuperiore Frontiſpicii Nummorum Durlacenſium parte Zaringicum comparet ſigillum, equitem exprimens galeatum cum vexillo. Sigillum eſt Bertoldi IV. ab illo diverſum, quod in Numiſmatum Bada-Badenſium Frontiſpicio exhibui. Adhæret Chartæ A. 1181. quæ in Capituli Sancti Urſi ſcriniis Solodori ſervatur; ab Illuſtri Zurlaubio Franciæ Campi-Mareſchallo, cujus ſtudium inſeruiendi Badenſium rebus heic publice laudandum, nuper ad me miſſum. Inſcriptio: BERHTOLDVS. DEI. GRA. DVX. ET RECTOR. BVRGVNDIE.

In inferiore Frontiſpicii parte ſigillum Bada-Durlacenſe majus poſuimus.

TABULA I.

ERNESTUS.

I.

Numiſma argenteum, elegans, formæ majoris, Erneſti, Bada-Durlacenſium ſatoris, pallio principis induti, repræſentans imaginem. Caput reticulo cinctum, quod crines involvit. Chriſtophorus, Erneſti pater & ejus frater Bernhardus in Chriſtophorianæ familiæ Tabula eadem forma comparent. (*d*) Aurea torques ex collo propendet ad pectus. Epigraphe:

(*d*) Tom. II. pag. 288.

V. G. G. ERNST. MARGRAVE. ZU. BADEN. UND HOCHBERG.

Dei Gratia Ernestus Marchio Badensis & Hochbergensis.

In aversa parte:

NIT SCHIMPF MIT ERNST.

Ernesto illudere noli.

Subjungitur Aera MDXXXIII. Occasionem nummi cudendi dedisse videtur discordia, in dividenda Philippi hereditate inter fratres exorta. Ernestus, de Consiliariis fratris non semel conquestus, constantem in omni hoc negotio animum ostendit. At eodem anno restituta inter fratres concordia, quam nummus Tabulae IV. Bada-Badensium sistit.

II.

Nummus unilateralis, in quo Badensis baltheus & Spanheimenses tessellae. Manus junctae cor tenent, ex quo prodeunt rosae. In infima nummi parte lithospermum conspicitur. In circulo, qui nummum ambit, Aera MDXXXIIII. comparet. Monumentum conjugalis inter Ernestum & Ursulam Rosenfeldiam concordiae.

MARGARETHA
ERNESTI FILIA.

I.

Unilateralis argenteus, moduli majoris, nummus Margarethae, Ernesti filiae, quae Wolfgango Oetingensi Comiti nupsit.

MARGARETH. MARGGRAVIN. ZV. BADEN. IRS. ALTERS XX.

Id eſt: *Margaretha Marchio Badenſis ætatis ſuæ XX.*

II.

Eadem Margaretha. In poſtica parmula Badenſis cum Spanheimenſibus teſſellis. DROLLINGERUS Margarethæ, Caroli I. Marchionis filiæ, Abbatiſſæ Lucidæ Vallis, A. 1496. defunctæ, attribuit nummum, (*e*) quod Durlacenſes ante Georgii Friderici ætatem, Spanheimenſibus teſſellis non fuerint uſi. Spanheimenſia, ante Georgium Fridericum, Inſignia non adhibuiſſe Marchiones, non equidem negaverim; at Principes feminas illis uſas eſſe, ejusdem Margarethæ apocha, Carolo fratri A. 1558. data, oſtendit; quæ Margarethæ refert ſigillum, in quo Oetingenſia cum Spanheimenſibus comparent. Eliſabetha, Margarethæ ſoror, Conrado Comiti Caſtellæ nupta, A. 1544. uſa eſt ſigillo, quod Spanheimenſia Caſtellenſibus jungit. Denique Margaretha ſæculari, non eccleſiaſtico, habitu decoratur. Literæ & ſcalprum artificis a ſeculi XV. ruditate abhorrent, & cum nummis Erneſti ac Caroli II. conveniunt.

(*e*) In Schedis.

TABULA II.

CAROLUS II.

I.

Aureus formæ oblongæ, nummus Caroli II. CAROLVS. D. G. MARCHIO. BADENSIS. ÆTAT.*tis* XXX. AN.*no*

In averſa ſcutum quadripartitum, in cujus prima parte in area argentea Leo ruber, aurea corona ornatus; Zaringica teſſera. In ſecunda eſt ala argentea, ſemicirculo aureo inſignita, in area cærulea; Uſenbergæ Dynaſtiam deſignans. Tertia ſiſtit in area coccinea trabem auream, cantheriis tribus nigris exaratam; Badevillanum deigma. In quarta eminet leo dimidius ruber, ex variis pellibus emergens; Rœtelanum Inſigne. Quatuor areis inſidet clypeus Badenſis. Quinque galeæ ſcutum cingunt. Tres ſuperiores coronatæ ſunt. Prima leonem exorientem rubeum, auro coronatum exhibet; Brisgoici Landgraviatus teſſera. Media, quæ proprie Badenſis eſt, arietina duo cornua, introrſus denticulata, ſuſtinet. Tertia hermam virilem oſtentat, cæruleo amictu ornatum, qui thorace alam argenteam Uſenbergicam gerit. Reliquarum galearum altera Badevillana, herma juvenili ornata, cujus veſti rubeæ in pectore palus aureus, cantheriis diſtinctus, inhæret. Poſtremæ denique galeæ tiara epiſcopalis inſidet; advocatiæ jura in monaſteria quædam deſignans. In ima nummi parte Aera MDLIX.

II.

Nummus argenteus formæ oblongæ, præcedenti similis, sed formæ paulo minoris; anno Caroli XXX. Aeræ Christianæ 1559. cusus.

III.

Uncialis Caroli II. thorace & manicis ferreis instructi, dextra hastam gestantis, sinistram capulo gladii admoventis. Annus 1572. Inscriptio: CAROLUS. D. G. MARCHIO. IN. BADEN. ET HACH.*berg.* In aversa scutum quadripartitum Bada-Durlacense, eo ordine, quem modo exposuimus. Literæ G. W. G. scuto circumscriptæ, indicant artificis nomen. Inscriptio continuat titulum:

LAND. IN. SUS: DNS: IN. ROT: ET. BADENWIL. (*f*)

Landgravius in Sausenberg, Dominus in Rœteln & Badenweiler.

IV.

Nummus argenteus, forma semissis, in quo aquila Imperii duplex cum corona & epigraphe:

MAX. II. IMP. AUG. P. F. DECR.

Maximiliani II. Imperatoris Augusti, Pii, Felicis, Decreto. Aversa pars Durlacensia deigmata, eodem modo, quo in præce-

(*f*) Uncialis hic æri incisus est in libro, cui Tit. *Sammlung rarer und merkwürdiger Gold- und Silbermünzen* Leipzig 1751. pag. 55.

dentibus Caroli II. nummis, collocata, exhibet. CAROLUS. D. G. MARCH. BADE.

TABULA III.

ANNA

CAROLI II. UXOR.

Aureum numiſma, Annæ Palatinæ, Caroli II. conjugis viduæ, imaginem ſiſtens, capite vittato.

ANNA *von* G*ottes* G*naden* MAR*ggræfin zu* BADE*n* GEBORN*e* PFALZ*græviṅ* B*ey* RHEIN. Æ*tatis* 44.

Anna Dei Gratia Marchio Badenſis, nata Comes Palatina Rheni Aetatis anno 44.

In poſtica parte Durlacenſia Inſignia, Palatinis juncta, cum lemmate:

ICH ACHT ALLES FOR KOT DAS ICH CHRISTU*m* GEW*inne* V*nd* IN I*hm* ERFV*nden* WERD*e*.

Omnia vilipendo, ut lucrifaciam Chriſtum & in eo juſtificer.

Aera: 1584.

ERNESTUS FRIDERICUS.

I.

Nummus, formæ oblongæ. Ernesti Friderici caput. ERNEST. FRID. D. G. MARCH. BAD. ET HACHBERG. Aº. *Ætatis* 24. 1584. In aversa parte Durlacensia Insignia eodem ordine, qui in prioribus Caroli II. nummis comparet. Ernestus Fridericus eo anno regimen adiit.

II.

Nummus concordiæ, inter Ernestum Fridericum & Georgium Fridericum; A. 1596. firmatæ. Marchia Hachbergæ, Jacobi morte vacans, Georgio Friderico soli certis tum conditionibus relicta est. Antica pars spicula repræsentat, quæ duæ manus, e nubibus prodeuntes, amplectuntur. Inscriptio: VIRIBUS UT JUNCTA HÆC RUMPUNTUR SPICULA NULLIS SIC OMNE IMPERIUM FIRMAT CONCORDIA FRATRUM. Postica habet Durlacensia Insignia, uti præcedens. Additus A. 1596. Inscriptio: ERN. FRID. ET GEORG. FRID. MARCH. BAD. ET HACHB. LAND. SVS. DNI. ROT. ET BADENW. FRATRES.

TABU-

TABULA IV.

ERNESTUS FRIDERICUS.

III.

Ernesti Friderici effigies. ERN. FRID. D.G. MARCH. BAD. In aversa comparet figura monstrosa. Duæ manus, in clypeo junctæ duorum fratrum, Ernesti Friderici & Georgii Friderici forte innuunt concordiam. Lemma: NEC. NVLLI. NEC. OMNIBVS.

IV. V.

Nummi memoriales, formæ oblongæ, Ernesti Friderici A. 43. cusi. In utroque protome ejus: ERN. FRID. D. G. MARCH. BAD. In posteriore additur: ET HOCHB. ÆTA. 43. Durlacensia Insignia in aversa utriusque nummi parte comparent, cum Aera 1603.

TABULA V.

GEORGIUS FRIDERICUS.

I.

Imago Marchionis: GEORG. FRID. D. G. MAR. BAD. ET HACHB. LANDG. In postica ossium caput, duobus ossibus impositum: PVLVIS ET VMBRA SVMVS.

II.

Nummus argenteus, cum ejusdem Marchionis togati effigie: GEORG. FRID. D. G. MARCHIO BAD. ET HACH.

In altera parte crux, quatuor circumdata parmulis, quarum prima Zaringicum leonem, ſecunda alam Uſenbergicam, tertia Badevillanam trabem, quarta leonem, e pellibus emergentem, Rœtelanum inſigne, prodit. In medio crucis parmula præcipua cum Badenſi baltheo. Inſcriptio:

LAND. Z. SVSENB. DO. IN. ROT. ET BADENWI.

Landgravius in Suſenberg, Dominus in Rœteln & Badenwiler.

III.

Nummus quadratus argenteus, in quo parmula cum teſſera Badenſi:

georg Friderich marggrav zu Baden.

Georgius Fridericus Marchio Badenſis.

In poſtica globus Imperii, cruce diſtinctus, in quo numerus 84. Addita Aera: 1609.

IV.

Nummus argenteus, ſecundo hujus Tabulæ nummo ſimilis, niſi quod A. 1610. cuſus.

TABULA VI.

GEORGIUS FRIDERICUS.

V.

Nummus quadratus argenteus, formæ majoris, cum Georgii Friderici effigie:

GEORG. FRI. D. G. M. BA. ET HACH. LA. SV. C. A. SPO.

Georgius Fridericus Dei gratia Marchio Badensis & Hachbergensis Landgravius Sausenbergæ Comes a Sponheim.

In postica scutum, in tres regiones distinctum. Regionis superioris parmula prima leonem Brisgoicum, secunda alam Usenbergicam, tertia Spanheimenses tessellas exhibet. In medio scuti baltheus Badensis, quem ab uno latere aper, ab altero rosa, Ebersteinii symbola, stipant. Infima scuti regio quatuor laterculos continet, in quorum primo palus Badevillanus, cantheriis distinctus; secundo Rœtelanæ fasciæ, ex quibus eminet leo; tertio baltheus Lahrensis; denique leo Malbergensis. Supra scutum Aera: 1622. In ambitu tituli reliqui:

ET. EBERS. D. A. ROT. BADENW. LOR. ET MALB.

Et Eberstein, Dominus a Rœteln, Badenweiler, Lor & Malberg.

Georgius Fridericus primus fuit in ordine Ernestiadum, qui titulos & insignia Bada-Badensia in nummis sigillisque adhibuit; superioris Marchiæ possessor quod esset. Restituta Eduardinis hac Marchia, pactione Vindobonensi (g) A. 1627. conventum est, ut

(g) Tom. III. pag. 89.

utraque linea iisdem gentilitiis uteretur insignibus; quod ab hoc tempore constanter obtinuit.

V I.

Nummus uncialis argenteus, A. 1622. cusus, Georgii Friderici effigiem, titulos & insignia eadem, ut in praecedente nummo, formula exhibens.

TABULA VII.

GEORGIUS FRIDERICUS.

I.

Nummus argenteus, cum Georgii Friderici, loricati & baculum tenentis, effigie. Ad caput Marchionis annus 1627. In ambitu:

GEORG. FRID. D. G. M. BAD. ET. HAC. LA. SV. C. A. SP.

Georgius Fridericus Dei gratia Marchio Badensis & Hachbergensis Landgravius Susenbergae Comes a Sponheim.

Pars aversa scutum Marchionis sistit, in tres regiones divisum, quas Tabula praecedente num. V. descripsimus. Inscriptio:

ET EBERS. D. A. ROT. BADENW. LAR ET MAL.

Et Eberstein, Dominus a Roeteln, Badenweiler, Lar & Malberg.

VIII.

Nummus argenteus, in quo Georgii Friderici loricati effigies cum inſcriptione, quam modo memoravimus. Averſa habet ſcutum quadripartitum, in quo duplex Badenſis baltheus & ala Uſenbergica duplex. Supra ſcutum numerus 24. totidem crucigeros indicat. Epigraphe: MONETA. NOVA. HACHBERGENSIS. 1622.

IX.

Nummus itidem argenteus, illi, quem num. VII. hujus Tabulæ deſcripſimus, ſimilis, niſi quod Aera in eo nulla comparet.

X.

Nummus bracteatus, minimi moduli, baltheum Badenſem in parmula ſiſtens. Literæ G. F. M. Z. B. *Georgium Fridericum Marchionem Badenſem* indicant.

TABULA VIII.

FRIDERICUS V.

I.

Numisma argenteum, formæ oblongæ, cum Friderici V togati effigie & literis:

F. D. G. M. Z. B. V. H.

Fridericus Dei Gratia Marchio Badenſis & Hachbergenſis.

In averſa parte roſaria cum emblemate: ROSA NON SINE SPINIS: variam ejus fortunam denotant.

II.

Nummus elegans, in quo Fridericus quoque togatus: FRIDERICUS. MAR. BADEN. ET. HOCHBERG.

In averſa extat figura feminæ, inter gladios & ſpicula tranquillæ. E longinquo amphitheatrum & templum. In ambitu:

CONSCIENTIA VIRTUTI SATIS AMPLUM THEATRUM.

Solatia hæc Principis in adverſa fortuna.

III.

Nummus quadratus argenteus, in quo Fridericus armatus cum baculo:

FRIDERICH V. G. G. M. Z. BA. V. HA. L. Z. SV. G. Z. S.

Fridericus Dei gratia Marchio Badenſis & Hachbergenſis, Landgravius Suſenbergæ, Comes Spanheimenſis.

In averſa ſcutum tripartitum, ſimile illi, quod Tabula VI. num. V. deſcripſimus. Ab utroque latere ſcuti Aera 1626. In ambitu tituli complementum:

V. EBERS. H. Z. ROT. BADENW. LOR. V. MALBE.

Et Eberſteinenſis, Dominus in Rœteln, Badenweiler, Lor & Malberg.

TABULA IX.

FRIDERICUS V.

IV. V. VI.

Tres nummi, ſola fere magnitudine inter ſe diverſi. Antica Friderici armati imaginem; poſtica Badenſia omnia deigmata in ſcuto tripartito refert atque titulos Marchionis.

VII.

Nummus argenteus, formæ minoris, A. 1626. cuſus, in quo Fridericus armatus cum inſignibus.

TABULA X.

FRIDERICUS V.

VIII.

Nummulus, ab una parte Badenſem baltheum; ab altera Alam Uſenbergicam in parmulis exhibens: MONETA NOVA HACHBERGENSIS 1622.

IX.

Nummus, ejusdem cum præcedente valoris, Badenſem ſiſtens baltheum, cum galea coronata, ex qua cornua prodeunt.

FRID. V. G. G. M. Z. BA. V. HA.

Fridericus Dei gratia Marchio Badenſis & Hachbergenſis.

In aversa numerus VIII. totidem obolos; verba:

LANDMVNZ. *Monetam provincialem* indicant. Addita Aera 1622.

X.

Nummus ab una parte Friderici imaginem; ab altera Badensem baltheum in parmula referens. Inscriptio titulos & Aeram 1623.

XI.

Nummus, Fridericum sistens togatum, cum Aera 1624. Scutum aversae in tres regiones distinctum, quas exposuimus Tab. VI. num. V.

XII.

Nummus minimi moduli. Parmula Badensis cum litteris:

F. M. Z. B.

Fridericus Marchio Badensis. Aera 1625.

TABULA XI.

FRIDERICUS VI.

I.

Friderici VI. effigies: FRID. D. G. MARCHIO. BAD. ET HOCHB. Postica symbolum ejus, tres coronas, inter se junctas; lauream vel triumphalem, querceam vel civicam, gramineam vel obsidionalem sistit. Epigraphe: HIS ORNARI AVT MORI.

II. Num-

II.

Numiſma argenteum, formæ oblongæ, in quo protome Friderici. Averſa caduceum habet cum petaſo alato. Cornua copiæ duo, decuſſatim poſita. Lemma: VIRTVTI FORTVNA COMES.

III.

Nummus argenteus cum Friderici imagine. In poſtica ſurculus, quem irrigat plantator. Lemma: TANDEM FIT SVRCVLVS ARBOR. In imo:

LIBERAL. IN JVVENT. GYMN. DVRLAC.

Liberalitas in Juventutem Gymnaſii Durlacenſis.

Additur Aera 1669. Fridericus nummum hunc adoleſcentibus Gymnaſii, præmium diligentiæ diſtribuit.

TABULA XII.

BERNHARDUS GUSTAVUS

Cardinalis Abbas Fuldensis.

I.

Nummus Guſtavi Adolphi, qui frater fuerat Friderici VI. & mutata religione Bernhardi Guſtavi nomen aſſumſerat. Antica pars ſine effigie eſt, inſcriptionem ſequentem ſiglis exhibens: *Bernhardus Guſtavus Dei & Apoſtolicæ Sedis Gratia Sacræ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis Princeps Abbas Fuldenſis Marchio*

Badensis Coadjutor confirmatus Campidonensis & Sigburgensis XXII. *Februarii* MDCLXXII. In parte aversa comparet palma; cujus superiori parti impositum est pondus. Ad arboris pedes sunt Bernardi Gustavi Insignia, quibus supereminet Cardinalitius Galerus. Clypeus quadripartitus. In prima & quarta area argentea crux nigra, Fuldensis Abbatiæ deigma. In secunda & tertia, quæ aurea est, baltheus ruber dexter; Badense insigne. Inscriptio: SVB PONDERE. Traditio est, palmas sub oneribus magis virescere. Nummum habet SCHANNATUS. (*h*)

II.

Nummus priori similis. Inscriptio: *Bernhardus Gustavus Abbas Fuldensis, Marchio Badensis & Hochbergensis, Confirmatus Coadjutor Campidonensis & Siegburgensis Canonicus Coloniensis & Argentinensis* MDCLXXII. Eodem, quo præcedens, anno cusus. Cardinalitiæ dignitatis nulla heic mentio. In postica, quæ palmam & scutum, ut nummus præcedens, exhibet, Abbatialis infula & pileus Principum scuto impositus. Retro scutum sunt pedum abbatiale & gladius, ecclesiasticæ ac secularis jurisdictionis indices. (*i*) Unde nummus hic præcedenti est prior.

(*h*) *Hist. Fuldensis* Tab. II. numism. n. XVII.

(*i*) Nummum hunc dedit quoque KOELERUS *Munzbelustigungen* Tom. I. pag. 225.

TABULA XIII.

CHRISTINA

FRIDERICI VI. FILIA.

I.

Caput Christinæ, Friderico Duci Saxoniæ Gothano secundis nuptiis junctæ.

CHRISTINA. D. S. I. C. M. A. & W. N. M. B. & H.

Christina Ducissa Saxoniæ, Juliaci, Cliviæ, Montium, Angariæ & Westphaliæ nata Marchionissa Badensis & Hachbergensis.

In aversa parte anchora: SPES CONFISA DEO NUNQUAM CONFUSA RECEDIT. In imo Aera: 1703. Literæ C. W. indicant nomen artificis.

II.

Eadem Christina. Pars antica refert scutum bipartitum, cui pileus Principum impositus. Prima area scuti trabes aureas & nigras transversas cum serto viridi rutaceo exhibet; Saxonicum insigne. Altera area, auro fulgens, coccineum baltheum Badensem complectitur. Epigraphe; CHRISTINA. DUX. SAX. IVL. CLIV. MONT. ANG. ET. WESTPH.

Poſtica ſequentem inſcriptionem continet: *Nata in arce Wolgaſt MDCXLV. Aprilis XXII. Patre Friderico Marchione Bada-Durlacenſi Matre Chriſtina Magdalena, Palatina Rheni Nupta MDCLXV. Julii XXVII. Alberto Marchioni Brandeburgico Onoldino & poſt hujus fata XIV. Viduitatis anno facta Friderici Ducis Saxoniæ, Juliaci, Cliviæ, Montium, Angariæ & Weſtphaliæ Uxor* MDCLXXXI. *Aug.* XIV. *Vidua* MDCXCI. *Aug.* II. *defuncta Altenburgi* MDCCV. *Decembris* XX. *ſepulta ibidem ejusdem anni menſisque* XXIV.

TABULA XIV.

FRIDERICUS MAGNUS.

I.

Nummus maximi moduli, A. 1682. cuſus. Friderici Magni effigies. FRIDER. MAGN. M. Z. BAD. V. HACH. 1682. *Fridericus Magnus Marchio Badenſis & Hachbergenſis* 1682.

In poſtica eſt Auguſta Maria, Friderici Magni Conjux. AVG. MARIE. MARG. BAD. HACHB. NAT. D. D. SC. E. HOLST. *Auguſta Maria Marchioniſſa Badenſis & Hachbergenſis, nata Duciſſa de Schlesvich & Holſtein.*

I I.

Friderici Magni effigies. In aversa equus concitatus, ephippio, phaleris cristisque ornatus: QUO FAS ET GLORIA DUCUNT. Additur A. 1689.

TABULA XV.

FRIDERICUS MAGNUS.

I I I.

Ejusdem Marchionis imago. In postica equus phaleratus: ET PACE ET BELLO. Aera 1677.

I V.

Fridericus Magnus. In aversa: XVI. BZ. HACHBERGER. LANDSWEHRUNG. *XVI. Bajoci, Hachbergensis valoris.*

Inscriptio utriusque lateris FRIDERIC. MAGNVS. V. G. G. MARG. Z. BAD. V. HACHBERG. LAND. Z. SAUS. G. Z. SPON. V. EBER. H. Z. R. B. L. V. M.

Fridericus Magnus Dei Gratia Marchio Badensis & Hachbergensis, Landgravius Sausenbergæ, Comes Sponheimensis & Eberfteinensis, Dominus Rœtelæ, Badevillæ, Lahræ & Malbergæ.

V.

Ejusdem Friderici imago & ſcutum, Badenſia deigmata tribus regionibus complectens, cum pileo. Inſcriptio utriusque lateris titulos Marchionis exprimit. Duodecim crucigerorum nummus.

V I.

Nummus ſuperioris dimidius.

TABULA XVI.

FRIDERICUS MAGNUS.

V I I.

Nummulus; tertia pars præcedentis. In antica velamentum, ubi galea Badenſis coronata, cornibus diſtincta. In poſtica tres parmulae, ſe invicem tangentes. Prima Badenſem baltheum & Spanheimenſes teſſellas, decuſſatim poſitas; ſecunda alam Uſenbergicam; tertia leonem Brisgoicum ſiſtit.

V I I I.

Nummus duodecim crucigerorum, cujus antica & poſtica ſimilis eſt præcedenti.

I X.

Nummus novem crucigerorum. In antica eſt parmula, cum baltheo Badenſi. Inſcriptio:

FRID. MAG. V. G. G. MARG. Z. B. V. HACHB.

Fridericus Magnus Dei Gratia Marchio Badensis & Hachbergensis.

In postica est ala Usenbergica. Inscriptio hujus literis:

F. M. HACHB. LANDSWEHRVNG.

Fürstlich Marggræflich Hachbergische Landswehrung.

i. e. *Moneta Marchica valoris Hachbergici.*

X.

Nummus, ab una parte Friderici effigiem, ab altera parmulam Badensem exhibens.

XI.

Nummulus, in quo clypeus Badensis & inscriptio: II. PFENNING *Oboli duo.* In altera parte Usenbergica ala & verba:

H. LANDSWEHRVNG.

Moneta valoris Hachbergici.

TABULA XVII.

CAROLUS GUSTAVUS

FRIDERICI MAGNI FRATER.

Nummus argenteus elegans, in quo Caroli Gustavi imago.

CAROL. GUST. D. G. MAR. BAD. HACH.

Carolus Gustavus Dei Gratia Marchio Badensis & Hachbergensis.

In imo additur nomen artificis: ANTON MEIBVSCH. Postica focum habet & ignem, ſuper quem pendet e nube manus, gladium tenens, cui ſupereminet laurea. Baltheus Badenſis pileo Principis tectus. Aera 1683. In ambitu: AVIDA PERICVLI VIRTVS.

JOHANNA ELISABETHA

FRIDERICI MAGNI FILIA.

Nummus celebrandæ memoriæ nuptiarum Johannæ Eliſabethæ cum Eberhardo Ludovico Duce Wirtenbergæ A. 1705. cuſus. Capita conjugum Principum jugata in Antica comparent; cum inſcriptione:

EBERH. LUD. ET IOH. ELISAB. D. G. DVCES WURTEMB. E. T.

Eberhardus Ludovicus & Johanna Eliſabetha Dei Gratia Duces Wirtembergæ & Teccæ.

Mulleri artificis nomen ad latus conſpicitur.

In poſtica Cupido, qui ſepoſito arcu & pharetra lauream pileo innectit. E longinquo palatium & hortus. Epigraphe: COGIT IN UNVM.

TABULA XVIII.

CHRISTINA JULIANA

Caroli Gustavi Filia.

I.

Nummus, ab una parte Johannis Wilhelmi, Ducis Saxoniæ Isenacensis; ab altera Christinæ Julianæ, conjugis ejus, Caroli Gustavi Marchionis Filiæ, imagines exhibens.

D. G. JOHAN. WILH. DUX. SAX. I. C. M. A. ET W.

Dei Gratia Johannes Wilhelmus, Dux Saxoniæ, Juliaci, Cliviæ, Montium, Angariæ & Westphaliæ.

CHRISTINA JVLIANA D. G. DUC. SAX. NAT. M. BAD. D.

Christina Juliana Dei Gratia Ducissa Saxoniæ nata Marchionissa Bada-Durlacensis.

Cusus est nummus A. 1704. ætatis Johannis Wilhelmi 38.

II.

Nummus ejusdem Christinæ Julianæ. Antica effigiem ejus cum titulis, quos indicavimus, exhibet. Cusus est eodem, quo præcedens, A. 1704. ætatis Christinæ 26.

Postica feminam refert ad Deum preces fundentem:

TIMOR DOMINI EST INITIVM SAPIENTIAE. SIR. I. 16.

TABULA XIX.

CAROLUS WILHELMUS.

I.

Imago Caroli Wilhelmi : *Carolus Guilielmus Dei Gratia Marchio Badena - Durlacensis & Hochbergensis* Literae P. H. M. Mulleri artificis indicant nomen. Aversa leonem coronatum & signa militaria refert: AVDACEM FORTVNA CORONAT. In imo aera: MDCCVIIII.

II.

Nummus Carolsruhae conditae memor. Ab una parte delineatio urbis & arcis; ab altera: *Carolus Wilhelmus Marchio Bada - Durlacensis primum lapidem fundamentalem arcis Carolsruhae ponebat* A. MDCCXV. *die XVII. Junii.* Inferius duo gryphi aris insistunt, torquem tenentes, ex qua crux, Ordinis *Fidelitatis* insigne propendet.

TABULA XX.

CAROLUS WILHELMUS.

III.

Caroli Wilhelmi effigies & tituli. In aversa leo dormiens: QVIESCO. In imo MDCCXXXVI & nomen Genevensis artificis *I. Dassier.*

IV. Idem

I V.

Idem. In poſtica argentifodina Sulzbergenſis cum epigraphe: VTILITATI DVRLACI FELICITER PATET. In imo: ARGENTIF. SULZBURG. 1720.

TABULA XXI.
CAROLUS WILHELMUS.

V.

Caroli Wilhelmi protome. In poſtica baltheus Badenſis in ſcuto, pileo Principis tecto, quod duo ſuſtinent gryphi. Scutum torques ambit, ex qua crux Ordinis Fidelitatis pendet. Annus nummi 1721.

V I.

Idem averſa ſcutum habet tripartitum, in quo Badenſis baltheus, ala Uſenbergica & leo Briſgoicus. Peripheria inſignibus Ordinis Fidelitatis condecorata. Subjungitur:

30. KREUTZER LANDMVNTZ.

XXX. Crucigeri Provincialis monetæ.

Annus nummi cuſi: 1736.

V I I.

Idem. In averſa:

20. KR. FVRST. BAD. DVRL. LAND-MVNTZ. 1732.

Viginti Crucigeri Provincialis Monetæ Bada - Durlacensis 1732.

VIII.

Idem cum verbis: PRO BONO PVBLICO. In aversa:

X. KREUTZER. 1732.

Decem Crucigeri 1732.

In ambitu:

FVRST. BADEN DVRLACH. LANDMVNTZ.

Moneta provincialis Bada - Durlacensis.

TABULA XXII.

CAROLUS FRIDERICUS.

I.

Parmula columnæ affixa, Badevillanum referens palum. Figura manum levans ad cœlum. OBSEQVIVM JVRARE PARATA. Aera: 1738. In postica scutum, a duobus gryphis sustentatum; a quo crux Ordinis Fidelitatis propendet. In ambitu: *Magdalena Wilhelmina, Marchio Badensis, nata Ducissa Wirtenbergiæ, Administratrix. Carolus Augustus Marchio Badensis & Hachbergensis Administrator.*

II.

Ara, parmulis Badensibus ornata, cum igne & epipraphe:

VOBIS. PIA. CORDA. SACRAMVS. In imo annus 1738. Poſtica præcedenti ſimilis.

III.

Ara cum thuribulo & parmulæ duæ; altera Badenſem baltheum, altera alam Uſenbergicam referens. Epigraphe: PRO. VESTRA. VOTA. SALVTE. Aera 1738. Poſtica uti præcedens.

IV.

Florenus. Crux Ordinis *Fidelitatis* inſigne. Epigraphe: AD LEGEM IMPERII CVSA. 1740. Infra crucem:

60. KR.

Sexaginta Crucigeri.

Poſtica habet parmulam, cum baltheo Badenſi. Inſcriptio nomina tutorum ad inſtar præcedentium exhibet.

TABULA XXIII.

CAROLUS FRIDERICUS.

V.

Ara cum igne & parmula Badenſi: MONETA DVRLACENSIS LÆTA SACRIFICIA FERENS. In averſa duo cornua copiæ & ſol: REDVCI SERENISSIMO PRINCIPI QVÆQVE FELICIA OPTANS. Nummus A. 1746. in memoriam Marchionis, a Gallico & Batavico itinere redeuntis, cuſus.

V I.

CAROLI FRIDERICI effigies. In aversa scutum, basi insistens, pileo & torque Ordinis Fidelitatis ornatum, Badensia deigmata. Duae feminae ad latus utrumque basis. Altera globum terrestrem & annulum sive corollam; altera cornu copiae tenet & libram: MODERATE ET PRVDENTER. In imo aera MDCCLI.

TABULA XXIV.

CAROLUS FRIDERICUS.

V I I.

Nummus CAROLI FRIDERICI & CAROLINAE LUDOVICAE conjugio dicatus. Femina stans dextra palmitem, sinistra cornu copiae tenet. Ad pedes feminae: MINERVA CATTORVM. In ambitu: HAEC TANTVM DIGNA CONNUBIALI FOEDERE IUNGI.

In aversa duplex scutum, in quorum uno baltheus Badensis; in altero Hassiacus leo coronatus, taeniis transversis argenteis & rubris distinctus. In ambitu: FIRMAT AVGVSTAE GLORIAM GENTIS POPVLIQVE SALVTEM TALIS CONIVNCTIO. Inferius aera: MDCCLI.

V I I I.

Nummus in memoriam nativitatis duorum filiorum CAROLI FRIDERICI cusus. Capita jugata Parentum:

D. G. CAR. FRID. MARG. BAD. & CAR. LOVISA
M. N. L. H.

Dei Gratia Carolus Fridericus Marggravius Badenſis & Carola Louiſa, Marchioniſſa, nata Landgravia Haſſiæ.

In poſtica eſt femina ſedens, duos tenens infantes, cum epigraphe:

DAS GESCHL. DER FROM. WIRD GESEGN. SEYN, PS. 112.

Proſapia piorum erit beata, Pſalm. 112.

Inferius:

DIE GEBVRTH DER PRINZ. CAR. LVD. D. 14. FEB. 1755. V. FRID. D. 29. AVG. 1756.

Nativitas Principum Caroli Friderici die 14. Febr. 1755. *& Friderici die* 29. Aug. 1756.

TABULA XXV.

CAROLUS FRIDERICUS.

IX.

Marchionis effigies. In poſtica ſcutum, velamento pileoque conſpicuum, quod Badenſes teſſeras tribus regionibus complectitur.

X.

Caput Marchionis. Averſa Badenſem baltheum offert. Epigraphe: AD NORMAM CONVENTIONIS. Infra ſcutum Aera: 1763.

X. EINE FEINE MARCK.

Decem hujus generis nummi Marcam puram conficiunt.

XI.

Nummus ejusdem cum praecedente valoris; Marchionis effigiem referens. In poſtica Badenſis clypeus, ſingularum ditionum teſſeras continens; quem duo ſuſtinent gryphi. Inſcriptio uti praecedens.

SUPPLEMENTUM I.

CHRISTOPHORUS I.

I.

Effigies S. Petri, clavem tenentis. Ante eum parmula, baltheum Badenſem & Spanheimenſes teſſellas decuſſatim exhibens. CHRISTOF. D. G. MARCHIO BADE*nſis.* In averſa crux, cui intermixtae quatuor parmulae, quarum una duplicem baltheum Badenſem; altera Spanheimenſes teſſellas; tertia alam Uſenbergicam; quarta, in duas areas diviſa, Lahrenſem baltheum & Malbergenſem leonem repraeſentat. Inſcriptio: MONETA NOVA BADENSIS.

II. S.

I I.

S. Bernhardi Martyris loricati & lanceam cum vexillo tenentis effigies. Ad latus Bernhardi annus nummi cusi 1512. Epigraphe BEAT. SANCT. BERNARD. MARTIR. In postica scutum majus, in quo Badense & Spanheimense insignia. Scutum quatuor ambiunt parmulæ. Prima baltheum Badensem, sedunda leonem, e pellibus emergentem, Rœtelanum insigne; tertia, quæ e regione est, fasciam Lahrensem & leonem Malbergensem; quarta tres fascias transversas, Dynastiæ Rodemacheranæ, a Christophoro acquisitæ, deigma ostentat. Epigraphe: MONE*ta* NOVA BADENSIS.

SUPPLEMENTUM II.

B E R N H A R D U S.

Imago Bernhardi, cujus caput reticulo, crines involvente pileoque contectum: BERNHARDUS DEI GRATIA MARCHIO BADENSIS. In postica Badense & Spanheimense insignia. ANNO SALUTIS MDXXXIII.

P H I L I B E R T U S.

Unilateralis nummus Philiberti, filii Bernhardi:

PHILIPERT. MARGRAF ZV BADEN VND G. Z. SPONHEIM.

Philibertus Marchio Badensis & Comes Sponheimensis.

CAECILIA.

Nummus memorialis Cæciliæ, Sueciæ Principis; cusus antequam Christophoro, Bernhardi filio, nuberet. CECILIA PRINCEPS SUECIE. Latus hoc convenit nummo, qui inter Numismata Bernhardinæ Lineæ Tab. V. comparet. Aversa feminam repræsentat sedentem, tranquillam, manum amphoræ applicantem. Nummus hic in thesauro regio Holmiensi inter rariores servatur.

SUPPLEMENTUM III.

PHILIPPUS.

Nummulus sub Philippo, Philiberti filio, cusus. Badensem & Spanheimensem tesseras, decussatim positas, exhibet:

PHILIP. D. G. MARCH. BAD. C. SP.

Philippus Dei Gratia Marchio Badensis Comes Sponheimensis.

Numerus 87. annum nummi cusi 1587. designat. Postica dupli-

cem Imperii aquilam, & Imperii globum, ſuperaddita corona, repræſentat cum verbis: RUD. II. D. G. ROM. IMP. S. AUG. Numerus 2. globo impreſſus, duorum crucigerorum indicat valorem.

WILHELMUS.

I.

Unilateralis nummus formæ oblongæ, A. 1627. cuſus, Wilhelmi togati effigiem omnesque titulos continens.

II.

Wilhelmi togati effigies & tituli. Scutum averſæ, pileo conſpicuum aureique Velleris circumdatum torque, Badenſia omnia deigmata, in tres regiones diſtributa, comprehendit. Annus nummi cuſi 1674.

FERDINANDUS MAXIMILIANUS.

Unilateralis quoque nummus, Ferdinandi Maximiliani, filii Wilhelmi, ante patrem defuncti, cum epigraphe:

FERDIN. MAXIMIL. D. G. MARCH. BAD. ET HACH.

SUPPLEMENTUM IV.

LUDOVICUS WILHELMUS.

I.

Victoriæ ad Niſſam & ad Widdinum, quas Ludovicus Wilhelmus reportavit, cudendo huic nummo occaſionem dederunt. Leopoldus Imperator laureatus comparet in curru triumphali, manu tenens Victoriam alatam, quæ coronam lauream geſtat.

LEOPOLDVS M. P. F. A. P. P.

Leopoldus Magnus Pius Felix Auguſtus Pater Patriæ

Inferius: TRIVMPHATOR GENT. BARB.

Poſtica Ludovici Wilhelmi effigiem offert in tabula. Additur delineatio prœlii inter Turcas & Chriſtianos. Niſſa & Widdinum urbes e longinquo comparent. In imo: TVRCAE ANNO VNO TER DEVICTI. 1689.

II.

Victoria ad Salankemen. Fortuna gubernaculum tenens, ad aram conſiſtit, capiti militis, Romano more veſtiti, palmamque tenentis, lauream imponit. Aquila in globo. Epigraphe:

QUOD INSTAT EXPEDIET VICTOR. Inferius: VICTORIA LEOPOLDO ET IOSEPHO TRIVMPH. F. F. P. P. AA. VIRTVTE LVD. WILH. M. BADENS. DE TVRCIS PARTA. In margine: AVSTRIAE EXCELLENS IN ORIENTE VICTORIA. Altera nummi pars tabulam oſtentat, Turcicis ſpoliis inſignem. Victoria globo inſiſtens palmamque geſtans, tabulæ ſequentia verba inſcribit: SPES ET VIRES HOSTIVM FRACTAE 1691. Turca vinctus catenis cum camelo tauroque. Epigraphe: CAESIS TVRCAR. XXV. MILLIB. CASTRIS CVM TORMENT. BELL. CLVIII. DIREPTIS. Inferius: AD SALENKAMEN D. XIX. AVGVSTI AVGVSTIS NOSTRIS VERE AVGVSTI.

III.

Nummus ejusdem victoriæ ad Salankemen teſtis. Ludovici effigies cum epigraphe:

LVDOVICVS PRINCEPS BADENSIS C. M. G. L.

Ludovicus Princeps Badenſis, Cæſareæ Majeſtatis Generalis Locumtenens.

In poſtica miles armatus, hoſtium ſpoliis ad Danubii ripam inſiſtens; dextra caput Turcæ; ſiniſtra vexillum clypeumque ge-

ſtans. In vexillo litera L. cui impoſita corona, Ludovici nomen indicat. Clypeus cum labaro. E longinquo agmina militum; Salankemen atque Waradinum. In ambitu: TVRCARVM AD ZEMLIN STRAGES ANNO SALVTIS MDCLXXXXI.

FINIS TOMI QUARTI ET HISTORIÆ BADENSIS.

SEQUUNTUR

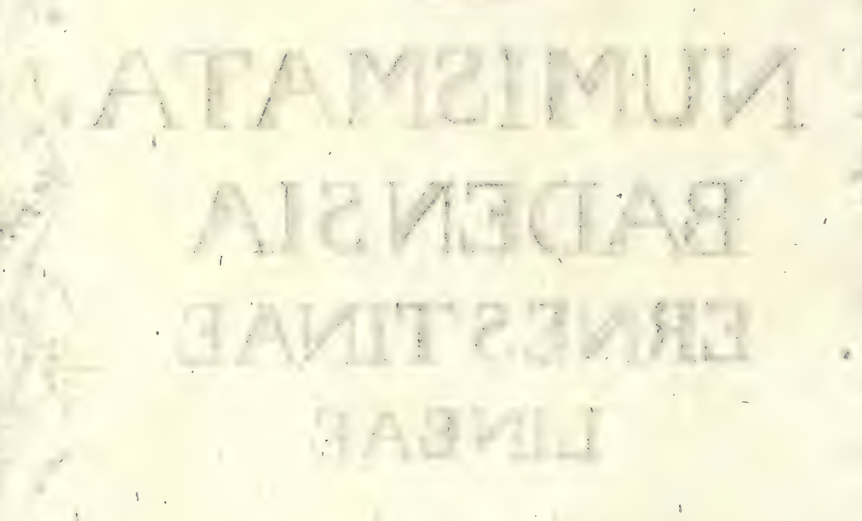
DOCUMENTA.

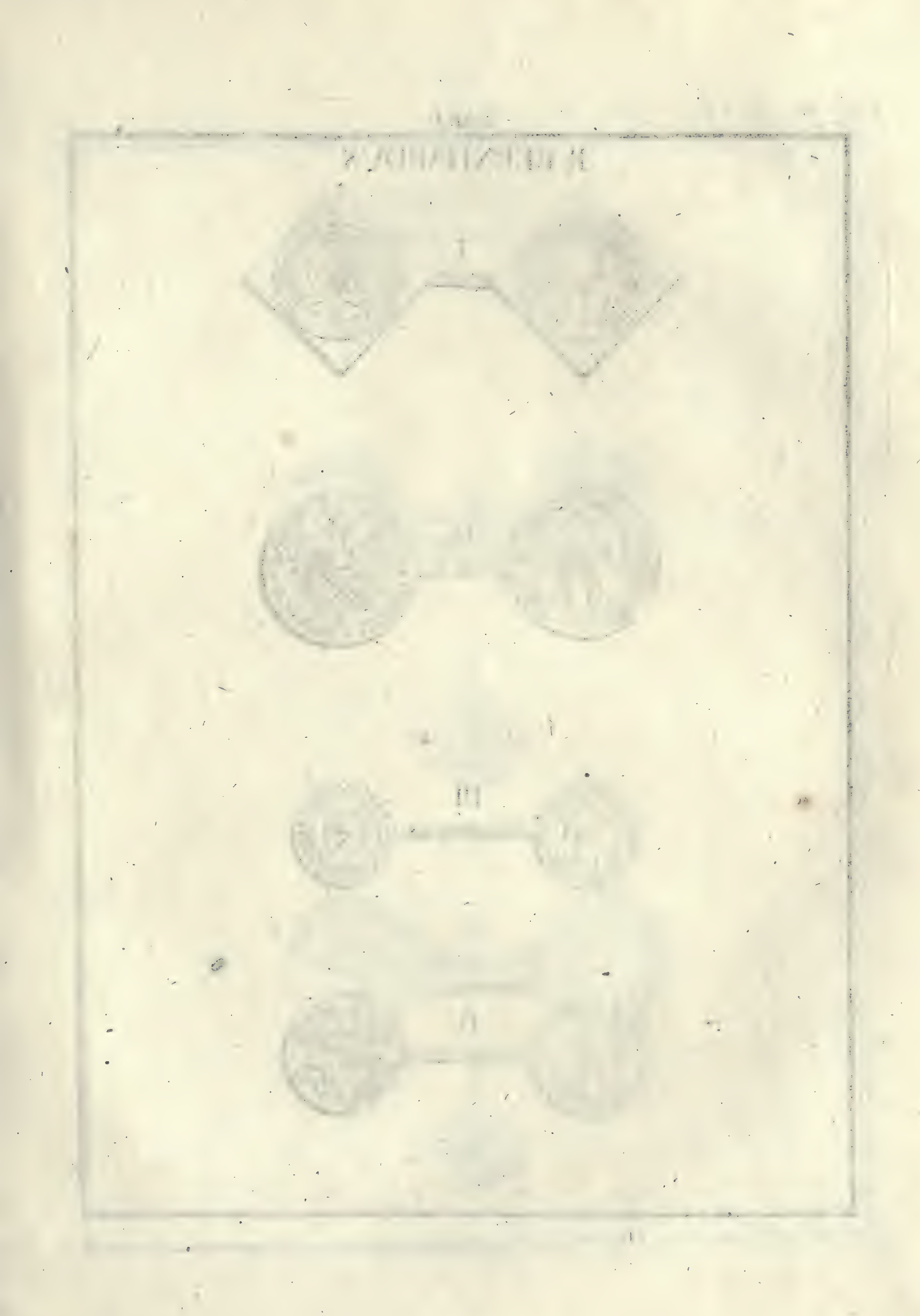

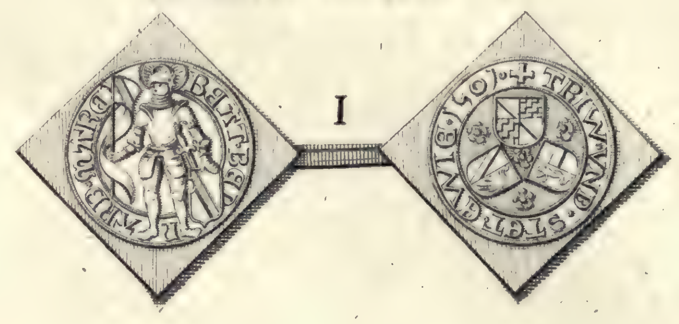

BERHTOLDUS·DEI·GRA·DUX·ET·RECTOR·BURGUNDIE
NUMISMATA
BADENSIA
ERNESTINAE
LINEAE
Weis Argent. sculp

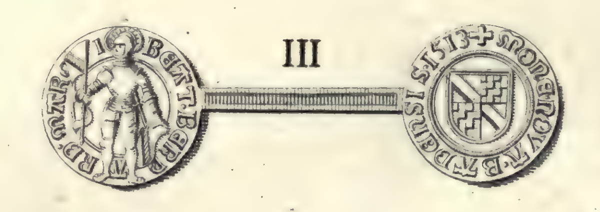

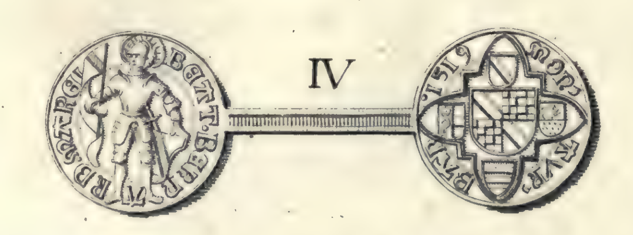

B. BERNHARDVS.

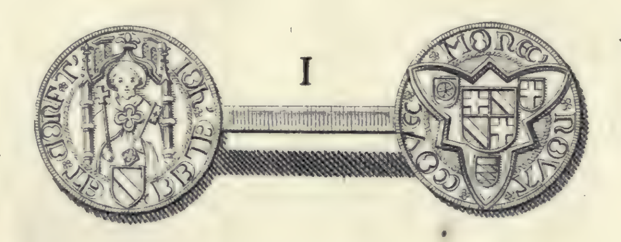

TAB. II.

IOHANNES
ELECTOR TREVIRENSIS

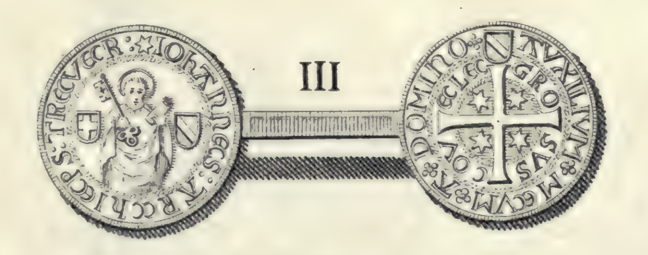
I

II

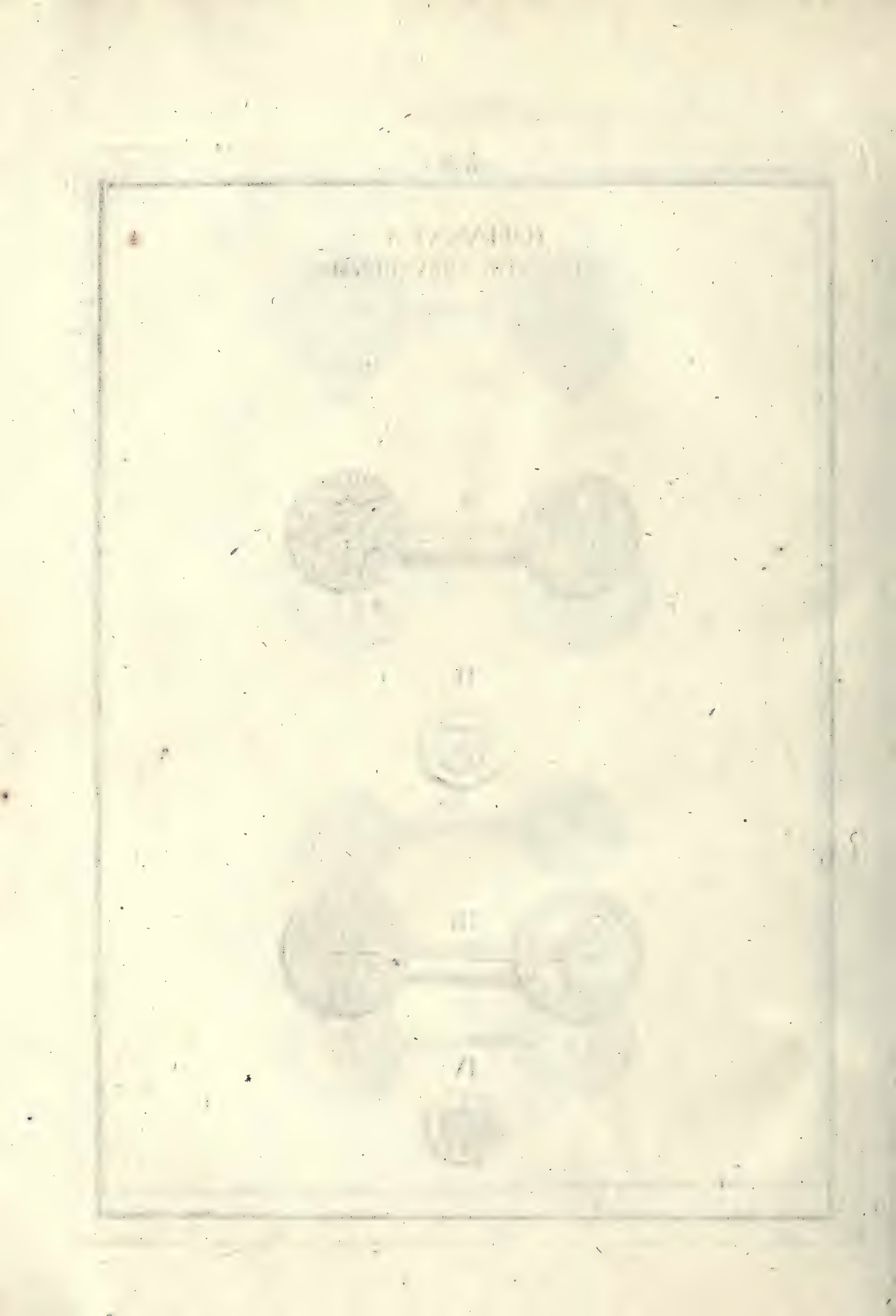

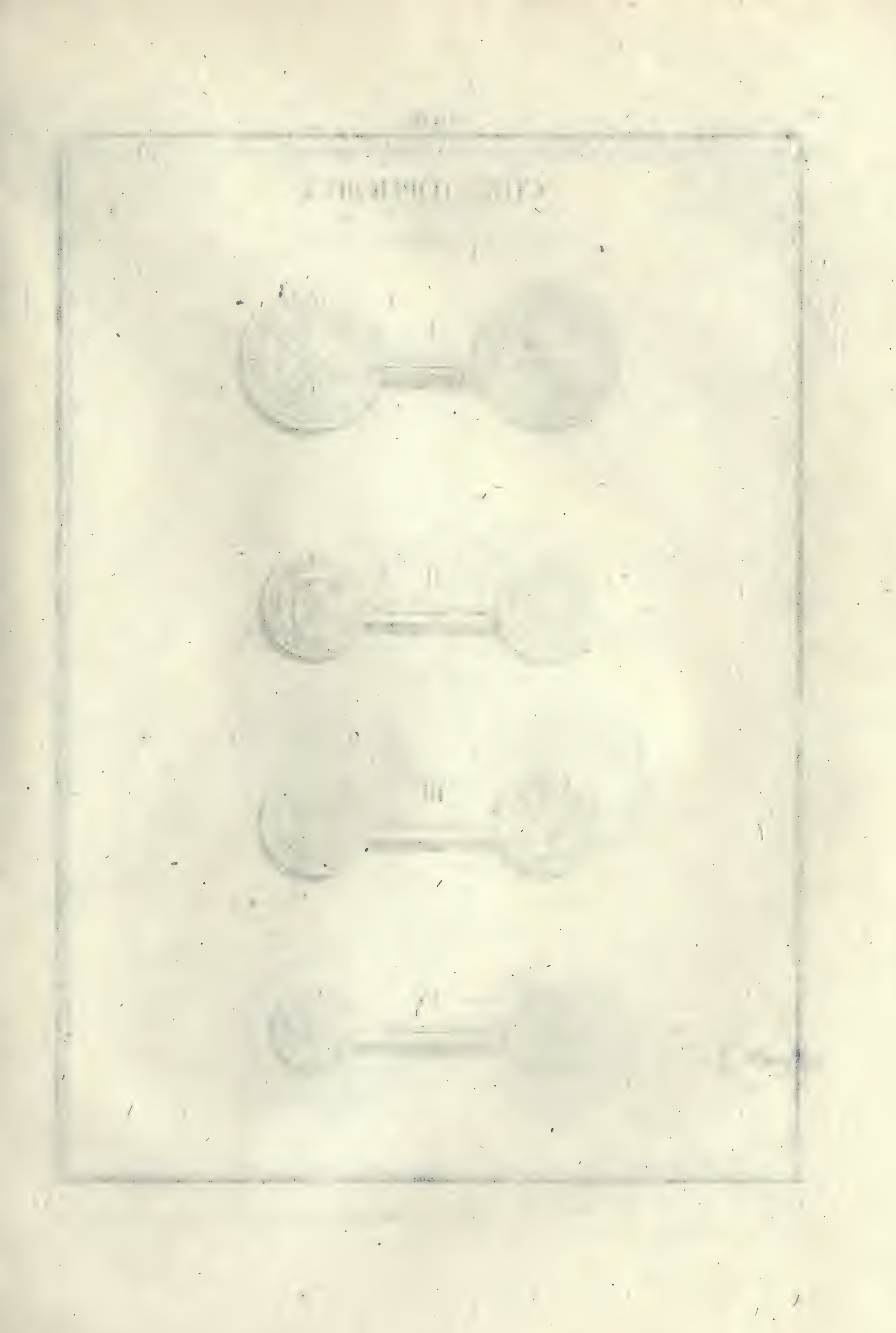
III

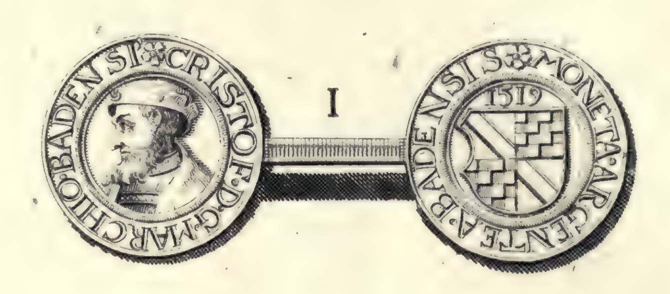
IV

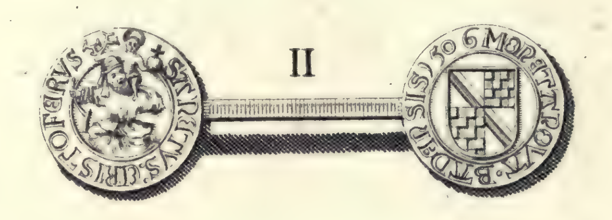

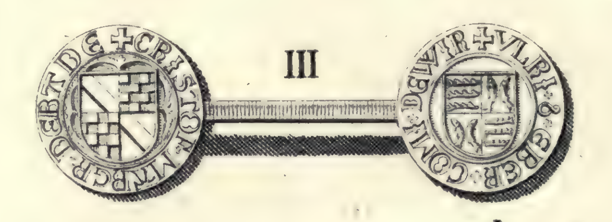

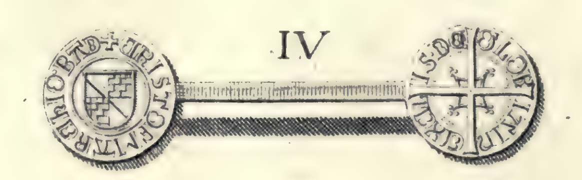

CHRISTOPHORVS.

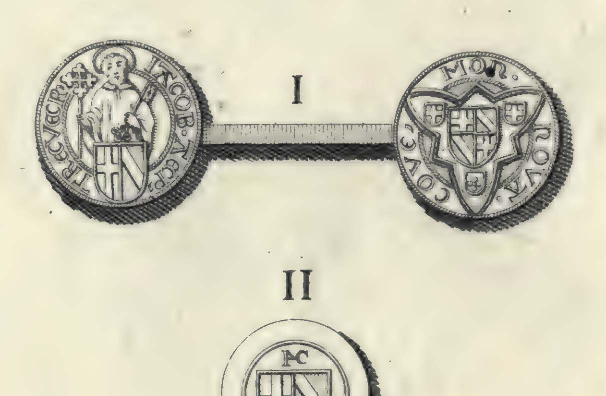

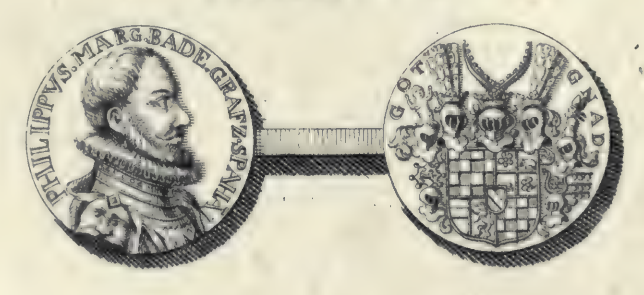
IACOBVS.
ELECTOR TREVIRENSIS.

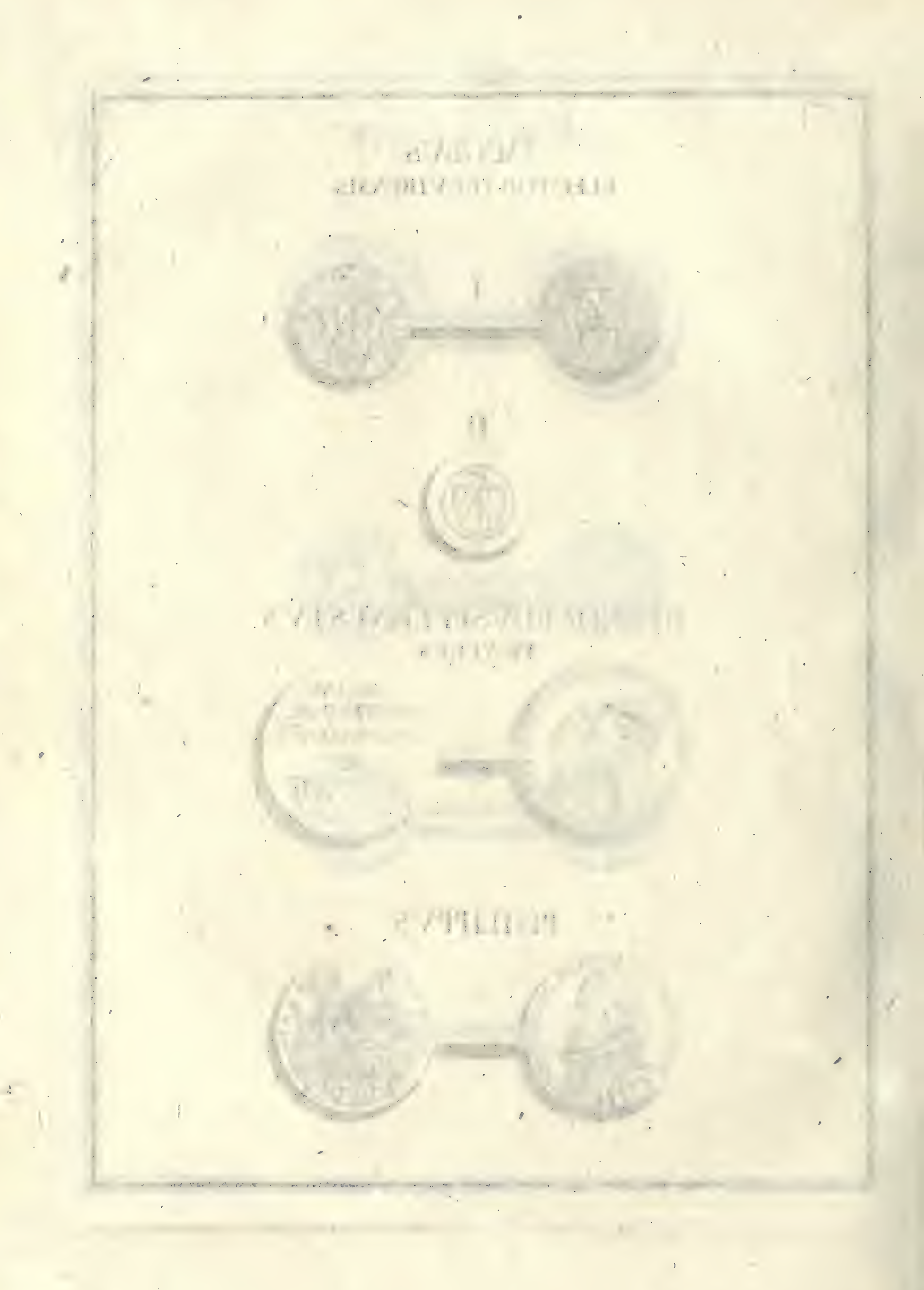

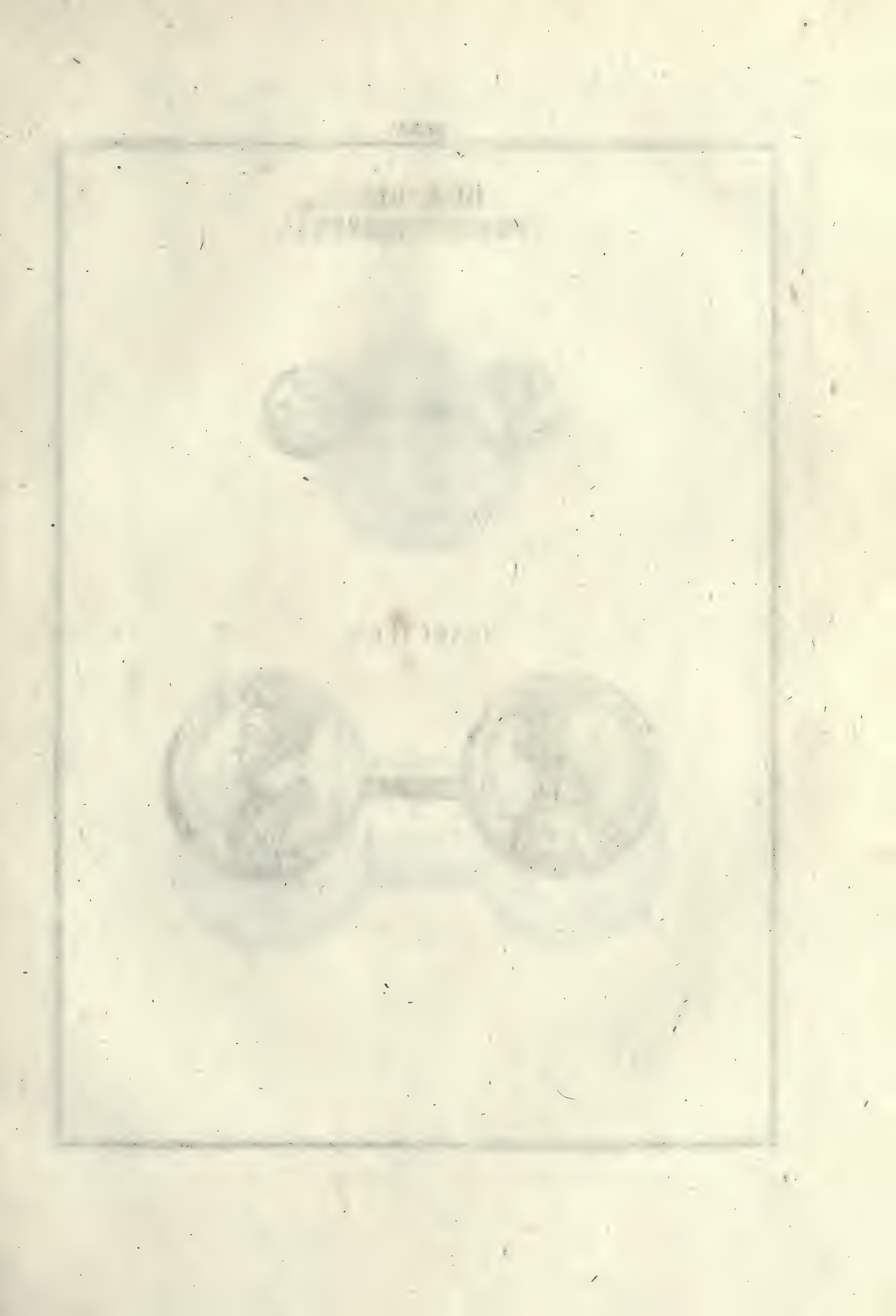
BERNHARDVS ET ERNESTVS
FRATRES.

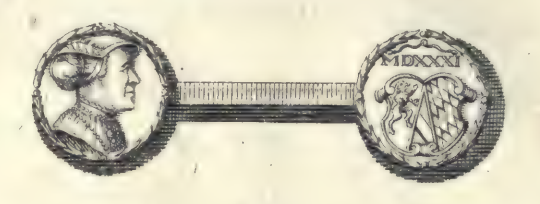
PHILIPPVS.

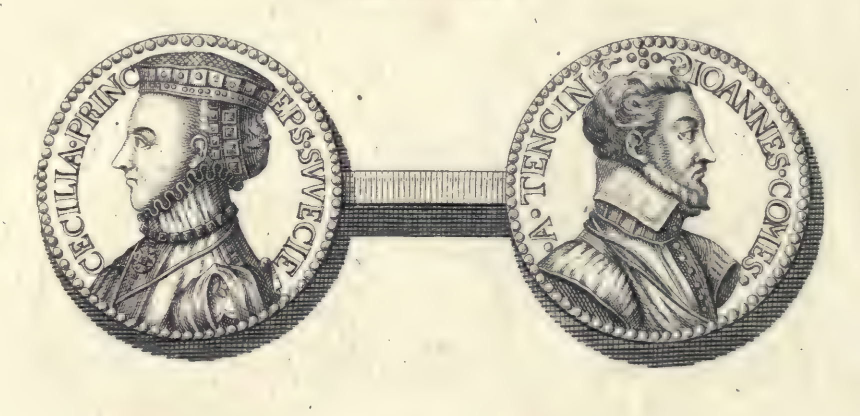

BEATRIX.
CHRISTOPHORI FILIA.

CAECILIA.

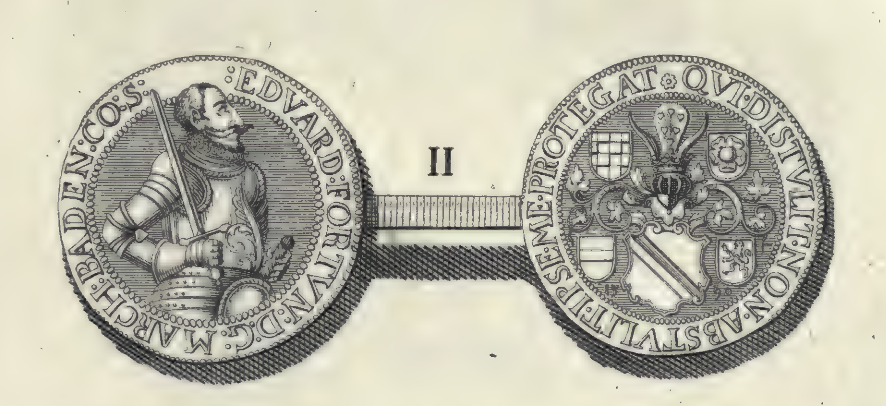

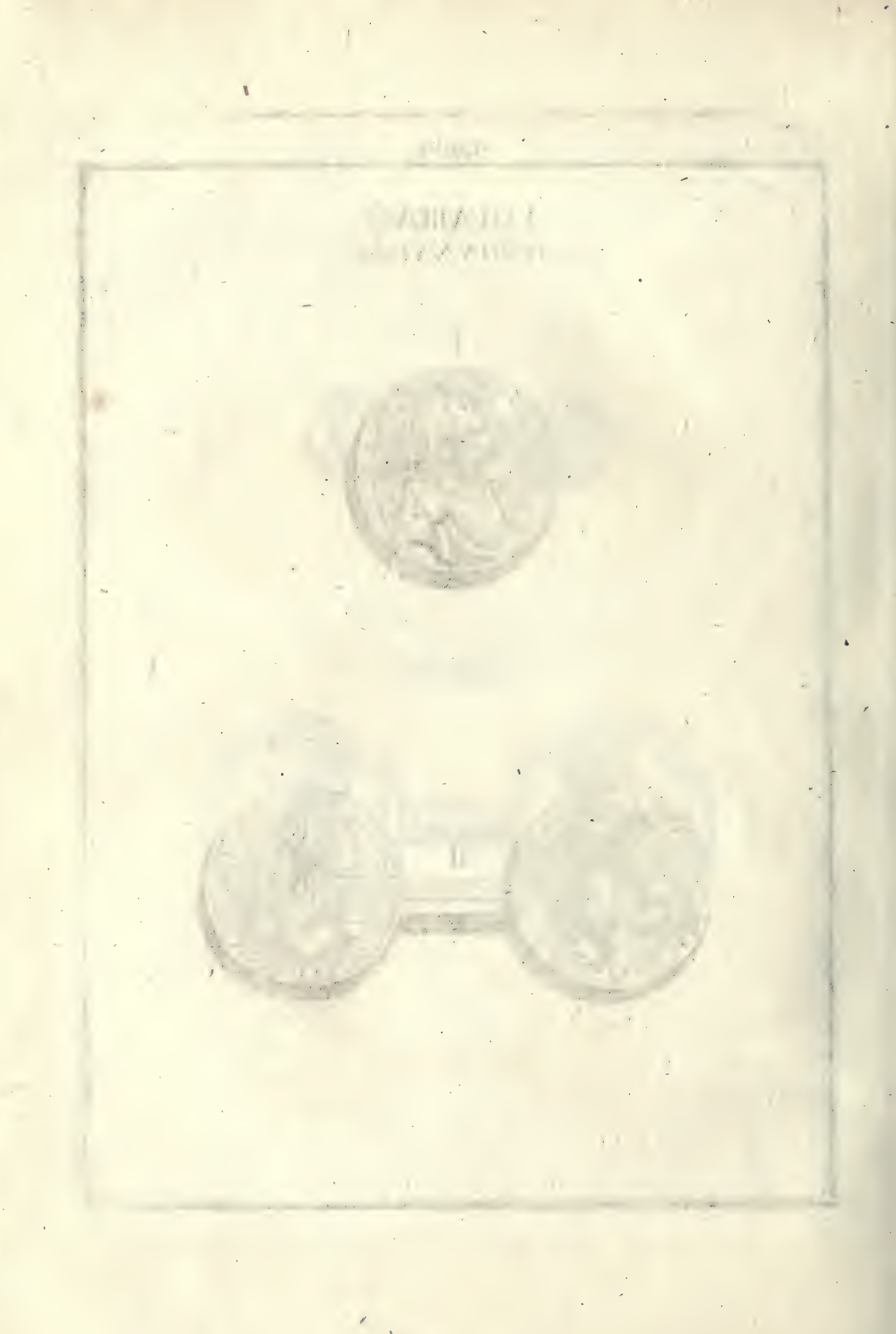
TAB.VI.

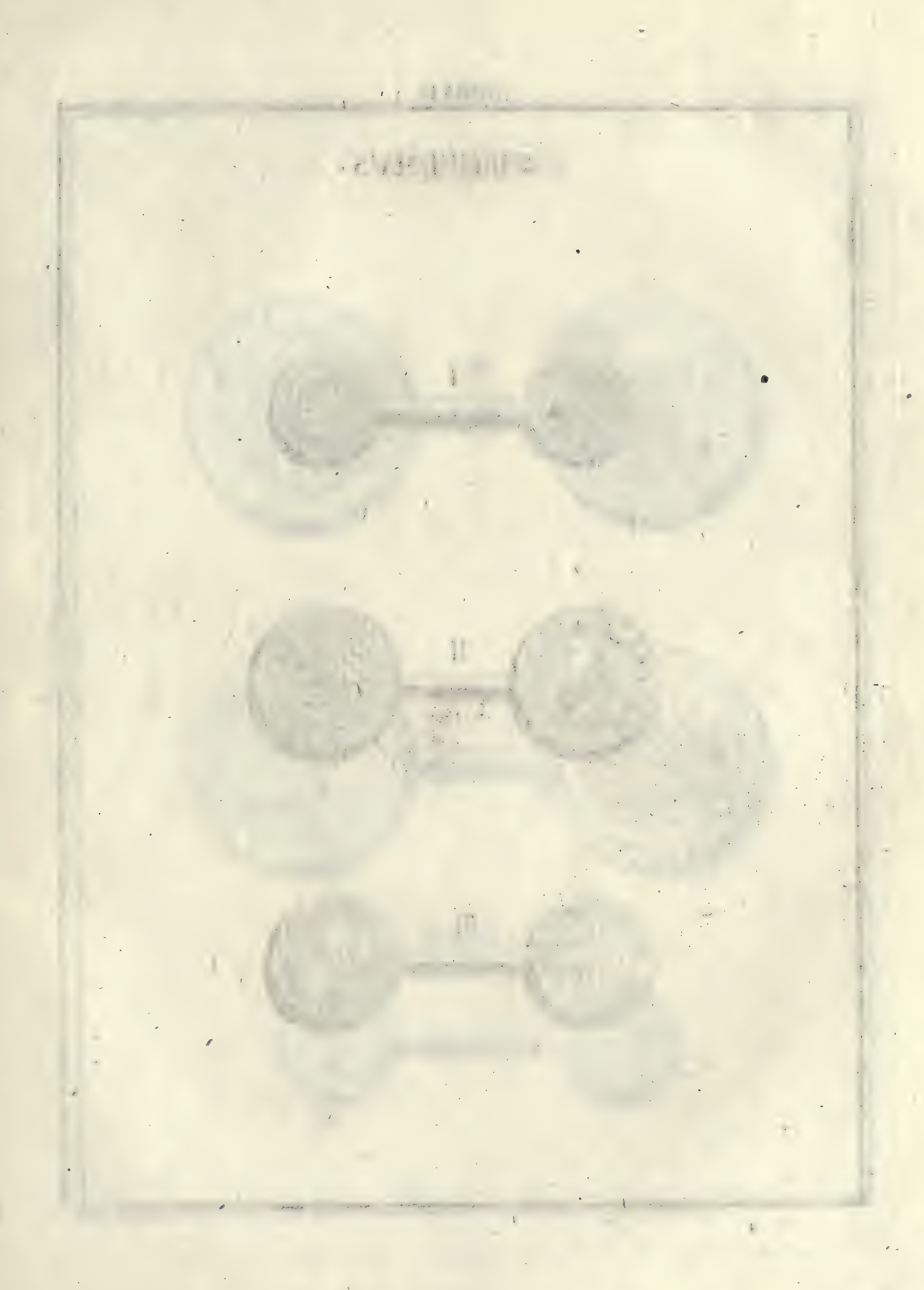
EDVARDVS FORTVNATVS.

I

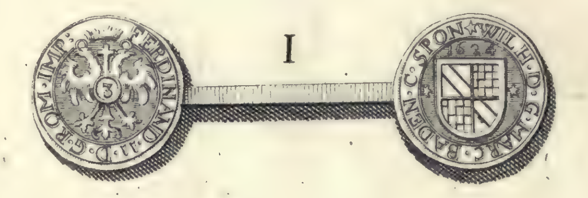

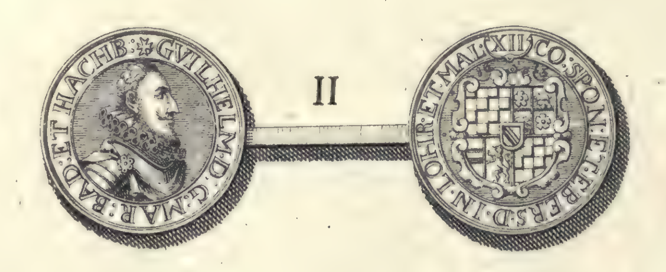

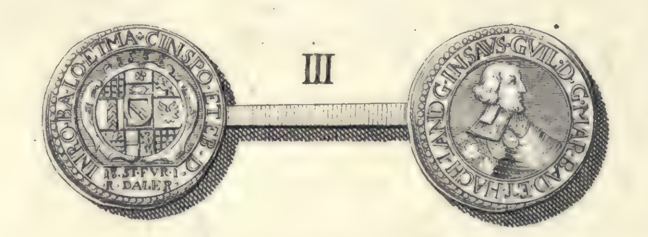

WILHELMVS

FERDINAND·II·D·G·ROM·IMP·
3
I
1624
WILH·D·G·MARC·BADEN·C·SPON·

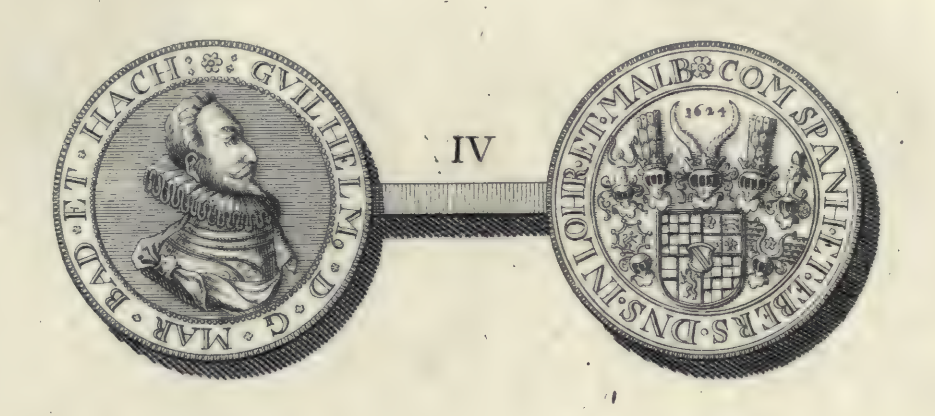

GVILHELM·D·G·MAR·BAD·ET·HACHB·
II
XII
CO·SPON·ET·EBERS·D·IN·LOHR·ET·MAL·

III
18·ST·FVR·1·R·DALER·
GVIL·D·G·MAR·BAD·ET·HACH·LAND·G·IN·SAVS·

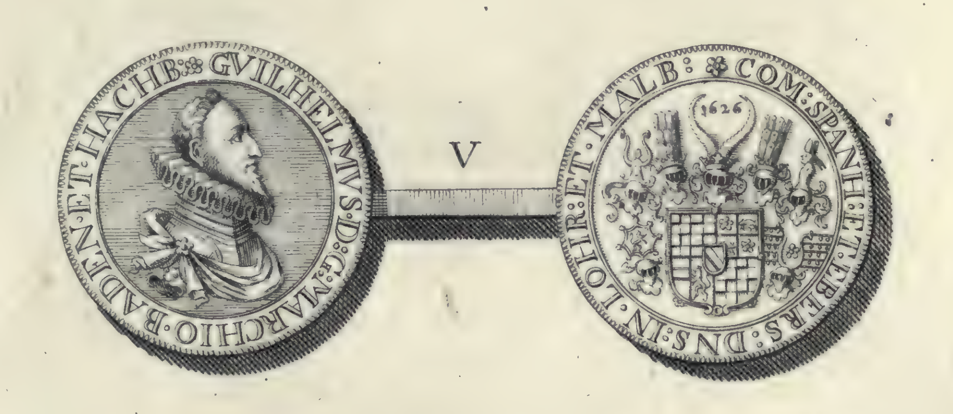
TAB.VIII.

WILHELMVS.

IV

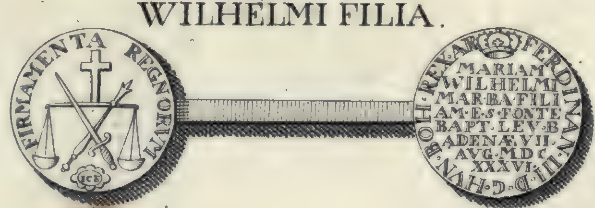

V

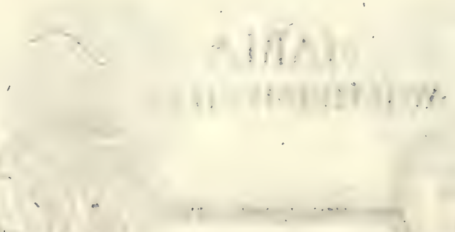
MARIA.

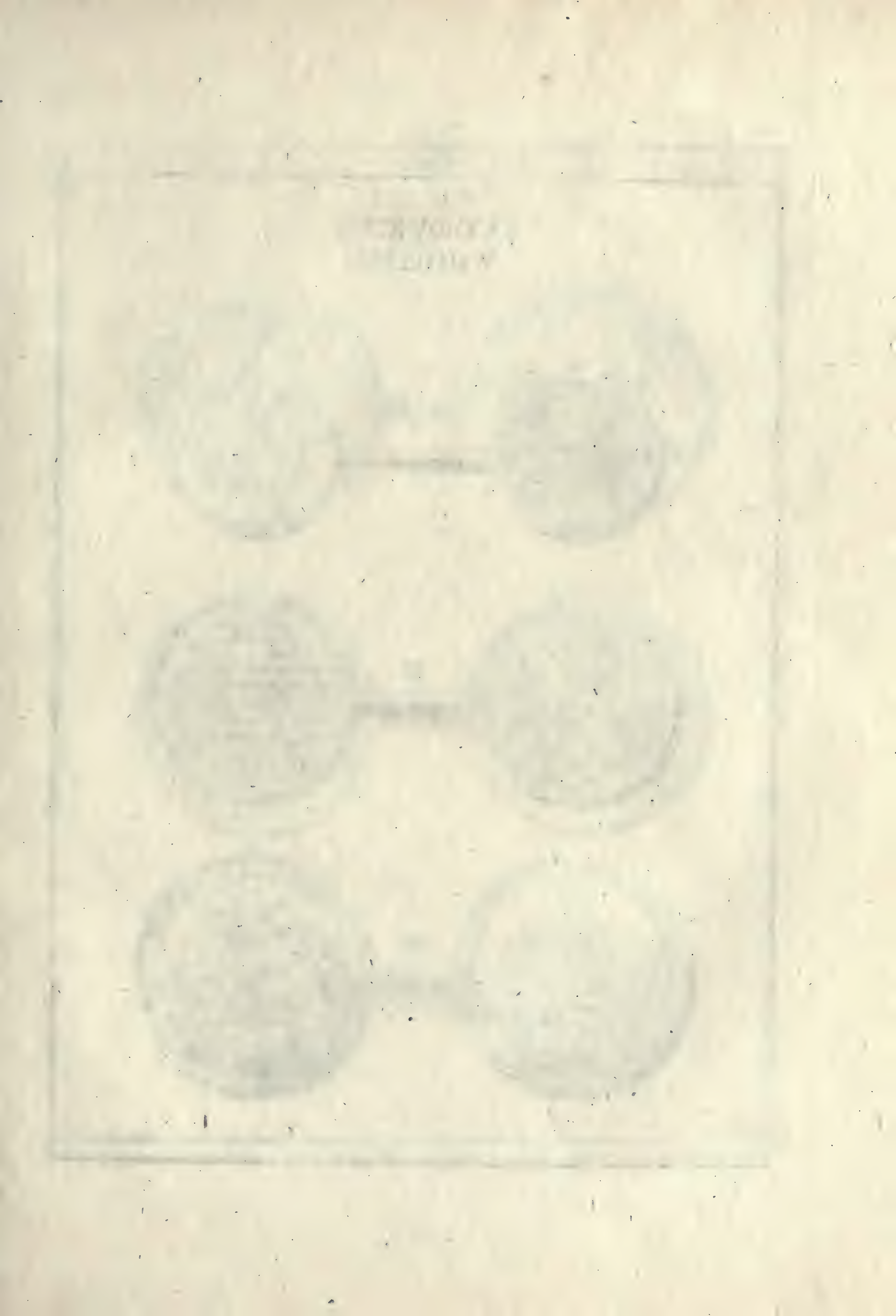
WILHELMI FILIA.

LVDOVICVS WILHELMVS.

I

LVDOVICVS WILHEL.D.G. MARCH. BADENSIS.

NON DETER IORA SEQVENDO

II

LVD.WILH.M.BADEN. & HOCHB. EX. CAES. GEN. LOCVMT.

GH.

DEO
FORTVNANTE
ARMIS INVICTISS
LEOPOLDI M.
DVCE LVD.WILH.M.BADE.ET HOCHB.
AD SALANKEMEN.PROPP.PETERWARAD.
D. 19. AVG. A. 1691. TVRC. 25000. DELET.
CASTRA EXPVGN. TORM. 158. CAPTA
TAVRI 10000. TENT. TOTIDEM.
CAVD. EQ. 4. SIGNA PRET. 14.
EQVI 5000. CAMEL. ET MVL. 2000.
DESIDERATIS MAGN. VIZIR.
AGA IANIZ. AC SERASK.
VIVAT AVSTRIA.

III

LUDOV. GUILIELMUS MAR. BAD. S. C. M. EXERCIT. SUPREMUS DUX.

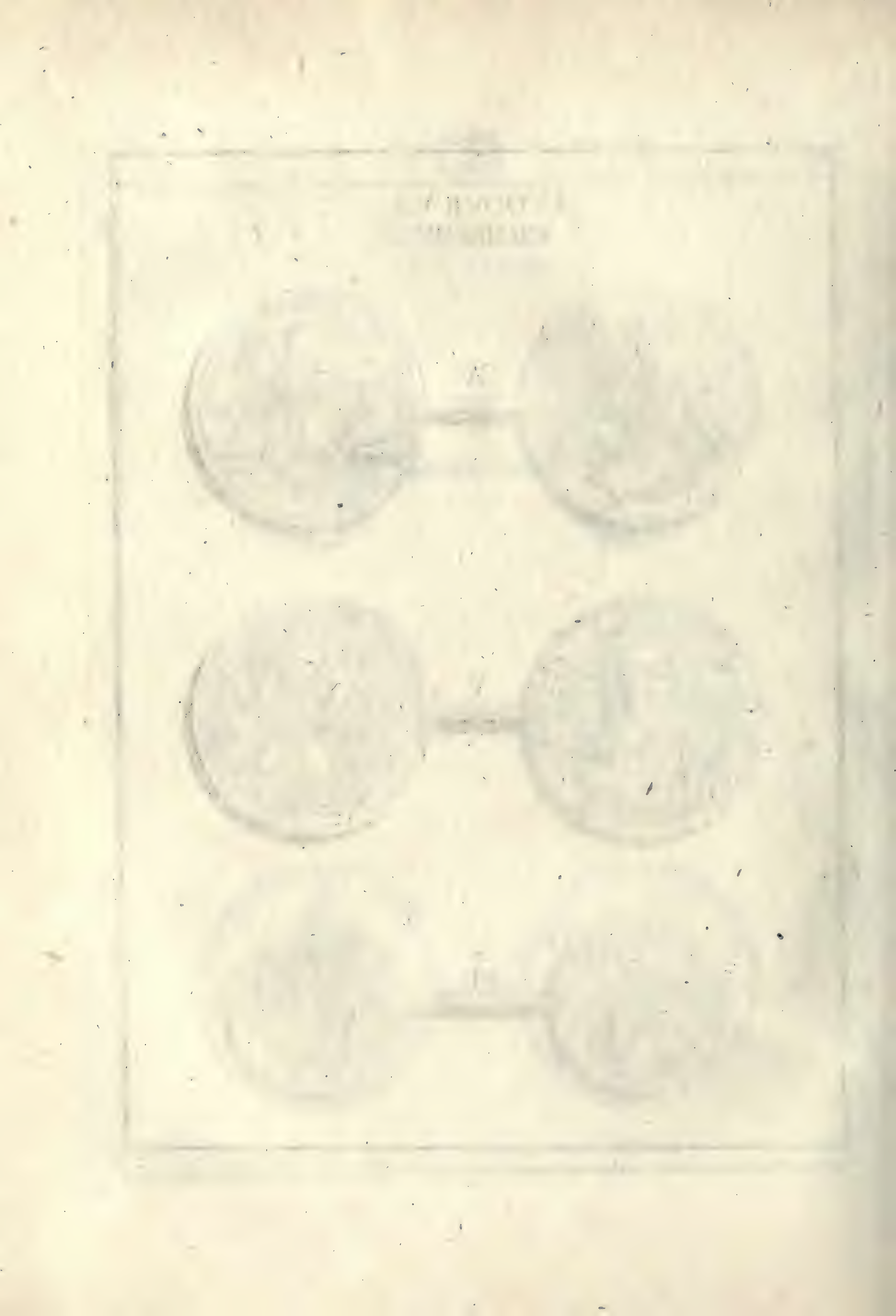
NON CURAT NUMERUM.

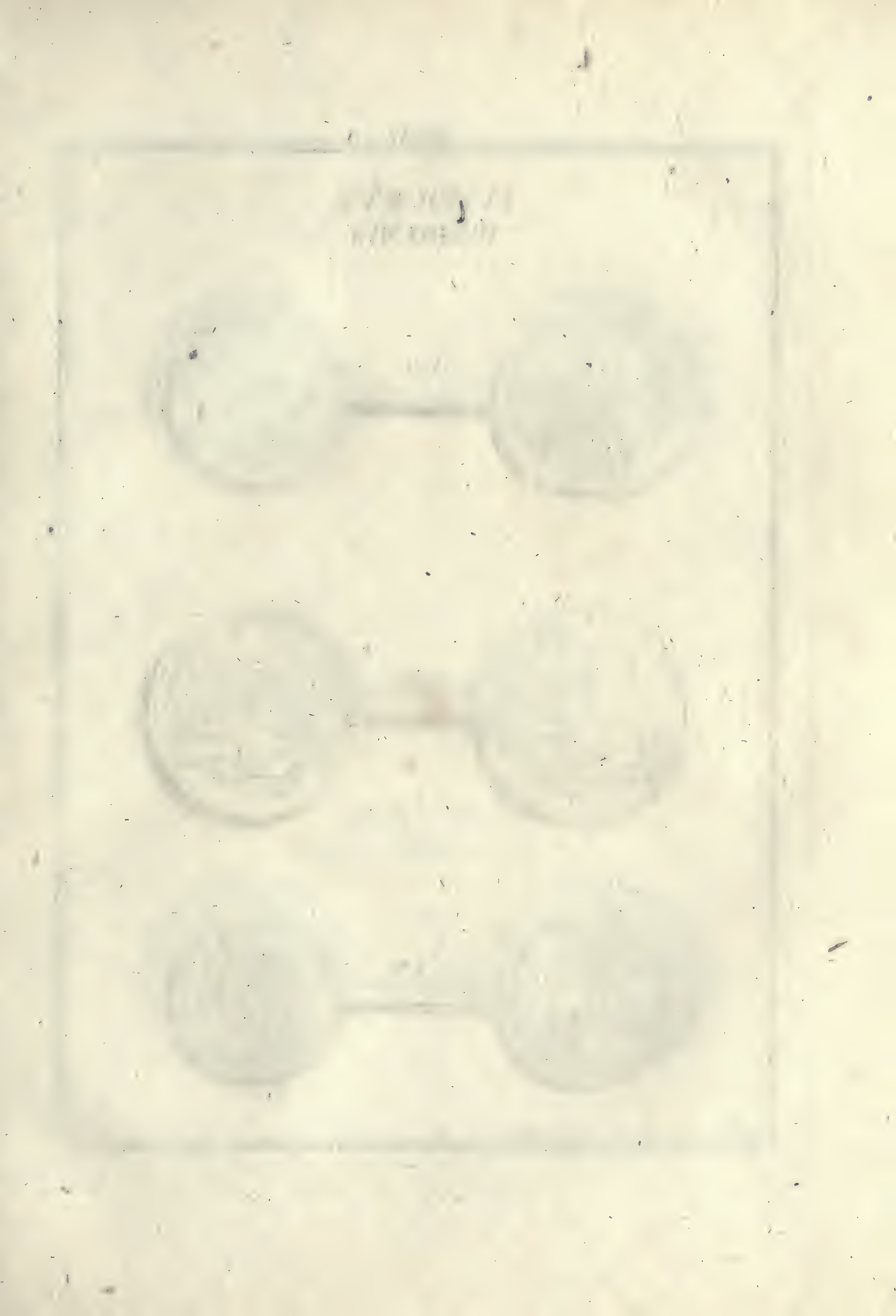
LVDOVICVS WILHELMVS.

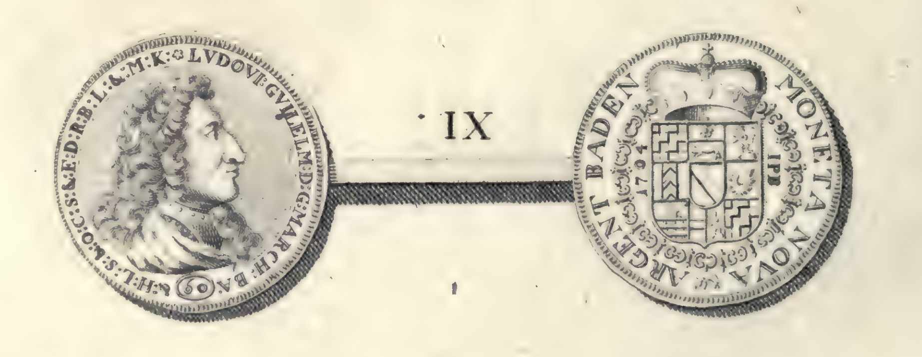

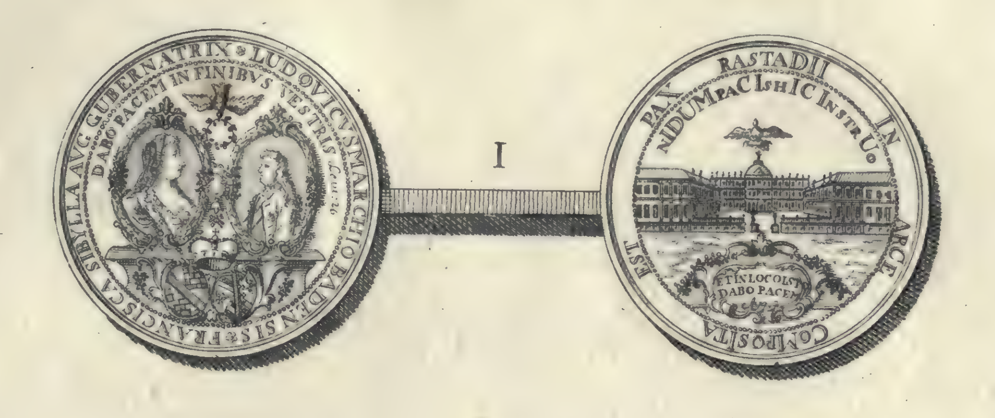
LVDOVICVS WILHELMVS.

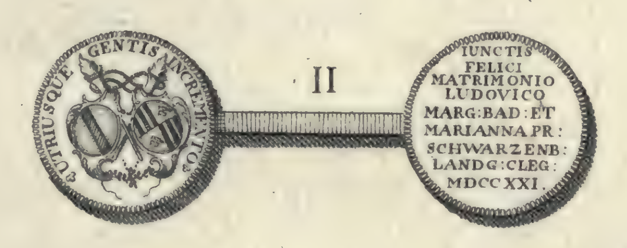

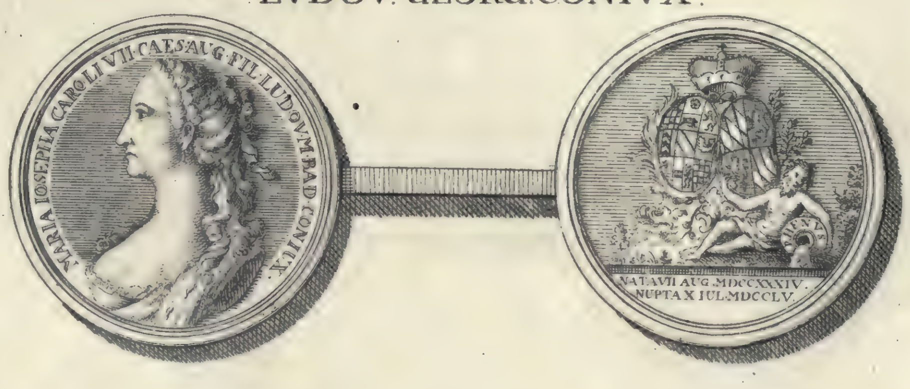

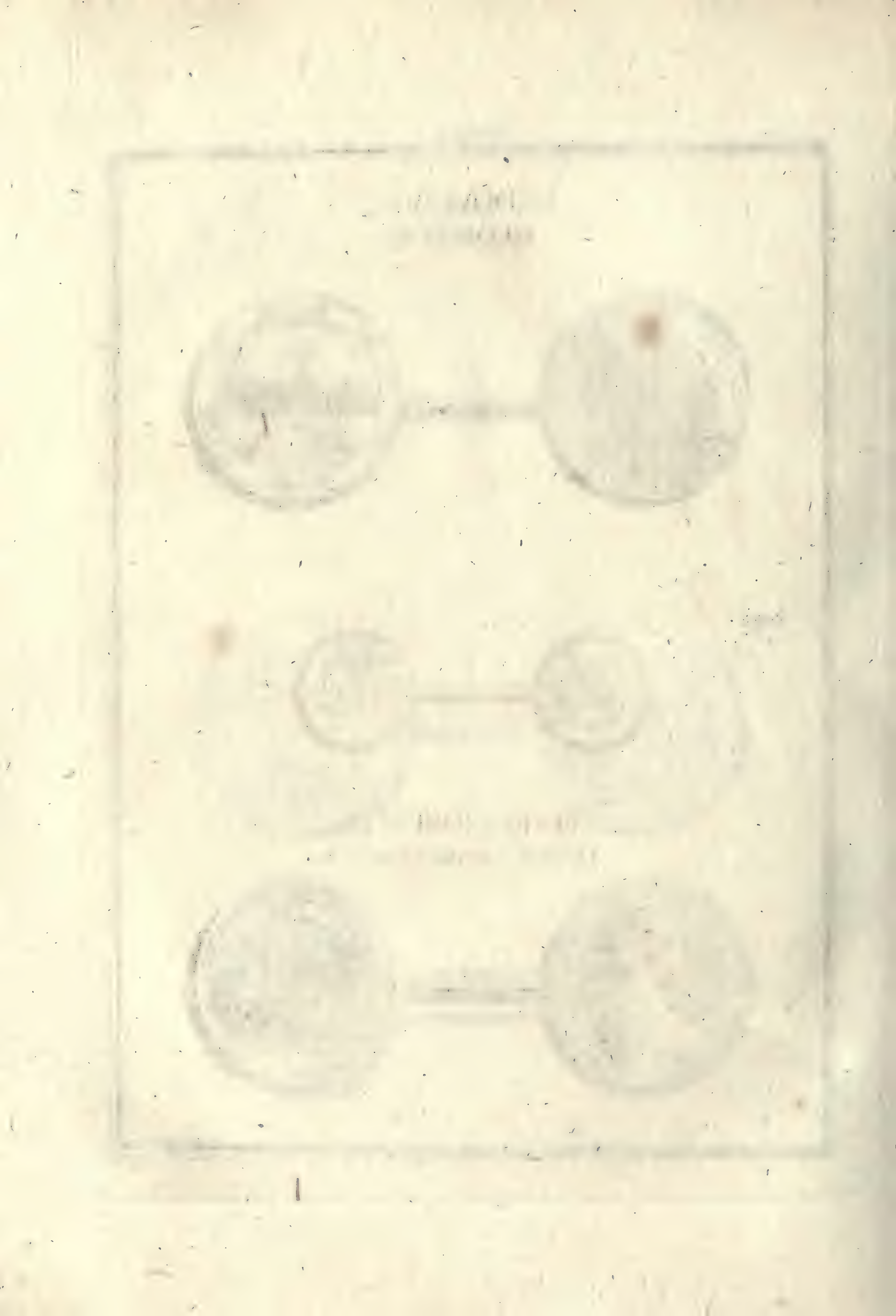
LVDOVICVS
GEORGIVS.

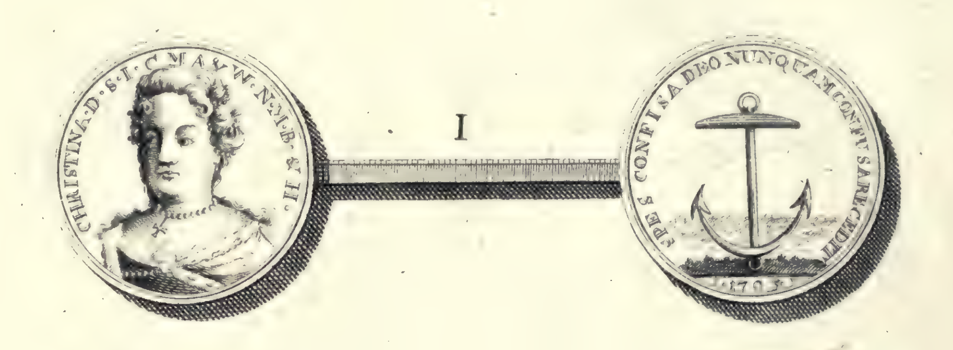
MARIA IOSEPHA
LVDOV. GEORG. CONIVX.

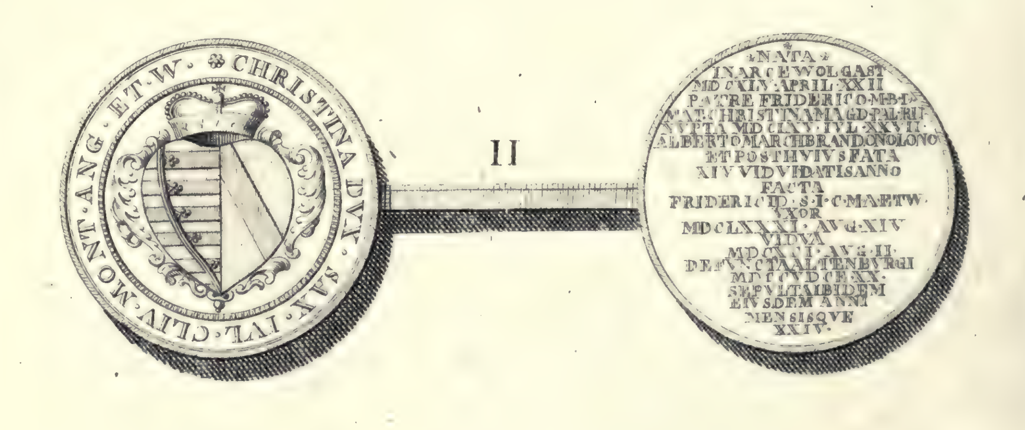

CHRISTINA
FRIDERICI VI. FILIA.

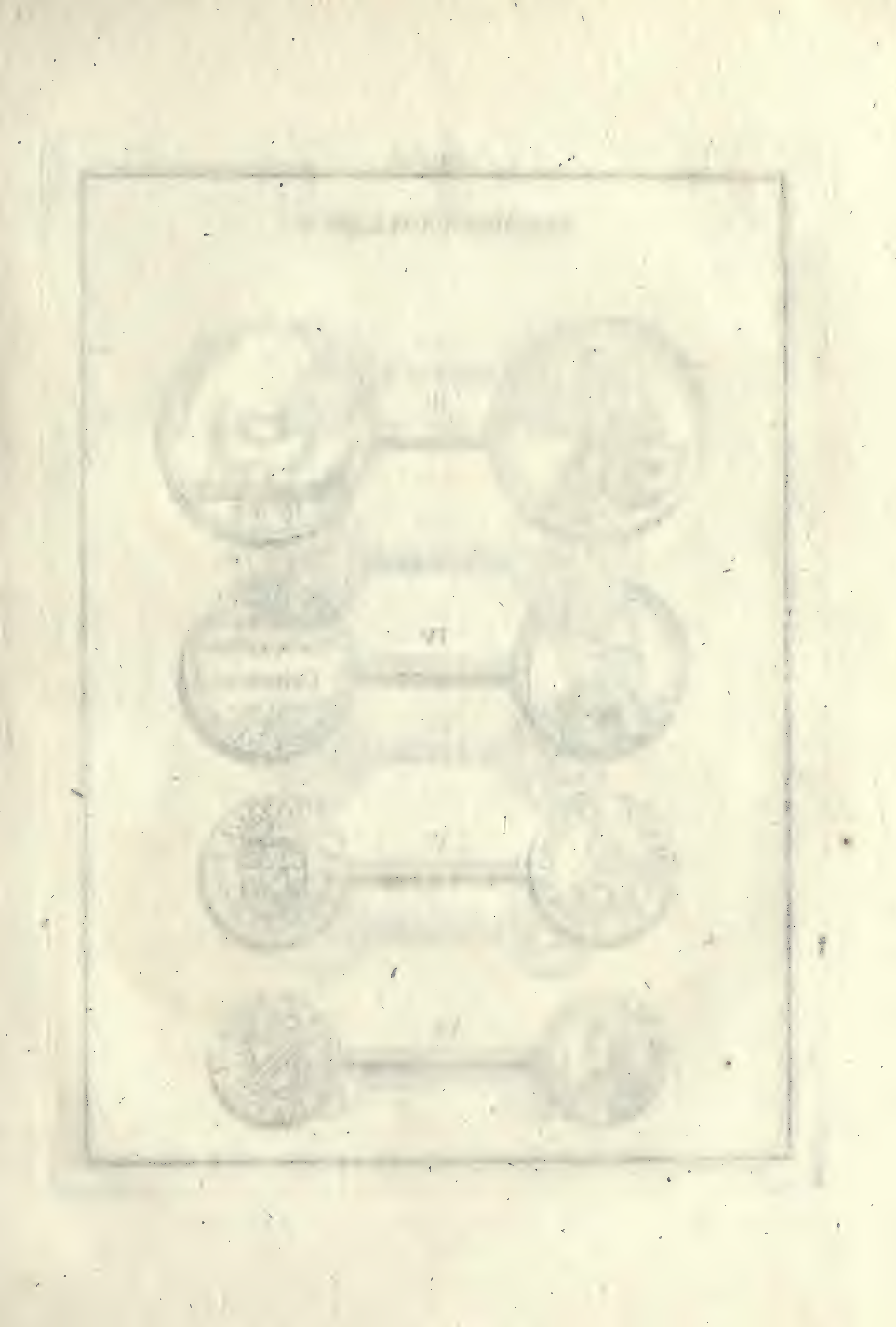
TAB. XIV.

FRIDERICVS MAGNVS.

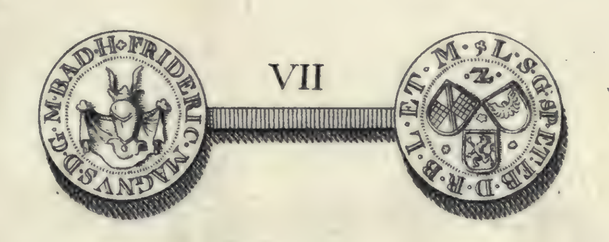

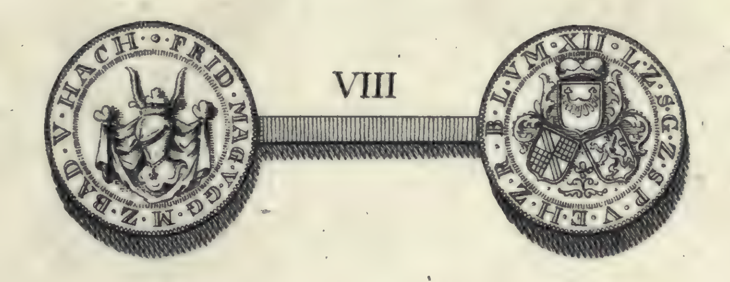

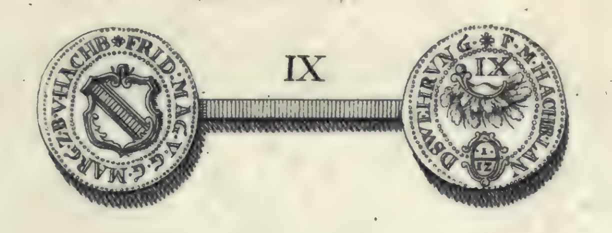
FRIDERICVS MAGNVS.

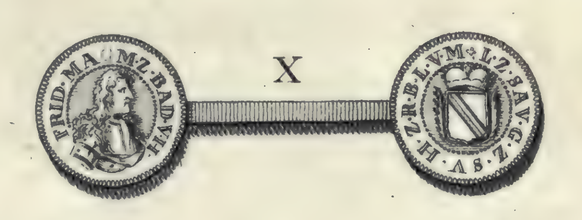

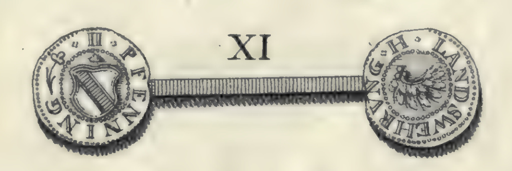
FRIDERICVS MAGNVS.

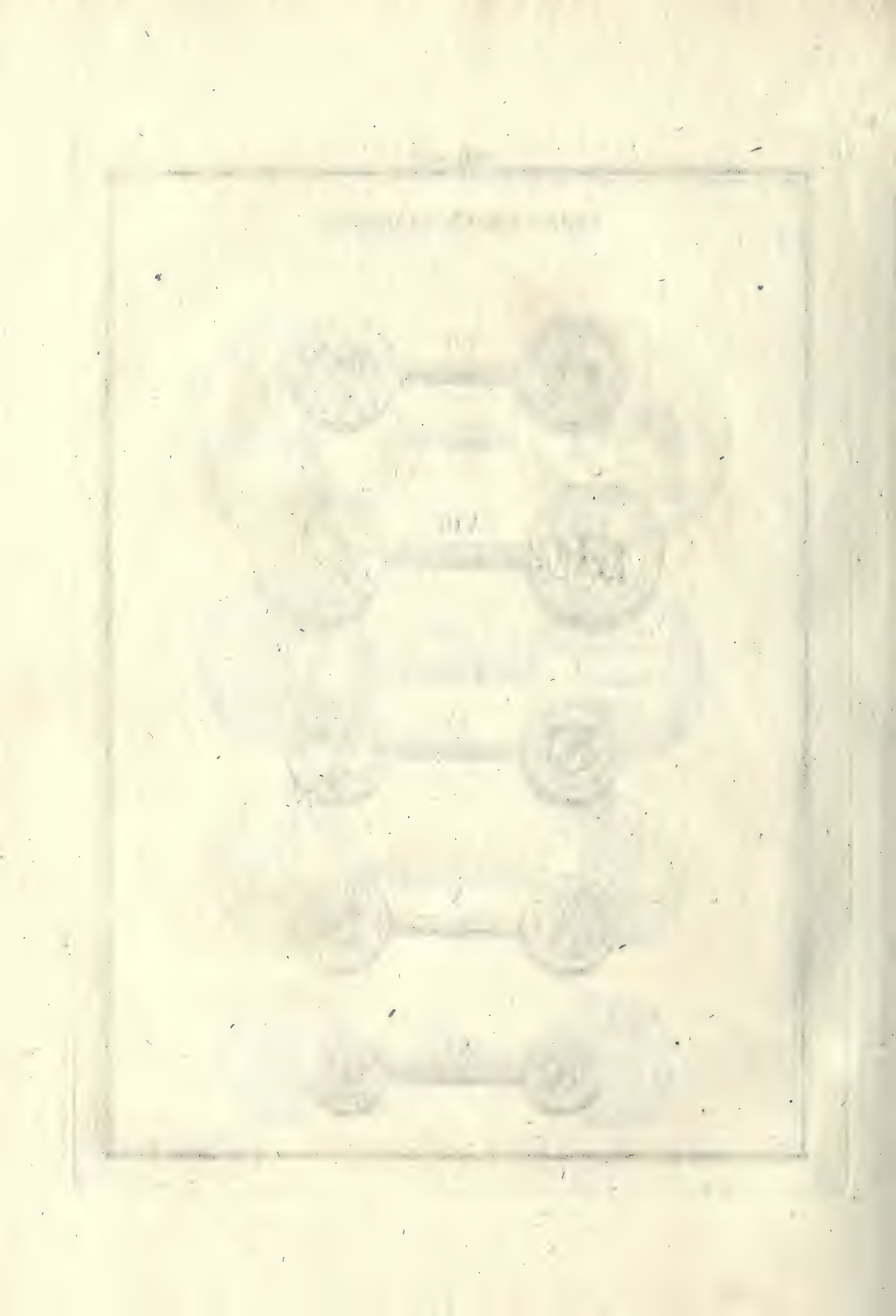

CAROLVS GVSTAVVS
FRIDERICI MAGNI FRATER.

IOHANNA ELISABETHA
FRIDERICI MAGNI FILIA.

CHRISTINA IVLIANA
CAROLI GVSTAVI FILIA.

I

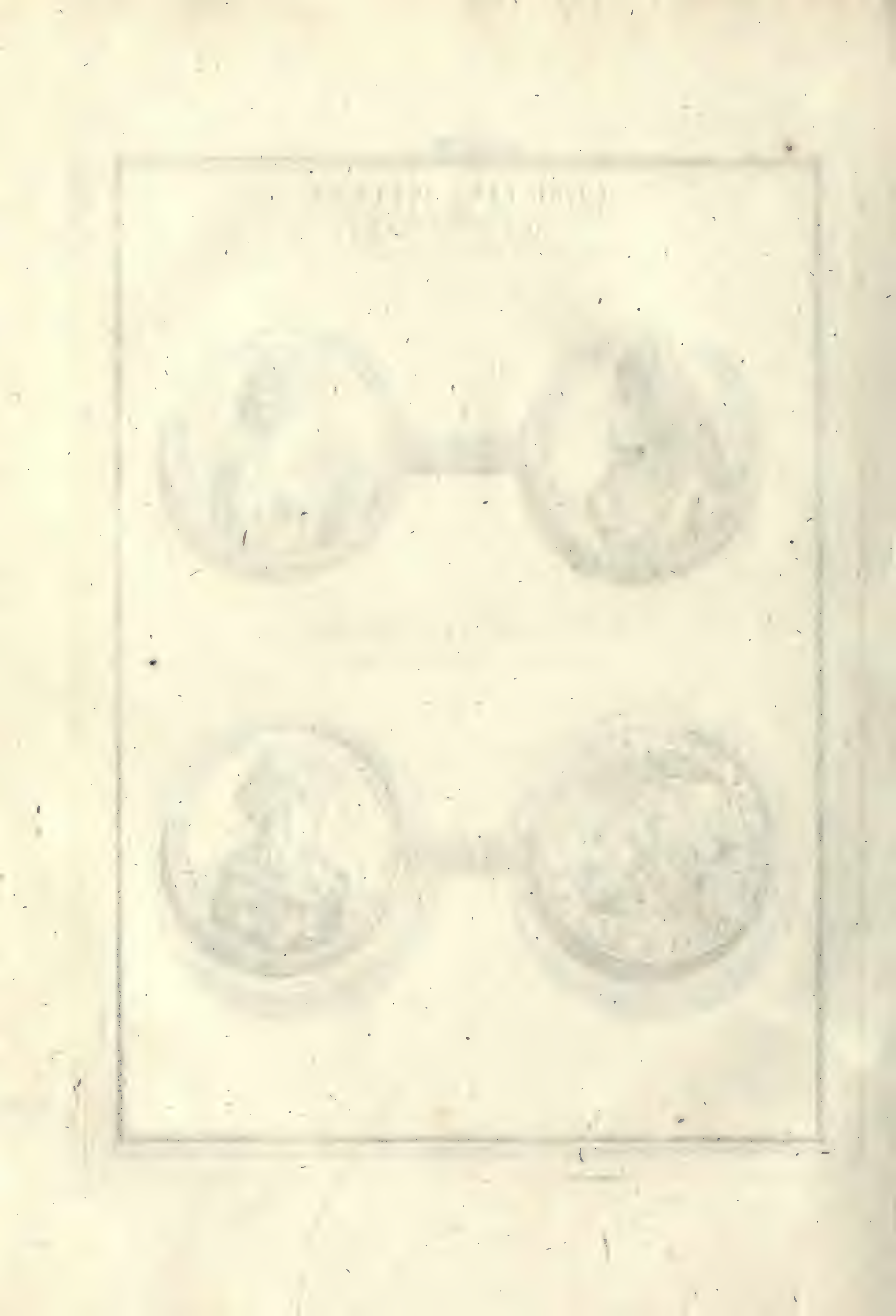
D.G. IOHAN. WILH: DVX SAX. I. C. M. A. ET W.

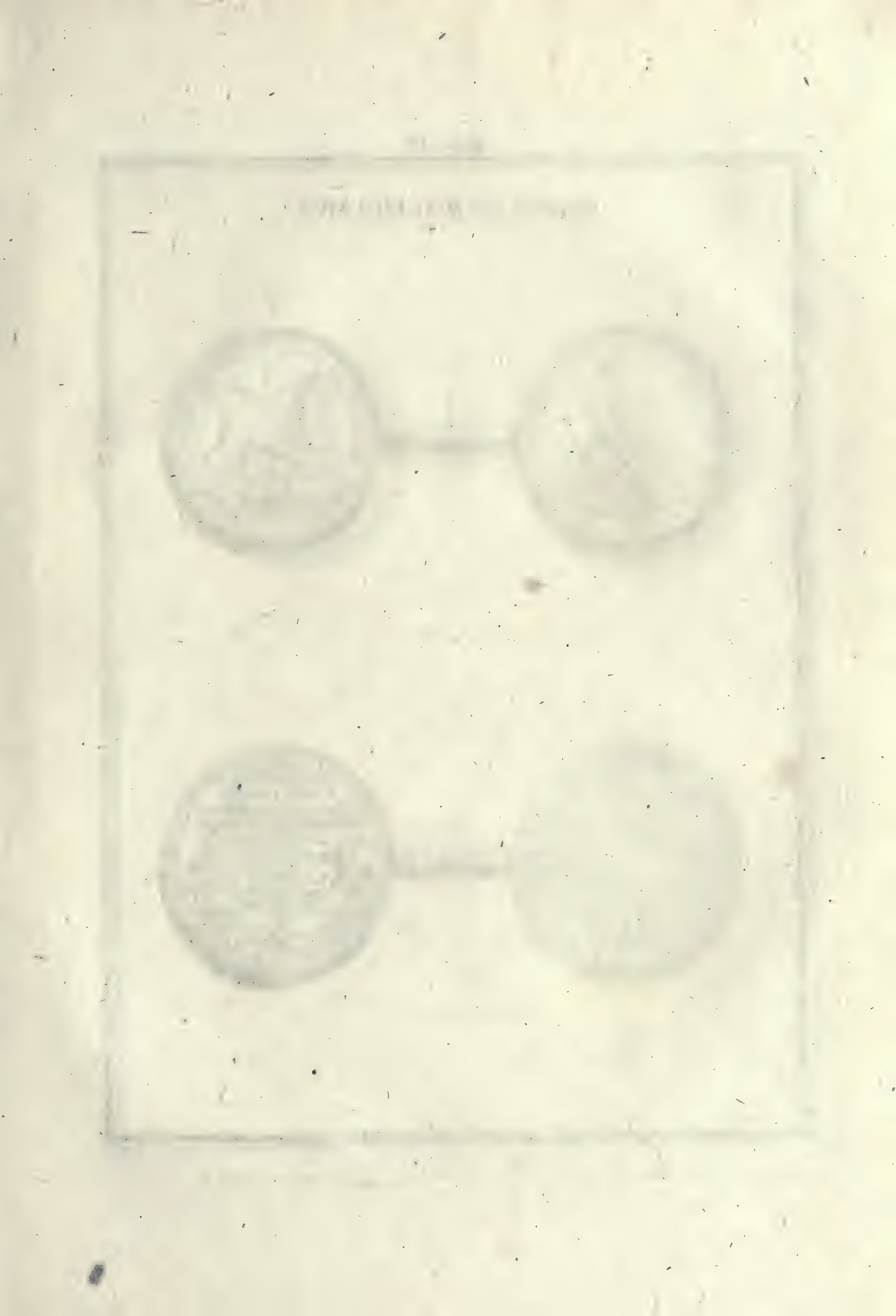
CHRISTINA IVLIANA D. G. DVC. SAX. NAT. M. BAD. D.

II

TIMOR DOMINI EST INITIVM SAPIENTIAE. SIR. I. 16

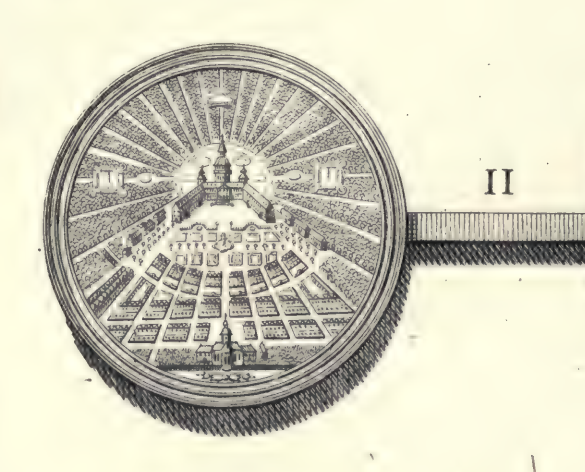
CHRISTINA IVLIANA D. G. DVC. SAX. NAT. M. BAD. D.

CAROLVS WILHELMVS.

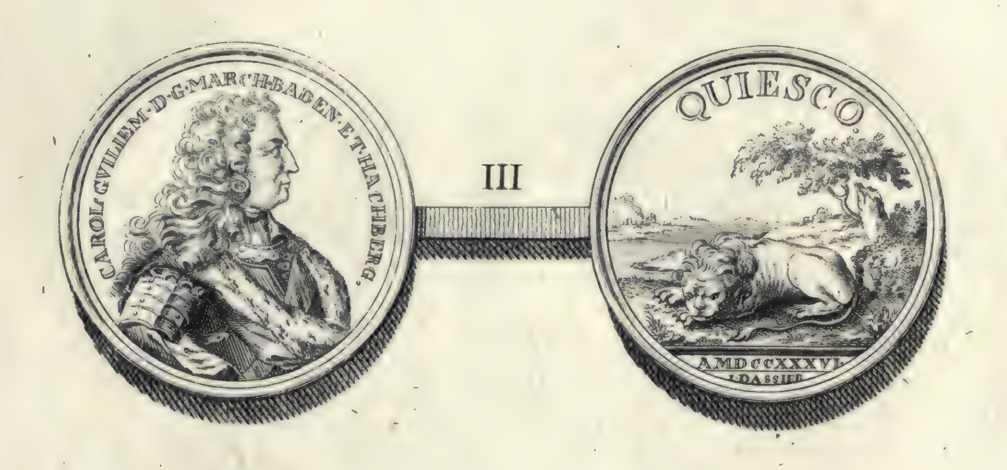

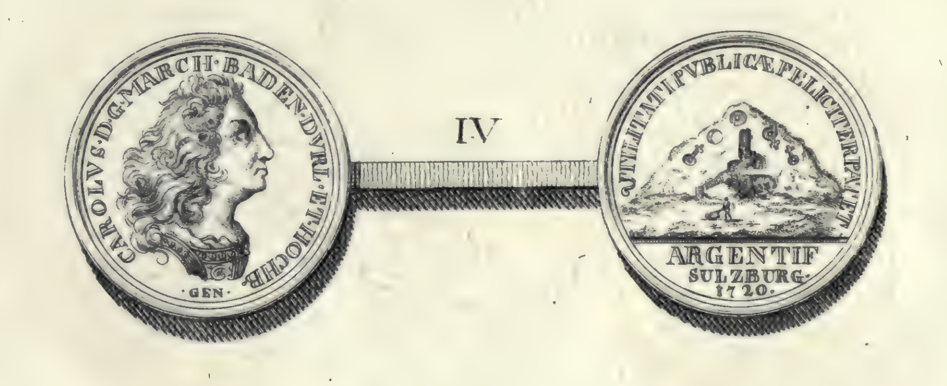

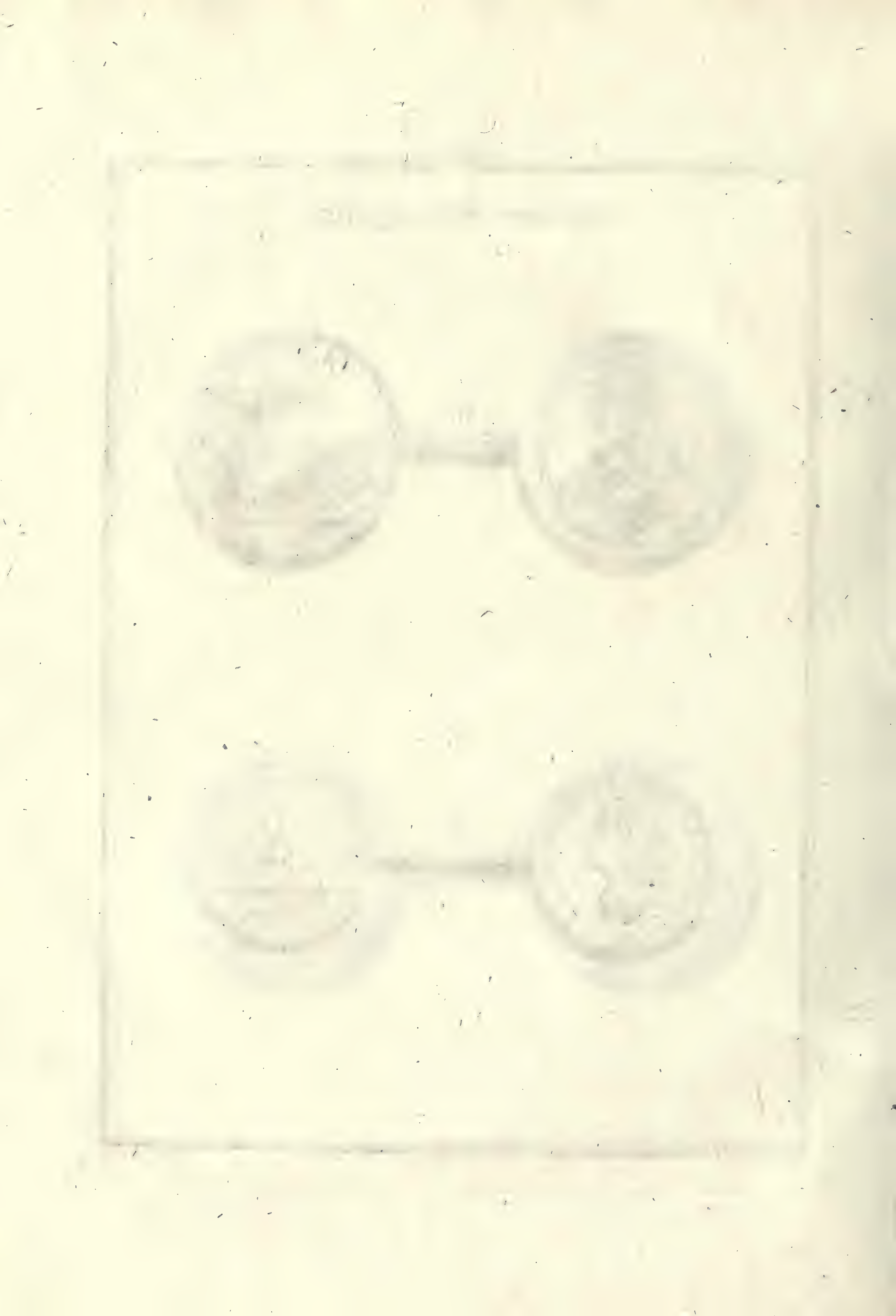
CAROLVS WILHELMVS.

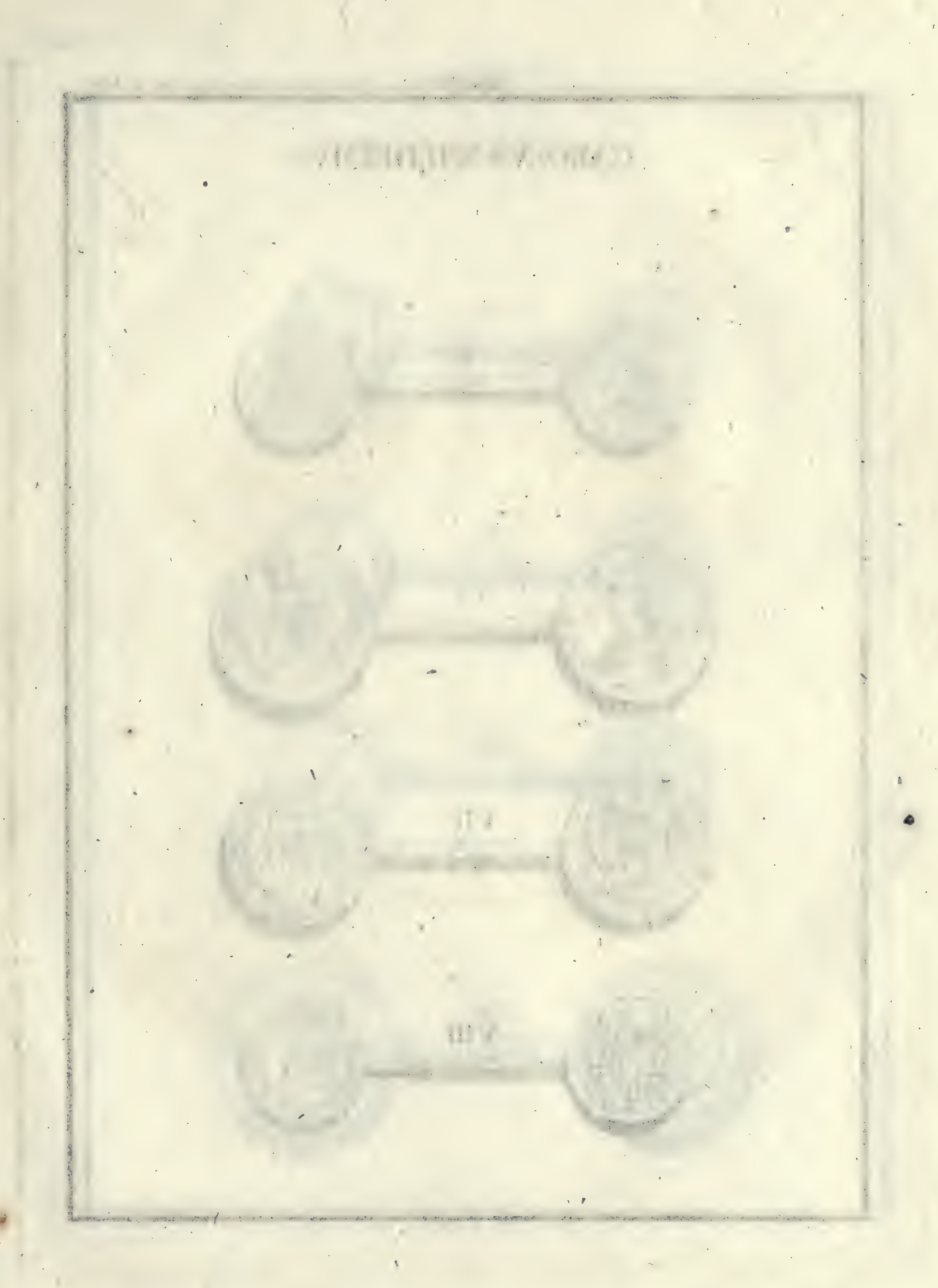
III

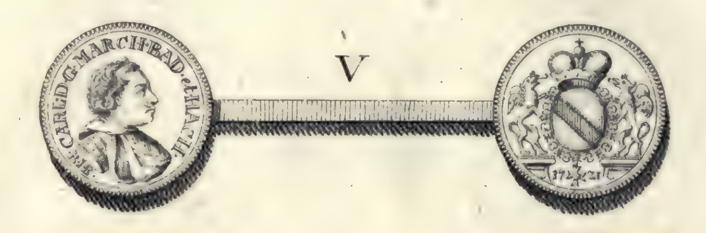
IV

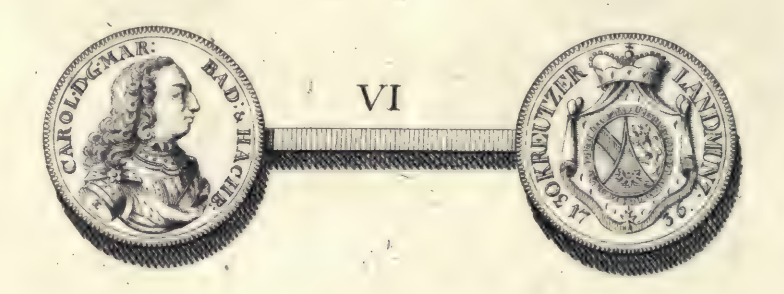

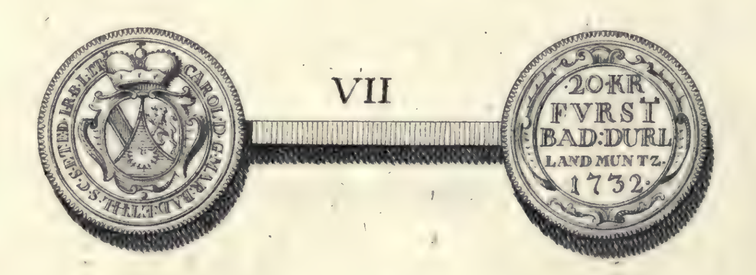

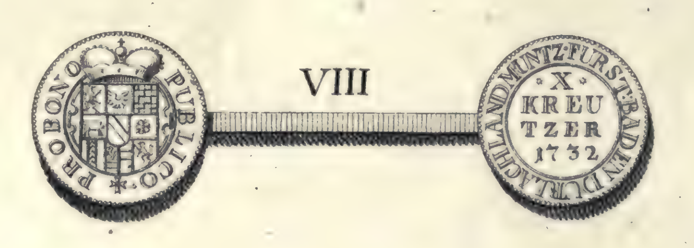

CAROLVS WILHELMVS.

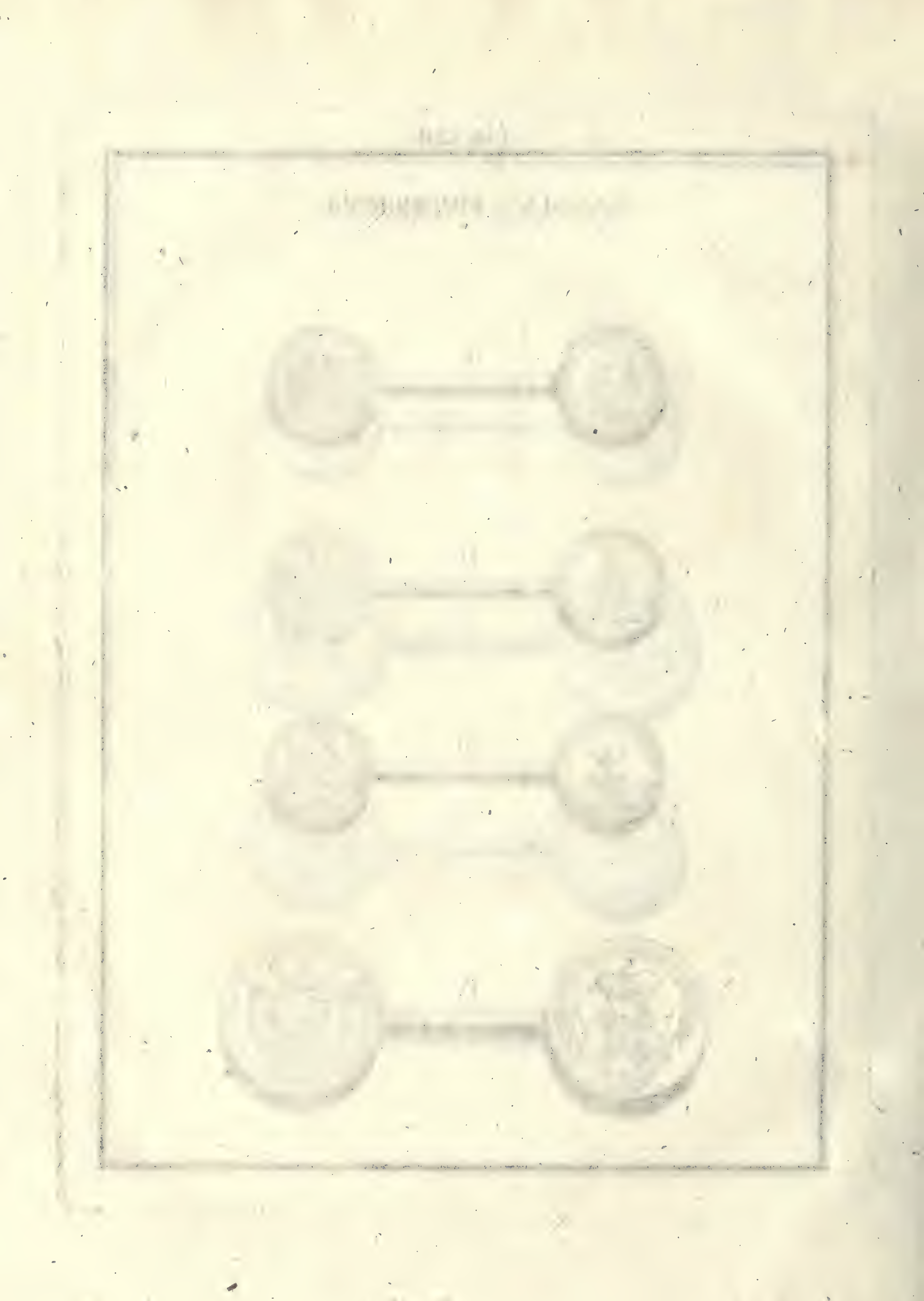
CAROLVS FRIDERICVS.

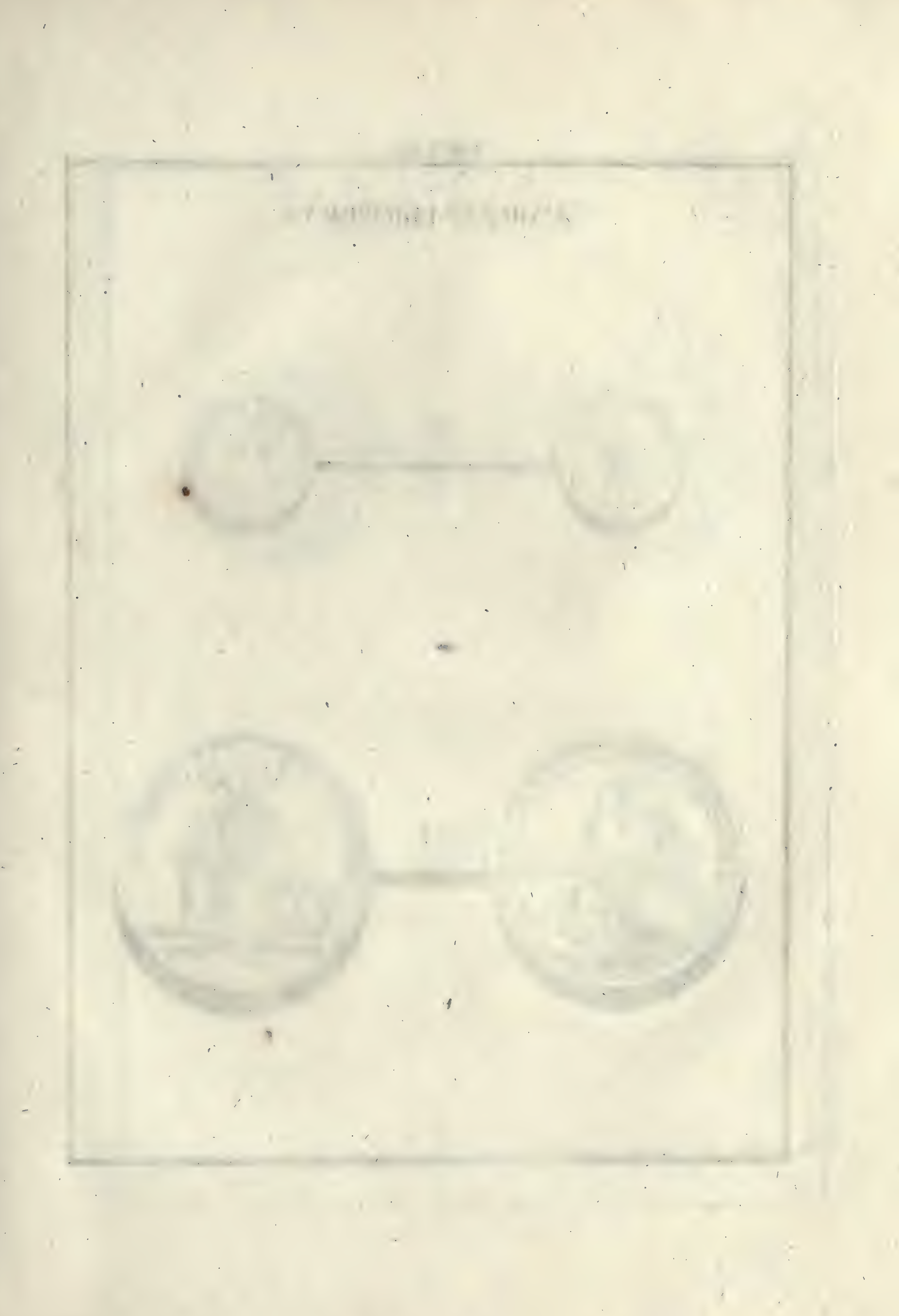
I

II

III

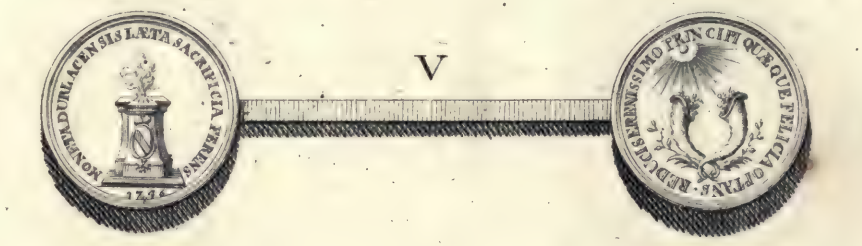
IV

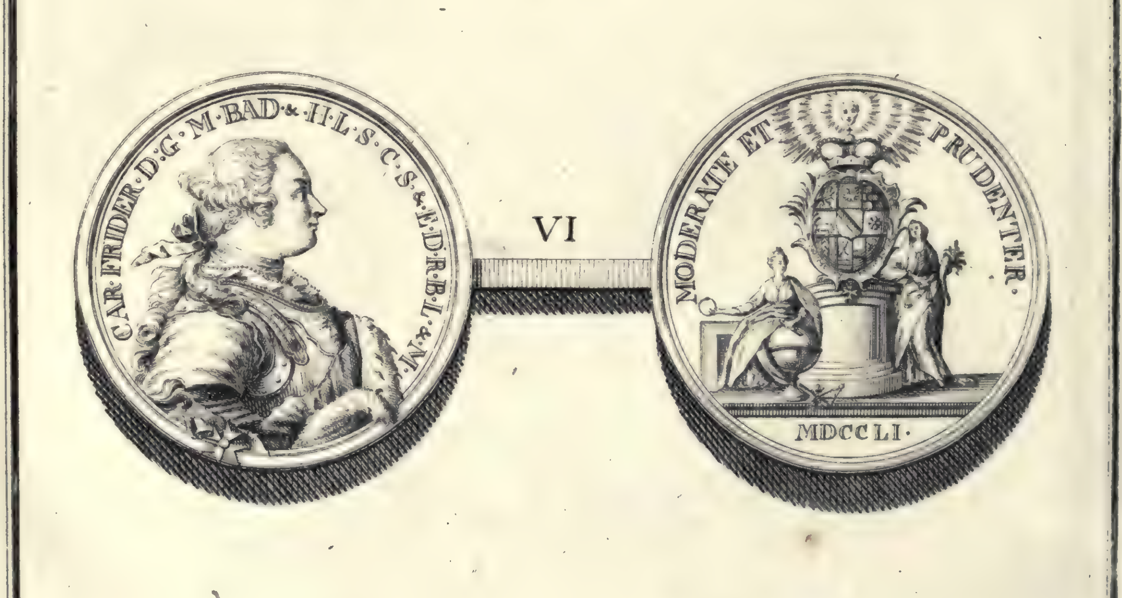

TAB. XXIII.

CAROLVS FRIDERICVS.

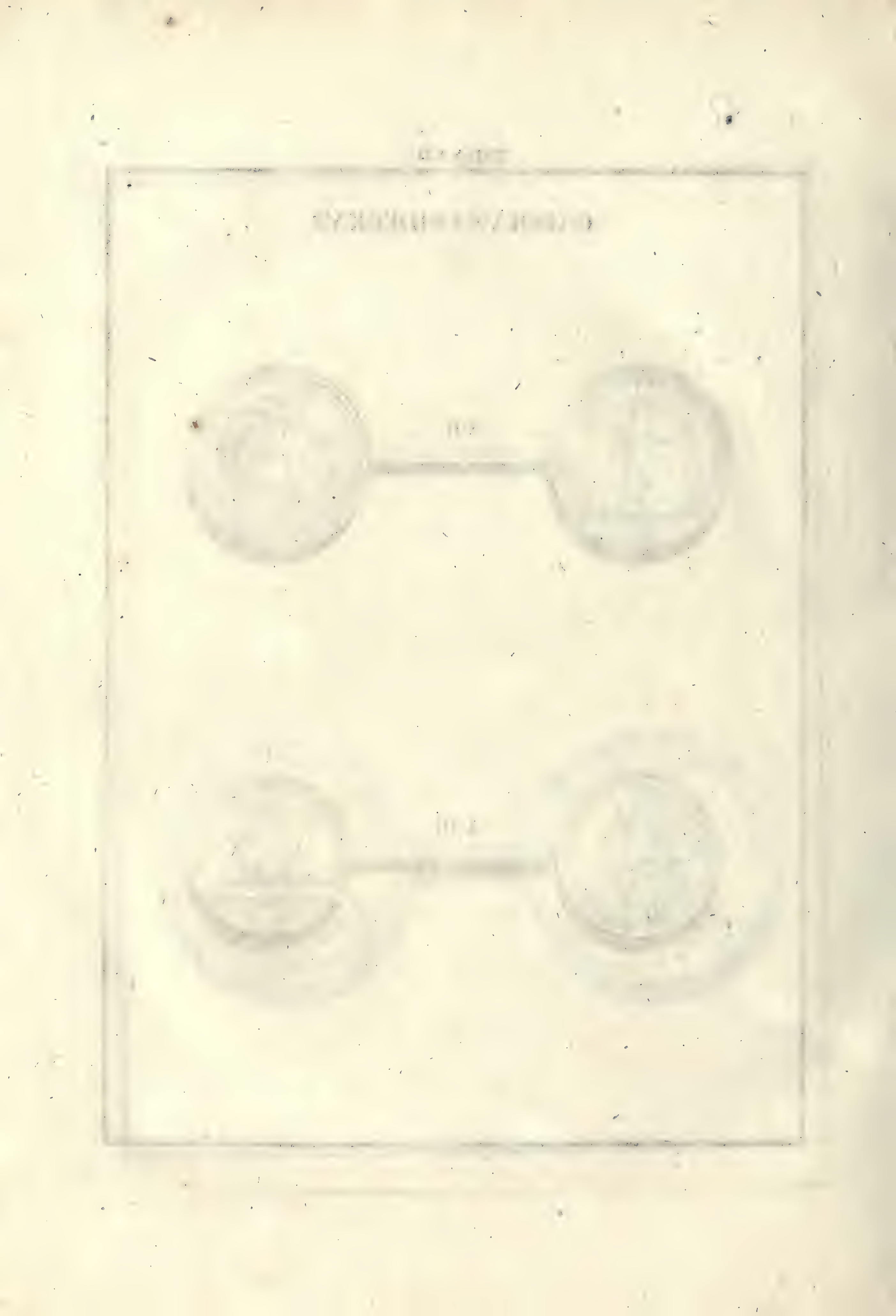

TAB. XXIV.

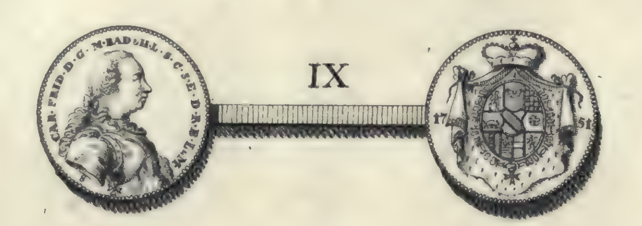
CAROLVS FRIDERICVS.

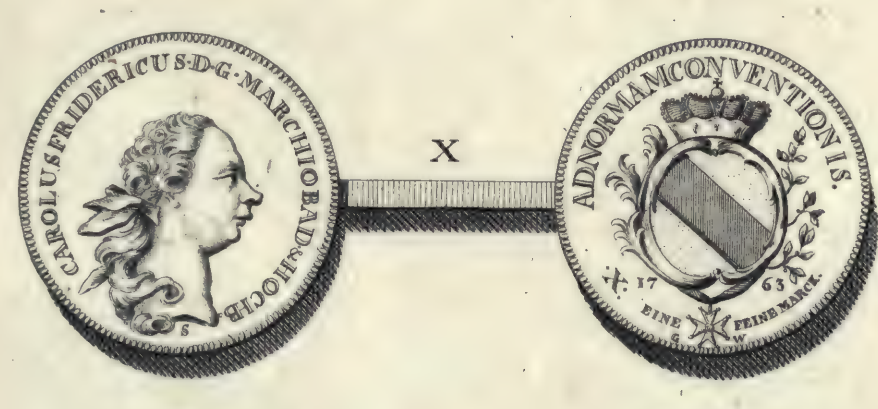

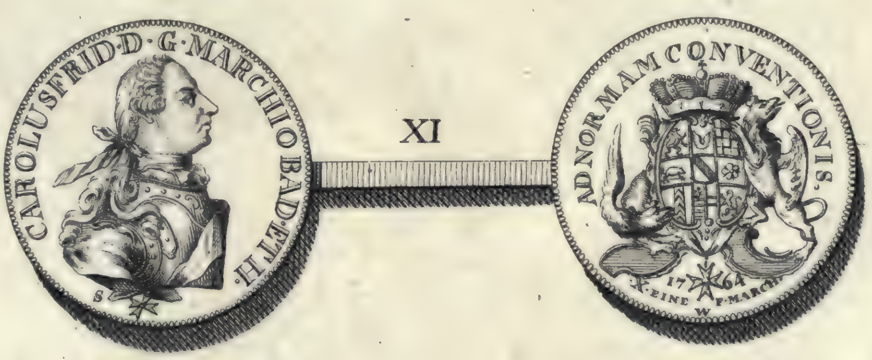

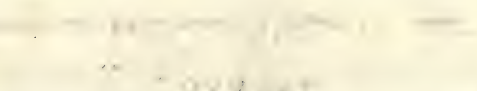

CAROLVS FRIDERICVS.

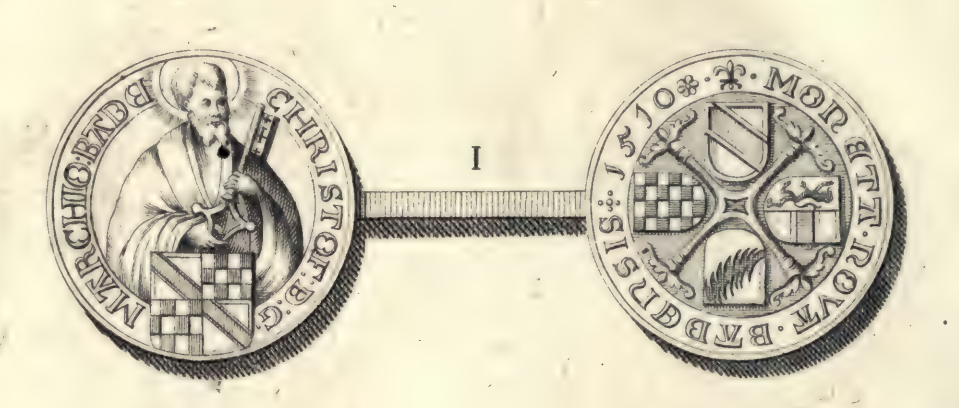

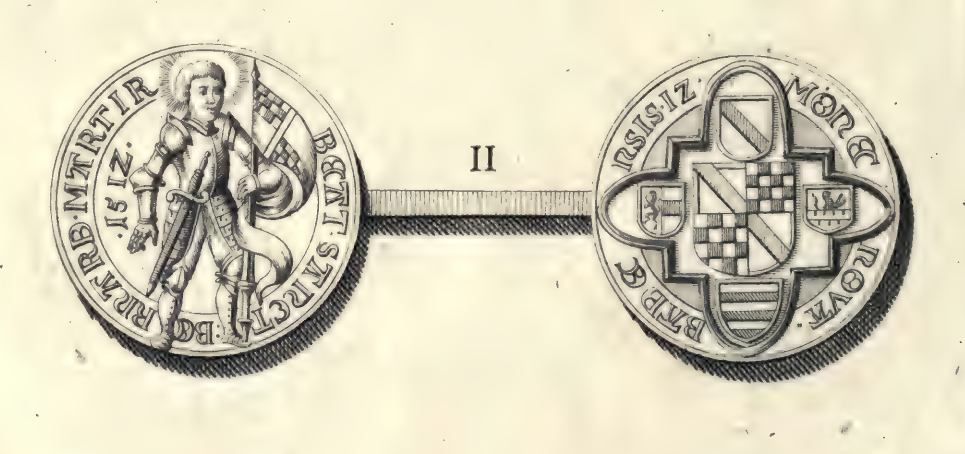

CHRISTOPHORVS I.

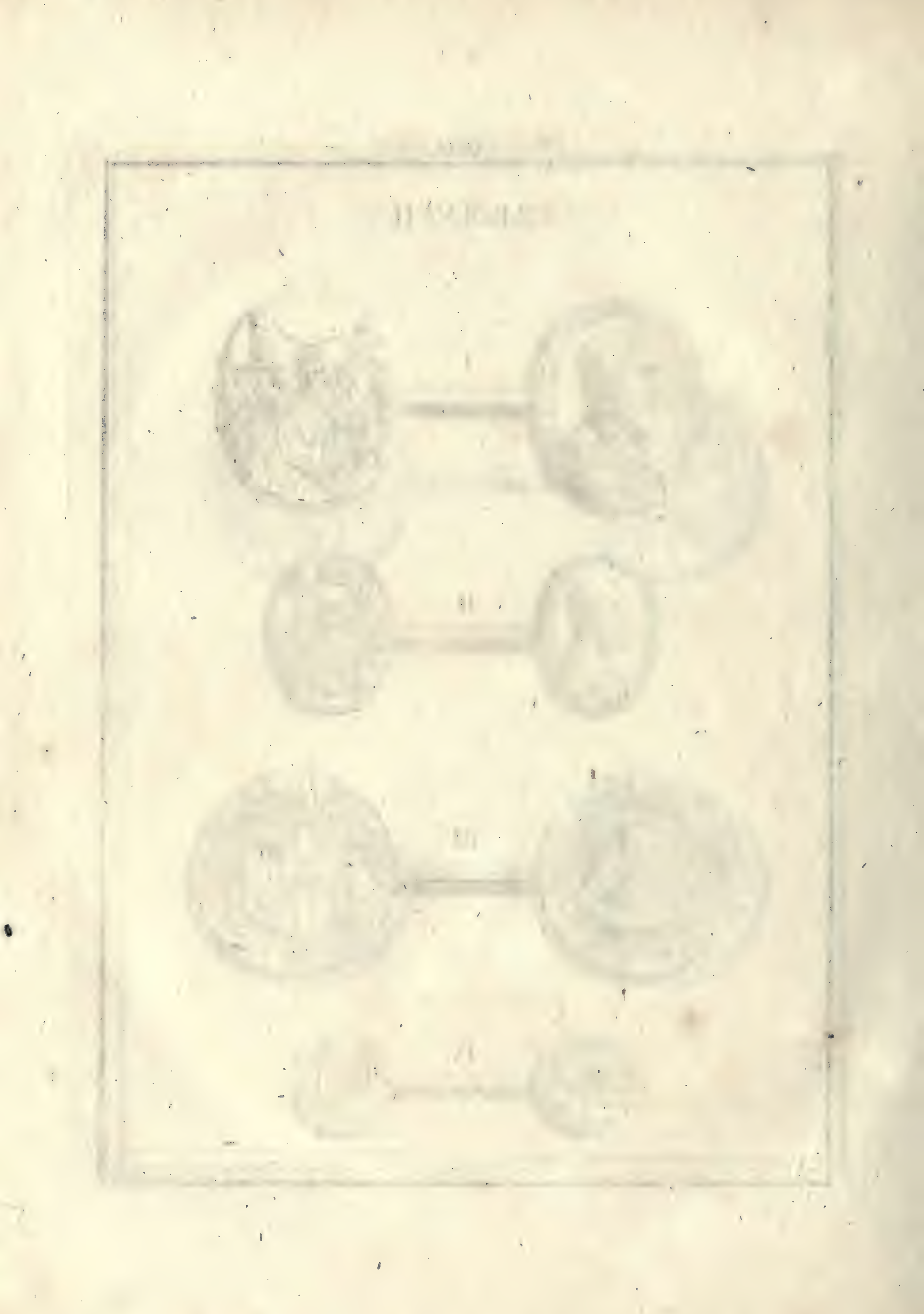

I

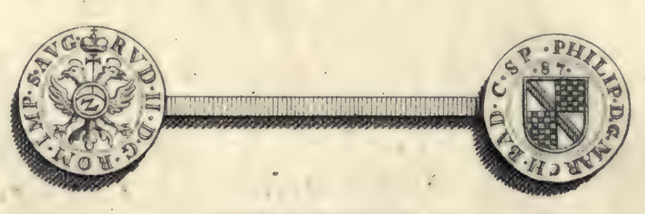
II

CAROLVS II.
I
CAROLVS·D·G·MARCHIO·BADENSIS·ETA·XXXV
M·D·LIX
II
1559
CAROLVS·D·G·MARCHIO·BADENSIS·ETA·XXX
III
BADEN·ET·HACH·CAROLVS·D·G·MARCHIO·IN·
LANDIN·SVS·DNS·IN·ROT·ET·BADENWIL
IV
MAX·Z·IMP·AVG·P·F·DECR
CAROLVS·D·G·MARCH·BADE

PHILIPPVS II.

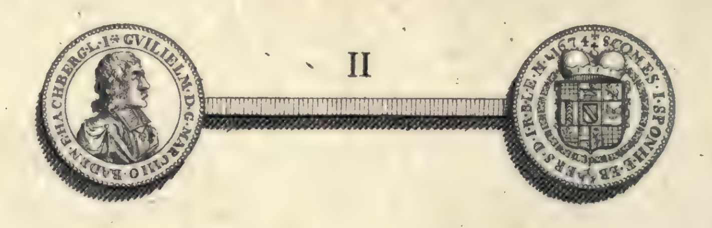

WILHELMVS.

I

II

FERDINANDVS MAXIMILIANVS.

LVDOVICVS WILHELMVS.
I
LEOPOLDVS·M·P·F·A·P·P·
TRIVMPHATOR
GENT. BARB.
GH
WID IN
NISSA
TVRCÆ ANNO VNO
TER DEVICTI.
1689.
II
QVOD INSTAT, EXPEDIET VICTOR
VICTORIA LEOPOLDO ET IOSEPHO
TRIVMPH·FF·PP·AA·VIRTVTE
LVD·WILH·M·BADENS.
DE TVRC·PARTA.
P·H·M·
SPES
ET
VIRES
HOSTIVM
FRACTÆ
AD SALANKEMEN·D·XIX·
AVGVSTI AVGVSTIS NO
STRIS VERE AVGVSTIS
P·H·M·
III
LVDOVICVS. PRINCEPS BADENSIS·C·M·G·L·
SALANKEMEN
P. WARADIN
DANVB

